

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі
Министерство информации и
общественного развития Республики Казахстан
Ministry of Information and Social Development
of the Republic of Kazakhstan

«АУЫЛ ЖАСТАРЫН ДАМУДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ АСПЕКТІЛЕРІ»

Әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері
бойынша аналитикалық баяндама

«СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ»

Аналитический доклад по результатам
социологического исследования

АСТАНА 2023

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

«Ауыл жастарын дамытудың әлеуметтік-мәдени аспектілері»

Әлеуметтанулық зерттеу нәтижесі бойынша талдамалық
баяндама

Астана, 2023

Ауыл жастарын дамытудың әлеуметтік-мәдени аспектілері: «Жастар» ҒЗО, Астана, 2023. – 103 бет.

Талдамалық баяндама Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің тапсырысы бойынша жүргізілген «Ауыл жастарын дамытудың әлеуметтік-мәдени аспектілері» әлеуметтанулық зерттеуі нәтижелеріне негізделген. Ақпараттық базаны ауыл жастары өкілдерімен өткізілген бұқаралық сауалнама нәтижелері, сонымен бірге сарапшылар сұхбаты нәтижелері құрады. Зерттеу ауыл жастарының даму перспективалары мен ерекшеліктерін қарастыруға, мемлекеттік қолдаудың нақты да дәл шараларын әзірлеу үшін ауыл жастарының әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерін анықтауға бағытталған. Мемлекеттік құрылымдар мен жастар саясаты, білім беру мен жұмыспен қамту саласындағы ұйымдарға, үкіметтік емес ұйымдарға, кең қауымдастыққа, білім беру мен жастар саясаты саласы сарапшыларына, зерттеушілерге, осы тақырып бойынша жұмыс істеп жүрген мамандарға, барлық мүдделі тарапқа ұсынылады.

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2023

МАЗМҰНЫ

I. ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ.....	4
II. АУЫЛ ЖАСТАРЫ АРАСЫНДА ЖҮРГІЗІЛГЕН БҰҚАРАЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ.....	8
1. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ	13
2. ЖАСТАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ИДЕНТИФИКАЦИЯЛАУЫ	28
3. ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН КӨЗҚАРАСТАР	39
4. ЖАСТАРДЫҢ НЕКЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНА ҚАТЫНАСЫ.....	43
5. ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСУ	50
6. ЖАСТАР ҚАУІПСІЗДІГІ.....	53
ҚОРЫТЫНДЫЛАР	59
ҰСЫНЫМДАР	73
III. САРАПШЫЛАР СҰХБАТЫ НӘТИЖЕЛЕРІ.....	74
1. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ	74
2. ЖАСТАРДЫҢ ӨЗ-ӨЗІН ИДЕНТИФИКАЦИЯЛАУЫ	81
3. ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН КӨЗҚАРАСТАР	88
4. ЖАСТАРДЫҢ НЕКЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНА ҚАТЫНАСЫ.....	93
5. ЖАСТАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ.....	96
ҚОРЫТЫНДЫЛАР	99
ҰСЫНЫМДАР.....	102

I. ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ

Қазақстан жастарының қандай болса да жағдайға қарамастан барлық әлеуметтік игілікке бірдей қол жеткізуін қамтамасыз ету мемлекеттік жастар саясатының маңызды басымдығы саналады. Осы тұрғыдан алғанда тұру орнына қарай – қала мен ауыл жастарына мемлекет беріп отырған мүмкіндіктер арасындағы алшақтық ерекше өзекті мәселе болып отыр. Бұған инфроқұрылымды дамыту, сапалы білім мен медицинаның қол жетімділігі, жемісті еңбек ету, демалыс пен бос уақытты пайдалы өткізуді ұйымдастыру және тағы да басқалар жатады.

«Қазақстан жастары – 2022» ұлттық баяндамасында кейінгі үш жыл көлемінде өзінің қалалық замандастарымен салыстырғанда ауыл жастары қосымша білім алумен аз қамтылған күйде қалып отырғаны аталды. Сонымен бірге 2020-2021 жылдары COVID-19 пандемиясы кезінде қашықтан оқыту формасына көшу қала мен ауыл арасында айтарлықтай цифрлық алшақтық барын көрсетті. Интернет жылдамдығының баяулығы, оқушылардың компьютерлік техникаға қол жеткізуінің әркелкі болуы, қашықтан оқыту форматына педагогтердің дайын болмауы сияқты мәселелер де сақталуда.

Ауыл жастарының үштен екі (2/3) бөлігінен көбі дербестік танытып, өзін-өзі жұмыспен қамтып отыр. Осы жағдайда осы кіші топтардың сапалық құрамына жасалған талдау олардың басым бөлігінің біліктілігі төмен еңбекке бағытталғанын көрсетті. Ауылдық елді мекендерде атаулы әлеуметтік көмек алушы жастардың жоғары үлесі де сақталуда. Әлеуметтік-мәдени дамуда да айырмашылықтар байқалады. Қала жастарына қарағанда ауыл жастарының қоғамдық ұйымдар жұмысына қатысу белсенділігі жоғары.

Айырмашылықтар мен алшақтықтар, қала мен ауыл жастары мүмкіндіктерінің ерекшеліктері Қазақстанның ауыл жастары дамуына қатысты басты мәселелерін анықтап, оны шешу жолдары перспективаларын қарастыратын бөлек зерттеу қажет екенін көрсетіп отыр. Күнделікті іс-әрекеті мен ой-толғанысын сипаттау арқылы ауыл жастарының негізгі сұранымдарының анықталғаны жастарды қолдауға қатысты мемлекеттік саясат шараларын нақтылауға, сонымен бірге тұрғылықты жеріне қарай әлеуметтік дамудағы дисбалансты (теңгерімсіздік) жоюға және жастарды ауылға тартуға ықпал етеді. Өз кезегінде, ауылдық жерлердегі жастардың өмір сүру сапасының артқаны көш-қон саласындағы ахуалға, кадрлар мәселесін шешуге оң әсер етеді және бұл, тұтастай алғанда, елдің экономикалық дамуына ықпалын тигізеді.

Зерттеу мақсаты – ауыл жастарының даму перспективалары мен ерекшеліктерін зерттеу, мемлекеттік қолдаудың нақты да дәл шараларын әзірлеу үшін ауыл жастарының әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерін анықтау.

Міндеттер:

- ауыл жастарының әлеуметтік-экономикалық жағдайын зерделеу;
- қоғам дамуының өзекті мәселелері бойынша ауыл жастарының көзқарасы мен негізгі құндылық бағыт-бағдарын анықтау;
- түрлі әлеуметтік құбылысқа қатынасы тұрғысынан ауыл жастарының сипаттамаларын қарастыру;
- ауыл жастарын қолдау және тұрғылықты жерінің типі тұрғысынан берілетін мүмкіндіктер дисбалансын болдырмау бойынша мемлекеттік жастар саясаты шараларын жетілдіру үшін дәл ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеу нысаны – әлеуметтік-демографиялық және аймақтық сипаттамаларын көрсететін өлшемдер бойынша іріктелген 14 жастан 35 жасқа дейінгі Қазақстан Республикасының тұрғындары (жастар).

Зерттеу пәні - ауыл жастарының даму перспективалары мен ерекшеліктері.

Негізгі ұғымдардың түсініктемесі (интерпретация):

Жастар - он төрт пен отыз төрт жас аралығындағы (14 пен 34 жас) Қазақстан Республикасының азаматтары. Жастар - жас ерекшеліктеріне қарай айрықша әлеуметтік топ, олар жастық шеңберімен және қоғамдағы өз мәртебесімен, яғни балалық пен бозбала дәуірінен әлеуметтік жауапкершілік кезеңіне көшуімен ерекшеленеді.

Адамның әлеуметтік өзсезінімі оның әлеуметтік қажеттіліктеріне қанағаттану деңгейімен анықталады, ол өз кезегінде қоғамдағы бар әлеуметтік игіліктер жүйесінен, оның жасалуы мен бөлінуінен туындап отырады.

Құндылық бағдар – тұлғаның (немесе топтың) әлеуметтік бет-бейнесі. Ол жеке тұлғаның немесе әлеуметтік топтың қажеттілігі мен мүддесіне байланысты субъектінің өзін қоршаған ортаға берген бағасын, осы бағадан туындайтын қатынасын, оның өмірлік мақсаттары мен оған жету тәсілдерін жалпылай түрде білдіреді.

Девияция – қоғамдық ережелермен (нормалар мен құндылықтар) сәйкеспейтін, жалпы қабылданған нормаларға қайшы әрекет.

Қауіпсіздік – жеке тұлғаның, қоғамның, мемлекеттің және өмір сүру ортасының сыртқы және ішкі қауіп пен қатерден қорғалу жағдайы.

Бос уақыт – жұмыс пен оқудан бос уақыт. Бос уақыт адамдардың тауар мен қызметтерді пайдалануына қосымша ретінде олардың пайдалылығы функциясына кіреді. Бос уақыттың аумағын нақты өлшеу қиын: оны қарапайым түрде жұмыстан, оқудан тыс өткізілген уақыт деп тануға болар еді, бірақ жұмысқа бару үшін жұмсалған уақытты (жұмыс болған жағдайда) немесе жұмыс іздеуге кеткен уақытты (жұмыссыздық жағдайында) бос уақыт деп есептеуге бола ма, ол жағы күмәнді.

Білім беру – әлеуметтік институт, ол арқылы қоғам өз мүшелерін қажетті біліммен қамтамасыз етеді, соның ішінде өмірдегі іргелі құбылыстары, кәсіби дағдылар мен мәдени құндылықтар, нормалар туралы ілім де бар.

Жұмысқа орналастыру – ниет-тілегіне, қабілетіне, кәсіби дайындығы мен біліміне және қоғамдық сұраныстарға сәйкес тұрғындардың жұмыс іздеуі мен орналасуына көмек беру мақсатында мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдар жүргізетін іс-шаралар жүйесі.

Қоғамның саяси өмірі – жеке тұлғалардың, әлеуметтік жік, топтар мен таптар және басқа да қауымдастықтардың жиынтық әрекеті. Ол арқылы өз мүдделерін іске асыру үшін саяси билікті қолдану мен ұйымдастыру мақсатында қоғамның саяси жүйесінің қалыптасуы, өмір сүруі мен қайта құрылуы жүзеге асырылады.

Зерттеудің әдістемелік бөлігі

Ақпарат жинақтаудың негізгі әдісі ретінде 14 пен 34 жас аралығындағы **ауыл жастарына бұқаралық сауалнама өткізу (face-to-face)** қолданылды.

Бұқаралық сауалнама іріктеу арқылы алынған және тұтастай алғанда әлеуметтік топ құрылымын білдіретін респонденттердің зерттеуге көптеп қатысуына мүмкіндік береді. Жүргізілген бұқаралық сауалнама нәтижесі бойынша дәлдіктің бір немесе екінші деңгейімен көпшіліктің тәртібі мен әрекеті туралы болжам құралады. Бұқаралық сауалнаманың көздегені – адамдардың ой-пікірі, олардың әлеуметтік құбылыстарды бағалауы мен дәлелдері, феномендер мен қоғамдық, топтық және жеке сана хал-ахуалдары туралы ақпарат алу.

Жоба бойынша іріктеу жинақтау есебі, адам

Облыс	Барлығы	Ерлер	Әйелдер
Қазақстан Республикасы	2000	1059	941
Абай	53	28	25
Ақмола	86	46	40
Ақтөбе	63	34	29
Алматы	332	172	160
Атырау	87	46	41
Батыс Қазақстан	77	41	36
Жамбыл	190	100	90
Жетісу	97	51	46
Қарағанды	53	29	24
Қостанай	78	42	36
Қызылорда	123	65	58
Маңғыстау	120	62	58
Павлодар	53	29	24
Солтүстік Қазақстан	62	33	29
Түркістан	460	244	216
Ұлытау	12	6	6
Шығыс Қазақстан	55	30	25

Ескертпе: ҚР СЖЖ РА ҰСБ-ның 2023 жылдың 1 сәуіріндегі деректері негізінде

Іріктелгендердің санын тұтастай алғанда **2000 респондент** құрады. Әлеуметтанулық зерттеулер жүргізу аумағы Қазақстан Республикасының 17 облысын қамтиды. Зерттеуде стратификацияланған квоталы көпсатылы іріктеу қолданылды. Алдымен облыстардағы ауыл жастарының санына қарай өңірлер бойынша іріктеу көлемі анықталды. Кейін әр өңір бойынша гендерлік өлшем тұрғысынан іріктеу көлемі есептелді.

Құралнама құрылымы

Бастапқы ақпаратты жинақтау үшін әлеуметтанулық зерттеу анкетасы қолданылды, ол – белгіленген қағидалар бойынша тұжырымдалған және өзара байланысты сұрақтардан құралған тираждалған құжат. Әлеуметтанулық анкетаның өзіндік ерекшелігі мен сипаты, көлемі, құрылымы, сұрақтарды құрастыру спецификасы тығыз байланысты және осы құрал пайдаланылатын сауал жүргізу типімен, сол сияқты зерттеу нысанының ерекшеліктерімен айқындалады. Респонденттерге сауалнама жүргізу олардың таңдауына қарай екі тілде – қазақ және орыс тілдерінде жүргізілді. Зерттеудің далалық кезеңінде ақпарат жинақтауды өңірлік супервайзерлер жетекшілігімен арнайы дайындалған интервьюерлер жүзеге асырды.

Ақпаратты өңдеу әдістемесі

Зерттеудің далалық кезеңінің қорытындылары бойынша интервьюерлердің жұмысына бақылау жүргізілді (анкета толтырудың дұрыстығын 100% тексеру және алаңның 30% телефонмен бақылау), сол сияқты кодтау, деректерді енгізу мен жинақтау жүргізілді. Бастапқы деректі енгізу, сонымен бірге бір өлшемді, екі өлшемді кестелерді шығару, корреляциялық және кластерлік талдаулар лицензияланған, орыс тіліне бейімделген SPSS компьютерлік бағдарламасы арқылы орындалды.

Ақпаратты талдау әдістері

Бастапқы әлеуметтанулық ақпаратты талдаудың негізгі әдістері:

- 1) деректерді бір өлшемді талдау;
- 2) деректерді екі өлшемді талдау;
- 3) корреляциялық талдау.

Әлеуметтанулық зерттеуді ұйымдастыру кезеңдері:

1 кезең. Әлеуметтанулық сауалнама жүргізуді дайындау.

Дайындалған бағдарлама құрылымын құрайтындар:

- проблемалық ахуалды анықтау;
- таңдалған тақырып бойынша әдебиетке шолу;
- мақсат пен міндеттер қою;
- іріктеу жинақтауды жобалау.

Эмпирикалық ақпарат жинақтау үшін құралнама (анкета) дайындау:

- анкетаны аудару;
- инструментарийді пилоттау.

2 кезең. Эмпирикалық ақпарат жинақтау.

Сауалнама ұйымдастыру:

- интервьюерлерді таңдау, дайындау, инструктаж жасау;
- сауалнама өтетін учаскелерді бөлу;
- анкета өткізу мен толтыру бойынша нұсқаулықтар тарату;
- сауалнама бірліктерін іріктеу;
- сұхбаттар өткізу.

3 кезең. Әлеуметтанулық деректерді өңдеу, түсіндіру жұмыстары:

- статистикалық деректі талдау мен өңдеу үшін бағдарламада макет әзірлеу (SPSS);
- анкеталарды кодтау (респонденттердің ашық жауаптарын кодтау);
- анкетадағы деректерді енгізу;
- алаңды бақылау;
- сызбалық есептер мен әлеуметтік-демографиялық параметрлер бойынша есептерді өңдеу және шығару;
- статистикалық талдаудың басқа да түрлерін қолдану.

4 кезең. Алынған деректерді талдау.

Бастапқы талдауды жүргізу:

- сауалнама нәтижесінде анықталған тәуелділіктерді тіркеу, бекіту;
- кесте шығару;
- диаграмма құру.

Деректерді қайта, екінші рет талдау:

- салыстырмалы талдау;
- қосымша ақпарат тарту;
- жаңа болжамдар мен ұсынымдар шығару;
- зерттеудің соңғы қорытынды есебін дайындау.

II. АУЫЛ ЖАСТАРЫ АРАСЫНДА ЖҮРГІЗІЛГЕН БҰҚАРАЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ

Респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамасы

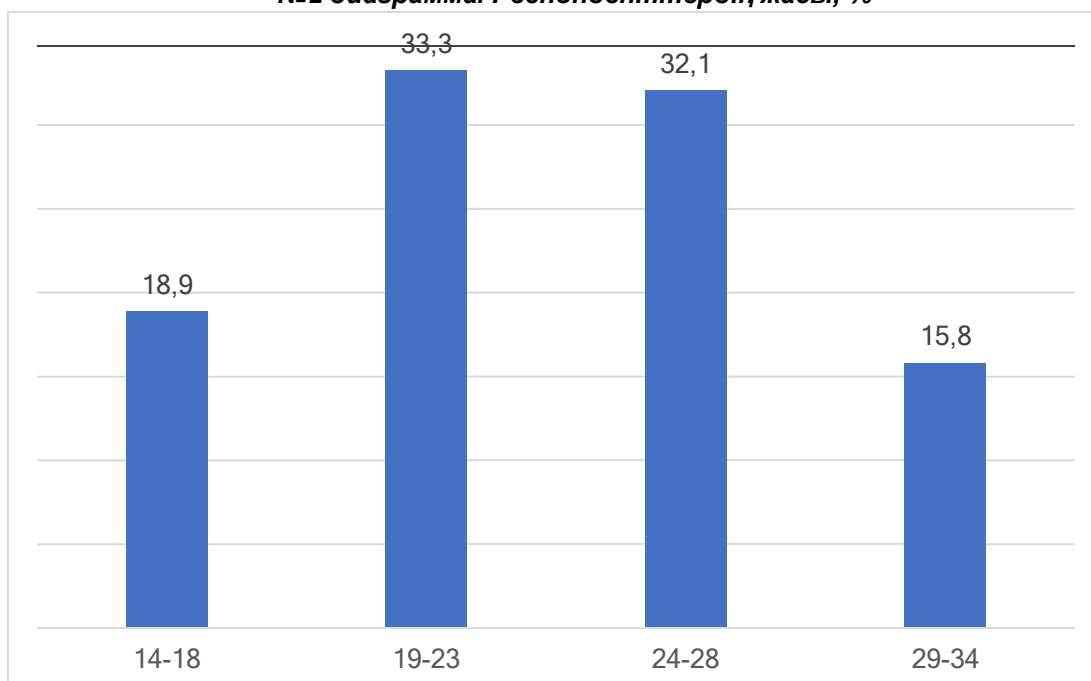
Зерттеуге 2 000 респондент қатысты. Гендерлік тұрғыдан сұралғандардың 47,7%-ы әйелдер, 52,3%-ы ерлер болды.

№1 диаграмма. Респонденттердің гендерлік белгісі, %

Жас топтары тұрғысынан респонденттер арасында жастар келесі пропорциялық қатынас бойынша берілген: 14 пен 18 жас - 18,9%, 19 бен 23 жас - 33,3%, 24 пен 28 жас - 32,1%, 29 бен 34 жас - 15,8%.

№2 диаграмма. Респонденттердің жасы, %

Этностық белгісіне қарай респонденттердің 69,2%-ы - қазақтар, 21,9%-ы - орыстар, 9%-ы - өзге этностық топтар.

№3 диаграмма. Респонденттердің этностық белгісі, %

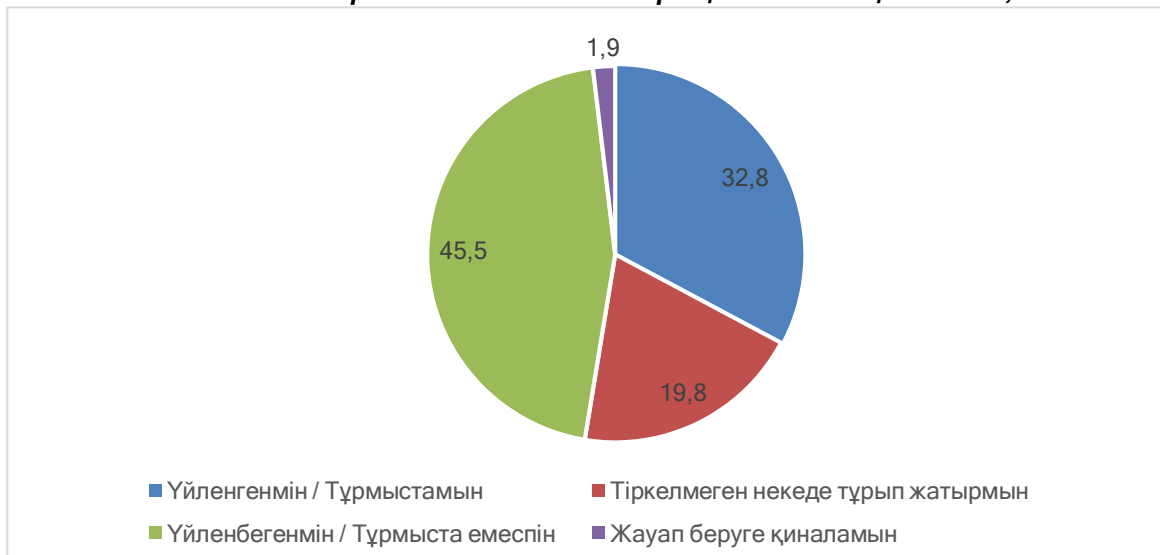
Білім деңгейі тұрғысынан респонденттердің 39,6%-ында жоғары білім бар, 20%-ы ЖОО-да оқып жатыр, 13,4%-ы колледж немесе училище бітірген. 10,3%-ында аяқталмаған орта білім бар.

№1 кесте. Респонденттердің білім деңгейі, %

Жауап нұсқасы	%
Аяқталмаған орта (мектептің 9 сыныбы)	10,3
Орта (мектептің 11 сыныбы)	4,4
Кәсіби-техникалық, орта арнаулы (колледж, училище)	13,4
Аяқталмаған жоғары (ЖОО-да оқып жүр)	20,0
Жоғары (ЖОО бітірген)	39,6
Ғылыми дәреже (ғылым кандидаты/доктор, PhD)	7,4
Жауап жоқ	5,0

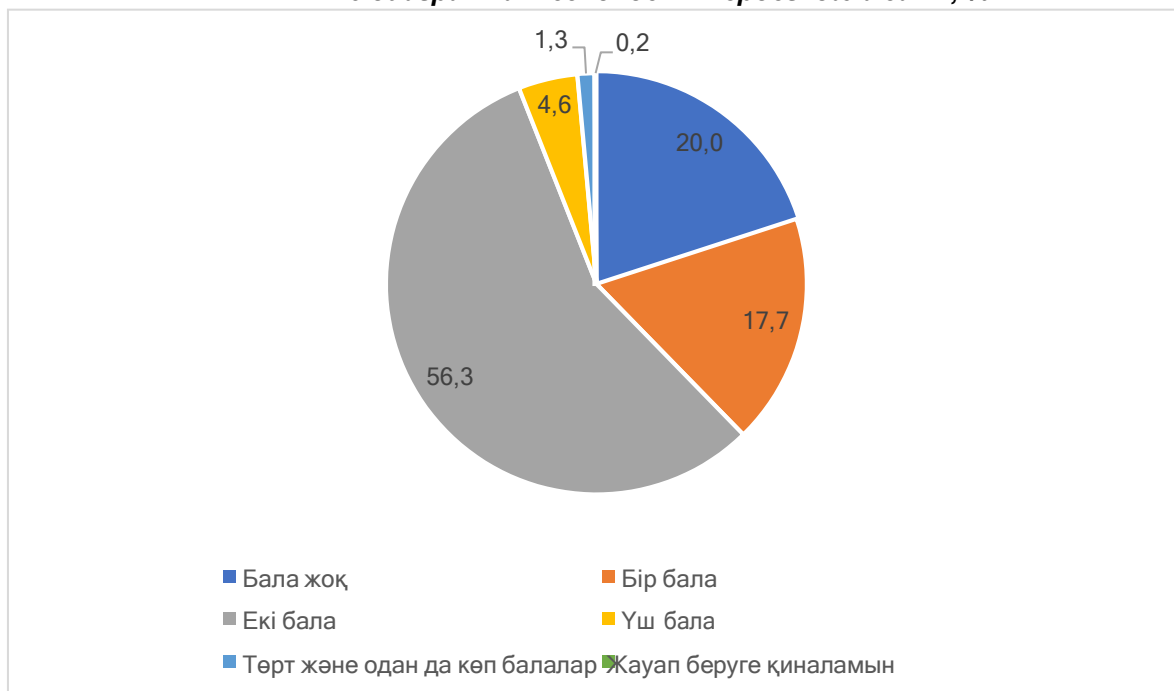
Отбасылық мәртебе бойынша респонденттердің 45,5%-ы бойдақ/тұрмыс құрмаған, 32,8%-ы үйленген/тұрмыста, респонденттердің 19,8%-ы тіркелмеген некеде тұрып жатыр.

№4 диаграмма. Респонденттердің отбасылық жағдайы, %

Респонденттердің 56,3%-ында екі баладан бар, 17,7%-ында - бір бала. Әрбір бесінші респондентте әзірге бала жоқ.

№5 диаграмма. Респонденттердегі бала саны, %

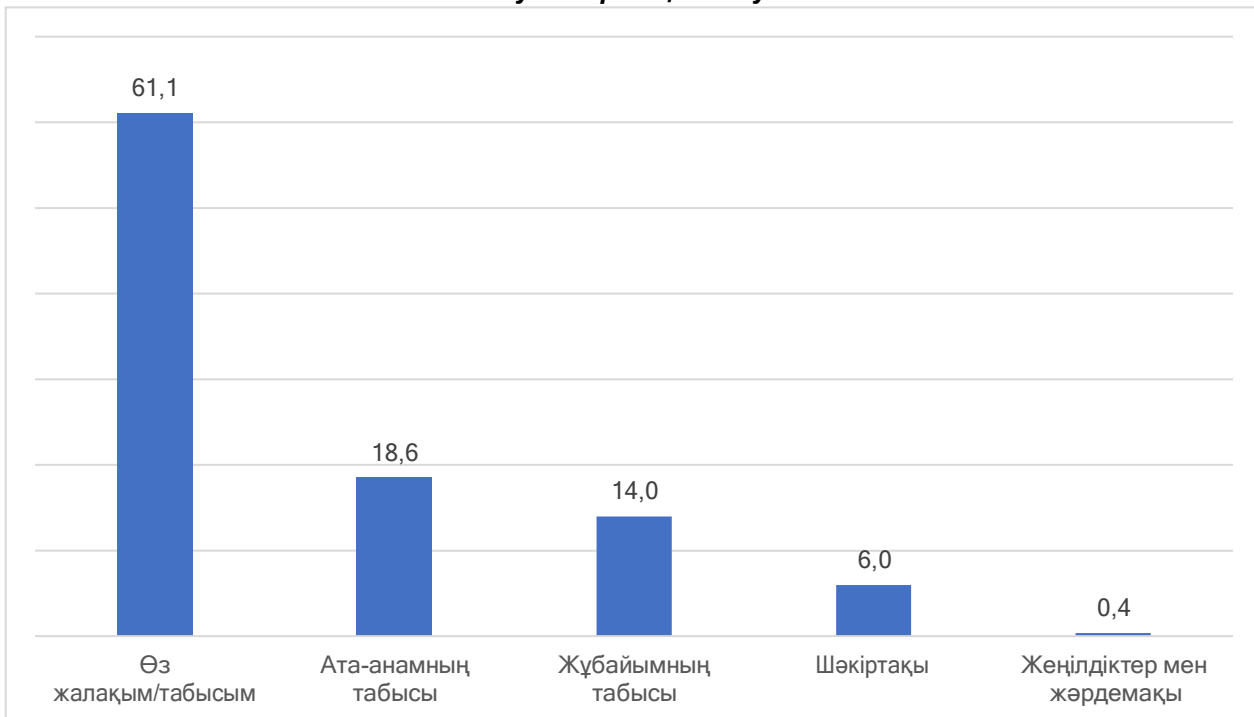
Жұмыспен қамтылуы бойынша респонденттердің 47,5%-ы жұмыс істейді, 43,9%-ы оқып жүр, 5,6%-ы оқиды және жұмыс істейді. Респонденттердің 1,9%-ы оқымайды, жұмыс та істемейді және жұмыс іздеп жүрген жоқ.

№6 диаграмма. «Қазіргі кезде сіз жұмыс істеп жүрсіз бе?» сауалына жауаптардың бөлінуі

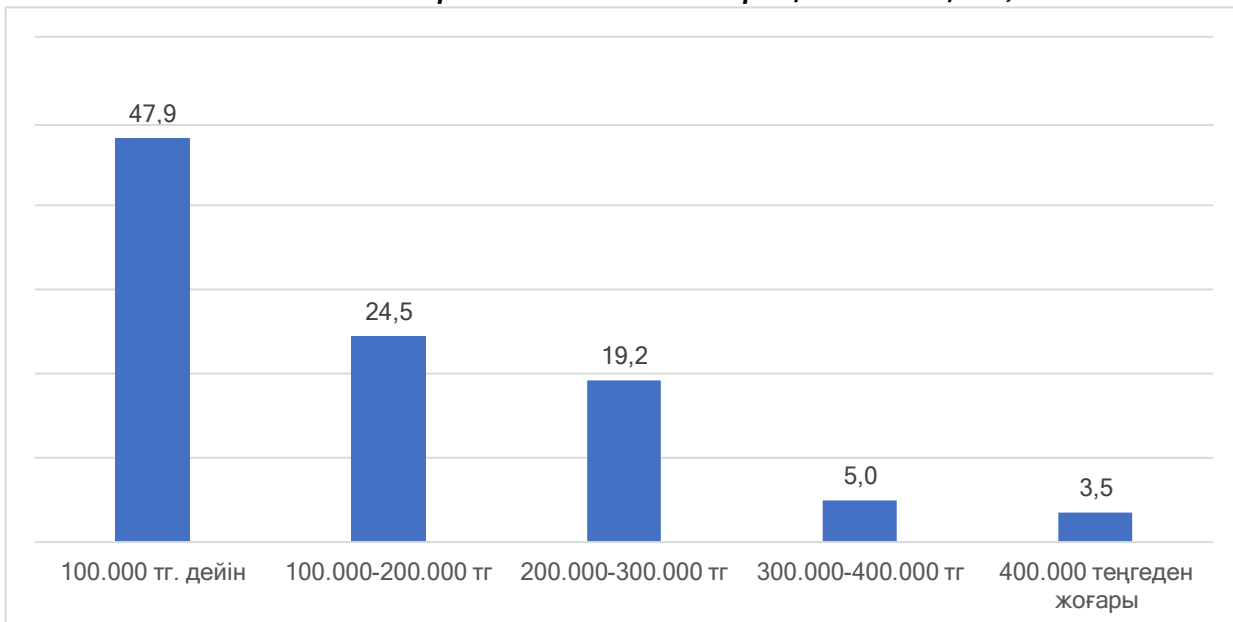
Респонденттердің 61,1%-ы өз еңбекақысына, 18,6%-ы ата-анасының табысына, 14% - жұбайының табысына, 6%-ы шәкіртақыға, 0,4%-ы жәрдемақыға өмір сүруде.

№7 диаграмма. «Өзіңіздің негізгі табысыңызды көрсетсеңіз?» сауалына жауаптардың бөлінуі

Табыс деңгейі бойынша респонденттердің 47,9%-ы айына 100 000 теңгеге дейін, 24,5%-ы 200 000 теңгеге дейін, 19,2%-ы 300 000 теңгеге дейін, 5%-ы 400 000 теңгеге дейін, 3,5%-ы 400 000 теңгеден жоғары алады.

№8 диаграмма. Респонденттердің табыс деңгейі, %

Респонденттердің 16,7%-ы мемлекеттік қызметшілер, 13,9%-ы ғылым, мәдениет, денсаулық сақтау, білім, мектепке дейінгі тәрбие саласының мамандары. Сол сияқты басқа сала қызметкерлері де берілген. Респонденттердің 22,8%-ы жұмыс істемейді.

№2 кесте. Респонденттердің қызмет саласы, %

Жауап нұсқасы	%
Мемлекеттік қызметші	16,7
Ғылым, мәдениет, денсаулық сақтау, білім, мектепке дейінгі тәрбие саласының маманы	13,9
Қаржы саласының маманы (банктер, бухгалтерия және т.б.)	2,2
Бизнесмен, кәсіпкер	3,3
БАҚ қызметкері	2,6
Қызмет көрсету саласы қызметкері	5,6
Сауда саласы қызметкері	5,7
Құрылыс саласы қызметкері	4,9
Ауыл шаруашылығы қызметкері	4,8
Техникалық персонал (күзетші, вахтер, техничка және т.б.)	2,6
Өзін-өзі қамтығандар, фрилансерлер	3,0
Тұрақты жұмыс орны жоқ	6,0
Уақытша жұмыс істемеймін, декреттік демалыстамын	5,1
Жұмыс істемеймін	22,8
Жауап жоқ	0,5
Жауап беруге қиналамын	0,6

1. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Ауыл жастарының әлеуметтік-экономикалық жағдайын зерттеу мақсатында респонденттерге олардың өмір сүру деңгейіне, түрлі игіліктерге қол жеткізуі, кредиттелу дәрежесі және өзекті, өткір мәселелеріне қатысты сұрақтар топтамасы қойылған болатын.

Респонденттердің өмір сапасына қатысты сұраққа жауаптары **ауыл жастарының едәуір бөлігінде белгілі бір материалдық қиындықтарын** анықтауға мүмкіндік берді. Өмір сапасына қатысты сұраққа берілген респонденттер жауаптарына жасалған талдау ауылдық жерде тұрып жастардың басым бөлігі материалдық қиындықтарға кезігіп отырғанын көрсетті. Респонденттердің жауаптарын сұрыптау осы контексте жастардың кейбір градациясын немесе бірнеше санатын анықтауға мүмкіндік береді – кімге өмір сүру салыстырмалы түрде қиын, кімге өте қиын және материалдық проблемаларға тап болмайтындар. Сол сияқты бүгін материалдық мәселелер тән емес жастар тобы да бөлектенді.

Сауалға қатысушылардың 47,5%-ы өз шығындарын тек қажеттілермен ғана шектеуге мәжбүр, оларда тіпті базалық тұрмыстық техника алу мүмкіндігі жоқ. Бұл ауылдық жердегі жастардың жартысына жуығы жайлы өмір үшін қаражат жетіспеушілігін сезінуде дегенді білдіреді.

Сонымен қоса респонденттердің 34,6%-ы белгілі бір табыс деңгейі барын хабарлады, бірақ олардың автокөлік алу мүмкіндігі жоқ. Жастардың бұл санаты айтарлықтай материалдық қиындықты сезініп отырған жоқ, дегенмен оларға айтарлықтай ұстамды өмір салты тән.

Сұралғандардың азғантай бөлігінде (6,2%) едәуір қиындықтар бар, олар ең қажетті есепшоттарды төлеуге қиналуда. Жастардың бұл бөлігі үшін қаржылық мәселелер басты орында. Олардың ең қажетті қаржылық міндеттемелерін төлеуге қауқарсыздығы табыстың төмен деңгейі мен жұмыссыздықтан хабар береді.

Ешқандай қаржылық мәселе жоқ деп нық айтып отырған жастар үлесі – 8,8%. Бұл осы топтағы жастардың жеке өзінің немесе ортақ отбасылық табыстары тұрақты да қанағаттанарлықтай деңгейде екенін көрсетеді. Яғни, ауыл жастарының азғантай бөлігі тұрақты қаржылық жағдайда, олар айтарлықтай қаржы қиындығын сезініп отырған жоқ. Бірақ та осы жағдайдың өзінде басқа респонденттерде түрлі деңгейдегі материалдық қиындықтар, шектеулер бар. Бұл ауыл жастары арасында материалдық жағдайды жақсарту мәселесінің өзекті күйде екенін көрсетеді. Бұның барлығы жастарды қолдау шараларын құрудың және ауылдық аймақтарда жастардың жайлы тұрмысы мен дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасаудың қажеттігін білдіреді.

Жалпы алғанда ауыл жастарының материалдық жайлылығының ортақ картинасы – осы зерттеудің негізгі аспектілерінің бірі және келесі сұрақтарға берілген жауаптармен бірге анықталған ерекшеліктердің өзара байланысын іздеуге әкеледі. Өмір сапасын арттыру үшін тұрғындардың осы санатын қолдау шараларына респонденттердің нақты сұранысы бар екені көрініп тұр.

№9 диаграмма. «Төмендегі берілген ой-пікірдің қайсысы сіздің отбасыңыздың материалдық жағдайын барынша дәл сипаттайды?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Бұл жерде сұралғандардың оннан бірі (10,7%) өз өмірін жақсартуға қатысты ешқандай шара алып отырған жоқ. Бұл – өз өмірін жақсартуға көзқарастың алуандығын және жеке тұлғада түрлі мотивация барын білдіретін қызық аспект. Респонденттер тарапынан ешқандай әрекеттің болмағаны бірнеше факторға байланысты болуы мүмкін екенін ескерген жөн. Ол сенімсіздік пен жақсы өмірге деген үміттің болмауы, қандай да ресурстың болмауы, мысалы, ноутбук, кітап, онлайн курстардың қолжетімді болмауы, сонымен бірге мотивацияның жоғы. Мотивацияның болмауы мысалы толықтай ата-ана қамқорлығындағыларға, үй шаруашылығындағы жас аналарға тән болуы ықтимал.

Сұралғандардың тағы бір бөлігі (10,8%) өз болашағына инвестиция салуды қалайды. Бұл көзқарас ұзақмерзімді қаржылық тұрақтылық құруға деген ұмтылысты білдіреді.

Респонденттердің басым бөлігі өз өмірін жақсартуға үлкен көңіл бөліп отырғанын атап өту маңызды. Олардың 43,8%-ы тұрақты түрде оқу мен біліктілікті арттыру курстарынан өтіп тұрады, бұл кәсіби өсу мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын талаптарына бейімделуге ұмтылуды білдіреді. Респонденттердің 41,9%-ы жоғары білім алуға талпынуда, бұл олардың мансаптық перспективасына ұзақмерзімді оң әсерін тигізуі ықтимал.

Оқу формасына қатысына қарай сұралғандардың 23%-ы онлайн-форматты таңдайды, бұл білім саласындағы заманауи технологияның кеңінен таралғандығын көрсетеді.

Сол сияқты респонденттердің 29,3%-ы қосымша жұмыс істейді және бұл олардың қаржылық жағдайын жақсартуға жәрдемдеседі, ал 28,7%-ы өз бизнесін дамытумен айналысуда, бұл олардың кәсіпкерлік әлеуеті мен дербестікке ұмтылысын көрсетеді.

№3 кесте. «Өз өмір сапаңызды арттыру үшін сіз қандай шаралар қолданасыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Тұрақты оқимын, курстарда біліктілігімді арттырамын	43,8
Жоғары білім алудамын	41,9
Қосымша жұмыс істеймін	29,3
Бизнесті дамытудамын	28,7
Онлайн-курстарда оқимын	23,0
Негізгі жұмыс орнында істеймін	18,3
Инвестиция саламын	10,8
Ештеңе істеп отырған жоқпын	10,7
Пассивті табыс алуға ұмтыламын	4,0
Жауап беруге қиналамын	1,6

Өмір сүру сапасын арттыру шараларына жас топтары бойынша жасалған талдау онлайн-курстарда оқу 14 пен 18 жас аралығындағы жастарға, ал біліктілікті арттырудың дәстүрлі форматы 29-34 жас тобына тән екенін көрсетті. Бұл айырмашылықтар білім беру ресурстарына қолжетімділіктің ерекшелігіне, сондай-ақ өмірдің әр кезеңдерінде практикалық басымдықтардың өзгеруімен байланысты болар.

Деректерді талдау көрсеткендей, 14 пен 18 жас аралығындағы респонденттердің 25,1%-ы онлайн оқыту форматын таңдаған, ал сауалнамаға қатысқан 29 мен 34 жас аралығындағы жастар арасында бұл опцияны 19,3%-ын жөн көрген. Сондай-ақ біліктілікті арттыру курстарын 14 пен 18 жас аралығындағы жастардың 43,1% және 29 бен 34 жас аралығындағы жастардың 46,2% көрсетті. Бұл осы жас топтарында дәстүрлі форматта кәсіби өсуге және тереңдетілген оқытуға деген белсенді ұмтылысты көрсетуі мүмкін.

Сол сияқты үлкен жас тобы (29-34 жас) өз өмір сүру сапасын арттыру үшін қосымша жұмыс істеу тәжірибесін өзге жас топтарына қарағанда жиі (34,2%) қолданатынын атап кеткен жөн. Бұл өздерінің қаржылық қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін қосымша табыс табу ниетімен немесе қосымша жоспарларды іске асырумен байланысты болуы мүмкін. Қосымша жұмыс жалпы табысты арттырудың дәстүрлі амалы болып саналады. Бұл әдіс қаржылық жағдайды жақсарту мақсатында жиі қолданылады.

Өзіндік бизнесті дамыту 14-18 жас пен 24-28 жас (тиісінше 29,1% және 30,7%) топтарына көбірек тән болып келетінін де атап кеткен дұрыс. Бұл жастар арасында кәсіпкерлік қызығушылықтың артуы мен түрлі жас топтарында өз істерін дамытуға деген ұмтылысты көрсетеді.

№4 кесте. Жас топтары тұрғысынан «Өз өмір сапаңызды арттыру үшін сіз қандай шаралар қолданасыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	14-18	19-23	24-28	29-34
Тұрақты оқимын, курстарда біліктілігімді арттырамын	43,1	44,1	42,7	46,2
Жоғары білім алудамын	40,2	41,4	42,6	43,7
Қосымша жұмыс істеймін	25,1	25,6	20,9	19,3
Бизнесті дамытудамын	25,1	29,2	29,3	34,2
Онлайн-курстарда оқимын	19,6	18,5	17,0	18,7
Негізгі жұмыс орнында істеймін	11,6	9,6	11,4	10,8
Инвестиция саламын	29,1	27,5	30,7	26,3
Ештеңе істеп отырған жоқпын	4,8	3,8	3,9	3,8
Пассивті табыс алуға ұмтыламын	11,6	9,8	11,4	10,1
Жауап беру қиналамын	0,5	1,7	2,0	1,6

Материалдық игіліктерге келсек, ауыл жастарының басым бөлігінің баспана, автомобиль, девайстармен қамтылу жағдайы айтарлықтай жақсы деуге келеді.

Сауалға қатысқандардың көбінде (78,5%) компьютер немесе ноутбук бар, бұл осы аудиториядағы жоғары цифрлық сауаттылық пен ақпараттық технологияның қолжетімділігінен хабар береді. Бұл онлайн форматта өзін-өзі дамыту мен оқытуға мүмкіндіктің молдығын, сонымен бірге кәсіби және жеке өсу үшін ақпараттық технологияны пайдалану әлеуетін көрсетеді.

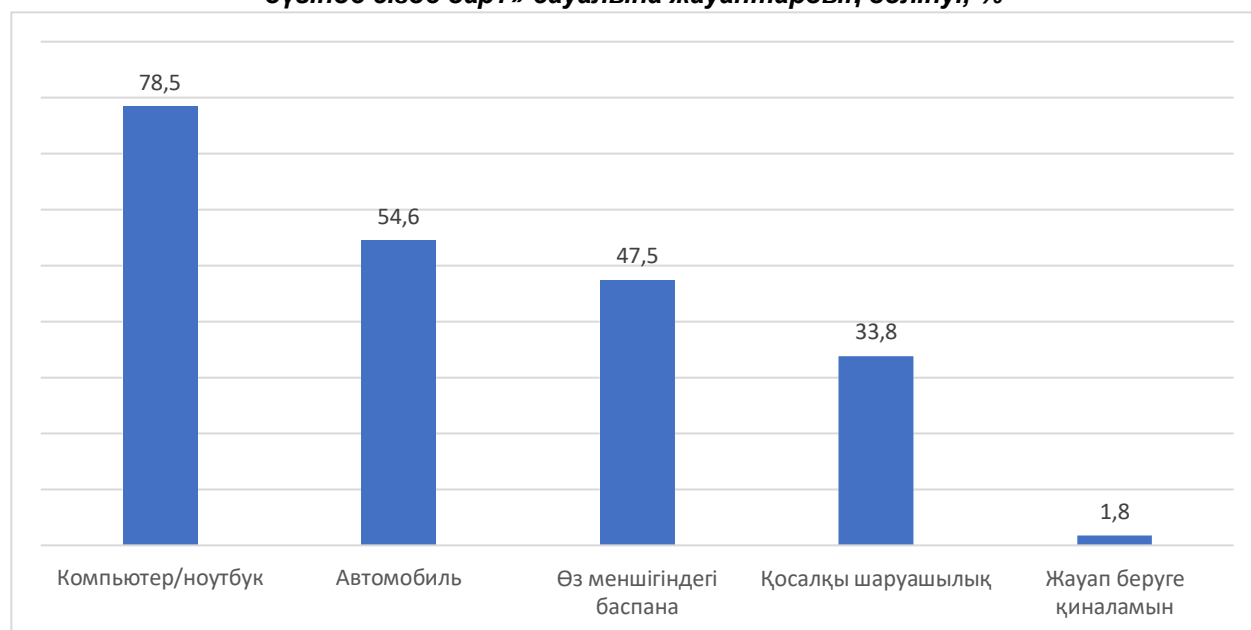
Сұралғандардың 54,6%-ында, яғни жартысынан астамында автомобиль бар. Бұл жастардың осы санатындағы молшылықтың едәуір жоғары деңгейін білдіреді.

Сауал нәтижелері бойынша респонденттердің 47,5%-ында өз тұрғын үйі бар. Жылжымайтын мүлікке меншік иесі болу – материалдық жайлылықтың маңызды көрсеткіші. Бұл жағдайда сауалға қатысушылардың жартысына жуығы – үй (пәтер) иелері. Бұл өмір сүру сапасын арттыру мен қаржылық тұрақтылықта маңызды аспект саналады, өйткені жеке үйдің болғаны болашаққа сенімді болудың негізі бола алады.

Сонымен бірге сұралғандардың 33,8%-ында қосалқы шаруашылық бар. Бұл олардың ауыл шаруашылығына белсене қатысуын немесе осы топтың экономикалық жағдайын нығайтуға көмектесетін қосымша табыс көзін көрсетеді деп болжауға болады.

Жалпы алғанда бұл көрсеткіштер сұралған жастарда алда өз өмірін жақсарту үшін едәуір әлеует пен ресурстар барын, соған қоса бар мүмкіндіктерді пайдаланудың да түрлі жолы барлығын көрсетеді.

№10 диаграмма. «Төменде көрсетілген материалдық игіліктердің қайсысы бүгінде сізде бар?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жұмыс, оқумен қамтылу тұрғысынан қарағанда компьютер немесе ноутбукпен (78,2%, 74,8% және 79,9%), автомобиль (57,3%, 58,6% и 52,3%) және өз баспанасымен (47,3%, 45,9% және 46,8%) қамтамасыз етілу көрсеткіштері тең деуге болады, тек оқып жүргендер, оқып және жұмыс істеп жүргендер, жұмыс істеп жүргендер аталды. Бұл қамтылу мәртебесіне қарамастан технологияға, көлікке және өз баспанасына қолжетімділік деңгейі бірдей екенін және бұл олардың өмірлік әлеуетін арттыра алатынын көрсетеді.

Оқымайтын, жұмыс істемейтін және жұмыс іздеп те отырмаған жастардың басқа санаттағыларға қарағанда өз баспанасымен (62,2%), қосалқы шаруашылығымен (40,5%) көбірек қамтылғаны назар аударарлық дерек. Ауылдық жерлердің ерекшелігін, ауыл шаруашылығын жүргізу қажеттілігін ескере отырып, осы санаттағы жастар туыстарымен «келісім бойынша» еңбек еткен соң ресми жұмыс істеп жатыр деген мәртебесі жоқ деп болжауға болады, яғни шаруашылықпен айналысқаны мен материалдық қамтамасыз еткені – бүкіл отбасыға ортақ, сондықтан ресми жұмысқа орналасуға мүдделі емес. Бұл дерек осы топтағы жастар үшін ресми жұмысқа орналасу басымдылыққа ие емес екенін көрсетуі мүмкін, себебі олардың жұмыспен қамтылуы мен қауіпсіздігі басқаша ұйымдастырылады.

№5 кесте. Жұмыс, оқумен қамтылу тұрғысынан «Төменде көрсетілген материалдық игіліктердің қайсысы бүгінде сізде бар?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Жоқ, мен тек оқып жүрмін	Оқимын және жұмыс істеймін (қосымша табыс)	Иә, мен жұмыс істеймін	Оқымаймын, жұмыс істемеймін жұмыс іздеп жүрген жоқпын	Оқымаймын, жұмыс істемеймін (жұмыс іздеп жүрмін)	Декреттік демалыстамын	Мүгедектігіме байланысты жұмыс істемеймін	Жауап беруге қиналамын
Компьютер/ноутбук	78,2	74,8	79,9	67,6	0,0	0,0	0,0	75,0
Автомобиль	57,3	58,6	52,3	51,4	0,0	0,0	0,0	37,5
Өз меншігінде баспана	47,3	45,9	46,8	62,2	0,0	0,0	0,0	62,5
Қосалқы шаруашылық	33,3	31,5	34,2	40,5	0,0	0,0	0,0	37,5
Жауап беруге қиналамын	2,1	0,9	1,6	2,7	0,0	0,0	0,0	4,2

Тұрғындар үшін қолжетімді игіліктерге қатысты сауалдар жастардың едәуір бөлігінің ауыз су, санитария, инфрақұрылым сияқты **маңызды қоғамдық игіліктерге қолжетімділігі жеткіліксіз** екенін анықтауға мүмкіндік берді. Бұл деректер жастардың кейбір тобы кезігіп отырған қиындықтарды көрсетеді және осы аспектілер бойынша қолдауды күшейту мен өмір сүру сапасын жақсартуға қажеттіліктер барын білдіреді.

Нақты айтсақ, сұралғандардың 62,5%-ы ғана таза ауыз су қолжетімді екенін көрсетті, бұл жастардың үштен бір бөлігінен астамы өзін осы негізгі ресурспен қамтамасыз етуде қиындық көріп отырғанын көрсетеді. Қосымша, респонденттердің тек 23,5%-ы үшін ғана жол мен көлік байланыстарын қосқанда жақсы инфрақұрылым қолжетімді. Бұл өмір сүру сапасын жақсарту, жайлы да тұрақты ортаға жағдай жасау үшін инфрақұрылымды дамытуға инвестиция салу қажет екенін білдіреді.

Сұралғандардың 18%-ы ғана санитариялық жағдайларға (көріз, септиктер) көңілі толатынын жеткізді. Бұл жастардың жайлы өмірі мен денсаулығын қамтамасыз ету үшін санитариялық инфрақұрылымды жақсартудың маңыздығын білдіреді.

Гендерлік теңдікті сұралғандардың 3,1%-ы ғана көрсетті, бұл ерлер мен әйелдер теңсіздігі проблемасын қабылдау мен түсіну қосымша көңіл бөлуді қажет ететінін көрсетеді. Сонымен бірге бұл гендерлік теңдік мәселесі бойынша жастардың ақпараттану деңгейін арттыру қажет екенінен де хабар береді.

Респонденттердің 3%-ы ғана спортпен айналысу мүмкіндігі барын атады. Бұл көрсеткіш жастарды дене белсенділігі мен салауатты өмір салтына ынталандыратын спорттық инфрақұрылымдар мен іс-шаралардың жеткіліксіз екенін көрсетіп тұр.

Үзіліссіз интернет қолжетімділігі де жастардың көбі үшін мәселе екені көрініп тұр, сұралған жастардың әрбір оныншысы ғана, яғни 9,1%-ы ғана интернетті шектеусіз пайдалана алады. Бұл кейбір облыстың ауылдық аймақтары үшін ақпараттық технология саласы мен онлайн-ресурстарға қолжетімділік проблемаға айналғанын білдіреді, ол шектелген инфрақұрылымға немесе шектелген қаржылық жағдайға байланысты болуы ықтимал.

Интернеттің шектеулі болғаны жастардың білім және ақпарат ресурстарына шығуын, онлайн ортада өзгелермен араласу мен әрекеттесу мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін. Бұл олардың оқу, даму және байланыста болуқабілеттеріне әсерін тигізіп, түрлі облыс пен тұрғындардың түрлі тобы арасындағы цифрлық алшақтықты қысқарту үшін қосымша іс-шараларды қажет етуі ықтимал.

Бұл мәселені шешу үшін ауылдық аймақтарда интернет инфрақұрылымының қолжетімділігін кеңейту қажет, сонымен бірге цифрлық сауатты арттыру мен онлайн орта ресурстарын саналы түрде пайдалануға жәрдемдесетін оқыту бағдарламалары мен іс-шаралардың да қажет болуы ықтимал.

№11 диаграмма. «Төменде көрсетілген материалдық игіліктердің қайсысы бүгінде сізде бар?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Бұл жерде жағдай өңірге қарай әртүрлі. Мысалы, таза ауыз су қолжетімділігін Атырау облысында көбірек көрсетсе (73,6%), ең аз көрсеткендер Қостанай облысында болды (55,1%). Бұл соңғы жылдары мемлекеттік органдардың ресми өкілдері беріп отырған деректермен сәйкеседі. 2023 жылы мамыр айында өткен Үкімет отырысында ауыз су қолжетімділігі ең төмен облыстардың бірі ретінде

Қостанай облысы аталған еді - 80,4%¹, ал Атырау облысы осы ресурспен қамтылу деңгейі жоғары аймақтар қатарында аталды - 98,5%².

Сапалы медицина қолжетімділігін Жамбыл облысында сұралғандардың 33,2%-ы, Абай, Ақтөбе, Павлодар, Солтүстік Қазақстан облыстарында 32%-ы көрсетті. Ұлытау облысында бұл көрсеткіш - 8,3%, Ақмола облысында - 15,1%.

№6 кесте. Аймақтар тұрғысынан «Төменде көрсетілген мүмкіндіктер мен игіліктердің қайсысы қазіргі кезде сізде бар?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Облыс	Таза ауыз су қол жетімділігі	Санитария қызметінің (канализация, септиктер) қол жетімділігі	Үзгілсіз Интернеттің болуы	Сапалы білім қол жетімділігі	Сапалы медициналық қызметтің қол жетімділігі	Жақсы инфрақұрылым (жолдар, қаламен, облыспен т.б. жерлермен қатынас)	Еңбекке орналасумен мансап дамуы мүмкіндігі	Шығармашылықты дамыту мүмкіндігі	Гендерлік теңдік	Спортпен айналасу мүмкіндігі	Көрсетілгендердің бірде – бірі емес	Жауап беруге қиналамын
Абай	56,6	18,9	3,8	18,9	32,1	9,4	30,2	1,9	1,9	5,7	1,9	20,8
Ақмола	62,8	17,4	11,6	16,3	15,1	29,1	23,3	3,5	8,1	3,5	2,3	12,8
Ақтөбе	58,7	20,6	11,1	11,1	31,7	22,2	27,0	3,2	3,2	4,8	1,6	12,7
Алматы	61,4	19,9	9,6	15,7	23,5	24,4	24,4	3,9	3,3	2,4	1,5	13,3
Атырау	73,6	13,8	17,2	11,5	24,1	31,0	24,1	3,4	3,4	4,6	0,0	8,0
Батыс Қазақстан	61,0	15,6	9,1	14,3	22,1	19,5	23,4	10,4	2,6	2,6	2,6	19,5
Жамбыл	62,1	18,4	6,3	10,5	33,2	25,8	20,5	4,2	3,2	2,1	2,1	14,2
Жетісу	66,0	21,6	7,2	16,5	17,5	29,9	23,7	11,3	4,1	3,1	2,1	10,3
Қарағанды	62,3	18,9	7,5	15,1	28,3	18,9	28,3	0,0	5,7	1,9	3,8	13,2
Қостанай	55,1	19,2	5,1	11,5	20,5	16,7	32,1	5,1	1,3	0,0	3,8	20,5
Қызылорда	62,6	12,2	11,4	18,7	21,1	26,0	29,3	3,3	2,4	3,3	4,1	13,8
Маңғыстау	64,2	19,2	8,3	11,7	29,2	25,8	20,0	3,3	5,0	,8	3,3	10,0
Павлодар	64,2	18,9	5,7	13,2	32,1	20,8	30,2	0,0	3,8	5,7	1,9	11,3
Солтүстік Қазақстан	58,1	24,2	9,7	6,5	32,3	22,6	25,8	4,8	1,6	9,7	4,8	8,1
Түркістан	62,1	17,0	9,8	17,6	25,7	22,0	25,5	4,4	1,7	2,8	1,3	15,0
Ұлытау облысы	66,7	25,0	0,0	33,3	8,3	33,3	25,0	8,3	0,0	0,0	0,0	8,3
Шығыс Қазақстан облысы	70,9	10,9	7,3	20,0	27,3	14,5	25,5	1,8	3,6	3,6	5,5	10,9

Респонденттер жауаптарына жасалған талдау ауыл жастары арасында қарыз жүктемесінің жоғары екенін байқатты. Сұралғандардың жартысында (50,2%) несие немесе техникаға, жиһазға бөліп төлеу қарыздары бар, бұл ауыл жастарында өмірге қажетті заттарды сатып алуда материалдық қиындықтар бар деп бұрында жасалған тұжырымды тағы дәлелдей түседі. Басқаша айтқанда, әрбір екінші ауыл жасында үйге керек, яғни, жайлы тұрмысқа қажет заттарды алуға қаржылық мүмкіндігі жоқ. Осындай құбылыс ауылдағы жастардың көпшілігінде экономикалық мүмкіндігі шектелгені туралы хабар береді.

Сол сияқты сұралғандардың жартысына жуығында (46,1%) тұтыну несиесі бар. Бұл жерде көптеген шағын және орта бизнес өкілі бөліп төлеуді, тауарды түрлі банк бағдарламасы арқылы алуды ұсынатынын атап кеткен жөн. Дегенмен тұрғындардың бір бөлігі несиені қызмет пен тауар түрінде емес, ақшалай алғанды жөн көреді.

Сұралғандардың 26%-ында киімге несие бар. Киімді несиеге алу Қазақстанда кеңінен тарала бастады. Бұл тренд тұтынушылық көңілдің өзгере бастағанын, адамдардың несиені ұзақмерзімді тауарлар алу үшін ғана емес, киім алу сияқты ағымдағы қажеттіліктер үшін де ала бастағанын білдіреді.

¹ Қазақстанның барлық қалалары мен ауылдарының тұрғындары 2025 жылдың соңына дейін таза ауыз сумен қамтамасыз етіледі. <https://primeminister.kz/ru/news/zhiteli-vsekh-gorodov-i-sel-kazakhstanana-budut-obespecheny-chistoy-pitevoy-vodoy-do-kontsa-2025-goda-23951>

² Қазақстанның қай өңірлерінде халықтың таза ауыз суға қол жетімділігі аз. https://www.inform.kz/ru/v-kakih-regionah-kazakhstanana-naimen-shiy-dostup-k-chistoy-pit-evoy-vode-u-naseleniya_a3862597

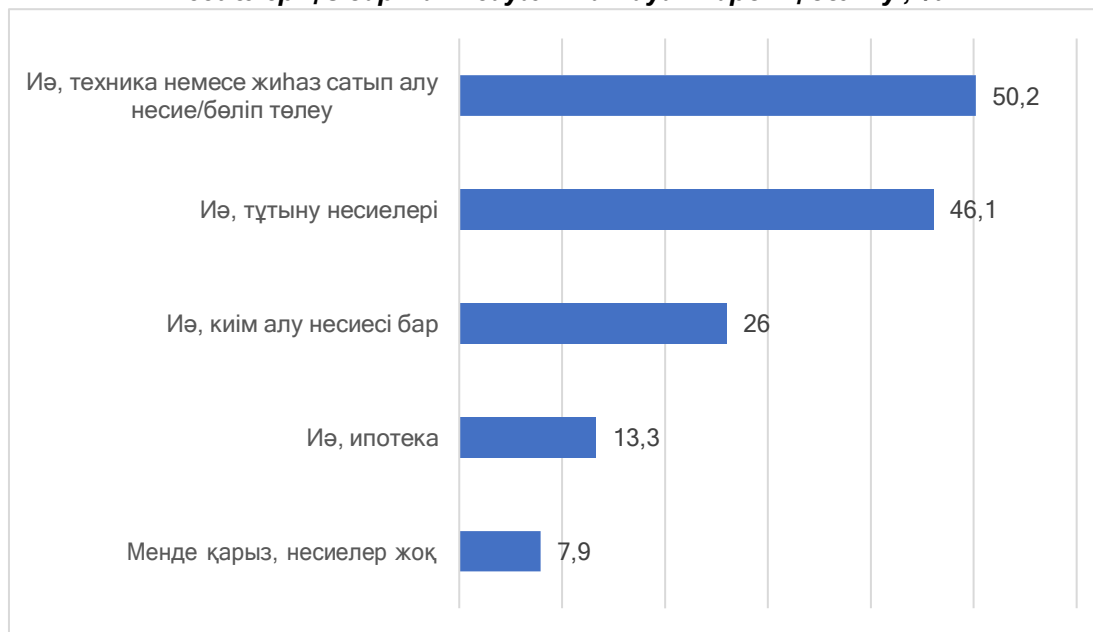
Бұл жерде тауарды несиеге алуға немесе бөліп төлеуге мүмкіндік берген дүкендердің түрлі ұсыныстарына байланысты болған болуы мүмкін. Осындай мүмкіндік сән ағымына сай болуға тырысатын, бірақ сол керек сәтте жеткілікті қаражаты болмай қалған жастар мен отбасылар үшін өте тиімді болуы мүмкін.

Дегенмен киімге несиенің өсуі үй шаруашылығының қарыздық жүктемесін ұлғайтып кетуіне әкелуі мүмкін. Әсіресе бюджетті жоспарлауға және несиені жабу есебіне жете көңіл бөлінбеген жағдайда мәселе туындайды. Тұтынушылар несиелік келісім шарттарын мұқият қарап, болашақта несиені төлеу бойынша мәселелері болмауы үшін өз қаржылық мүмкіндігін жете есептегені маңызды.

Сұралғандардың 13,3%-ы ипотека барын айтты. Ауыл тұрғындары әдетте дамымаған инфрақұрылым, қала орталықтарынан қашықта болу және жұмыстың маусымдық аспектілері сияқты факторлармен кездесіп жатады және бұл факторлар олардың ипотекалық несиенің шеңберіндегі төлем қабілетіне ықпалын тигізуі мүмкін. Бұл контексте осы аймақ тұрғындары үшін ипотеканы барынша тұрақты да қолжетімді ету үшін ауылдық жер ерекшеліктерін ескеретін арнайы бағдарламалар мен жобалар жасау маңызды.

Респонденттердің тек 7,9%-ы ғана банктер мен микрокредиттік ұйымдарда ешқандай қарызы жоқ екенін жеткізді. Бұл респонденттердің оннан бір бөлігінен аз. Осылайша, ауыл жастарының көпшілігінде қарыз жүктемесінің жоғары екені байқалды, ал қарыз түрі ипотекадан киім сатып алуға дейін өзгереді.

№12 диаграмма. «Банктер мен микрокредиттік ұйымдарда сіздің қарыз, несиелеріңіз бар ма?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

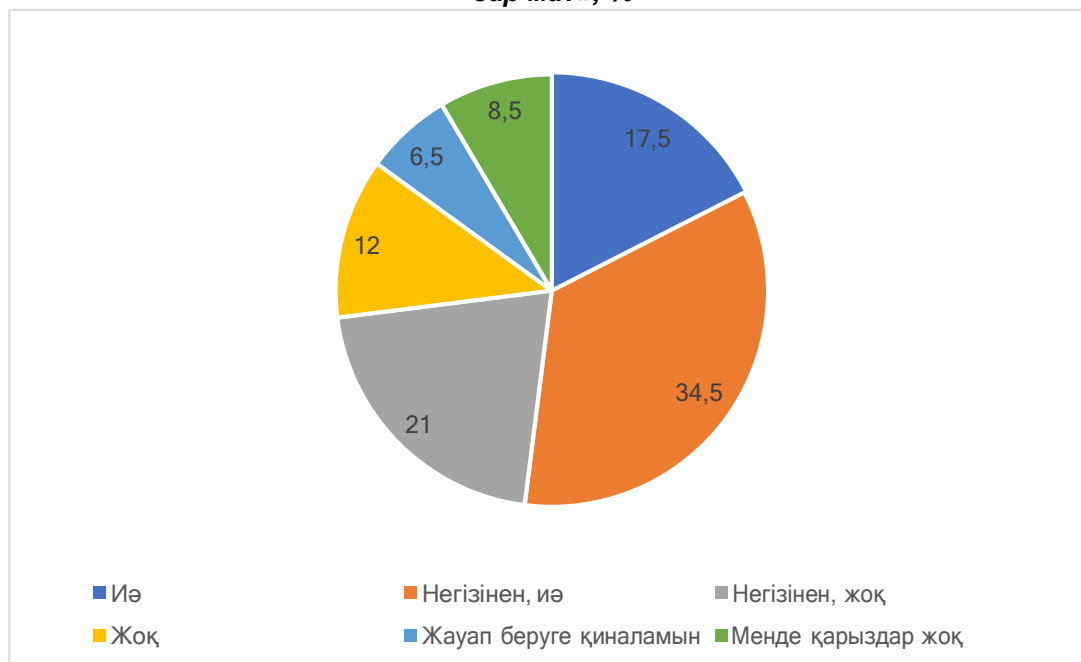
Бұл арада қарыз алушылардың жартысы ғана несиені жабуды қалай болса да орындап отырғандар. Сұралғандардың 17,5%-ы сөз жоқ, уақытында төлеп отырғандықтарын жеткізді, олар жоғары қаржылық тәртіп үлгісі деуге болады. Тағы 34,5%-ы өз қаржылық мүмкіндіктеріне сенімді екенін жеткізді, олар «негізінен, иә» төлеп отырмыз деп көрсетті.

Ал сұралғандардың 21%-ы қарызды уақытында төлеу қиын екенін мойындады, бұл олардың қаржылық жағдайына ықпал ететін кейбір қиындықтардың немесе тосын жағдай барын көрсетеді. Респонденттердің 12%-ы айлық қарызды төлеу мүмкіндіктерінің мүлдем жоқтығын жеткізді, бұл олардың қаржылық дайындығының жеткіліксіз болғанын немесе өзінің қаржылық

мүмкіндіктері мен міндеттемелері туралы хабардар болуының жеткіліксіздігін білдіреді.

Осындай деректер несиеленуі үшін қаржылық сауаттылықты ілгерілету мен бюджетті жоспарлай білудің қажеттілігін білдіреді. Қаржыны басқару дағдыларына үйрету мен қаржылық сауаттылықты арттыру бағдарламаларын іске асыру қарыздың төленбеуі тәуекелін азайтып, несиеленушілер арасында тұрақты қаржылық ахуал қалыптастыруға көмектесе алады.

№13 диаграмма. «Қарыздар бойынша айлық төлемдерді дербес төлеуге сізде мүмкіндік бар ма?», %

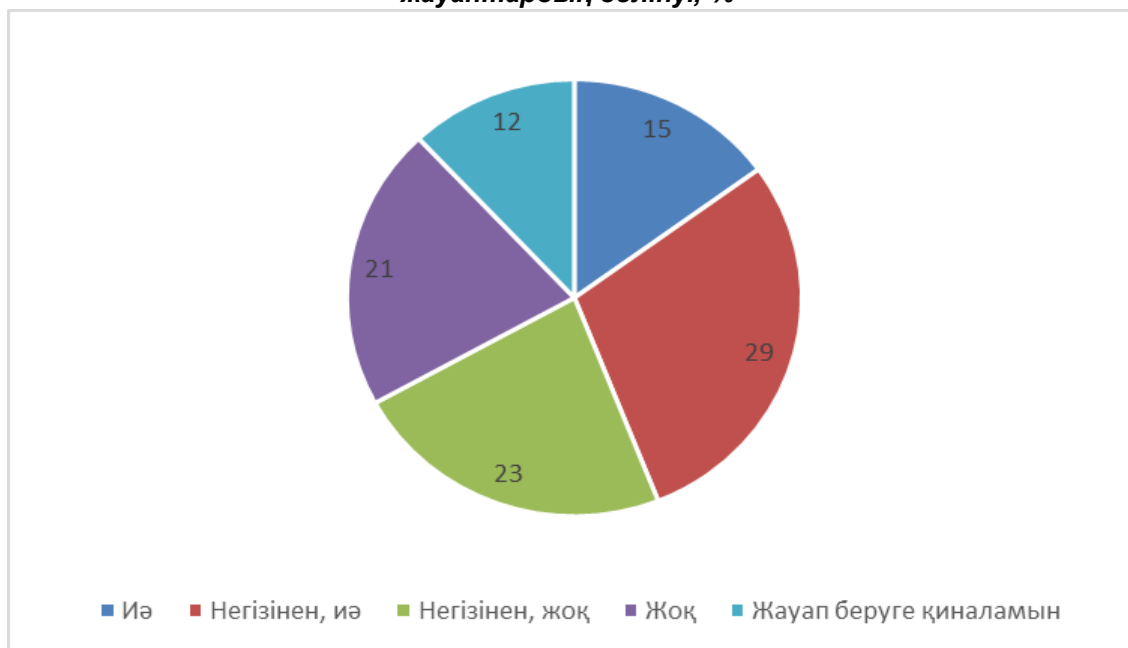
Ақшалай қаражат жинақтау респонденттердің 15%-ы үшін мүмкін болып тұр, бұл осы топта қаржылық тәртіп деңгейінің жоғарылығын және өз қаражатын басқару дағдыларының барлығын білдіреді. Болашақ қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ететін қаржы жинақтау олар үшін басымдыққа ие үрдіс

Респонденттердің едәуір бөлігі, нақты айтқанда 29%-ы «негізінен, иә» кейде қаржы жинақтау мүмкіндігі бар деп жауап берді. Бұл табыс көзінің тұрақсыздығымен немесе шығыстың өзгермелі болуымен байланысты олардың қаржылық әрекетінің ауыспалы сипатын білдіреді.

Сұралғандардың 21%-ында қаржы жинақтау тәжірибесі мүлдем жоғын атап кеткен жөн. Бұл бос қаржының болмауы, қаржылық сауат төмендігі немесе жинақтаудан гөрі ағымдағы қажеттілікке жұмсауды артық көру сияқты түрлі факторға байланысты болуы мүмкін.

Бұл нәтижелер қаржылық сауатты ілгерілету мен жеке қаржыны басқару дағдыларын дамытудың қажеттілігін тағы да көрсетіп тұр. Жеке және отбасылық бюджетті тиімді басқаруға оқыту көп адамдарға өз қаржысын саналы басқара білуге және қаржылық мақсаттарға жетуге көмектеседі.

№14 диаграмма. «Сіз ақшалай қаражатты жинақтай аласыз ба? сауалына жауаптардың бөлінуі, %

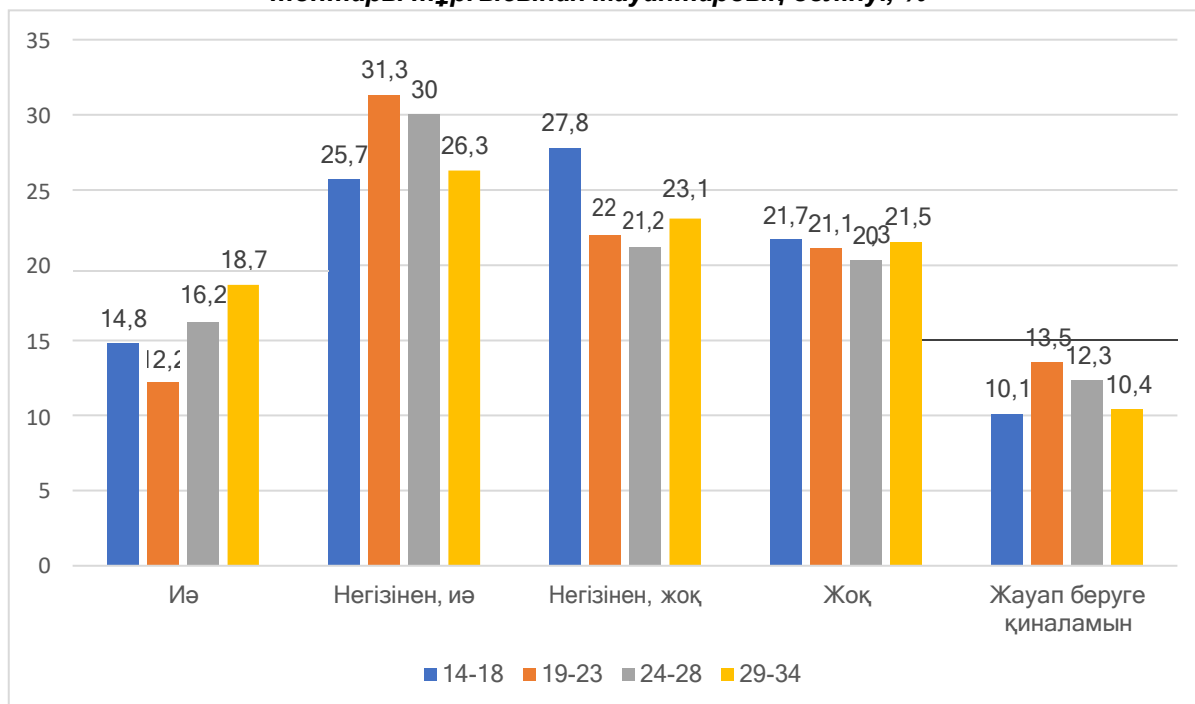

Осы талдауда жас топтары тұрғысынан алғанда ақша жинақтауға 29-34 жас тобындағы жастардың бейім екені байқалды. Мүмкін, бұл кезеңде олардың көпшілігі болашақ туралы, отбасын құру мен ұзақмерзімді жоспарлар жасау туралы ойланып, өз қаражатына жауапкершілікпен қарай бастайтын болар. Бұл жас тобы салыстырмалы түрде қаржылық тәуелсіздік пен тұрақты табысқа ие, бұл оларға қаржы жинақтауға көмектеседі.

Сол сияқты мүмкіндігіне қарай қаржы жинақтайтындар 19 бен 23 және 24 пен 28 жас топтарында көбірек. Бұл болашақта қаржылық тұрақтылықтың қажет болатынын ескерген жастардың қаржы жинақтауға ұмтылысын көрсетіп тұр. Бұл жас топтарындағылар алғашқы жұмыспен танысады, дербес қаржы түсе бастайды. Осының бәрі оларда жеке қаржы жинақтау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін.

Бұл байқаулар да жастарға жасына қарамастан өз қаржысын саналы жоспарлау мен басқаруға көмектесетін білім мен қаржылық сауаттың маңызды екенін көрсетіп тұр.

№15 диаграмма. «Сіз ақшалай қаражатты жинақтай аласыз ба?» сауалына жас топтары тұрғысынан жауаптардың бөлінуі, %

«Сіз үшін және сіздің жақындарыңыз үшін бүгінде қандай мәселелер өзекті?» сауалына берген респонденттердің жауаптарына жасалған талдау ауыл жастары кездесіп отырған **топ-5** мәселені анықтауға мүмкіндік берді. **Азық-түлік пен бірінші кезектегі қажетті заттардың жоғары бағасы** бірінші мәселені құрайды (50,5%). Бұл жас адамдардың қаржылық мүмкіндіктерін едәуір шектеп, олардың өмір сүру сапасына әсер етуі мүмкін.

Екінші маңызды мәселе – **табыстың төмен деңгейі** (47%). Бұл мәселе әдетте жастардың жеке әрекетіне қатысты болса да, ауылдық жерлерде жұмыс орындары мен экономикалық мүмкіндіктер көбіне шектеулі болатынын ескерген жөн.

Респонденттердің 35,4%-ы үшін **жұмыссыздық** та өзекті мәселе болып саналады. Бұл ауылдық аумақтардағы жұмысқа орналасу үшін жұмыс орындарының жетіспеушілігі проблемасын көрсетеді. Табыстың төмен деңгейі мәселесіндегідей жұмыссыздық та кешенді, барлық стейкхолдерлерді белсене тарту арқылы шешілуі керек.

Инфрақұрылымның төмен сапасы (18,4%) да түрлі мүмкіндіктер мен қызмет алуға қолжетімділікке айтарлықтай әсерін тигізуі ықтимал, бұл да ауыл жастарының даму перспективасы мен жайлы өмірін шектейді. Инфрақұрылымның төмен сапасы білім алу, медициналық көмек алу және басқа да қызмет алуды қиындатуы мүмкін.

Заманауи тасжолдардың болмауы, қоғамдық көліктің жетіспеушілігі, байланыс құралдарын қолданудағы шектеулік ауыл жастарының жақын қалалардағы оқу орындары мен жұмыс орындарына, мәдени және спорттық шараларға қолжетімділігін шектеуі мүмкін. Бұл сонымен бірге жастардың жеке және тұлғалық өсуіне де әсер етуі ықтимал.

Әлсіз инфрақұрылым ауылдық аумақтардың экономикалық перспективасына әсер етуі, инвестиция тарту мен жаңа жұмыс орындарын ашуға кедергі келтіруі де мүмкін.

Бұл мәселені шешу мемлекет пен қоғамдық ұйымдардың, жергілікті тұрғындардың бірлескен іс-әрекетін қажет етеді. Инфрақұрылымды дамытуға

салынған инвестиция, жергілікті кәсіпорындар мен бастамалар дамуына қолдау көрсету ауылдық жерлердегі жастардың өмір сүру сапасын жақсарту алар еді.

Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылық (17%) азаматтар тарапынан да, мемлекет тарапынан да назар аудару мен іс-әрекетті қажет етеді. Бұл мәселе жалпы алғанда тұтас қоғамға, соның ішінде жастардың психологиялық және физикалық жай-күйіне теріс әсерін тигізуде. Бұл жерде білімнің, отбасылық тәрбиенің, ата-аналар үлгісінің орны маңызды, сонымен бірге бұл салада заңнаманы, идеологиялық жұмысты күшейту, отбасылық құндылықтарды қолдау қажет. Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылық мәселесін шешу үшін азаматтарға қауіпсіз орта құру мақсатында мемлекет пен қоғамның, білім беру мекемелерінің күш-жігерін біріктіру қажет. Сол сияқты бұл мәселенің «Теріс дағдылар» және «Медицина қызметінің төмен деңгейі» мәселелерінің алдында тұрғанын атап өткен жөн (тиісінше 16,3% және 15,6%).

№7 кесте. «Сіз үшін және сіздің жақындарыңыз үшін қандай мәселелер өзекті?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Азық-түлік өнімдері мен бірінші кезектегі қажетті өнімдерге бағаның жоғары болуы	50,5
Табыс деңгейінің төмендігі	47
Жұмыссыздық	35,4
Инфрақұрылымның төмен деңгейі (нашар жолдар, коммуникацияның болмауы т.б)	18,4
Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылық	17
Теріс дағдылар (шылым шегу, маскүнемдік, нашақорлық)	16,3
Медицина қызметінің төмен деңгейі	15,6
Даму мен өз-өзін көрсету перспективасының болмауы	15
Білім беру сапасының төмендігі	13,1
Дербес баспананың болмауы	12,9
Бос уақытты өткізу үшін қажет жағдайлардың болмауы (кворкинг-кеңістіктер, аула клубтары т.б)	11,4
Спорт клубтарының болмауы	10,1
Қылмыстың жоғары деңгейі	9,3
Экологиялық мәселелер	9,2
Ауыз су сапасы мен қол жетімділігі	9
Жауап беруге қиналамын	0,7

Жас топтары бойынша жасалған талдау барысында түрлі жас топтарындағы жастар мәселесінің өз ерекшеліктері көрінді, ал аталған бес мәселе барлық жас топтары үшін де өзекті болып отыр. Бұл осы мәселелердің жан-жақтығы мен кең таралғанын көрсетеді.

Алайда жасқа байланысты ерекшеленетін кейбір нюанс бар. Мысалы, 19 бен 23 жас тобындағылар инфрақұрылымның төмен сапасына көбірек көңіл аударады (19,2%). Бұл жаста адамдар білім алу, жұмыс іздеумен, жалпы айтқанда өмірлік стратегияны қалыптастырумен кездеседі, ал шектеген инфрақұрылым олардың мүмкіндіктері мен ұмтылыстарын тежеуі мүмкін.

24 пен 28 жас тобы жастары үшін теріс дағдылар (19,7%) маңызды мәселе. Бұл мәселе әсіресе синтетикалық нашаның пайда болуымен, таралуымен, электронды темекі шегу девайстардың пайда болуымен өзекті бола түседі, жастар жайлылығы мен денсаулығы нашарлау тәуекелдері артады.

29 бен 34 жас тобы. даму мен өз-өзін көрсету перспективасының болмауын (16,8%) көрсетіп отыр. Бұл жаста жастардың көпшілігінде отбасы бар, жұмысқа тұрған және өздерінің кәсіби және жеке өсуі мәселесімен кездеседі. Перспективаның жетіспеуі жайсыздық пен стагнация сезімдерін туғызуы мүмкін.

Бұл байқаулар жасы мен қажеттіліктерін ескере отырып жастар мәселесін шешудің кешенді де көпжоспарлы шешімдерін қабылдау керектігін көрсетеді.

№8 кесте. «Сіз үшін және сіздің жақындарыңыз үшін қандай мәселелер өзекті?» сауалына жас топтары тұрғысынан жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	14-18	19-23	24-28	29-34
Табыс деңгейінің төмендігі	45,8	47,4	46,5	48,7
Азық-түлік өнімдері мен бірінші кезектегі қажетті өнімдерге бағаның жоғары болуы	52,9	50,4	49,8	49,4
Жұмыссыздық	37,0	31,9	36,8	38,0
Дербес баспананың болмауы	11,9	14,1	13,1	11,1
Бос уақытты өткізу үшін қажет жағдайлардың болмауы (коворкинг-кеңістіктер, аула клубтары т.б.)	11,1	11,3	10,1	14,2
Спорт клубтарының болмауы	10,6	10,1	10,1	9,5
Медицина қызметінің төмен деңгейі	14,0	18,6	13,3	15,5
Білім беру сапасының төмендігі	13,2	13,5	13,3	11,7
Инфрақұрылымның төмен деңгейі (нашар жолдар, коммуникацияның болмауы т.б.)	16,7	19,2	18,7	18,0
Қылмыстың жоғары деңгейі	9,8	10,1	8,9	7,9
Теріс дағдылар (шылым шегу, маскүнемдік, нашақорлық)	15,3	14,7	19,7	13,9
Даму мен өз-өзін көрсету перспективасының болмауы	15,6	15,5	13,3	16,8
Экологиялық мәселелер	8,5	9,6	8,3	11,1
Ауыз су сапасы мен қол жетімділігі	9,5	9,6	8,6	7,9
Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылық	16,4	14,7	19,2	17,7
Жауап беруге қиналамын	0,8	0,8	0,6	0,3

Сауал деректері бойынша респонденттердің көпшілігі жастар мәселесін шешу негізінен мемлекеттік органдарға міндеттелуі керек деп санайды. Сұралғандардың 43,1%-ы бұл мәселеге «Биліктің орталық органдары» жауапты деп көрсетсе, 33%-ы мәселені шешудегі жергілікті органдардың негізгі рөліне сенімді.

Дегенмен респонденттердің 34%-ы мәселені шешу әрбір жеке адамның жауапкершілігі шеңберінде болуы қажет деп санайды. Бұл осы респонденттер үшін осы мәселелерді шешуде жеке жауапкершілік пен жеке күш-жігердің орны басым екендігін көрсетеді.

Сұралғандардың 19,3%-ы жастар мәселесін шешудегі ата-аналар мен туған-туыстың маңызды орнын атады. Бұл жастар өміріндегі отбасылық қолдау мен инфантилді көңілдің маңыздылығын білдіреді.

Пікірдің осылай сан түрлі болуы жастар мәселесінің күрделілігін және оны шешуде мемлекеттің, қоғамның және жеке азаматтардың бірлескен күш-жігері қажет екенін көрсетеді. Мемлекеттік қолдау, жеке бастама және отбасылық тәрбиеден тұратын біріктірілген көзқарас пен іс-әрекет бұл мәселелердің барынша толық та тиімді шешілуіне ықпалын тигізе алады.

№16 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, сіздің ауылдағы жастар мәселесін шешумен кім айналысуы керек?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Сауал барысында ауылдық аймақ жастары өздері кездесіп отырған мәселелерді шешу бағытында мемлекеттік органдар қандай қадамдар жасай алатыны туралы өз пікірлерін білдірді. Сауал нәтижелері негізінде төмендегідей басымдықтарды бөліп көрсетуге болады.

1. Ауыл шаруашылығына бөлінетін субсидияның ұлғаюы (41,9%). Бұл ауылдық аймақтарда экономикалық ахуалды жақсарту мен жұмыспен қамтылуды қамтамасыз ету үшін ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдауға деген ауыл жастарының сұранысы барлығын білдіреді.

2. Сыбайлас жемқорлықпен күрес (39,6%). Бұл жастардың сыбайлас жемқорлық зардабы мен зиянын түсініп отырғанын және мемлекеттік органдар жұмысында адалдық пен тазалықтың маңыздылығын көрсетеді.

3. Медициналық қызмет сапасының артуы (27,9%). Бұл бүгінгі көрсетіліп отырған медициналық қызметтің сапасы жастардың сұранысын қанағаттандырмайтынын, ауылдық жердегі тиімді диагностика мен емделу үшін қолайлы жағдайлар қажеттігін білдіреді.

Бұл басымдықтар ауыл жастарының мүддесі мен қажеттіліктерін көрсетеді және мемлекеттік органдарға ауыл жастарын қолдау мен дамыту саясаты мен бағдарламаларын дайындауда маңызды ақпарат бола алады.

№17 диаграмма. «Ауыл жастары мәселелерін шешу үшін мемлекеттік органдар қандай шаралар қабылдауы қажет?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

2. ЖАСТАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ИДЕНТИФИКАЦИЯЛАУЫ

Жастардың өзін-өзі идентификациялауы олардың жеке дамуымен, әлеуметтік-мәдени дамуымен ажырамастай байланысты аспектілер кешенінен тұрады. Басты аспектілердің бірі – жеке бірегейлікті қалыптастыру. Ауылдағы жас адамдар қалалық жастар сияқты өздерін тануға, бойында қандай құндылықтар мен сенімдер қалыптасқанын білуге, қандай мақсаттар барлығын анықтауға ұмтылады. Бұл үрдіс ұлттық, мәдени және тұлғалық белгісі, қоғамдағы орны мен рөлі туралы ой-толғаныстардан тұрады.

Жастар идентификациясының тағы бір маңызды аспектісі даму бағыты мен жолын таңдау. Ақпаратқа кең жол ашылған қазіргі жағдайда жастар өз мүдделері, дағдылары мен кәсіби даму траекториясын қалыптастыру мүмкіндіктеріне ие. Бұл таңдау білім алу, кәсіби қызмет, әлеуметтік және мәдени бастамаларға қатысудан тұруы мүмкін және олар жастардың өз-өзін анықтауына ықпал етеді.

Әлеуметтік-мәдени аспектілер де жастар идентификациясында маңызды орын алады. Ол халық құндылықтарын, салт-дәстүрлерді сақталумен байланысты болуы мүмкін. Туған жермен, дәстүрмен күшті байланыс сол ортаға тиесі болу мен ерекшелік сезімдерін қалыптастыра алады, ол өз кезегінде жастардың қазіргі әлемде өз-өздерін анықтауы, тануы үшін өте маңызды.

Осылайша, ауыл жастарының идентификациялануы – өзіне жеке бірегейлікті қалыптастыру, кәсіби жолды таңдау мен қоғамдағы өз орнын сезінуді біріктіретін күрделі де көп қырлы процесс. Бұл процестің ішкі сенімдерге, сыртқы жағдаяттар мен әлеуметтік-мәдени орта ықпалына тәуелділігі күшті.

Респонденттер жауабына жасалған талдау ауыл жастарының үштен біріне жақын бөлігінде өздерінің кіші Отанымен мықты байланыс барын көрсетті, 29,9%-ы қайдансыз деген сұраққа алдымен өздерінің кіші Отанын айтты. Сұралғандардың 10,7%-ының жауаптары нақтылығымен ерекшеленді, шағынаудан, көше. Сұралғандардың 27%-ы өздерін жалпы алғанда «Қазақстаннан» екенін жеткізді.

№18 диаграмма. «Сіз қайдансыз деген сұраққа сіз әдетте қалай жауап бересіз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Талдаудан байқалғандай, респонденттер арасында ұлттық идентификация негізгі рөл атқарады, олардың 39,8%-ы бірінші кезекте өздерін ұлты бойынша анықтайды. Бұл мәдени мұра мен ұлттық құндылықтарға бекемдікті көрсетеді, жастар оларды бағалайды және өз бірегейлігінде бөліп көрсетіп отыр.

Респонденттердің 22,9%-ы болса алдымен өздерін гендерлік тұрғыдан белгілейді. Бұл қоғамдағы өз орны мен жағдайын сезіну маңыздылығын, сонымен бірге бірегейлікті қалыптастырудағы әлеуметтік-мәдени нормалардың ықпалын көрсетеді.

Респонденттердің 15,6%-ы негізгі идентификация ретінде тұру аймағын таңдаған. Бұл олардың өздері тұрып жатқан ортамен, мәдениетпен және қоғамдық құрылыммен байланысын білдіреді.

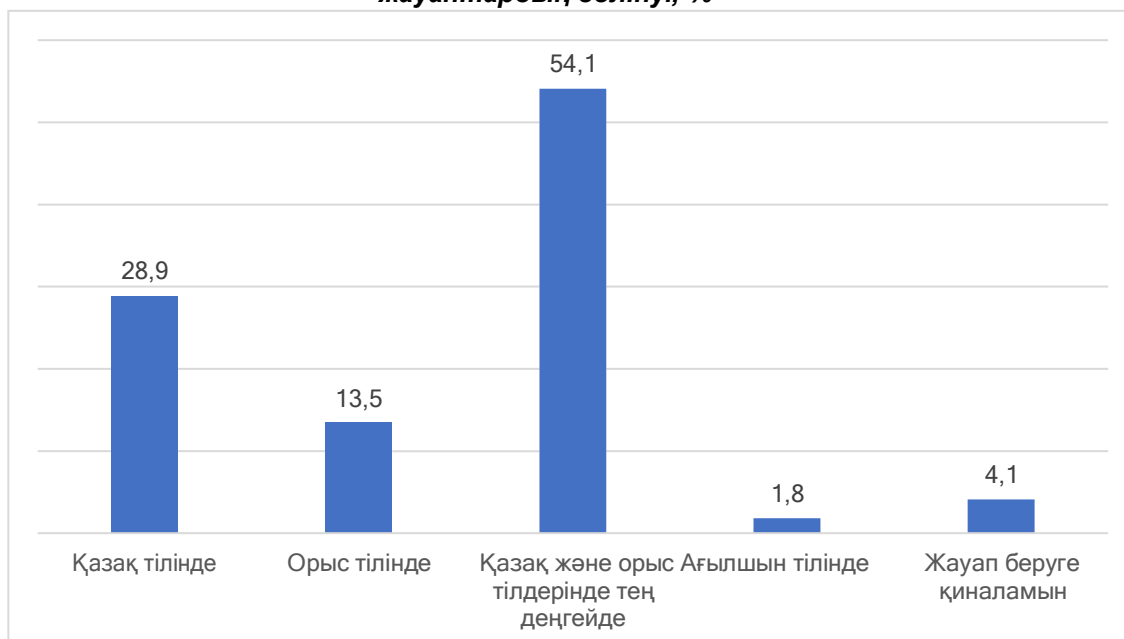
Бұл деректер жастар бірегейлігі көп қырлы екенін және өзіне ұлт, гендер, тұру орны және мүмкін басқа да факторларды қоса алатынын көрсетеді. Бұл сонымен қатар әр жеке бірегей тұлғаның ерекшелігі мен сан қырлы болатындығын сезіну мен түсінудің маңыздылығын білдіріп тұр.

№19 диаграмма. «Сіз өзіңізді бірінші кезекте қандай белгілер бойынша идентификациялайсыз, көрсетіңіз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Күнделікті өмірдегі қатынас тіліне қатысты сауалға респонденттердің жауабы аудио және видео контентті қабылдауға қатысты жауаптармен бірдей, бұл жастардың сөйлеп қана қоймай, сонымен бірге аудио мен видео контентті бірнеше тілде қабылдайтынын көрсетеді.

№20 диаграмма. «Күнделікті өмірде сіз негізінен қай тілде сөйлейсіз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Дегенмен -өңірлер бойынша бөлгенде айырмашылықтар бар. Ақтөбе (46%), Атырау (40,2%), Жетісу (40,2%), Ұлытау облыстарында (41,7%) респонденттер

күнделікті өмірде мемлекеттік тілді жиі қолданады. Бұл осы аймақтарда мемлекеттік тілді қолданудың бұрыннан келе жатқан тарихи дәстүрімен, сондай-ақ мемлекеттік тілдің кеңінен таралуына мүмкіндік беретін тұрғындар құрамымен де байланысты болар.

Қостанай (42,3%) мен Солтүстік Қазақстан (32,3%) облысы респонденттері күнделікті өмірде негізінен орыс тілінде сөйлеседі. Бұл ең алдымен тұрғындардың этностық құрамымен, сол сияқты осы өңірлердің көрші Ресеймен іргелес жатқанымен байланысты.

Павлодар (67,9%), Түркістан (65,1%), Маңғыстау (65%) облыстарында респонденттер қазақ, орыс тілдерінде қатар сөйлесе береді.

Елдің басқа кейбір өңірінде де респонденттері күнделікті өмірде мемлекеттік тілді қолданады. Бұл халықтың мәдени және тілдік дәстүрлеріне жастардың бекемдігін білдіреді. Сол сияқты нәтижелер тұрғындардың этностық құрамының ерекшелігімен, түрлі мәдениеттің елдің әр аймағына тигізіп отырған ықпалымен байланысты болуы ықтимал.

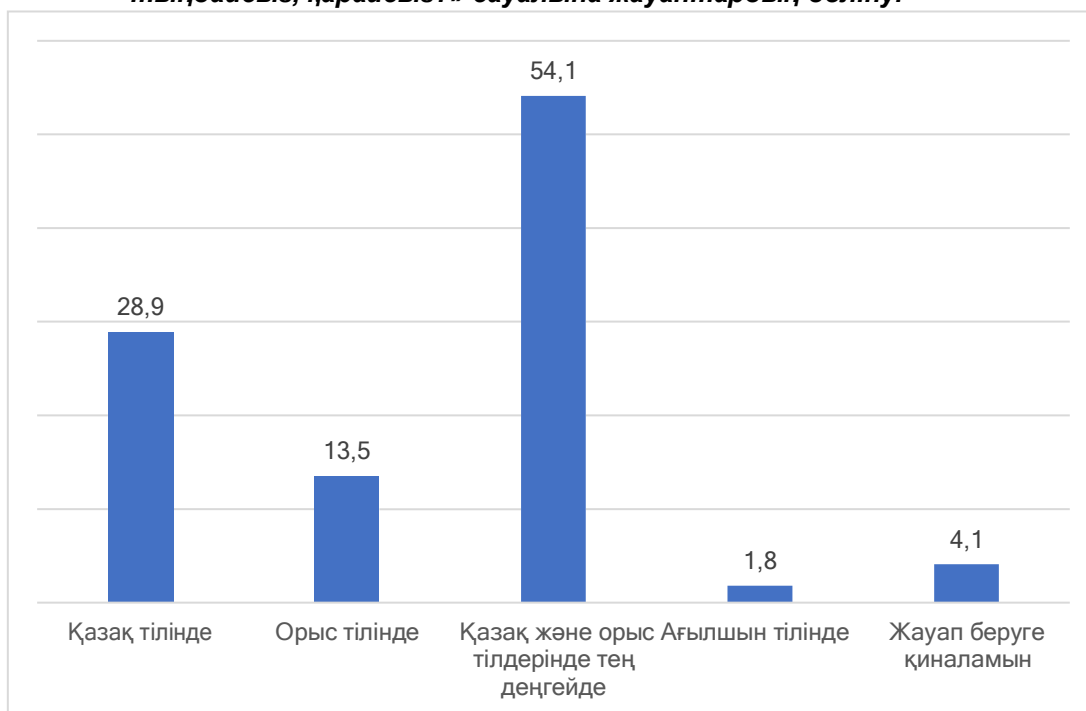
Осылайша, күнделікті өмірдегі қатынас тіліне қатысты деректер Қазақстанның мәдени және әлеуметтік-лингвистикалық аспектілерінің алуан түрлілігін бейнелейді. Жауаптардың алуан түрлі болуы елдің этностық көптүрлілігінің байлығы мен әр аймақтың мәдени және тілдік ерекшелігіне құрметпен қараудың маңыздылығынан хабар беріп тұр.

№9 кесте. «Күнделікті өмірде сіз негізінен қай тілде сөйлейсіз?» сауалына жауаптардың аймақтар тұрғысынан бөлінуі, %

Облыс	Қазақ тілінде	Орыс тілінде	Қазақ және орыс тілдерінде тең деңгейде	Ағылшын тілінде	Жауап беру қиын
Абай	30,2	9,4	54,7	0,0	5,7
Ақмола	32,6	29,1	37,2	1,2	1,2
Ақтөбе	46,0	14,3	38,1	0,0	1,6
Алматы	28,9	13,0	52,1	2,4	6,0
Атырау	40,2	14,9	42,5	2,3	1,1
Батыс Қазақстан	31,2	14,3	46,8	0,0	7,8
Жамбыл	35,8	8,4	51,1	1,6	4,2
Жетісу	40,2	11,3	42,3	1,0	6,2
Қарағанды	13,2	22,6	62,3	0,0	1,9
Қостанай	19,2	42,3	38,5	1,3	0,0
Қызылорда	26,8	12,2	53,7	1,6	6,5
Маңғыстау	25,8	4,2	65,0	3,3	3,3
Павлодар	11,3	22,6	67,9	1,9	3,8
Солтүстік Қазақстан	27,4	32,3	51,6	0,0	4,8
Түркістан	25,5	5,7	65,1	2,4	3,5
Ұлытау	41,7	16,7	66,7	0,0	0,0
Шығыс Қазақстан	21,8	20,0	56,4	1,8	1,8

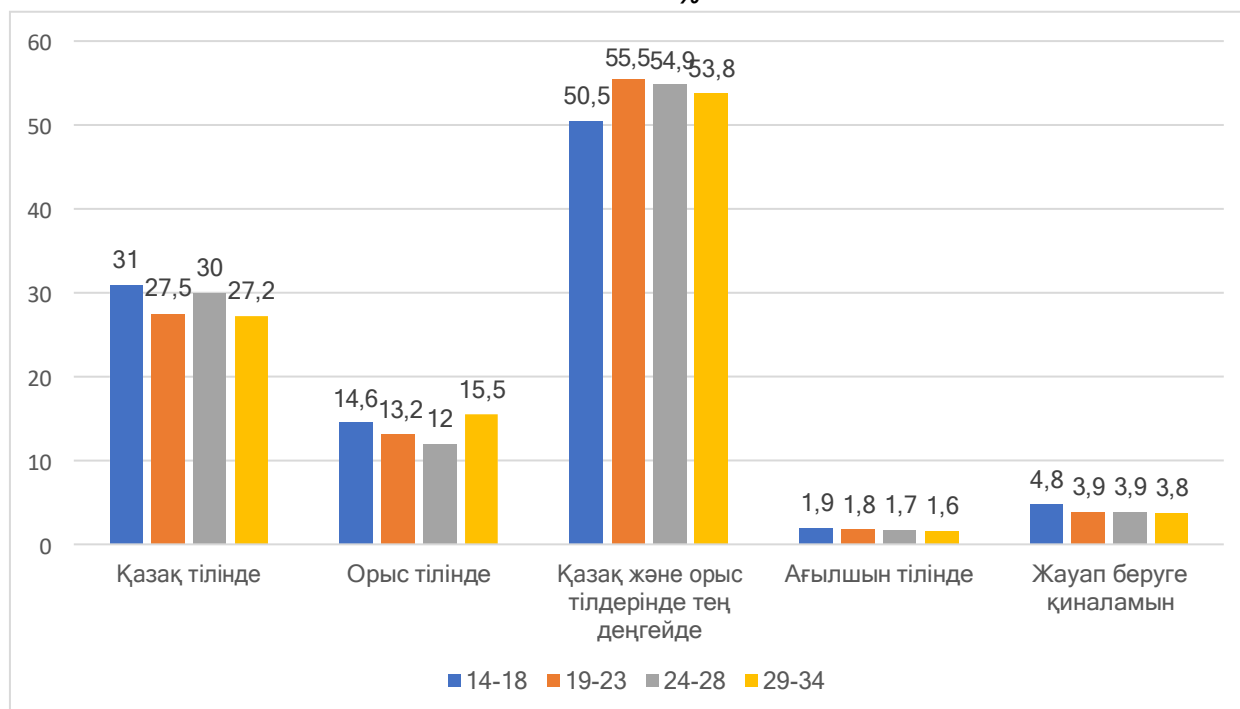
Сұралғандардың жартысынан астамы (54,1%) аудио және видео контентті қазақ және орыс тілдерінде тең қабылдайды. Қазақ тіліндегі материалдарды респонденттердің 28,9%-ы тыңдайды, бұл аудио және видео контентті орыс тілінде қабылдайтындардан екі есе көп (13,5%). Бұл контексте кейінгі бірнеше жылда әлеуметтік желілерде қазақ тілді контенттің өскені байқалады, мемлекеттік тілде өтетін подкаст, шоу сұхбат дамуда.

№21 диаграмма. «Күнделікті өмірде аудио және видеоконтентті сіз қай тілде тыңдайсыз, қарайсыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі

Респонденттер жауаптарын жас тұрғысынан талдау айтарлықтай айырмашылықтар көрсеткен жоқ. Алайда басқа топтағыларға қарағанда екі тілде аудио және видео контентті 14 -18 жас тобындағылар азырақ тыңдайтынын атаған жөн (50,5%). 29-34 жас тобындағылар орыс тіліндегі контентті көбірек қабылдайды.

№22 диаграмма. «Күнделікті өмірде аудио және видеоконтентті сіз қай тілде тыңдайсыз, қарайсыз?» сауалына жауаптардың жас топтары тұрғысынан бөлінуі %

Респонденттердің көпшілігі тұрып жатқан жерлеріне құрметпен қарайды және тұру үшін осы аймақты таңдап алғанына разы. Мұндай респонденттердің үлесі

67,3% құрайды, бұл олардың тұрғылықты жеріне деген сүйіспеншілігі мен қанағаттанушылығын көрсетеді.

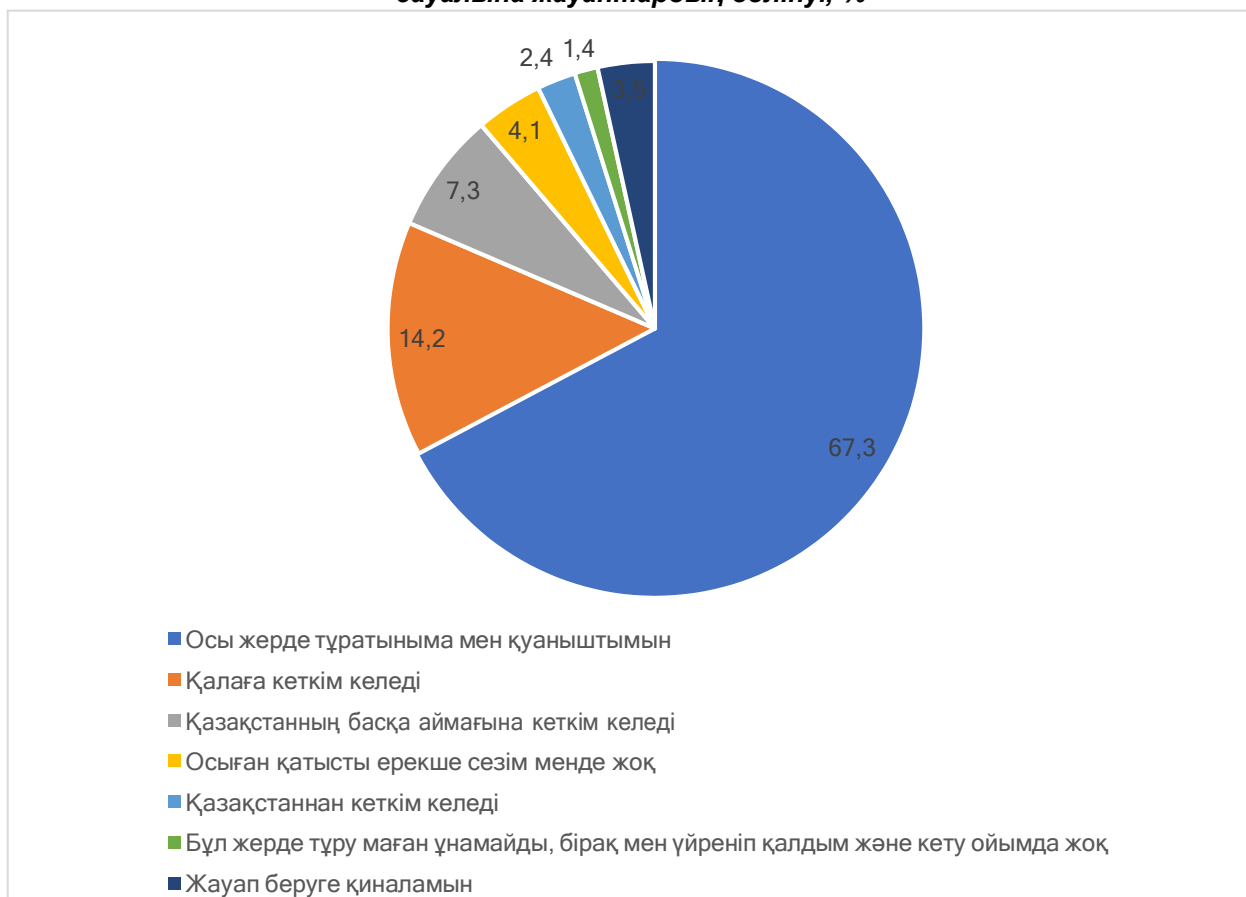
Дегенмен сұралғандардың бір бөлігі басқаша ойда. Респонденттердің 14,2%-ы қазіргі тұрып жатқан жерінен кетуді, қалаға көшуді ойлап отырғанын жеткізді. Бұл қала бере алатын жаңа мүмкіндіктер, білім немесе жұмыс іздеумен байланысты болар.

Ел ішінде тұру аймағын өзгерткісі келіп отырғандар да бар, бұл сұралғандардың 7,3%-ы. Бұл өзгерістерге, жаңа тәжірибелерге немесе даму мен өмірдің жақсы жағдайларына деген ұмтылыспен байланысты болар.

Респонденттердің 2,4%-ы елден кетуге бағытталған көш-қондық көңілі туралы айтты. Бұл шет елден жұмыс іздеу, оқу немесе жеке мотивациялармен негізделген болуы мүмкін.

Осы түрлі жауаптар ауылдық жер жастарының жалпы өздерінің тұру орындарына байланысты түрлі амбициясы, мүддесі мен болашаққа жоспарлары барын көрсетеді.

№23 диаграмма. «Тұрып жатқан жеріңізге қатысты сіз қандай сезімдесіз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттер жауаптарына жасалған талдау сауалға қатысушылар арасында өз этносының мәдени, әлеуметтік тәжірибелеріне қатысты әртүрлілік байқалатынын көрсетті.

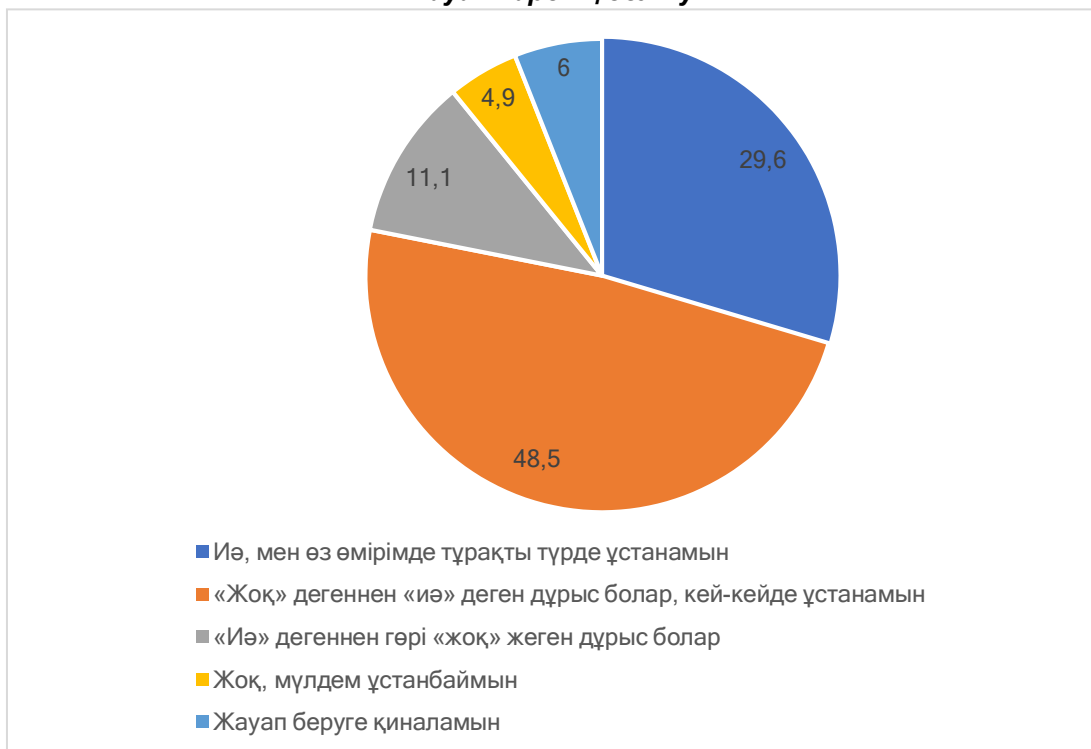
- Респонденттердің 29,6%-ы өз этносының мәдени, әлеуметтік тәжірибелерін берік ұстанады. Бұл өздерінің күнделікті өмірінде маңызды рөлге ие дәстүр, салт, құндылықтарға бейімділіктің жоғары деңгейін көрсетеді.

- Сұралғандардың 48,5%-ы өз этносының мәдени, әлеуметтік тәжірибелерін кей-кейде ұстанады. Олар қатаң нормаларды ұстанбайды, дегенмен кейде өзіндік мәдениеттің элементтерін өз өмірлеріне кіргізіп отырады.

• 4,9% респонденттер өз этносы нормалары мен дәстүрлерін мүлдем ұстанбайды. Бұл олардың таңдауына ықпалын тигізген жаһандану, құндылықтар ауысуы, көпмәдениетті орта және басқа да факторлармен байланысты болуы мүмкін.

Бұл деректер жастарда мәдени дәстүрлерді сақтау мен ұстануға қатысты түрлі көзқарастар барын көрсетеді. Кейбір жас адам салт-дәстүрді тұрақты ұстанса, бір бөлігі кейде ғана ұстанады, ал кейбірі мүлдем ұстанбайды. Бұл да өзгерген әлеуметтік-мәдени ақиқаттарды және қазіргі ортаның салт-дәстүрді қабылдауға ықпалын көрсетеді.

№24 диаграмма. «Сіз өз этносыңыздың мәдени және әлеуметтік тәжірибелерін (әлеуметтік нормалар, дәстүр мен әдет-ғұрып және т.б) ұстанасыз ба?» сауалына жауаптардың бөлінуі

Ауылдық жерде тұрып жатқан жастар арасында олардың осы жерде тұруды қалауына негіз болатын түрлі себептер бар.

Отбасының, достар мен туыстардың болуы – барынша жиі аталған себептердің бірі, респонденттердің 49,8%-ы көрсетті. Бұл әлеуметтік байланыстардың маңыздылығын және туған жерде қалу шешіміне жақын адамдардың ықпалын білдіреді. Кіші Отанға деген махаббат пен патриотизм – бұл сұралғандардың 24%-ы үшін шешуші фактор. Бұл өздері туып өскен жермен күшті эмоциялық байланысты, оны қолдау мен дамытуға деген ұмтылысты білдіреді. Сұралғандардың 18,8%-ы үшін отбасылық міндеттердің де орны болды. Бұл олардың өз отбасы алдындағы жауапкершілікті сезінетінін және отбасылық дәстүр мен міндеттерді қолдауға дайын екенін білдіреді.

Бұл жауаптар жастар үшін тұру орнын таңдауда жеке де қоғамдық та аспектілер маңызды екенін көрсетеді. Тұру орны туралы шешім қабылдауда отбасылық және әлеуметтік байланыстар маңызды рөл атқарады.

№25 диаграмма. «Осы жерде тұруыңыздың басты себебі неде?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттер жауаптарын жас тұрғысынан талдау жастардың тұру орнын таңдау мотивациясындағы қызық үдерістер мен өзгерістерді анықтауға мүмкіндік берді.

1. Жасқа қарай тұру орнын таңдау факторы ретінде патриотизм көрінуі артып келеді. Бұл мүмкін ұлттық бірегейліктің, идеалдар мен қағидаттардың көрінуімен, өз кіші Отанына деген құрмет пен жауапкершілік артуымен байланысты болар.

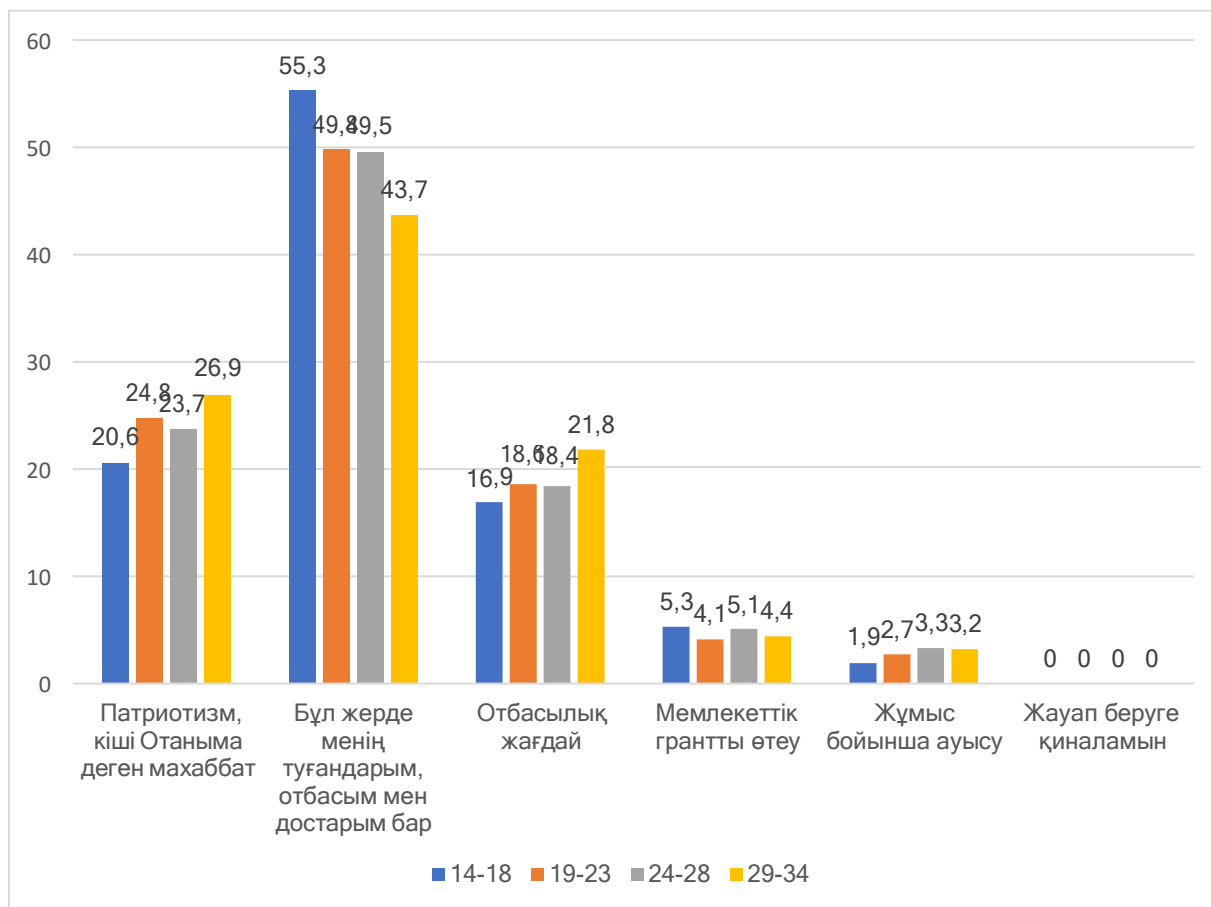
2. Жастар есейген сайын отбасылық жағдаяттардың да рөлі арта түседі. Бұл мүмкін отбасы құрылуымен, балалар дүниеге келуімен, отбасы үшін тұрақты болашақты қамтамасыз етуге деген үлкен қажеттіліктермен байланысты болар. Кейбір респондент ата-анаға жақын болуы, оларға қамқорлық жасауы үшін ауылда тұруды таңдауы ықтимал.

3. Жастар есейген сайын олардың жұмыс бойынша көшу жағдайы да арта түседі. Бұл жаңа мансаптық мүмкіндіктермен, кәсіби өсуге, өмір сапасын жақсартуға ұмтылыспен байланысты болар.

4. Жастар есейген сайын сол жерде туыс пен достың болуы факторының маңыздылық деңгейі төмендей бастайды. Бұл мобильділіктің артуымен, туған өлкеден тыс әлеуметтік байланыстардың дамуымен және жеке амбиция мен мансап сияқты басқа факторлардың үлкен ықпалымен байланысты болар

Мотивациядағы бұл өзгерістер жастар өміріндегі динамиканы, оның кәсіби және жеке дамуын, сонымен бірге олардың шешіміне ықпал еткен әлеуметтік-мәдени және экономикалық факторларды көрсетеді.

№26 диаграмма. «Осы жерде тұруыңыздың басты себебі неде?» сауалына жауаптардың жас топтары тұрғысынан бөлінуі, %

Берілген талдау болашақ тұру орындарына қатысты жастар жоспарының әртүрлілігін көрсетеді.

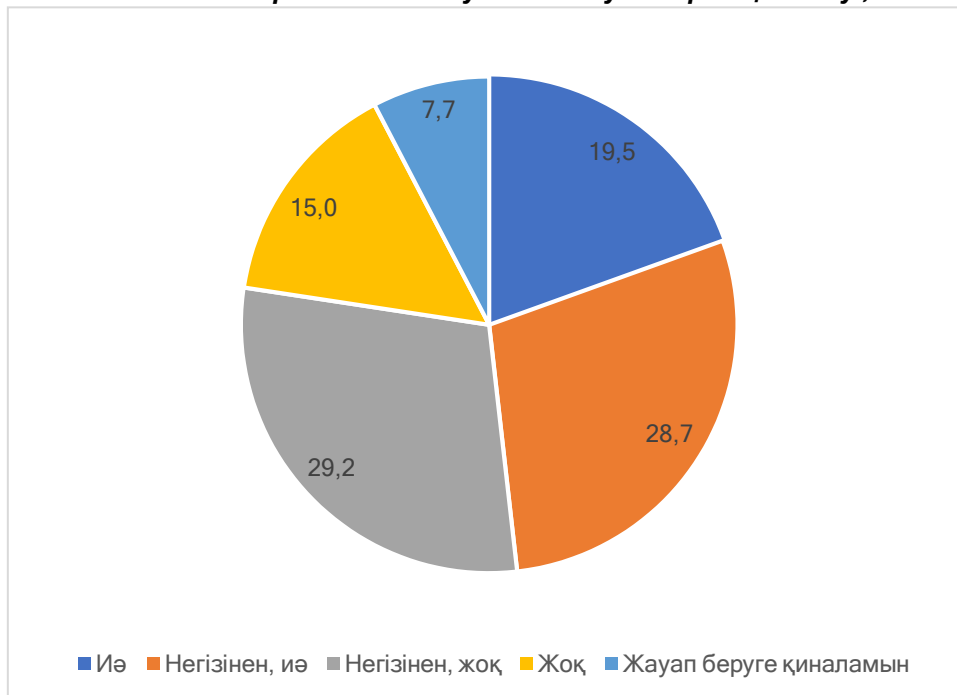
1. Әрбір бесінші дерлік респондент (19,5%) өзінің қазіргі тұрып жатқан жерінде қалуды жоспарлап отыр. Бұл тұрақты әлеуметтік байланыс болуымен, қоршаған ортаға қанағаттанумен және өз кіші Отанын дамытуға өз үлесін қосу ниетімен байланысты болуы мүмкін.

2. Респонденттердің 28,7%-ы қазіргі жерлерінде тұруға қатысты оң пікірлері барлығын жеткізді, бірақ олар өз шешімдеріне толық сенімді емес. Бұл өмірлік стратегиядағы кейбір күмәнданушылық барын және болашақта оның қайта қаралуы мүмкін екенін білдіреді.

3. Респонденттердің 15%-ы өз болашақтарын қазіргі тұру орнымен анық түрде байланыстырып отырған жоқ. Бұл алдымен ағымдағы жағдайға көңілі толмауымен, жаңа мансаптық перспективаларды, білім алу мүмкіндіктерін іздеумен немесе көшуге ықпал ететін басқа да факторлармен байланысты болуы ықтимал.

Жастардың осы жоспарлары мен көңіл-күйі өмірлік жолдың, құндылықтар мен мүдделердің әртүрлілігін білдіріп тұр. Ауыл жастарын қолдау бағытындағы саясат пен бағдарламалар әзірлеу барысында осыларды ескерген жөн.

№27 диаграмма. «Сіз өз болашағыңызды қазіргі тұрып жатқан жеріңізбен байланыстырасыз ба?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттер жауаптарына жасалған талдау **жастардың ауылдық жерден кетуіне ықпал ететін негізгі факторларды** анықтауға мүмкіндік берді.

1. Жұмыссыздық (46,9%) үлкен рөл атқарады, өйткені тұрақты да болашағы бар жұмыс орындарының болмауы жастардың орналасу мүмкіндігі бар басқа жерлерден жұмыс іздеуіне әкелуі мүмкін.

2. Қаржылық мәселелер де (44,6%) - негізгі фактор. Жастар тұру орнын таңдауда өздерінің экономикалық перспективаларын бағалайтыны белгілі. Лайықты жалақының болмауынан жастар қолайлы мүмкіндіктерді басқа жерден іздеуі ықтимал.

3. Өз балаларын «жақсы өмірмен» қамтамасыз ету ниеті (33,4%) ата-аналардың өз балаларына туған жері мүмкіндіктерінен әлдеқайда жақсы перспективалар мен мүмкіндіктер беруге ұмтылысын сипаттайды.

Бұл факторлардың барлығы ауылдық жерлерде жастар кезігіп отырған қиындықтарды көрсетеді және жаңа жұмыс орындарын құру, табыс деңгейін арттыру, инфрақұрылымды дамыту мен білім алуға, мансаптық мүмкіндіктерге қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін қолайлы жағдайлар жасаудың қажеттілігін білдіріп тұр.

№10 кесте. «Өз болашағыңызды қазіргі тұрып жатқан жеріңізбен байланыстырмауыңыздың себебі неде?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Жұмыссыздық, жұмысқа орналасу қиындығы	46,9
Жалақы төмендігіне байланысты қаржылық мәселенің болуы	44,6
Өз балаларымның болашағы үшін	33,4
Денсаулық сақтау мәселесі, дәрігерлердің, дәрі-дәрмектің жетіспеушілігі, медициналық қызмет сапасының төмендігі	31,1
Аудан/облыс орталығынан қашықтығы	21,6
Тұрғын үй мәселесі	19,6
Балабақшаның жетіспеуі немесе болмауы	19,5
Бос уақытты ұйымдастыру, өткізуге қатысты қиындықтар	17,9
Жастардың қалаға кетуі	16,4
Сапалы орта білім алу қиындығы	14,2
Жергілікті биліктің әрекетсіздігі, бюрократия, сыбайлас жемқорлық	12,1
Өзге елдерден оралман-қандастардың-этникалық қазақтар көшінің ағыны	2,8
Жастар арасында қылмыстың өсуі	1,8
Жауап беруге қиналамын	0

Респонденттерге елдің түрлі аймақтары тұрғындарына байланысты стереотипті көзқарастарды білдіретін бірнеше тезистер оқылып, өздері келіспейтіндерін көрсету ұсынылған болатын. Ең көп келіспеушілік «Оңтүстікте көпшілік жұмысқа тек байланыс арқылы орналасады» (10,3%), және «Солтүстікте көпшілік өз руын білмейді» (9,5%) фразаларына қатысты айтылды.

Қарсылық, келіспеушілі барынша аз көрсетілген фразалар – «Ел шығысында тұру экологиялық жағынан қауіпсіз емес» (1,5%), «Ел батысында наразылықтар жалақыға байланысты жиі болады» (0,9%), «Ел батысында барлығы күйлі тұрады» (2,8%). Басқаша айтқанда респонденттер бұл ойлармен келісуде деуге болады.

№11 кесте. «Төмендегі пікірлердің қайсысы шындыққа сай емес?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Жауап беру қиын	54,6
Оңтүстікте көпшілік жұмысқа тек байланыс арқылы орналасады	10,3
Солтүстікте көпшілік өз руын білмейді	9,5
Ел солтүстігінде көпшілік қазақ тілін білмейді және дәстүрлерді ұстанбайды	7,7
Ел оңтүстігінде барлығы қазақ тілін меңгерген және дәстүрлерді ұстанады	7,4
Ел шығысында көпшілігі орыс тілінде сөйлейді	5,4
Ел батысында барлығы күйлі тұрады	2,8
Ел шығысында тұру экологиялық жағынан қауіпсіз емес	1,5
Ел батысында наразылықтар жалақыға байланысты жиі болады	0,9

3. ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН КӨЗҚАРАСТАР

Ауыл жастарының құндылықтары – қоршаған ортаның, дәстүр мен мәдениеттің және қоғамдық құндылықтардың әсерімен қалыптасатын сенім, қағидат пен көзқарастар кешені. Олар жастардың қоғамда өзара ынтымақтасуы мен шешім қабылдауына, мінез-құлқы мен іс-әрекеттеріне күшті ықпалын тигізеді. Ауыл жастары құндылықтарының қала жастарымен салыстырғанда өзгешелеу болуы мүмкін екенін ескерген жөн, өйткені ауылдық ортаның өз ерекшеліктері мен контексті бар.

Бұл зерттеуде құндылық бағыттарын анықтау мақсатында жастарға материалдық және материалдық емес игіліктерге, табысты өзін-өзі іске асыру факторларына, ақпарат алу арналарына қатысты сұрақтар қойылған болатын.

Маңызды аспектілердің бірі – ауыл жастарының өз дербестігін, қаржылық тәуелсіздігін қабылдауы. Сұралғандардың үштен біріне жуығы (29,9%) мектеп бітіргенше немесе 18 жасқа дейін, яғни көмелет жасқа толғанша, ата-аналардың қолдауын алуға болады деп есептейді. Бұл жастардың дербестікке, қаржылық тәуелсіздікке ұмтылысынан туындауы мүмкін.

Сол сияқты әрбір бесінші респондент (19,1%) оқу орнын бітіргенше ата-анадан көмек алғанда тұрған ештеңе жоқ деп санайды. Бұл пікір, әсіресе жоғары білім алу барысында оқу материалдарына, жатақханада тұруға, тамақтануға, тағы да басқаларға байланысты студенттер жиі кездесетін материалдық шығындарға қатысты прагматикалық көзқарас болуы ықтимал.

«Олар маған емес, мен оларға көмектесуге тиіспін» деген пікірді сұралғандардың 17,2%-ы білдірді. Бұл тәуелсіздікке ұмтылу ниетін, өз отбасын белсенді қолдауға ұмтылысты көрсетеді.

№28 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, қай жасқа дейін ата-ананың материалдық қолдау-көмегіне сүйенген дұрыс?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттердің едәуір бөлігі жастардың өз-өзін табысты жүзеге асыруының негізгі факторы ретінде білім алуға үлкен мән береді. Сауал нәтижесі төмендегі көзқарастарды көрсетті.

- Респонденттердің 43,2%-ы жастардың өз-өзін табысты жүзеге асыруы үшін сұранысқа ие мамандық бойынша жоғары білім қажет деп есептейді. Бұл - жоғары біліктілік мансапта перспективті және ақысы жоғары мүмкіндіктерге жол ашатынын түсінгендіктің белгісі.

- Респонденттердің 34%-ы сапалы мектеп білімінің маңыздылығын атады. Бұл одан әрі оқу мен даму үшін сапалы базалық білім негіз бола алатындығын түсінгендікті білдіреді.

- Респонденттердің 27%-ы орта арнаулы білімнің маңыздылығын атады. Бұл арнаулы орта білім шеңберінде алуға болатын практикалық дағдылар мен ілімнің мән-маңызын бағалауды көрсетеді.

Білімді жалпы жастардың өз-өзін табысты жүзеге асыруының негізгі факторы қабылдау мансаптық перспектива мен жекелік дамуды қалыптастырудағы оның рөлін көрсетеді. Осы контексте жастар білімді болашаққа инвестиция және өз мақсаттарына жету құралы ретінде қабылдайды.

Респонденттер белгілеген басқа да «табыс факторлары» ішінде отбасын қолдау (23,7%), жұмыс тәжірибесі (23,4%) еңбексүйгіштік, табандылық (21,6%) бар.

№12 кесте. «Қалай ойлайсыз, өз-өзін табысты жүзеге асыру, көрсету үшін бүгінгі күні жастарға не қажет?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Сұранысқа ие мамандықтар бойынша жоғары білім	43,2
Жақсы мектеп білімі	34,0
Орта арнаулы білім	27,0
Отбасы қолдауы	23,7
Жұмыс тәжірибесі	23,4
Еңбексүйгіштік, табандылық	21,6
Денсаулық	19,7
Жұмысқа орналасу мен қызмет бойынша ілгерілеу үшін байланыстар болуы	19,1
Өз күшіне сену, ынталану	19,0
Шетелдік білім	17,5
Коммуникация дағдылары, адамдармен қатынас жасай білу, сауатты сөз	9,5
Сенім, дін	9,4
Сәті түсу, жол болу	7,7
Отбасының жақсы материалдық жағдайы	5,2
Туған жер немесе тұрған жер	5,1
Жақсы сыртқы пішін	4,8
Жауап беруге қиналамын	0,0

Өз қатарластарын сипаттағанда жастар қабылдаудың әртүрлілігін көрсетуде. Бұл әлеуметтік-мәдени топ ретінде олардың әртекті екендігін көрсетеді:

- Респонденттердің 32,9%-ы жас адамдардың өз міндеттері мен жұмысына жауаптылығын көрсету үшін «еңбексүйгіш» эпитетін қолданады;

- Респонденттердің 30,1%-ы жастарды «жалқаулар» ретінде сипаттайды, бұл кейбіреуінің жастарды ынтасы аз немесе өз міндеттерін салғырт орындаушы ретінде қабылдайтынын көрсетеді;

- Сұралғандардың 14,5%-ы трайбализмді көрсетті, бұл кейбір жастардың өз жақындары мен туыстарын ілгерілетуге бейім екенін көрсетеді;

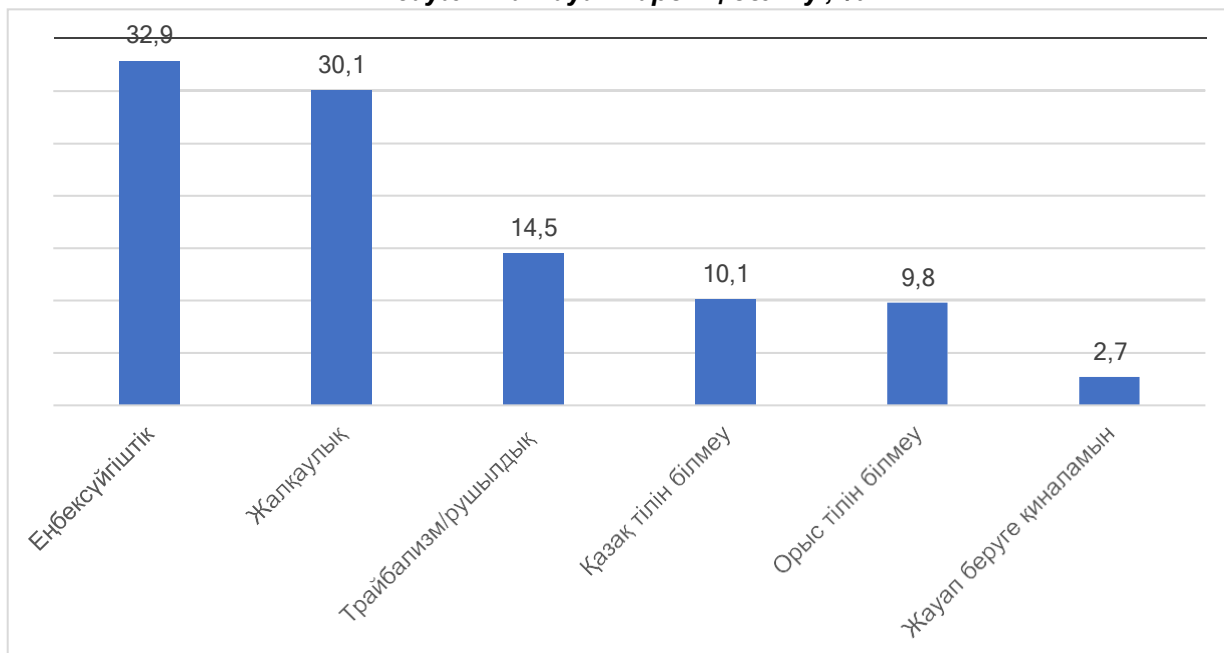
- 10,1%-ы, яғни әрбір оныншы респондент қазақ тілін білмеуді атады;

- Сұралғандардың 9,8%-ы орыс тілін білмеуді көрсетті.

Осы әртүрлі эпитет пен сипаттамалар жастардың түрлі сипаттағы

мінезі, құндылықтары мен көзқарастары бар топ екенін көрсетеді, бұл қорытындысында осы әлеуметтік-мәдени топтың көп қырлы ерекшелігін қалыптастырады.

№29 диаграмма. «Сізбен бірге тұрып жатқан жастарға қандай сипаттама тән?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Сауал нәтижелері жастардың елдегі саяси-қоғамдық өмір туралы қандай арналардан ақпарат алатынын көрсетеді:

- Сұралғандардың 44,1%-ы әлеуметтік желілерге жүгінеді, бұл жаңалықтар мен пікірлер таратудағы цифрлық ортаның маңыздылығын көрсетеді;
- Сұралғандардың 12,9%-ы көп жағдайда интернет-сайттарды қолданады, бұл объективті де өзекті ақпарат берудегі онлайн-ресурстардың рөлін көрсетеді;
- 10,4%-ы телехабарлар қарайды, бұл дәстүрлі медиа қолданысын сақтау қажеттігін білдіреді;
- 10,3%-ы жаңалықтарды өзге адамдармен қатынас арқылы біледі, бұл болса тұлға аралық коммуникация мен әлеуметтік байланыстар маңыздылығынан хабар береді.

Ақпарат көздерінің осындай көп қырлы спектрі жастардың жаңалық алу мен өздерінің елдегі ахуал туралы ұғымдарын толықтыру үшін түрлі арнаны қалай пайдаланатынын көрсетті. Көрсетілген ақпарат көздерінің көпшілігі – электрондық ресурстар. Алдыңғы бөлімде айтылған үздіксіз интернетке қатысты проблеманы ескере отырып, оның ауыл жастарының ақпараттануына әсерін ұмытпаған жөн. Жалпы алғанда, сонымен бірге түрлі көздерден келетін ақпаратты тиімді интерпретациялау үшін сыни ойлау мен медиа-сауат қағидаттарын ілгерілету маңызды.

№13 кесте. «Елдегі қоғамдық-саяси өмір туралы ақпаратты сіз әдетте қандай дереккөздерден жиі аласыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Әлеуметтік желілер	44,1
Интернеттегі жаңалық жеткізуші сайттар	12,9
Теледидар	10,4
Туыстардан, жақындар мен достардан	10,3
Газет, журналдар	7,3
Елдегі қоғамдық-саяси өмір мені қызықтырмайды	7,0
Радио	5,5
Жауап беруге қиналамын	2,7

Сұралғандардың 45,7%-ы «Хабар», «Қазақстан» сияқты ресми қазақстандық арналарға сенім білдіреді, бұл мемлекеттік дереккөздерден ақпарат алуға ұмтылысты білдіреді.

Сұралғандардың 26,4%-ы өңірлік арналарға сенеді және жергілікті деңгейдегі оқиғаларға қызығушылық білдіреді.

10,1%-ы ресейлік дереккөздерге құлақ түреді. .

7,8%-ы шет тілдегі шетелдік дереккөздерді таңдайды, бұл әлемдік саясатқа, елден тыс болып жатқан оқиғаларға қызығушылықты білдіреді.

№30 диаграмма. «Саяси оқиғаларды бағалауда сіз бірінші кезекте қандай БАҚ-тарға бағытталасыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

4. ЖАСТАРДЫҢ НЕКЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНА ҚАТЫНАСЫ

Жастардың неке және отбасы институтына деген көзқарасы мәдени, әлеуметтік және жеке факторларға байланысты әр түрлі болуы мүмкін. Маңыздысы, бұл сенімдер уақыт өте келе түзетулерге және қоғамдағы өзгерістерге ұшырауы мүмкін. Ауыл жастары, қалалық жастар сияқты, неке мен отбасы туралы дәстүрлі идеялардың эволюциясына тап болуы мүмкін. Мысалы, балалар саны, отбасындағы міндеттерді бөлу және т.б.

Жастардың отбасын құру үшін қолайлы жас туралы әлеуметтік-мәдени және жеке факторларды көрсете алатын әртүрлі көзқарасы бар:

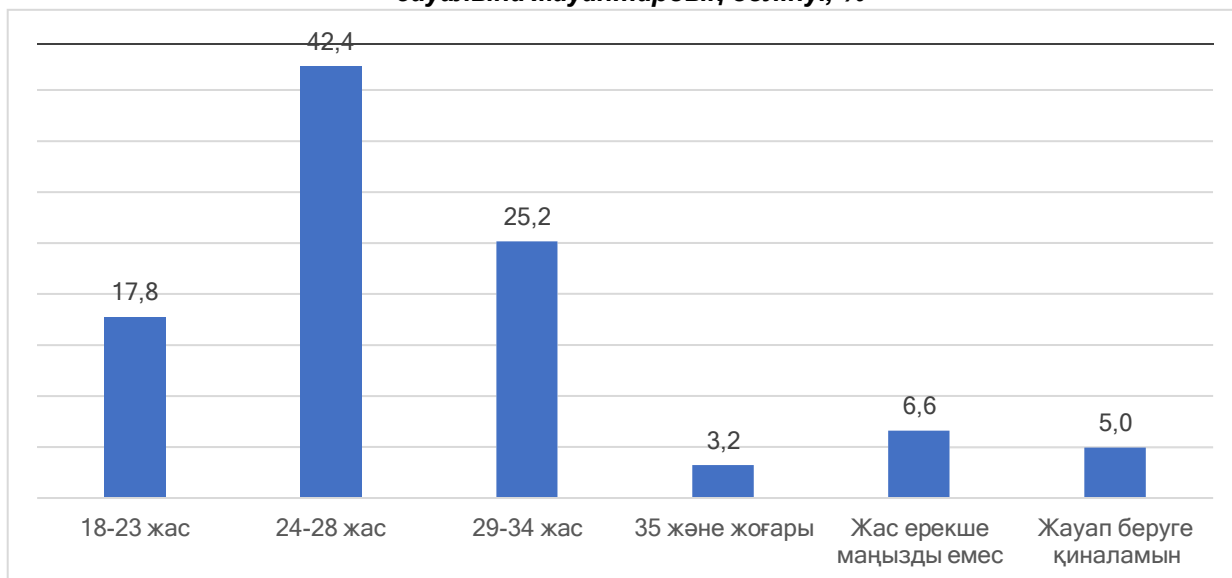
- Респонденттердің 42,4%-ы отбасын құрудың оңтайлы жасы 24 пен 28 жас аралығында деп санайды. Бұл жастардың білімін аяқтауға және отбасылық өмір басталмас бұрын кәсіби салада орнығуға деген ұмтылысын көрсетуі мүмкін;

- Сауалнамаға қатысқандардың 25,2%-ы отбасын құруға ең қолайлы деп 29 бен 34 жас аралығындағы жасты көрсетеді. Бұл нұсқа отбасын құрмас бұрын жеткілікті кәсіби және өмірлік тәжірибе мен материалдық ресурстарды жинауға деген ұмтылысқа сәйкес келуі мүмкін;

- Респонденттердің 17,8%-ы 18-ден 23-ке дейінгі жасты отбасын құруға жарайды деп санайды. Бұл мәдени нормаларға, діни нанымдарға немесе жеке қалауларға байланысты болуы мүмкін.

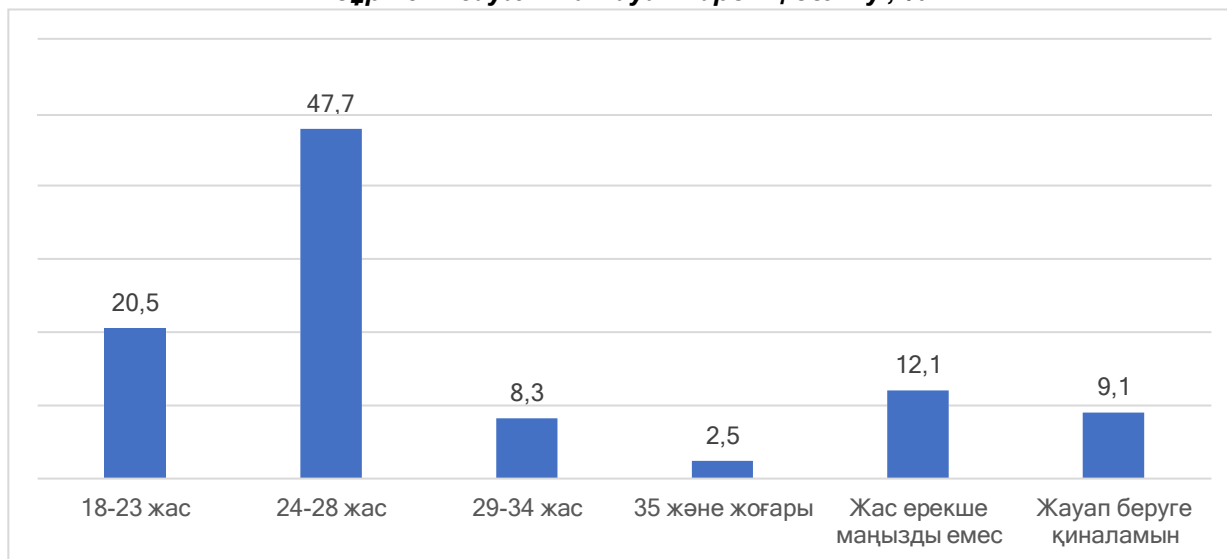
Отбасын құруға қолайлы жас туралы әртүрлі пікір жастардың осы маңызды мәселеге қарайтын әртүрлі көзқарасы мен құндылықтарын көрсетеді.

№31 диаграмма. «Сіз қалай ойлайсыз, отбасы құру үшін ең қолайлы жас қай жас?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Сауалнамаға қатысқандардың 47,7%-ы 24-тен 28 жасқа дейінгі аралықты бірінші баланың туылуына қолайлы деп санайды. Сауалнамаға қатысқандардың 20,5%-ы тұңғыш баланы 18 жастан 23 жасқа дейін босану керек деп санайды. Бірінші баланың туылуына қолайлы жас туралы әртүрлі пікірлер осындай маңызды шешім қабылдауға әсер ететін жеке өмір жолдарын, құндылықтар мен жағдайларды көрсетеді.

№32 диаграмма. «Қалай ойлайсыз, тұңғыш сәбиді қай жаста дүниеге әкелген дұрыс?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Зерттеу нәтижелері жастардың некені ресми тіркеуге қатысты әртүрлі пікірін көрсетеді.

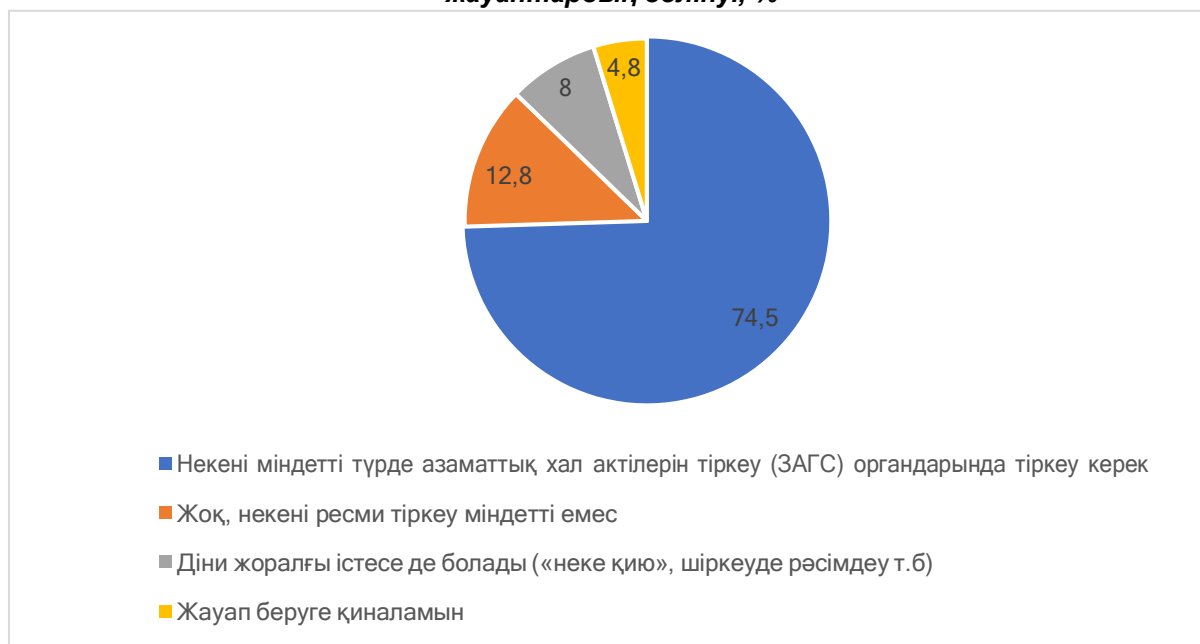
- Респонденттердің 74,5%-ы некені ресми тіркеу қажет деп санайды. Бұл заңнамаға, әлеуметтік мәртебеге және ерлі-зайыптылардың құқықтарының кепілдігіне байланысты болуы мүмкін.

- Сауалнамаға қатысқандардың 12,8%-ы ресми тіркеу міндетті емес деп санайды. Бұл көзқарас жеке нанымдармен, діни және мәдени аспектілермен байланысты болуы мүмкін.

- Респонденттердің 8%-ы діни рәсімді өткізу жеткілікті деп санайды. Бұл жастар үшін діни нормалар мен дәстүрлердің маңыздылығын көрсетуі мүмкін.

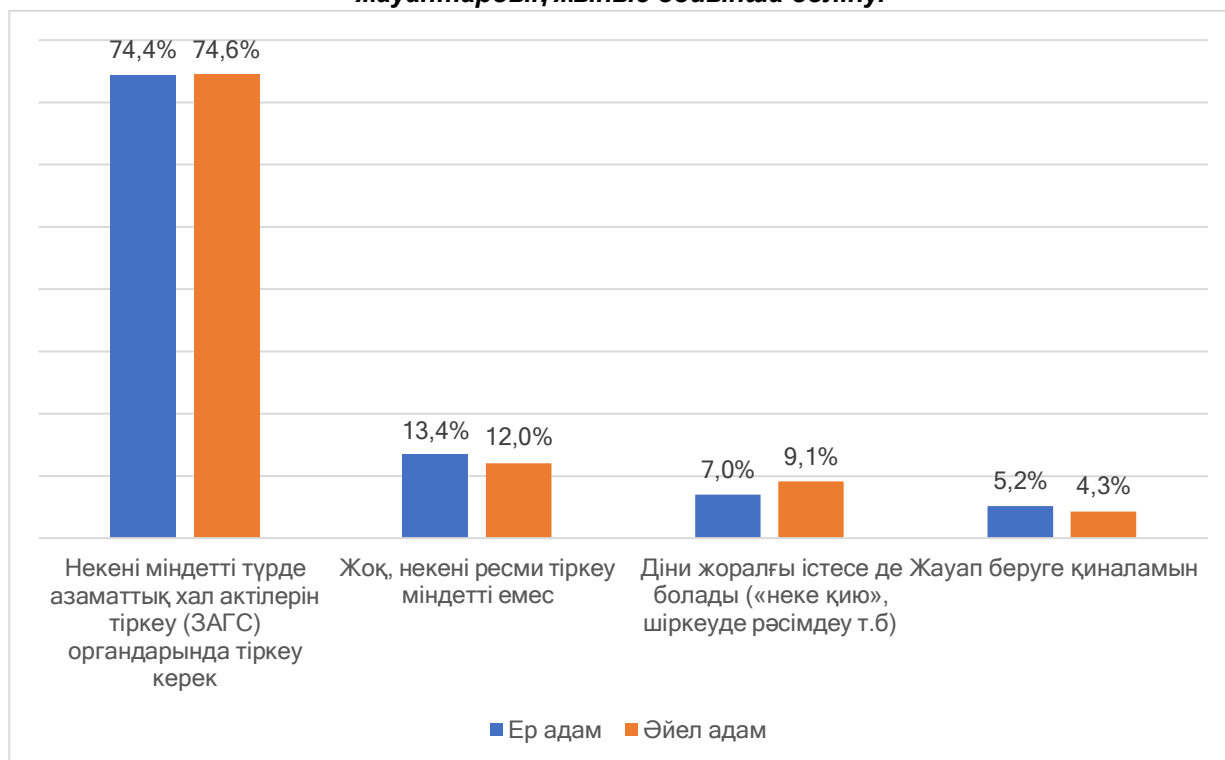
Пікірлердің осындай әртүрлілігі неке институтын қабылдаудың күрделілігі мен жан-жақтылығын және оны ресми тіркеу туралы шешімге әртүрлі факторлардың әсерін көрсетеді.

№33 диаграмма. «Қалай ойлайсыз, некені ресми тіркеу міндетті ме немесе отбасы құру туралы шешім қабылдаған жастар некені ресми тіркемей де тұра ала ма?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Сонымен қатар гендерлік бөлімдегі жауаптар түбегейлі ерекшеленбейді, қыздар да, жігіттер де жоғарыда айтылған көзқарастарды бірдей дәрежеде білдіреді. Жалғыз айырмашылық - жігіттерге қарағанда қыздар 2%-ға көп діни рәсімді өткізу жеткілікті деп жауап берді.

№34 диаграмма. «Қалай ойлайсыз, некені ресми тіркеу міндетті ме немесе отбасы құру туралы шешім қабылдаған жастар некені ресми тіркемей де тұра ала ма?» сауалына жауаптардың жыныс бойынша бөлінуі

Зерттеу нәтижелері сонымен қатар жастардың отбасындағы рөлі мен міндеттері туралы көзқарастарын көрсетеді.

Сауалнамаға қатысқандардың 56,5%-ы отбасында ер адамда басты рөл болуы керек, ал әйел адам үй шаруасымен айналысуы керек деп санайды. Бұл пікір отбасылық қатынастардағы рөлдер мен міндеттер туралы дәстүрлі көзқарастарды көрсете алады.

Респонденттердің 25,2%-ы ерлер мен әйелдер арасындағы міндеттерді біркелкі бөлуді қолдайды. Бұл отбасылық қатынастардағы теңдік пен серіктестікке деген ұмтылысты көрсетуі мүмкін. Немесе әйел адам ер адаммен тең жұмыс істейтінін көрсетеді.

Сауалнамаға қатысқандардың 12,2%-ы отбасындағы міндеттерді қатаң бөлудің қажеті жоқ деп санайды. Бұл рөлдерге икемді көзқараспен байланысты және жеке қалауларға негізделген болуы мүмкін.

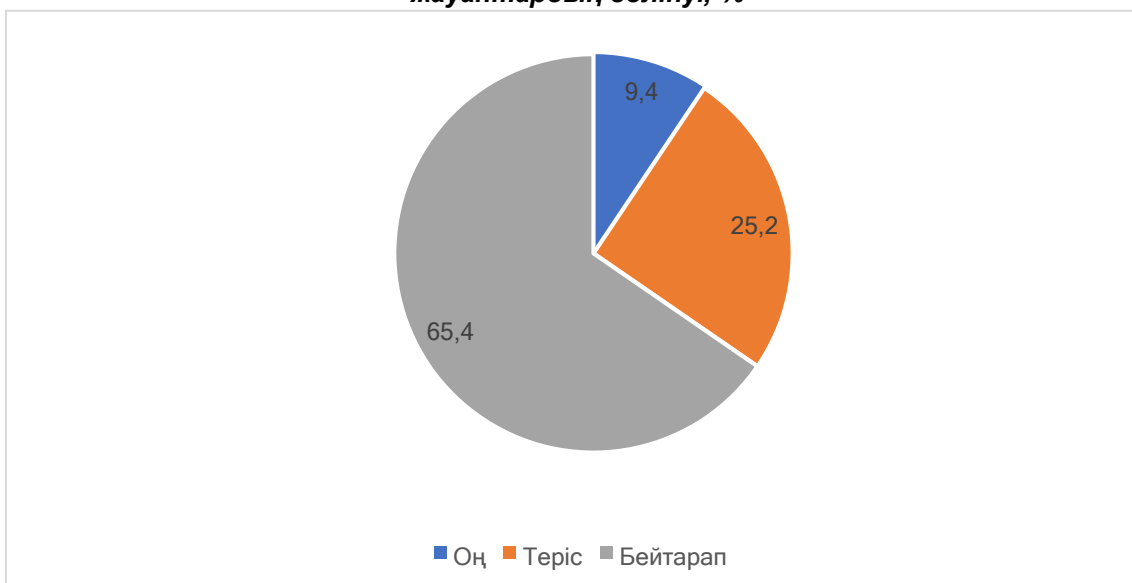
Бұл нәтижелер мәдени, әлеуметтік және жеке факторларға байланысты болуы мүмкін дәстүрлі, тең және жеке тәсілдерді қоса алғанда, отбасындағы жыныстардың рөлдері туралы көзқарастардың өзгеру динамикасын көрсетеді.

№35 диаграмма. «Сіздің ойыңызша отбасындағы міндеттер қалай бөлінгені дұрыс?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі (65,4%) этносаралық некеге бейтарап қарайды. Төрттен бір бөлігі (25,2%) – теріс. Бұл этностық және мәдени сәйкестікті сақтау туралы түсініктерге, сондай-ақ әртүрлі этностық топтың серіктестер арасындағы өмір салты, дәстүрлер мен құндылықтардың айырмашылығына қатысты алаңдаушылыққа, сондай-ақ олардың этнос мүшелерінің басқаларға деген «қызғанышына» байланысты болуы мүмкін. 9,4% этносаралық одақтарды мақұлдайды. Бұл олар үшін этникалық тегінен гөрі жеке қасиеттер мен сезімдер маңыздырақ екенін көрсетуі мүмкін.

№36 диаграмма. «Сіз этникааралық некеге қалай қарайсыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

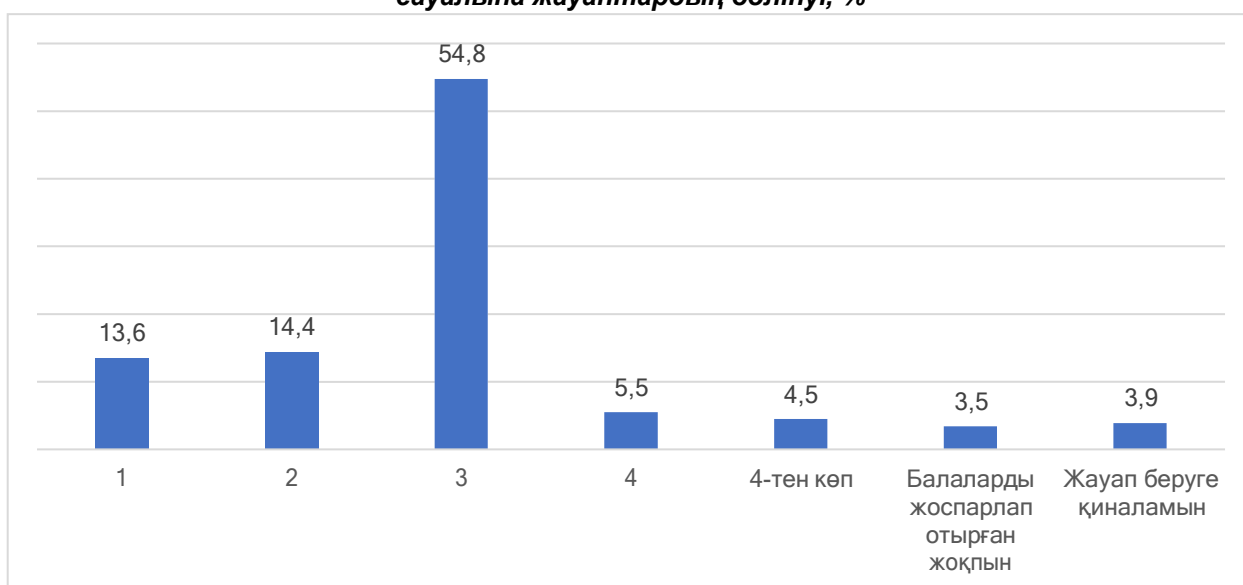
Респонденттердің 13,6%-ы тек бір баланы, ал 14,4%-ы екеуін ғана қалайды. Бұл жеке жағдайлар мен өмірлік құндылықтарға негізделген отбасы мөлшерінің артықшылықтарын көрсетуі мүмкін.

Сауалнамаға қатысқандардың 54,8%-ы үш балалы болуға ниет білдірді, яғни олар белгілі бір мәдениет пен әлеуметтік нормалар үшін оңтайлы деп саналатын отбасының орташа мөлшеріне ұмтылады.

Респонденттердің 5,5%-ы төрт балалы болғысы келетінін білдірді, ал сауалнамаға қатысқандардың 4,5%-ы төрт баладан артық болғанын қалайды, яғни көп балалы болғысы келеді.

Отбасы құрамына жастардың мұндай әртүрлі жоспарлары олардың отбасы құрамы мен балалар саны туралы әртүрлі көзқарастары бар екенін көрсетеді. Бұл мәдениетке, білімге, экономикалық жағдайларға және жеке қалауларға байланысты болуы мүмкін.

№37 диаграмма. «Сіз өз отбасыңызда қанша бала болғанын қалар едіңіз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттер ауылдағы жас отбасылардың алдында тұрған бірқатар күрделі сын-қатер мен проблемаларды атап өтті.

Респонденттердің 59,2%-ы жұмыссыздық басты мәселелердің бірі екенін атап өтті. Бұл жұмыс орындарының жетіспеушілігін және жұмысқа орналасудың шектеулі мүмкіндіктерін көрсетуі мүмкін.

Сауалнамаға қатысқандардың 56%-ы қажетті тауарлардың жоғары бағасын көрсетті. Бұл негізгі тауарлар мен қызметтерге қол жеткізудегі қиындықтар, материалдық әл-ауқаттың жеткіліксіздігі туралы айтады.

Респонденттердің 43,4%-ы медициналық қызмет сапасының төмендігі де маңызды мәселе деп санайды.

Сауалнамаға қатысқандардың 40,3%-ы жеке баспананың болмауына тап болады. Қолжетімді баспананың жетіспеушілігі тұрақты өмір сүру мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін.

Бұл деректер ауылдағы жас отбасыларға жақсы жағдай жасау үшін әртүрлі экономикалық, әлеуметтік және инфрақұрылымдық мәселелерді шешу қажеттілігін көрсетеді.

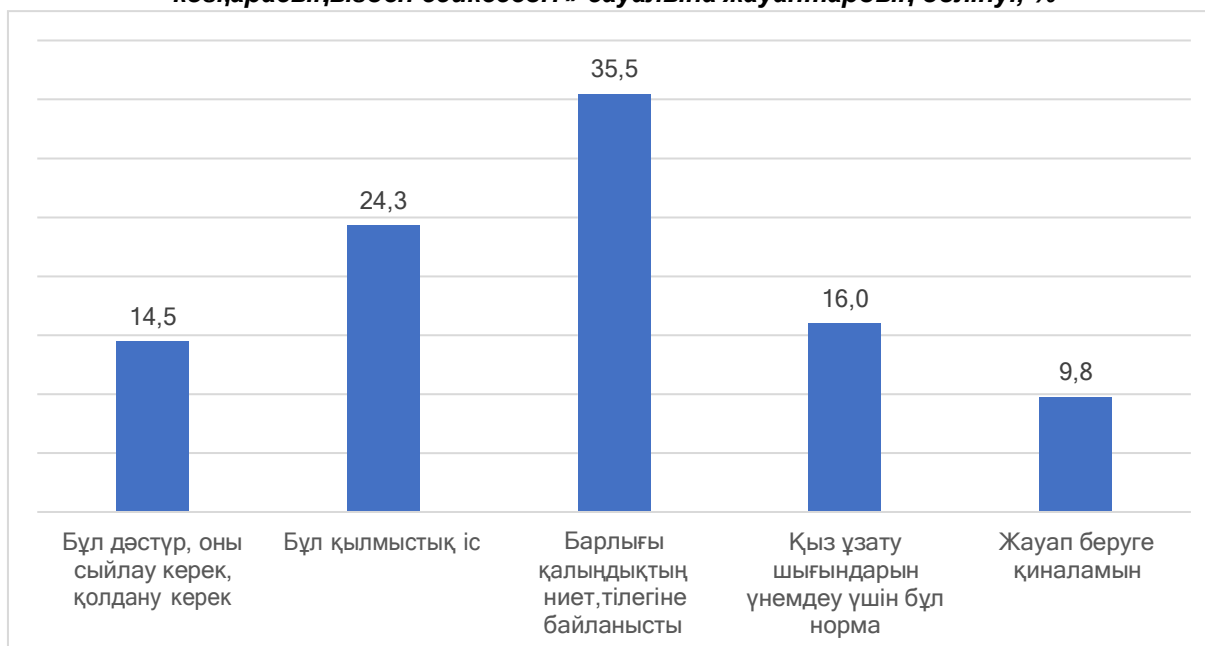
№14 кесте. «Сіздің ойыңызша ауылдағы жас отбасыны жиі мазалайтын қандай мәселелер? (жұбайлар 34 жастан төмен отбасылар)» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Жұмыссыздық, өз ауылында жұмыс табу мүмкіндігінің болмауы	59,2
Бірінші кезекте қажет заттардың жоғары бағасы	56,0
Ауылдағы медициналық қызметтің төмен деңгейі	43,4
Өз баспанасының болмауы	40,3
Білім алу сапасының төмендігі	38,4
Отбасылық демалыс мүмкіндігінің болмауы (мәдени нысандардың кинотеатр, клуб т.б. жеткіліксіздігі)	27,7
Жауап беруге қиналамын	0,0

Қалыңдықты ұрлауға қатысты мәселеге респонденттердің едәуір бөлігі бұл құбылыстың анықтамасы қалыңдықтың реакциясына тікелей байланысты екенін атап өтті (35,5%). Яғни, егер қалыңдық тұрмыс құруға келіссе – бұл ұлттық дәстүр, ал егер ол қарсы болса – бұл ұрлау және сәйкесінше қылмыс. Төрттен бір бөлігі (24,3%) мұны қылмыс ретінде анықтайды. 16% қалыңдықты ұрлауды қыз ұзату шығындарын үнемдеу тәсілі ретінде қарастырады, ал 14,5% оны құрметке лайық дәстүр деп санайды.

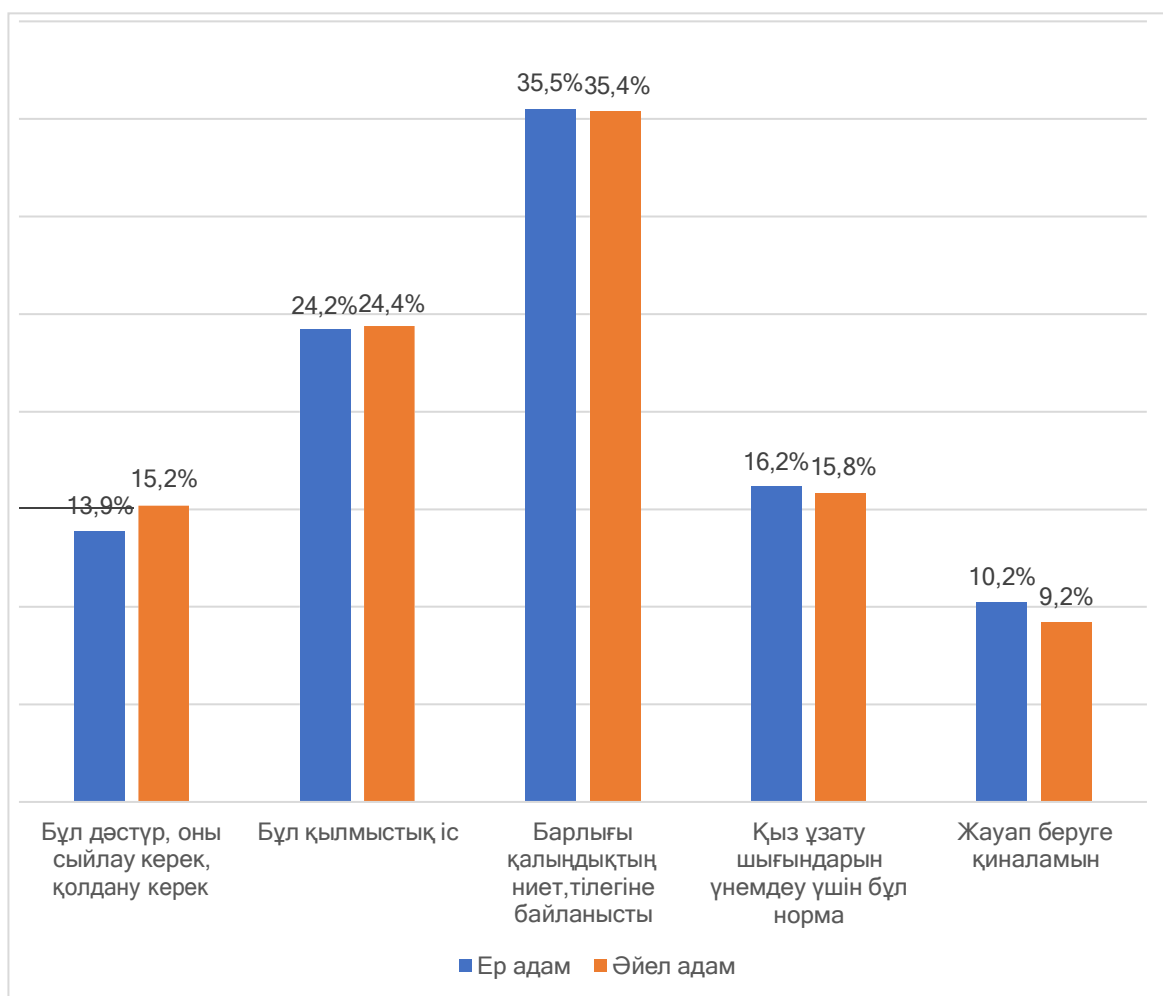
Мұндай көптеген көзқарас қазіргі қоғамдағы қалыңдықты ұрлау мәселесінің күрделілігі мен жан-жақтылығын көрсетеді. Мәселе жергілікті жерлерде заңнама нормаларын жан-жақты талқылауды, түсіндіруді талап етеді.

№38 диаграмма. «Қалыңдық алып қашуға қатысты қай пікір Сіздің көзқарасыңызбен сәйкеседі?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Бұл ретте гендерлік бөлімдегі жауаптарды талдау қыздардың 15,2%-ы қалыңдықты ұрлауды дәстүр деп санайтынын және қыздардың 15,8%-ы оны қалыңдықтың ата-анасының қаржыны үнемдеу нормасы ретінде бөлетінін көрсетеді.

№39 диаграмма. «Қалыңдық алып қашуға қатысты қай пікір сіздің көзқарасыңызбен сәйкеседі?» сауалына жауаптардың жыныс бойынша бөлінуі

5. ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСУ

Ауыл жастарын жұмысқа орналастыру өзекті және күрделі тақырып болып табылады, ол ауылдық аумақтардың тұрақтылығы мен дамуы үшін маңызды. Ауылдық жерлерде әр түрлі жұмыс орындары мен кәсіби мүмкіндіктерге қол жетімділік жиі шектеледі, бұл лайықты жұмыс табуға ұмтылатын жастарға қиындық тудыруы мүмкін.

Ауыл жастарының жұмысқа орналасуына әсер ететін негізгі факторлардың бірі – шектеулі инфрақұрылым және ауылдық жерлердегі экономика салаларының өртүрлілігі. Ауыл шаруашылығынан басқа салаларда жұмыс орындарының жетіспеушілігі жастардың өртүрлі тәжірибе алу және кәсіби дағдыларын дамыту мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін.

Ауыл жастары да білім алу мен біліктілікке байланысты қиындықтарға тап болады. Сапалы білім мен кәсіби дайындыққа қолжетімділіктің болмауы жақсы жұмысқа орналасу мүмкіндігін шектеуі мүмкін. Сондықтан жастардың білім алуы мен дайындығы үшін мүмкіндіктер жасау, сондай-ақ қазіргі заманғы нарықтық талаптарға сәйкес келетін техникалық және кәсіптік дағдыларды дамытуды ынталандыру маңызды.

Ауыл жастары арасында кәсіпкерлікті қолдау және ынталандыру олардың жұмысқа орналасуына да ықпал етуі мүмкін. Ауылдық жерлерде шағын және орта бизнесті дамыту үшін жағдай жасау жастарға өз идеяларын жүзеге асыруға, жаңа жұмыс орындарын құруға және аймақ экономикасының дамуына ықпал етуге мүмкіндік береді.

Ауыл жастарын тиімді жұмысқа орналастыру жұмыс орындарының алуан түрлілігіне жәрдемдесуді, білім беру бағдарламаларын дамытуды, кәсіпкерлікті қолдауды және мансапты дамыту үшін бос орындар мен мүмкіндіктер туралы ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз етуді қамтитын кешенді тәсілді талап ететінін атап өту маңызды.

Жастардың жұмыспен қамту мәртебесі бойынша ағымдағы жағдайын бағалау үшін респонденттерге ағымдағы жұмыс орнына және одан әрі мансаптық жоспарларға қанағаттануына қатысты бірқатар сұрақтар қойылды.

Респонденттердің 20% - ы қазіргі жұмыс орнына риза. Бұл оң тәжірибе мен қазіргі еңбек жағдайларына қанағаттануды көрсетуі мүмкін.

Сауалнамаға қатысқандардың 38%-ы жұмыс орнын ауыстыру мүмкіндігі болса да, қазіргі жұмысында қалуға дайын. Бұл белгілі бір қанағаттанушылықты көрсетеді, бірақ басқа нұсқаларды қарастырғысы да келетінін білдіруі мүмкін.

Респонденттердің 14,5%-ы алғашқы мүмкіндікте-ақ жұмысты бірден ауыстыруға дайын екендіктерін білдірді. Бұл қазіргі жұмысқа қанағаттанбауды немесе жаңа мүмкіндіктерге ұмтылуды көрсетуі мүмкін.

Бұл деректер жастардың еңбек қызметінен өртүрлі мотивациясы мен үміті бар екенін және олар үшін мансаптық шешімдер тұрғысынан таңдау және икемділік болуы маңызды екенін көрсетеді.

№40 диаграмма. «Егер сізде жұмыс ауыстыру мүмкіндігі пайда болса, Сіз қайсысын таңдар едіңіз, жұмысты ауыстыру ма, әлде бұрынғы жұмыста қалу ма?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жастардың жұмыс орындарын ауыстырғысы келетін себептерінің ішінде ең алдымен жалақының төмен деңгейі 54,9%-ды құрайды. Қаржылық ынталандыру – еңбек қызметін таңдаудағы маңызды фактор. Бұл жұмысқа қанағаттану мен өмірдегі тұрақтылыққа айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Қажетті табыс деңгейінің болмауы жеке жоспарларды жүзеге асыру мүмкіндіктерін және жас жұмысшылардың қаржылық тәуелсіздігін шектеуі мүмкін. Төмен жалақы олардың мотивациясы мен кәсіби тиімділігіне әсер етуі мүмкін, бұл жалпы жұмыс тәжірибесі мен мансаптық болашаққа әсер етеді.

Респонденттердің едәуір бөлігі жұмыс орындарын ауыстырғысы келетінінің себебі ретінде мансаптық өсу перспективаларының жоғын көрсетті (33,7%), бұл олардың кәсіби даму мен ілгерілеуге деген ұмтылысын көрсетеді. Сондай-ақ сауалнамаға қатысқандардың 22,6%-ы жеке бастама көрсету үшін мүмкіндіктердің жоғын атап өтті, бұл жұмыс процестеріне белсенді қатысуға және ұйымға үлес қосуға деген ұмтылысты көрсетуі мүмкін.

№15 кесте. «Ағымдағы жұмысыңызды ауыстыру себебін көрсетіңізші?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Жалақының төмен болуы	54,9
Мансаптық өсу мүмкіндігі жоқ	33,7
Бастаманы көрсету мүмкіндігі жоқ	22,6
Еңбекті ұйымдастыру мен жүргізу жағдайы тиісті деңгейде емес	20,7
Жұмыс менің кәсіби біліктілігіме сәйкес емес	20,5
Ұжым ішіндегі нашар қарым-қатынас	16,3
Еңбектің ауыр жағдайы	14,6
Жұмыс кестесіне көңіл толмайды	14,2
Басшылықпен нашар қарым-қатынас	13,1
Қызметкерлерді ынталандыру жүйесіне сенім жоқ	9,8
Әкімшілік пен басшылық тиісті деңгейге сай емес	4,6
Жұмыста қауіпсіздік ережелерінің сақталмауы	2,9
Жауап беруге қиналамын	0

Жұмысқа орналасу жолындағы негізгі проблемалардың ішінде респонденттер мамандық бойынша жұмыс орындарының жетіспеушілігін (30,3%) атап өтеді, бұл еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныс арасындағы сәйкессіздікті көрсетеді және кәсіби дағдыларға сәйкес жұмыс табуды қиындатады. Жалақының төмен деңгейі (29,1%) жұмыс орнын таңдауға және сақтауға айтарлықтай әсер етеді, өйткені қаржылық аспектілер тұрақтылық пен өмір сапасын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Білім деңгейінің жеткіліксіздігі (17,5%) еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілікке және кәсіби өсу мүмкіндіктеріне әсер етуі мүмкін тағы бір маңызды мәселе болып отыр. Осылайша, бұл факторлар жастардың жұмысқа орналасуы мен мансаптық дамуына жиынтық әсер етеді.

№16 кесте. «Сіздің ойыңызша, жастарды еңбекпен қамтудың негізгі мәселелері неде?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	%
Ауылда мамандықтар бойынша жұмыс орындарының жетіспеушілігі	30,3
Төмен жалақы	29,1
Білім деңгейінің жеткіліксіздігі	17,5
Ауылда жұмыс істеу үшін біліктіліктің болмауы	6,0
Мансаптық өсу перспективасының жоқтығы	9,8
Ауылда өмір сүру мен еңбек қызметін бастау үшін есептелген көтерме қаржының төмен деңгейі	4,0
Мәселе жоқ	1,8
Жауап беруге қиналамын	1,7

6. ЖАСТАР ҚАУІПСІЗДІГІ

Ауыл жастарының даму ерекшеліктерін зерттеу аясында олардың қауіпсіздік жағдайын қабылдауы ерекше рөл атқарады. Бұл тұрғылықты жердегі қылмыс деңгейі туралы хабардар болуды, тәуліктің қараңғы уақытында қозғалу кезінде қауіпсіздікті немесе қорқынышты сезінуді, құқық қорғау органдарына деген сенім деңгейін, құқық бұзушылықтарды бақылау тәжірибесін және т.б. қамтитын көп қырлы аспект.

Ауылдық жерлердегі қауіпсіздік жағдайының жалпы климатын анықтау үшін респонденттерге тұрғылықты жеріндегі жанжал, зорлық-зомбылық, маскүнемдік және нашақорлық жағдайларына қатысты бірқатар сұрақтар қойылды.

Респонденттердің 55% - ы өз аймағында тұратын әртүрлі ұлт өкілдері арасындағы қарым-қатынасты достық және жақсы, 32,6% - ы бейтарап деп сипаттайды. Сауалнамаға қатысқандардың 5,4% - ы оларды шиеленісті және жанжалды деп атады.

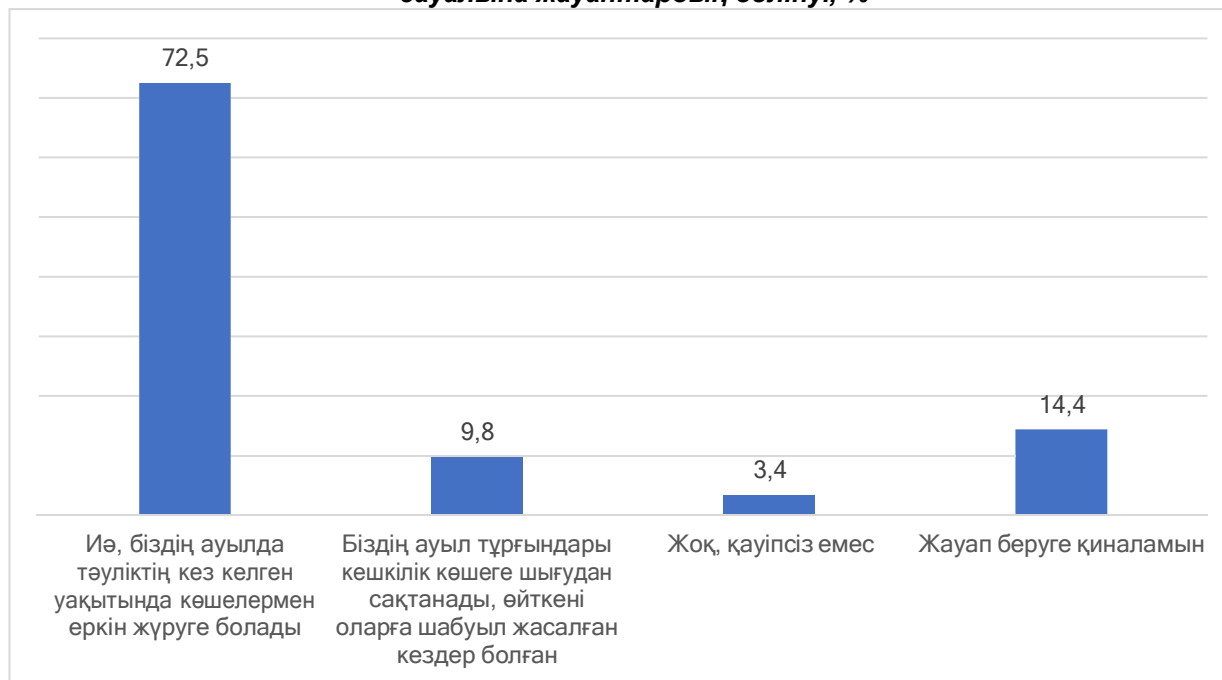
№41 диаграмма. «Сіз тұратын жердегі түрлі ұлт өкілдері арасындағы қатынас қандай?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттердің көпшілігі (72,5%) тұрғылықты жерін жеткілікті деңгейде қауіпсіз деп санайды. Бұл жастардың көпшілігі қоршаған ортада салыстырмалы тұрақтылық пен қауіп-қатердің жоқтығын сезінетінін білдіреді. Бұл аймақтағы қылмыстың төмен деңгейіне, жергілікті құқық қорғау органдарына деген сенімге және жалпы қауіпсіздік жағдайына байланысты болуы мүмкін.

Сонымен қатар, респонденттердің 9,8% - ы, керісінше, қауіптіліктің белгілі бір дәрежесін атап өтеді, олар қараңғы уақытта көшеде адамдарға қылмыскерлер шабуыл жасай алады деп санайды. Бұл қауіпсіздікті жалпы бағалау кезінде де жастардың кейбір бөлігі ықтимал қауіптер туралы әлі де алаңдаушылық сезінетінін көрсетеді. Бұл қоршаған ортадағы мерзімді оқиғаларға немесе қауіпсіздік деңгейін қабылдауға әсер етуі мүмкін қылмыс туралы жалпы ақпаратқа байланысты болуы мүмкін.

№42 диаграмма. «Сіз тұратын жерде қараңғы кезде жалғыз жүру қауіпсіз бе?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Маскүнемдік мәселесін бөлек атап өту керек. Ауылдық жерлерде маскүнемдік жиі кездеседі деген стереотиптік пікір кең таралған, ал ауылдық жерлерде маскүнемдіктің негізгі себептерінің бірі жұмыссыздық, балама ойын-сауық пен іс-әрекеттің шектелуі болуы мүмкін. Өз кезегінде, маскүнемдік мәселесі тұрғындардың денсаулығына, ауылдық аумақтардың әлеуметтік құрылымына және экономикалық дамуына теріс әсер ететін күрделі және кең таралған сынақ болып табылады. Алкогольге тәуелділік жеке адамдардың, отбасылардың және жалпы қоғамның өміріне жойқын әсер етуі мүмкін.

Зерттеу нәтижелері ауылдық жерлерде, атап айтқанда жастар ортасында маскүнемдік мәселесі құлдырап бара жатқанын көрсетеді.

Респонденттердің жартысы (49,5%) маскүнемдік мәселесі ауыл жастары үшін өзекті емес деп санайды. Респонденттердің төрттен бірі (25,8%) жастардың алкогольді қалыпты мөлшерде тұтынатынын және бұл мәселеде ешқандай проблема жоқ екенін атап өтті. Яғни, жалпы алғанда, респонденттердің пікірі ауылдық жерлерде маскүнемдік кең таралған мәселе деген стереотиптік түсініктерді растамайды. Респонденттердің бұл жауаптары бүгінгі таңда ауылда жастар арасындағы маскүнемдік мәселесі ондаған жылдар бұрынғыдай ауқымды емес екенін көрсетеді.

Алайда, сауалнамаға қатысқан әрбір оныншы адам (10,2%) маскүнемдік мәселесін әлі де өзекті деп санайды. Алкогольге тәуелділік халықтың денсаулығына және оның әлеуметтік әл-ауқатына қатты әсер етуі мүмкін. Мемлекет пен стейкхолдерлер тарапынан алдын алу шараларын қамтамасыз ету маңызды міндет болып қала береді.

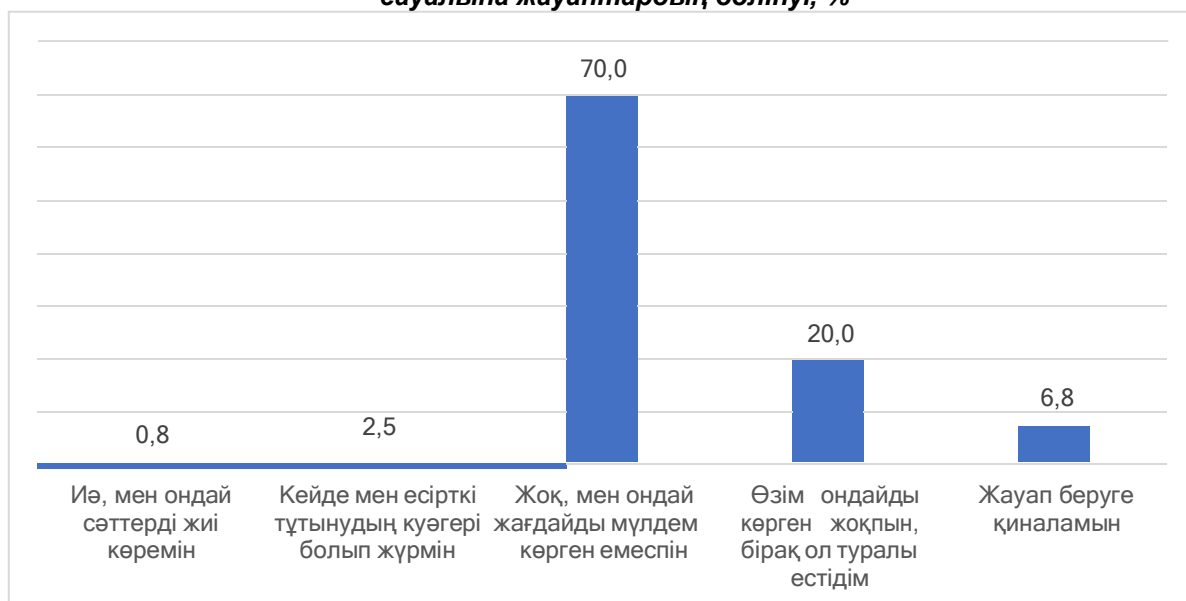
№43 диаграмма. «Сіздің тұрғылықты жеріңізде маскүнемдікке (алкоголизм) қаншалықты бейімделген, қалай ойлайсыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Сондай-ақ, ауылдық жерлерде нашақорлық мәселесін бөлек бөліп көрсету, оның ауыл жастары арасында өзектілігінің дәрежесін анықтау маңызды.

Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі (70%) есірткі қолдану жағдайларын ешқашан көрген емес. 20% - ы - естіді, бірақ мұндай жағдайларды өздері көрмеді. Респонденттердің бір пайызынан азы (0,8%) жиі есірткіні қолданудың куәсі болады, ал кейде - 2,5% - ы. Мұндай деректер ауылдық жерлердегі көптеген жастардың есірткіні қолдану мәселесіне қатысы жоқ екенін көрсетеді.

№44 диаграмма. «Сіз қашан болса да есірткі тұтынудың куәгері болдыңыз ба?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Респонденттердің жартысынан көбі (59,6%) жастардың есірткіні қайдан алатынын білмейді. 35,1% - ы оларды дискотекадан, 29,8% - ы интернеттен, 23,3% - ы достарынан сатып алуға болады деп санайды. 13,8% - ы тыйым салынған заттарды оқу орындарында бар екеніне сенімді.

№45 диаграмма. «Қалай ойлайсыз, егер жастарда есірткіні пайдаланып көру ниеті пайда болса, олар оны қайдан алар еді?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

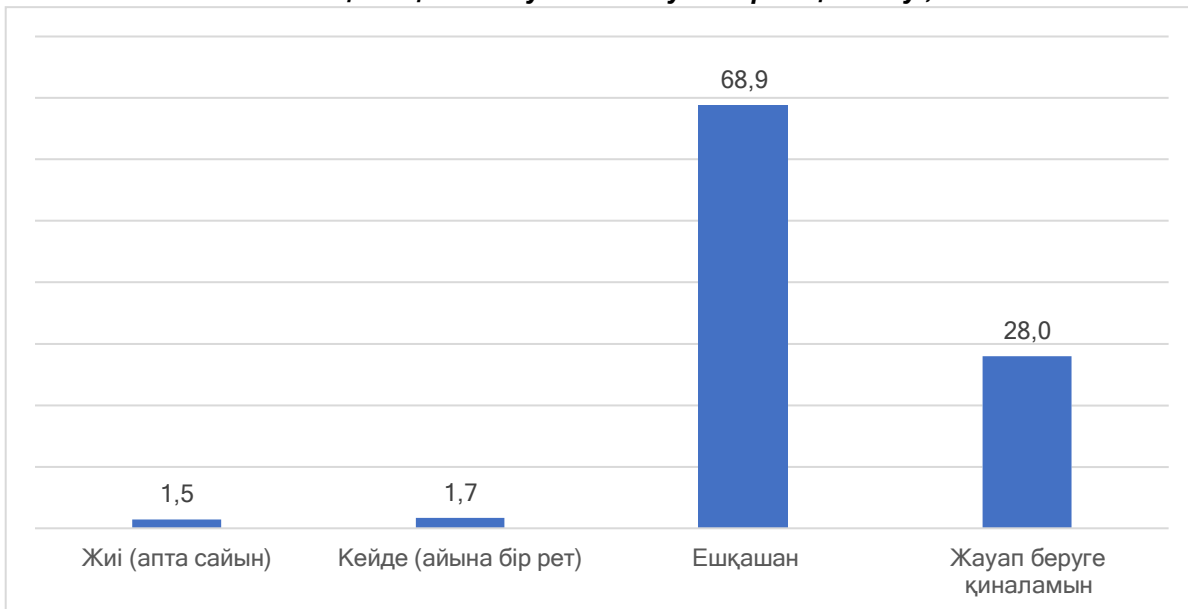
Есірткіні қолданудың себептерін респонденттер өз денсаулығына жауапсыздық (44,5%), ақша болған кездегі қызығушылық (39%), тренд және сән (22,8%) деп атайды.

№46 диаграмма. «Сіз қалай ойлайсыз, кейбір жастардың есірткі пайдалана бастауының себебі неде?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

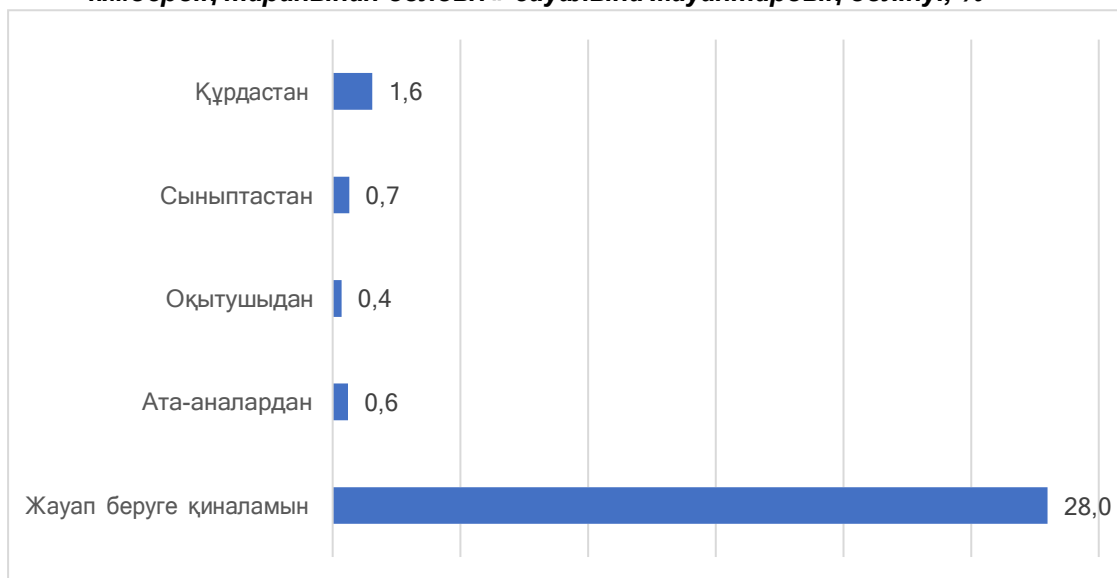
Респонденттердің көпшілігі (68,9%) ешқашан құрдастарына, сыныптастарына, достарына қатысты күш көрсетудің ешқандай түрін көрген емес. Респонденттердің 1,5%-ы мұндай көріністерге жиі, ал 1,7%-ы кейде куә болады.

№47 диаграмма. «Соңғы үш айда сіз өзіңіздің құрбы-құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға, достарыңызға қатысты күш көрсетуді қаншалықты жиі байқадыңыз?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

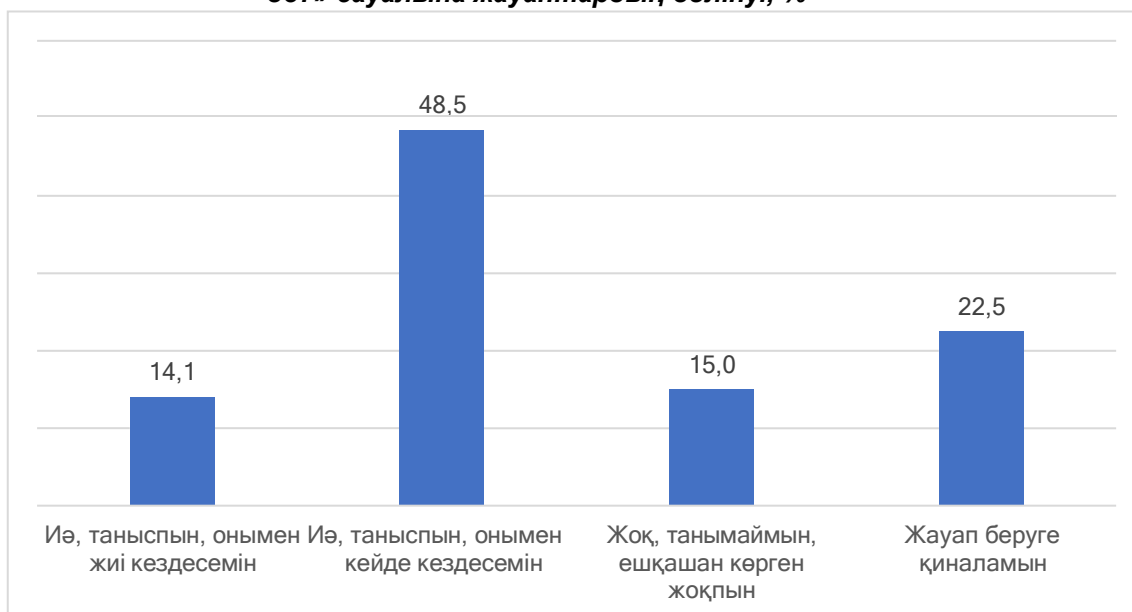
Бұл ретте құрдастары (1,6%), сирек - сыныптастары (0,7%), ата-аналары (0,6%) немесе мұғалімі (0,4%) күш көрсеткенін атап өтті.

№48 диаграмма. «Өзіңіздің құрбы-құрдастарыңызға қатысты күш көрсету кімдердің тарапынан болды?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

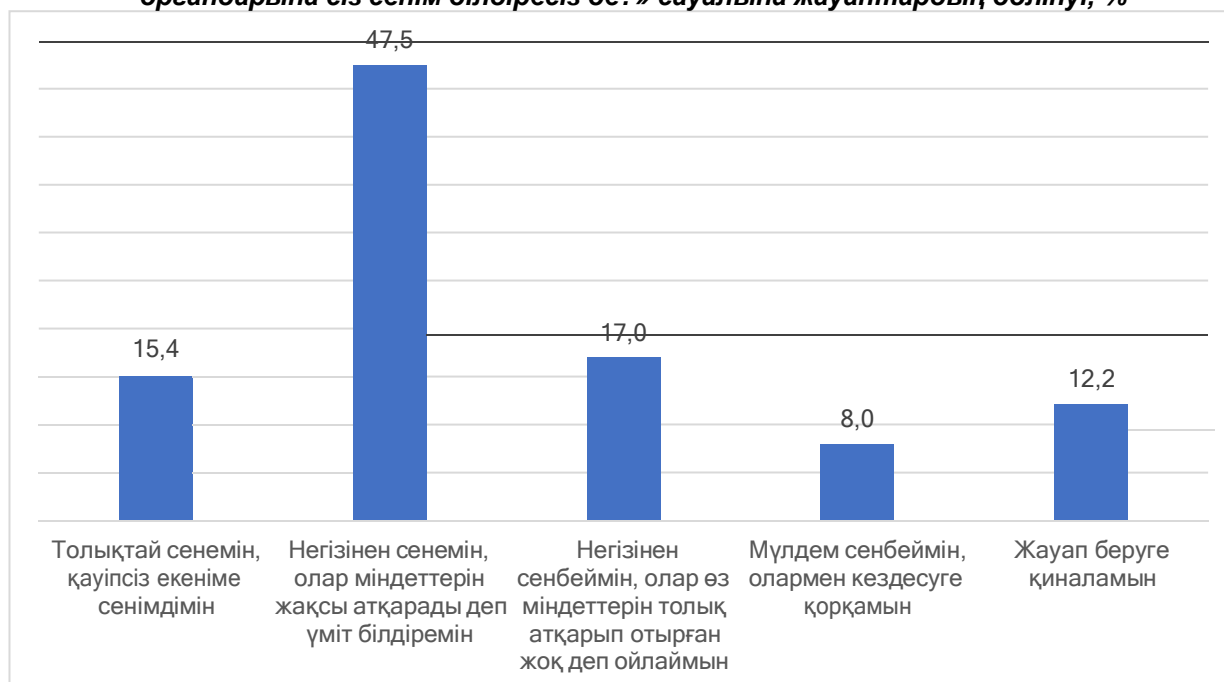
Респонденттердің жартысы (48,5%) полицияның бөлімшелік инспекторымен таныс және кейде кездеседі, 14,1%-ы оны жиі кездестіреді, 15%-ы онымен таныс емес.

№49 диаграмма. «Сіз полицияның бөлімшелік инспекторын танысыз ба, жеке кездестіңіз бе?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

Бұл ретте респонденттердің құқық қорғау органдарына деген сенім деңгейін атап өту маңызды. Сауалнамаға қатысқандардың 47,5%-ы «негізінен сенеді», 15,4%-ы толық сенеді. Респонденттердің 8%-ы оларға мүлдем сенімсіз, ал 17%-ы негізінен сенбейді.

№50 диаграмма. «Сіз тұратын жерде тәртіпті қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарына сіз сенім білдіресіз бе?» сауалына жауаптардың бөлінуі, %

ҚОРЫТЫНДЫЛАР

Зерттеу нәтижелері бойынша ауыл жастарының дамуындағы келесідей ерекшеліктер мен үрдістер анықталды.

БІРІНШІ БЛОК ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙҒА ҚАТЫСТЫ.

Респонденттердің өмір сапасы туралы сұрақтарға берген жауаптары **ауыл жастарының едәуір бөлігі белгілі бір материалдық қиындыққа тап болғанын** анықтауға мүмкіндік берді. Респонденттердің өмір сапасы туралы сұрақтарға берген жауаптарын талдау нәтижелері ауылдық жерлерде тұратын жастардың едәуір бөлігі елеулі материалдық қиындықтарға тап болғанын көрсетеді. Респонденттердің жауаптарын сұрыптау осы контексте жастардың кейбір градациясын немесе бірнеше санатын анықтауға мүмкіндік береді – кімге өмір сүру салыстырмалы түрде қиын, кімге өте қиын және материалдық проблемаларға тап болмайтындар. Сондай-ақ бүгінгі таңда материалдық проблемалармен ерекшеленбейтін жастар тобы бөлек ерекшеленеді.

Сауалнамаға қатысқандардың 47,5%-ы шығындарын тек қажетті заттармен шектеуге мәжбүр, тіпті негізгі тұрмыстық техниканы сатып алуға мүмкіндігі жоқ. Бұл ауылдық жерлердегі жастардың шамамен жартысына жайлы өмір сүру деңгейіне қаражат жетіспейтіндігін көрсетеді.

Сонымен қатар респонденттердің 34,6%-ы белгілі бір табыс деңгейі бар екенін хабарлады, бірақ оларда автокөлік сатып алу мүмкіндігі жоқ. Жастардың бұл санаты елеулі материалдық проблемаларды бастан кешірмейді, бірақ сонымен бірге өте ұстамды өмір салтын жүргізеді.

Маңыздысы, сауалнамаға қатысқандардың шағын тобы (6,2%) айтарлықтай қиындықтарға тап болады және тіпті ең шұғыл төлемдерді төлеуде үлкен қиыншылыққа алып келеді. Бұл қаржылық қиындықтар олар үшін басым мәселе болып табылатын жастардың үлесі. Олардың шұғыл қаржылық міндеттемелерді орындай алмауы табыстың төмендігі мен жұмыссыздықты көрсетуі мүмкін.

Ақшалай проблемалардың жоғын респонденттердің оннан бір бөлігінен азы – 8,8% сенімді түрде мәлімдейді. Бұл берілген топтағылардың жеке немесе жалпы отбасылық кірістерінің тұрақты және қанағаттанарлық деңгейінің болуын көрсетуі мүмкін. Демек ауыл жастарының аз ғана бөлігі елеулі ақшалай қиындықтарға тап болмай, неғұрлым тұрақты қаржылық жағдайда болу мүмкіндігіне ие. Алайда осыған қарамастан, қалған респонденттер әлі де әртүрлі деңгейдегі материалдық шектеулерге тап болатынын ескерген жөн, бұл ауыл жастары арасындағы экономикалық жағдайды жақсарту міндеттерінің өзектілігін көрсетеді. Мұның бәрі жастарды қолдау шараларын құру және ауылдық жерлерде жастардың дамуы мен өркендеуі үшін қолайлы жағдайлар жасау қажеттілігін көрсетеді.

Жалпы, ауыл жастарының материалдық әл-ауқатының жалпы бейнесін салу осы зерттеудің негізгі аспектілерінің бірі саналады және анықталған ерекшеліктердің кейінгі сұрақтарға жауаптармен байланысын іздеуге алып келеді. Респонденттерден өмір сүру сапасын арттыру үшін халықтың осы санатын қолдау шараларына нақты сұраныс көрінеді.

Бұл ретте респонденттердің оннан бір бөлігі (10,7%) өз өмірінің сапасын арттыру үшін ешқандай шара қолданбайды. Бұл – өмірлік жағдайды жақсарту тәсілдерінің әртүрлілігін және жеке адамдарда әртүрлі мотивацияның болуын көрсететін қызықты аспект. Айта кету керек, респонденттердің іс-әрекетінің жоғы бірқатар факторға байланысты болуы мүмкін – сенімсіздік және жақсы өмірге деген үміттің болмауы, қандайда бір ресурстың болмауы – мысалы, ноутбук, кітаптар, онлайн курстарға қолжетімділік, сондай-ақ мотивацияның болмауы, мысалы, бұл

толықтай туыстары мен жақындарының қамқорлығындағы жас аналар, үй шаруашылығын жүргізетін жастар сияқты адамдарға тән болуы мүмкін.

Сауалнамаға қатысқандардың тағы оннан бір бөлігі (10,8%) өз болашағына инвестиция салуды жөн көреді. Бұл тәсіл ұзақ мерзімді қаржылық тұрақтылықты құруға деген ұмтылыс туралы айтады.

Маңыздысы, респонденттердің басым бөлігі әлі де өз өмірін жақсартуға тырысады. Олардың 43,8%-ы үнемі оқу мен біліктілікті арттыру курстарынан өтеді, бұл кәсіби өсуге ұмтылуды және еңбек нарығының өзгеріп отыратын талаптарына бейімделуді көрсетеді. 41,9%-ы жоғары білім алуда белсенді жұмыс істейді, бұл олардың мансаптық перспективаларына ұзақ мерзімді оң ықпал етуі мүмкін.

Оқыту формаларына қатысты сауалнамаға қатысқандардың 23%-ы онлайн форматты таңдайды, бұл білім беру саласындағы заманауи технологиялардың танымалдылығын көрсетеді.

Сонымен қатар респонденттердің 29,3%-ы қосымша ақша табады, бұл олардың қаржылық жағдайын жақсартуға ықпал етуі мүмкін, ал 28,7%-ы өз бизнесін дамытумен айналысады, бұл кәсіпкерлік әлеует пен тәуелсіздікке деген ұмтылысты көрсетеді.

Жас топтары бойынша өмір сүру сапасын жақсарту шараларын талдау онлайн курстарда оқу 14 пен 18 жас аралығындағы жастарға көбірек тән екенін көрсетеді, ал 29 мен 34 жас аралығындағы жастар үшін дәстүрлі біліктілікті арттыру форматтары қолайлырақ. Бұл айырмашылықтар білім беру ресурстарына қолжетімділіктің ерекшеліктеріне де, әртүрлі өмірлік кезеңдегі практикалық басымдықтардың өзгеруіне де байланысты болуы мүмкін.

Деректерді талдау көрсеткендей, 14 пен 18 жас аралығындағы респонденттердің 25,1%-ы онлайн оқыту форматын таңдаған, ал сауалнамаға қатысқандардың 29 мен 34 жас аралығындағы жастар арасында бұл нұсқа 19,3%-ы үшін қолайлырақ болды. Сондай-ақ біліктілікті арттыру курстарын 14 пен 18 жас аралығындағы жастардың 43,1%-ы және 29 мен 34 жас аралығындағы жастардың 46,2%-ы таңдап көрсетті. Бұл осы жас топтарында дәстүрлі форматта кәсіби өсуге және тереңдетілген оқытуға деген белсенді ұмтылысты көрсетуі мүмкін.

Сондай-ақ үлкен жас тобы (29-34 жас) өмір сүру сапасын жақсарту үшін басқаларға қарағанда қосымша табыс табумен (34,2%) жиі айналысатынын атап өткен жөн. Бұл қосымша табыс табуға деген ұмтылыс өзінің қаржылық қажеттіліктерін қамтамасыз ету немесе қосымша жоспарларды жүзеге асыру үшін болуы мүмкін. Қосымша табыс табумен айналысу жалпы кірісті арттырудың дәстүрлі құралы болып саналады. Бұл әдіс көбінесе қаржылық жағдайды жақсарту үшін қолданылады.

Жеке бизнесін дамыту 14-18 жас және 24-28 жас топтарына көбірек тән екенін атап өту маңызды (тиісінше 29,1% және 30,7%). Бұл жастар арасындағы кәсіпкерлік қызығушылықтың артуын және әртүрлі жас аралықтарында өз ісін дамытуға деген ұмтылысты көрсетуі мүмкін.

Материалдық игіліктерге келетін болсақ, ауыл жастарының едәуір бөлігінің тұрғын үймен, автомобильдермен және түрлі құрылғылармен қамтамасыз етілу жағдайы өте жақсы көрінеді.

Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігінде (78,5%) компьютер немесе ноутбук бар, бұл сандық сауаттылықтың жоғары дәрежесін және осы аудитория арасында ақпараттық технологиялардың қолжетімділігін көрсетеді. Бұл онлайн форматта оқу мен өзін-өзі дамытудың кең мүмкіндіктерін, сондай-ақ кәсіби және жеке өсу үшін ақпараттық ресурстарды пайдалану әлеуетін көрсете алады.

Сондай-ақ, сауалнамаға қатысқандардың 54,6%-ы, яғни респонденттердің жартысынан сәл астамында көлік бар екенін айтып кеткен жөн. Бұл жастардың осы санатының жеткілікті жоғары табыс деңгейі туралы айтады.

Сауалнама нәтижелері бойынша респонденттердің 47,5%-ның жеке тұрғын үйі бар. Меншік құқығында жылжымайтын мүлікке ие болу – материалдық әлеуметтік маңызды көрсеткіші. Бұл жағдайда сауалнамаға қатысқандардың жартысына жуығы үйлердің (пәтерлердің) иелері болып табылады. Бұл өмір сүру деңгейін көтерудің және қаржылық тұрақтылықты құрудың маңызды аспектісі, себебі жеке тұрғын үй болашаққа деген сенімділіктің көзі бола алады.

Сонымен қатар респонденттердің 33,8%-ында қосалқы шаруашылығы бар. Бұл белгілі бір топтың экономикалық жағдайын нығайтуға ықпал ететін ауыл шаруашылығына белсенді қатысуды немесе қосымша табыс көздерін көрсетуі мүмкін.

Тұтастай алғанда, бұл деректер сауалнамаға қатысқандардың өмір сүру сапасын одан әрі жақсарту үшін айтарлықтай ресурстар мен әлеуметтік болуын, сондай-ақ қолда бар мүмкіндіктерді пайдалану тәсілдерінің әртүрлілігін көрсетеді.

Жұмыспен қамту мәртебесі тұрғысынан компьютермен немесе ноутбукпен (78,2%, 74,8% және 79,9%), автокөлікпен (57,3%, 58,6% және 52,3%), жеке тұрғын үймен (47,3%, 45,9% және 46,8%) шамамен бірдей дәрежеде тек оқып отырған, бір мезетте оқып және жұмыс жасап жүрген және де тек жұмыс жасап жүрген респонденттер қамтамасыз етілгендігін атап өту маңызды. Бұл жұмыспен қамту мәртебесіне қарамастан, технологияға, көлікке және жеке тұрғын үйге қол жетімділік салыстырмалы түрде біркелкі және бұл олардың өмір сүру мәртебесін жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

Бір қызығы, жұмыс істемей, оқымай, сонымен қатар жұмыс істемейтін респонденттер, басқа санаттардан да көп жеке тұрғын үймен (62,2%), қосалқы шаруашылықпен (40,5%) қамтамасыз етілген. Ауылдық жердің ерекшелігін, ауыл шаруашылығын жүргізу қажеттілігін ескере отырып, жастардың бұл санаты туыстарымен «келісім бойынша» ресми жұмыспен қамту мәртебесіне ие емес, яғни ол шаруашылықпен айналысады, материалдық қамтамасыз ету отбасымен ортақ және ресми жұмысқа орналасуға мүдделі емес деп болжауға болады. Бұл белгілі бір топ үшін ресми жұмысқа орналасу басымдық емес екенін көрсетуі мүмкін, себебі олардың жұмыспен қамтылуы мен қамтамасыз етілуі басқаша ұйымдастырылған.

Халыққа қолжетімді игіліктерге қатысты мәселелер **жастардың едәуір бөлігінің аса маңызды қоғамдық игіліктерге** – ауыз суға, санитарияға, инфрақұрылымға **жеткілікті қолжетімділігі жоқ** екенін анықтауға мүмкіндік берді. Бұл деректер кейбір жастар топтарының алдында тұрған қиындықтарды көрсетеді және осы аспектілерде күшейтілген қолдау мен өмір сапасын жақсарту қажеттілігін тудырады.

Атап айтқанда, сауалнамаға қатысқандардың тек 62,5%-ы таза ауыз суға қол жеткізе алатынын атап өтті, бұл жастардың үштен бірінен астамы өздерін осы негізгі ресурспен қамтамасыз етуде қиындықтарға тап болуы мүмкін екенін көрсетеді. Сонымен қатар респонденттердің тек 23,5%-ы жолдар мен көлік байланыстарын қоса алғанда, жақсы инфрақұрылымға қол жеткізе алады. Бұл өмір сүру сапасын жақсарту және жайлы әрі тұрақты орта үшін жағдай жасау үшін инфрақұрылымды дамытуға инвестиция салу қажеттілігін көрсетеді.

Сондай-ақ респонденттердің тек 18%-ы санитарлық жағдайға (кәріз, септиктер) көңілі толлатынын атап өткен жөн. Бұл жастардың денсаулығы мен жайлылығын қамтамасыз ету үшін санитарлық инфрақұрылымды жақсартудың маңыздылығын көрсетеді.

Гендерлік теңдікті сауалнамаға қатысқандардың тек 3,1%-ы ғана атап өтті, бұл гендерлік теңсіздік мәселесін қабылдау мен түсіну қосымша назар аударуды қажет ететіндігін көрсетеді. Бұл сондай-ақ гендерлік теңдік мәселелері бойынша жастардың хабардар болу деңгейін арттыру талап етілетінін көрсетуі мүмкін.

Респонденттердің тек 3%-ы спортпен шұғылдану мүмкіндіктерінің қолжетімділігін көрсетті. Бұл көрсеткіш жастарды салауатты өмір салты мен физикалық белсенділікке ынталандыратын спорттық инфрақұрылымдар мен іс-шаралардың жеткіліксіздігін көрсетуі мүмкін.

Үздіксіз интернеттің қол жетімділігін барлық жас ауыл тұрғындары атап өтпеді – оған қол жеткізе алатындығы туралы сауалнамаға қатысқан әрбір оныншы адам ғана хабарлады - 9,1%. Бұл көрсеткіш ақпараттық технологиялар мен онлайн ресурстарға қол жеткізу саласы кейбір ауылдық аймақтар үшін қиын болып қала беретінін және шектеулі инфрақұрылыммен немесе шектеулі қаржылық қолжетімділікпен байланысты болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Интернетке қолжетімділіктің шектелуі жастардың білім алу және ақпараттық ресурстарға қолжетімділігін, сондай-ақ онлайн-ортада қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін. Бұл олардың оқу, даму және байланыстарды сақтау қабілеттеріне әсер етуі мүмкін және әртүрлі салалар мен белгілі бір тұрғындар тобы арасындағы цифрлық алшақтықты азайту үшін қосымша күш жұмсауды қажет етеді.

Бұл мәселені шешу үшін ауылдық жерлерде интернет-инфрақұрылымның қолжетімділігін кеңейту, сондай-ақ цифрлық сауаттылықты арттыруға және онлайн-орта ресурстарын саналы түрде пайдалануға ықпал ететін білім беру бағдарламалары мен іс-шараларды жүргізу қажет болуы мүмкін.

Бұл сұрақта жағдай аймаққа байланысты өзгереді. Мәселен, таза ауыз суға қолжетімділікті ең көп Атырау облысының респонденттері (73,6%), ең азы – Қостанай облысының респонденттері (55,1%) атап өтті.

Сапалы медицинаға қолжетімділікті Жамбыл облысында сұралғандардың 33,2%-ы, Абай, Ақтөбе, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарында респонденттер шамамен 32%-ы атап өтті. Ұлытау облысында бұл көрсеткіш - 8,3%, Ақмола облысында - 15,1% деңгейінде тіркелді.

Респонденттердің жауаптарын талдау ауыл жастары арасында несие алу жоғары деңгейде екенін көрсетеді. Сауалнамаға қатысқандардың жартысында (50,2%) жабдыққа немесе жиһазға несие немесе бөліп төлеу (пайызсыз несие) бар, бұл ауыл жастарының едәуір бөлігі өмірге қажетті заттарды сатып алуда материалдық қиындықтарға тап болады деген қорытындыны тағы бір рет растайды. Басқаша айтқанда, әрбір екінші жас ауыл тұрғынының тұрмыстық заттарды сатып алуға, яғни тұрмыстық өмірде жайлылыққа мүмкіндігі мен бос ақшалай қаражаты жоқ. Бұл құбылыс ауылдық ортадағы жастардың едәуір бөлігі үшін шектеулі экономикалық мүмкіндіктерді көрсетуі мүмкін.

Сондай-ақ респонденттердің жартысына жуығының (46,1%) тұтынушылық несиесі бар. Айта кету керек, көптеген шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері бөліп төлеуді, банктік бағдарламалар арқылы тауарларды сатып алудың әртүрлі жолын ұсынады. Алайда халықтың бір бөлігі тауарлар немесе қызметтер түрінде емес, ақшалай баламада несие алуды жөн көреді.

Сондай-ақ 26%-да киім несиесі бар. Қазақстанда киімге несие халық арасында кең таралған тәжірибеге айналуда. Бұл тенденция тұтынушылардың мінез-құлқының өзгеруін көрсетуі мүмкін, мұнда адамдар несиелік қаражатты тек ұзақ мерзімді тауарларды сатып алу үшін ғана емес, сонымен қатар киім сатып алу сияқты қазіргі қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін пайдаланады.

Бұл мінез-құлық сол жерден бірден бөліп төлеуге немесе несиеге алуға мүмкіндік беретін дүкендердің әртүрлі ұсыныстарына байланысты болуы мүмкін. Бұл әсіресе сән үрдістерін ұстануға және жаңа заттарды алуға ұмтылатын, бірақ әрқашан жеткілікті қаражатқа ие бола бермейтін жастар мен отбасылар үшін тартымды болуы мүмкін.

Алайда бюджетті жоспарлауға және несиені өтеу мүмкіндігін есептеуге жеткілікті көңіл бөлінбесе, киім-кешек несиелерінің көбеюі үй шаруашылығындағы қарыз жүктемесінің артуына алып келуі мүмкін. Болашақта қарызды өтеу мәселелерін болдырмау үшін тұтынушылардың несиелік мәміле шарттарын мұқият қарап шығуы, сондай-ақ олардың қаржылық мүмкіндіктерін талдауы маңызды.

Сауалнамаға қатысқандардың 13,3%-ы ипотекалары бар екені туралы айтты. Ауыл тұрғындары әдетте басқа факторларға тап болады, мысалы, дамымаған инфрақұрылым, қала орталықтарынан қашықтық, сондай-ақ олардың жұмыспен қамтылуының маусымдық аспектілері, бұл олардың ипотекалық несиелеудегі төлем қабілеттілігіне ықпал етуі мүмкін. Бұл тұрғыда ипотеканы осы аумақтардың тұрғындары үшін қол жетімді және тұрақты ету үшін ауылдық жерлердің ерекшеліктерін ескеретін арнайы бағдарламалар мен тәсілдерді әзірлеу маңызды.

Респонденттердің тек 7,9%-ы банктерде және микрокредиттік ұйымдарда ешқандай қарыздары жоқ екенін атап өтті. Бұл респонденттердің оннан бір бөлігінен аз. Осылайша, ауыл жастарының көпшілігінің несиеленуі байқалады, несие алу ипотекадан киім сатып алуға дейін өзгереді.

Бұл ретте, сұралғандардың жартысы ғана белгілі бір дәрежеде несиелерін уақытылы өтей алады. 17,5%-ы жоғары қаржылық тәртіпті көрсете отырып, біржақты күресіп жатқанын атап өтті. Респонденттердің тағы 34,5%-ы өздерінің қаржылық мүмкіндіктеріне белгілі бір сенімділік деңгейін білдіріп, «жоқ дегеннен гөрі, иә деген дұрыс» деп атап өтті.

Алайда сауалнамаға қатысқандардың 21%-ы несиелерін негізінен өтей алмайтындықтарын мойындады, бұл олардың қаржылық жағдайына әсер ететін кейбір қиындықтарды немесе күтпеген жағдайларды көрсетуі мүмкін. Бір қызығы, респонденттердің 12%-ы ай сайынғы төлемдерді өтеу шығындарын мүлдем көтере алмайтынын хабарлады, бұл қаржылық дайындықтың жеткіліксіздігін немесе олардың мүмкіндіктері мен міндеттемелері туралы хабардарлықтың жеткіліксіздігін көрсетуі мүмкін.

Мұндай деректер қаржылық сауаттылықты ілгерілетудің және несие алуды ойлайтындар үшін бюджетті жоспарлау қабілетінің маңыздылығын көрсетеді. Қаржыны басқару дағдыларын үйрету және қаржылық сауаттылық бағдарламаларын жүзеге асыру төлем жасамау қаупін азайтуға және қарыз алушылар арасында тұрақты қаржылық жағдайды қамтамасыз етуге көмектеседі.

Респонденттердің 15%-ы қолма-қол ақша жинай алады, бұл топтың қаржылық тәртіптің жоғары дәрежесі және өз қаржысын стратегиялық басқару қабілеті бар екенін көрсетеді. Олар үшін жинақтау процесі болашақ қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін басымдық болып табылады.

Респонденттердің едәуір бөлігі, атап айтқанда 29%-ы, «негізінен иә», кейде ақша үнемдеуге болатынын атап өтті. Бұл олардың қаржылық жағдайындағы тұрақсыздықты көрсетуі мүмкін және де тұрақты емес кіріс көздерімен немесе шығындардың тұрақсыздығымен байланысты болуы мүмкін.

Айта кету керек, сауалнамаға қатысқандардың 21%-ы ақша жинауды мүлдем қолданбайды. Бұл қолма-қол ақшаның жетіспеушілігі, қаржылық сауаттылықтың болмауы немесе ақша жинаудан гөрі ағымдағы қажеттіліктерге басымдық беру сияқты әртүрлі факторларға байланысты болуы мүмкін.

Бұл нәтижелер қаржылық сауаттылықты ілгерілетудің және жеке қаржыны басқару дағдыларын дамытудың маңыздылығын тағы бір рет көрсетеді. Жеке және отбасылық бюджетті тиімді басқару бойынша оқыту көптеген адамдарға өз қаржысын саналы түрде басқаруға және қаржылық мақсаттарға жетуге ұмтылуға көмектеседі.

Сонымен қатар жас топтары бойынша талдау көрсеткендей, 29-34 жас аралығындағы жастар ақшаны үнемдеуге көп көңіл бөледі. Осы кезеңде олардың көпшілігі болашақ туралы, отбасын құру және ұзақ мерзімді мақсаттарды жоспарлау туралы ойлана отырып, өз қаржысына жауапкершілікпен қарай бастайды. Бұл жас тобы тұрақты табыс пен салыстырмалы қаржылық тәуелсіздікке ие, бұл ақша жинақтау қабілетіне ықпал етеді.

Сондай-ақ «анда-санда ақша жинайтындардың» көпшілігі 19-дан 23-ке дейінгі және 24-тен 28 жасқа дейінгі жас топтарының қатарында екенін ескеру маңызды. Бұл жастардың болашақта қаржылық тұрақтылықтың маңыздылығын түсініп, ақша жинауды бастауға деген белсенді ұмтылысын көрсетуі мүмкін. Бұл жас диапазонында көптеген адамдар алғашқы жұмыстармен және тәуелсіз қаржымен бетпе-бет келуі мүмкін, бұл жеке ақшаны басқару дағдыларын үйренуге итермелеуі мүмкін.

Бұл бақылаулар, сонымен қатар, жастарға жасына қарамастан өз қаржысын саналы түрде жоспарлауға және басқаруға көмектесетін қаржылық сауаттылық пен білімнің маңыздылығын көрсетеді.

Респонденттердің «Сіз үшін және сіздің жақындарыңыз үшін қандай мәселелер ең өзекті?» сұрағына жауаптары ауыл жастарының алдында тұрған топ-5 проблеманы анықтауға мүмкіндік берді. **Азық-түлік пен қажетті заттардың жоғары бағасы** бірінші проблеманы құрайды (50,5%). Бұл жастардың қаржылық мүмкіндіктерін айтарлықтай шектеп, олардың өмір сапасына ықпал етуі мүмкін.

Екінші маңызды мәселе – **табыстың төмен деңгейі** (47%). Бұл ішінара жастардың жеке күш-жігеріне байланысты болса да, ауылдық жерлер көбінесе жұмыс орындары мен экономикалық мүмкіндіктермен шектеліп, жастардың табысына әсер ететіндігін ескеру қажет.

Респонденттердің 35,4%-ы үшін **жұмыссыздық** та өзекті мәселе болып отыр. Бұл ауылдық жерлерде жұмыс орындарының жетіспеушілігі мәселесін көрсетеді. Табыстың төмен деңгейі проблемасы сияқты, жұмыссыздық проблемасы барлық стейкхолдердің белсенді қатысуымен кешенді түрде шешілуі қажет.

Инфрақұрылымның сапасыздығы (18,4%) әртүрлі қызмет пен мүмкіндіктерге қол жеткізуге айтарлықтай әсер етеді, бұл ауылдағы жастардың дамуы үшін маңызды жайлылық пен перспективаны шектейді. Дамымаған инфрақұрылым білім беру, медициналық көмек және басқа да маңызды қызметтерді алуда қиындықтарға әкелуі мүмкін.

Заманауи жолдардың болмауы, қоғамдық көліктердің жеткіліксіздігі және байланыс құралдарына қолжетімділіктің шектелуі жастардың білім беру мекемелеріне, жақын қалалардағы жұмыс орындарына, сондай-ақ мәдени және спорттық іс-шараларға қолжетімділігін қиындатуы мүмкін. Бұл жастардың жеке және кәсіби өсу мүмкіндіктеріне де ықпал етуі мүмкін.

Әлсіз инфрақұрылым ауылдық жерлердің экономикалық перспективаларына әсер етуі мүмкін, бұл инвестицияларды тартуды және жаңа жұмыс орындарын құруды қиындатады.

Бұл мәселені шешу үшін мемлекеттің, қоғамдық ұйымдардың және жергілікті тұрғындардың бірлескен күш-жігері қажет. Инфрақұрылымды дамытуға арналған инвестициялар, жергілікті кәсіпорындар мен бастамаларды дамытуға жәрдемдесу ауылдық жерлерде жастардың өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылық мәселесі (17%) азаматтардың да, мемлекеттің де назарын және әрекетін талап етеді. Бұл проблема жалпы қоғамға, атап айтқанда жастардың психологиялық және физикалық әлауқатына теріс әсер етеді. Білім берудің, отбасылық тәрбиенің және ата-аналардың үлгісінің рөлі маңызды, бірақ сонымен қатар идеологиялық жұмысты күшейту, отбасылық құндылықтарды қолдау және осы саладағы заңнаманы да күшейту

қажет. Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылық мәселесін ойдағыдай шешу үшін азаматтар үшін, қауіпсіз орта құру үшін білім беру ұйымдарының, қоғамның және мемлекеттің күш-жігерін біріктіру қажет. Сондай-ақ бұл мәселе «нашақорлық» және «медицинаның сапасыздығы» (тиісінше 16,3% және 15,6%) проблемаларын «басып озғанын» атап өткен жөн.

Жас топтары бойынша талдау кезінде әртүрлі жастағы жастардың проблемаларының өзіндік ерекшеліктері бар екенін атап өтуге болады, бірақ сонымен бірге белгіленген бес проблема барлық жас санаттары үшін өзекті болып табылады. Бұл осы мәселелердің жан-жақтылығы мен ауқымдылығын көрсетеді.

Дегенмен жасына байланысты ерекшеленетін кейбір нюанс бар. Мысалы, 19 мен 23 жас аралығындағы жастар инфрақұрылымның төмен сапасына (19,2%) көп көңіл бөледі. Бұл жаста адамдар білім алу, жұмыс іздеу және жалпы өмірлік стратегияны әзірлеу мәселелеріне тап болуы мүмкін және шектеулі инфрақұрылым олардың мүмкіндіктеріне әсер етуі мүмкін.

24 жастан 28 жасқа дейін нашақорлық жастар үшін маңызды проблемаға айналуға (19,7%). Бұл проблема әсіресе синтетикалық есірткі, темекі шегуге арналған электронды құрылғылардың пайда болуы мен таралуы аясында өзекті болып отыр, жастардың денсаулығы мен әл-ауқатының нашарлау қаупі артады.

29 жастан 34 жасқа дейінгі жастар даму мен өзін-өзі жүзеге асыру үшін перспективалардың болмауы проблемасын бөліп көрсетеді (16,8%). Осы жаста көптеген жастар отбасын құрады, жұмысқа орналасады, өздерінің кәсіби және жеке өсуі туралы мәселелерге тап болады. Перспективалардың болмауы тоқырау мен ыңғайсыздық сезімін тудыруы мүмкін.

Бұл бақылаулар жастардың жас ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, олардың мәселелерін шешуде кешенді және жан-жақты тәсілдерді қолдану қажеттілігін көрсетеді.

Сауалнамаға сәйкес, респонденттердің көпшілігі жастардың мәселелерін шешу негізінен мемлекеттік органдарға жүктелуі керек деген пікір айтады. Сауалнамаға қатысқандардың 43,1%-ы «орталық билік органдарын» осы мәселелерді шешуге жауапты деп көрсетті, ал 33%-ы жергілікті билік органдарының оларды шешудегі басты рөліне сенім білдірді.

Сонымен қатар, респонденттердің 34%-ы проблемаларды шешу әр адамның жауапкершілігі аймағында болуы керек деп санайды. Бұл респонденттер үшін жеке жауапкершіліктің басымдылығын және өзекті мәселелерді шешудегі жеке күш-жігердің рөлін көрсетеді.

Сауалнамаға қатысқандардың 19,3%-ы ата-аналар мен туыстардың жастар мәселелерін шешудегі маңызды рөлін мойындады. Бұл нәрестелік көзқарасты да, жастардың өміріндегі отбасылық қолдаудың маңыздылығын да көрсетеді.

Пікірлердің бұл әртүрлілігі жастар проблемаларының күрделілігін және оларды шешу үшін мемлекеттің, қоғамның және жеке азаматтардың бірлескен күш-жігерінің қажеттілігін көрсетеді. Мемлекеттік қолдауды, жеке бастаманы және отбасылық тәрбиенің күш-жігерін қамтитын аралас тәсіл осы мәселелерді неғұрлым толық және тиімді шешуге ықпал етуі мүмкін.

Сауалнама аясында ауыл жастары мемлекеттік органдардың алдында тұрған мәселелерді шешу үшін қандай қадамдар жасауы мүмкін екендігі туралы өз пікірлерін білдірді. Сауалнама нәтижелеріне сүйене отырып, келесі басымдықтарды бөліп көрсетуге болады.

1. Ауыл шаруашылығына субсидияларды ұлғайту (41,9%). Бұл жас ауыл тұрғындарының жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету және ауылдық жерлердегі экономикалық жағдайды жақсарту үшін ауыл шаруашылығы секторын дамыту бойынша мемлекеттік қолдауға сұранысын көрсетеді.

2. **Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес (39,6%).** Бұл тармақ сыбайлас жемқорлықтың келтіретін зиянын және мемлекеттік органдардың жұмысындағы ашықтық пен адалдықтың маңыздылығын түсінуді көрсетеді.

3. **Медициналық қызметтердің сапасын арттыру (27,9%).** Бұл медициналық қызметтердің қазіргі жағдайына қанағаттанбауды және ауылдық жерлерде тиімді диагностика мен емдеу үшін жағдай жасауға жастардың сұранысын білдіреді.

Бұл басымдықтар ауылдық жастардың мүдделері мен қажеттіліктерін көрсетеді және олар ауыл жастарын қолдау мен дамытуға бағытталған саясат пен бағдарламаларды әзірлеу кезінде мемлекеттік органдар үшін құнды ақпарат бола алады.

ЕКІНШІ БЛОК ӨЗІН-ӨЗІ СӘЙКЕСТЕНДІРУГЕ ҚАТЫСТЫ.

Респонденттердің жауаптарын талдау ауылдан шыққан жастардың үштен бірінен азы өздерінің кіші отанымен тығыз байланыста екенін көрсетеді, олардың нақты 29,9%-ы бірінші кезекте өздерінің туып өскен жеріне сілтеме жасайды. Сауалнамаға қатысқандардың 10,7%-ы елді мекенін – шағын ауданды, көше алаңын одан да егжей-тегжейлі көрсетеді. Сауалнамаға қатысқандардың 27%-ы өздерін жалпы, «Қазақстаннанмын» деп санайды.

Деректерді талдаудан ұлттық сәйкестендіру респонденттер арасында шешуші рөл атқаратынын көруге болады – олардың 39,8%-ы бірінші кезекте өздерін ұлты бойынша анықтайды. Бұл жастар өздерінің жеке басын бағалайтын және ерекшелейтін мәдени мұра мен ұлттық құндылықтарға деген терең бейілділікті көрсетеді.

Респонденттердің 22,9%-ы, екінші жағынан, ең алдымен өздерін гендерлік тұрғыдан сәйкестендіреді. Бұл қоғамдағы өзіндік рөл мен позицияны білудің маңыздылығын, сондай-ақ әлеуметтік-мәдени нормалардың жеке тұлғаны қалыптастыруға әсерін көрсетеді.

Респонденттердің 15,6%-ы негізгі сәйкестендіру ретінде тұрғылықты аймақты таңдайды. Бұл олар тұратын жердің қоршаған ортамен, мәдениетімен және әлеуметтік құрылымымен байланысын көрсетуі мүмкін.

Бұл деректер жастардың өзін сәйкестендіруі көп қырлы екенін және ұлты, жынысы, тұрғылықты жері және басқа факторлар сияқты әртүрлі аспектілерді қамтуы мүмкін екенін көрсетеді. Бұл сондай-ақ әрбір жеке тұлғаның әртүрлілігі мен бірегейлігін ұғыну мен мойындаудың маңыздылығын көрсетеді.

Респонденттердің күнделікті өмірдегі қарым-қатынас тіліне қатысты жауаптары аудио және бейне мазмұнды қабылдауға қатысты жауаптармен бірдей, бұл бізге жастардың сөйлеп қана қоймай, аудио және бейне мазмұнын көптілді қабылдайтынын айтады.

Дегенмен аймақтар бойынша бөлу әртүрлі. Сонымен, респонденттер көбінесе мемлекеттік тілде Ақтөбе (46%), Атырау (40,2%), Жетісу (40,2%), Ұлытау облыстарында (41,7%) қарапайым өмірде көп сөйлейді. Бұл осы аймақтарда мемлекеттік тілді қолданудың ұзақ тарихи дәстүріне де, мемлекеттік тілдің кең таралуына ықпал ететін халықтың құрамына да байланысты болуы мүмкін.

Қостанай (42,3%) және Солтүстік Қазақстан (32,3%) облыстарының респонденттері күнделікті өмірде негізінен орыс тілінде сөйлейтіндерін айтты. Бұл, ең алдымен, халықтың этникалық құрамына, сондай-ақ бұл аймақтар көрші Ресеймен шекаралас аумақтар болып табылатындығына байланысты.

Павлодар (67,9%), Түркістан (65,1%), Маңғыстау (65%%) облыстарының респонденттері қазақ және орыс тілдерінде тең дәрежеде сөйлейді.

Елдің кейбір басқа аймақтарында респонденттер күнделікті қарым-қатынаста мемлекеттік тілді де қолданады. Бұл халықтың мәдени және тілдік

дәстүрлеріне терең берілгендіктің дәлелі болуы мүмкін. Мұндай нәтижелер халықтың этникалық құрамының ерекшеліктерімен, сондай-ақ әртүрлі мәдениеттердің елдің әртүрлі аймақтарына әсер етуінің тарихи факторларымен байланысты болуы мүмкін.

Осылайша, күнделікті өмірдегі қарым-қатынас тілі туралы деректер Қазақстанның мәдени және әлеуметтік-лингвистикалық аспектілерінің алуан түрлілігін көрсетеді. Жауаптардың саналуандығы елдің этникалық әртүрлілігінің байлығын және түрлі аймақтардың тілдік және мәдени ерекшеліктерін құрметтеудің маңыздылығын көрсетеді.

Бұл ретте сауалнамаға қатысқандардың жартысынан көбі (54,1%) аудио және бейне контент қазақ және орыс тілдерінде тең дәрежеде тұтынылатынын хабарлады. Қазақ тіліндегі материалдарды респонденттердің 28,9% - ы тыңдайды, бұл орыс тіліндегі аудио және бейне контентті тыңдайтындардан екі есе көп (13,5%). Бұл тұрғыда соңғы бірнеше жылда әлеуметтік желілерде қазақ тіліндегі контенттің өсуі байқалғанын, мемлекеттік тілде өтетін подкасттар, шоулар, сұқбаттар дамып келе жатқанын атап өту маңызды.

Респонденттердің жас топтары бойынша жауаптарын талдау айтарлықтай айырмашылықтарды анықтаған жоқ. Алайда 14 пен 18 жас аралығындағы жастар (50,5%) аудио және бейне мазмұнды екі тілде басқа санаттарға қарағанда азырақ тыңдайтынын атап өткен жөн. Орыс тілінде ең аз мазмұнды 29-34 жас аралығындағы жастар қабылдайды.

Респонденттердің көпшілігінің өзінің тұратын аймағына деген сезімдері жағымды және олар нақты сол аймақты өмір сүру үшін таңдағанына қуаныштарын білдіреді. Мұндай респонденттердің үлесі 67,3%-ды құрайды, бұл олардың тұрғылықты жеріне деген сүйіспеншілігі мен қанағаттанушылығын көрсетеді.

Дегенмен сауалнамаға қатысқандардың ішінде басқа нұсқаларды қарастыратын бөлігі де бар. Респонденттердің 14,2%-ы қазіргі тұрғылықты жерінен кетіп, қалаға көшуге ниет білдірді. Бұл қалалар бере алатын жаңа мүмкіндіктерді, білім алуды немесе жұмысты іздеуге байланысты болуы мүмкін.

Ел ішіндегі аймақты өзгерткісі келетіндер де бар – бұл сауалнамаға қатысқандардың 7,3%-ы. Бұл өзгерістерге, жаңа тәжірибелерге немесе өмір мен дамудың жақсы жағдайларына ұмтылудан туындауы мүмкін.

Елден шығу бағытындағы көші-қон көңіл-күйін респонденттердің 2,4%-ы мәлімдеді. Бұл шетелде жұмыс іздеу, шетелде оқу немесе басқа да жеке мотивациялар сияқты әртүрлі факторға байланысты болуы мүмкін.

Бұл әртүрлі жауап ауылдық жастардың тұрғылықты жері мен жалпы өміріне байланысты әртүрлі амбициясы, қызығушылығы мен болашақ жоспарлары бар екенін көрсетеді.

Респонденттердің жауаптарын талдау сауалнамаға қатысқан жастар арасында өз этносының мәдени және әлеуметтік тәжірибелеріне қатысты әртүрлілік бар екенін көрсетті.

- Респонденттердің 29,6%-ы өз этносының мәдени және әлеуметтік тәжірибелерін тығыз ұстанады. Бұл олардың күнделікті өмірінде маңызды рөл атқаратын дәстүрлерге, құндылықтарға және әдет-ғұрыптарға деген адалдықтың жоғары деңгейін көрсетеді.

- Сауалнамаға қатысқандардың 48,5%-ы мезгіл-мезгіл өз этносының дәстүрлері мен тәжірибелерін ұстанады. Олар қатаң нормаларды ұстанбайды, бірақ кейде өз өміріне мәдениеттің ерекше элементтерін қосады.

- Респонденттердің 4,9%-ы өз этносының дәстүрлері мен нормаларын мүлдем ұстанбайды. Бұл жаһандану, құндылықтардың өзгеруі, көп мәдениетті орта және олардың таңдауына әсер етуі мүмкін басқа факторлар сияқты әртүрлі ықпалдарға байланысты болуы мүмкін.

Бұл деректер жастардың мәдени дәстүрлерді сақтау мен сабақтастыққа әртүрлі көзқарастары бар екенін көрсетеді. Кейбір жастар дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды үнемі ұстанады, басқалары кейде ұстанады, ал кейбіреулері мүлдем ұстанбайды. Ол сондай-ақ өзгеріп жатқан әлеуметтік-мәдени шындықты және қазіргі ортаның дәстүрлерді қабылдауға әсерін көрсетеді.

Ауылдық жерлерде тұратын жастардың арасында олардың осы жерде тұруды таңдауының әртүрлі себептері ерекшеленеді.

Отбасының, достарының және туыстарының болуын – респонденттердің 49,8%-ы атап өткен ең көп айтылған себеп. Бұл әлеуметтік байланыстардың маңыздылығын және жақын адамдардың жергілікті жерде қалу туралы шешімге әсерін көрсетеді. Кіші отанға деген сүйіспеншілік пен патриотизм сауалнамаға қатысқандардың 24%-ы үшін шешуші фактор. Бұл олардың өскен жеріне деген терең сүйіспеншілік пен күшті эмоциялық байланыстарды және оны сақтау мен дамытуға деген ұмтылысты көрсетеді. Респонденттердің 18,8%-ы үшін отбасылық міндеттемелер де маңызды рөл атқарды. Бұл олардың отбасы алдындағы жауапкершілікті сезінетінін және отбасылық дәстүрлер мен жауапкершіліктерді сақтауға дайын екенін білдіруі мүмкін.

Бұл жауаптар жастардың тұрғылықты жерін таңдауда жеке және қоғамдық аспектілері маңызды екенін көрсетеді. Отбасылық және әлеуметтік байланыстар, эмоциялық байланыс олардың тұрғылықты жері туралы шешім қабылдауда маңызды рөл атқарады.

Респонденттердің жас топтары бойынша жауаптарын талдау жастардың тұрғылықты жерін таңдаудағы қызықты тенденциялары мен мотивациясындағы өзгерістерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

1. Жасы ұлғайған сайын патриотизмнің көрінісі тұрғылықты жерді таңдау факторы ретінде артады. Бұл ұлттық бірегейлікті, идеалдар мен принциптерді көрсетуге, жауапкершілік пен кіші Отанына деген сүйіспеншіліктің артуына байланысты болуы мүмкін.

2. Жастардың жасы ұлғайған сайын отбасылық жағдайлар маңызды рөл атқарады. Бұл отбасылардың қалыптасуына, балалардың пайда болуына және отбасының тұрақты және тиянақты болашағын қамтамасыз ету қажеттілігіне байланысты болуы мүмкін. Кейбір респонденттер ата-аналарына жақын болу және оларға қамқорлық жасау үшін ауылда тұруды таңдауы мүмкін.

3. Жастардың жасы ұлғайған сайын жұмыс бойынша көшу жағдайларының саны артып келеді. Бұл жаңа мансаптық мүмкіндіктердің пайда болуымен, кәсіби дамуға ұмтылумен және өмір сүру жағдайларын жақсартумен байланысты болуы мүмкін.

4. Жергілікті жерде туыстары мен достарының болу факторының жасына қарай маңыздылығы азаяды. Бұл ұтқырлықтың артуына, туған аймақтан тыс әлеуметтік байланыстардың дамуына және мансап пен жеке амбиция сияқты басқа факторлардың үлкен әсеріне байланысты болуы мүмкін.

Мотивациядағы бұл өзгерістер жастардың өміріндегі динамиканы, оның кәсіби және жеке дамуын, сондай-ақ әлеуметтік-мәдени және экономикалық факторлардың олардың шешімдеріне әсерін көрсетеді.

Ұсынылған талдау жастардың болашақ тұрғылықты жеріне қатысты жоспарларының әртүрлілігін көрсетеді.

1. Әрбір бесінші респондент (19,5%) қазіргі тұрғылықты жерінде тұруды жоспарлап отыр. Бұл тұрақты әлеуметтік байланыстарды, қоршаған ортаға қанағаттанушылықты және өзінің кіші отанының дамуына үлес қосуға деген ұмтылысты көрсетуі мүмкін.

2. Респонденттердің 28,7%-ы қазіргі жерде тұруға деген оң көзқарасын білдірді, бірақ олар бұл шешімге толық сенімді емес. Бұл өмірлік стратегияны құруға күмәндануды және болашақта жоспарларды қайта қарау мүмкіндігін білдіреді.

3. Респонденттердің 15%-ы өз болашағын қазіргі жермен байланыстырмайды. Ең алдымен, бұл қазіргі жағдайға қанағаттанбау және жаңа мүмкіндіктерді, мансаптық перспективаларды, білім алуды немесе көшуді қажет ететін басқа факторларды іздеумен байланысты болуы мүмкін.

Жастардың бұл әртүрлі жоспарлары мен көңіл-күйі әртүрлі құндылықты, қызығушылықтарды және өмір жолдарын көрсетеді. Мұны ауылдық жерлерде жастарды қолдауға бағытталған саясаттар мен бағдарламаларды әзірлеу кезінде ескеру маңызды.

Респонденттердің жауаптарын талдау **жастардың ауылдық жерлерден кетуіне әсер ететін негізгі факторларды** анықтауға мүмкіндік берді.

1. Жұмыссыздық (46,9%) үлкен рөл атқарады, өйткені тұрақты және перспективалы жұмыс орындарының болмауы жастардың жұмысқа орналасу мүмкіндігі жоғары басқа жерлерден мүмкіндіктер іздеуіне әкелуі мүмкін.

2. Қаржылық мәселелер (44,6%) де шешуші рөл атқарады, бұл жастардың тұрғылықты жерін таңдауда экономикалық перспективаларын жиі бағалайтынын көрсетеді. Лайықты табысқа қолжетімділіктің болмауы жастарды басқа жерден жақсы мүмкіндіктер іздеуге итермелеуі мүмкін.

3. Балаларына "жақсы өмір" қамтамасыз етуге деген ұмтылыс (33,4%) ата-аналардың балаларына туған ауылы бере алатыннан да көбірек мүмкіндіктер мен перспективалар беруге деген ұмтылысын білдіреді.

Осы факторлардың барлығы ауылдық жерлерде жастардың кездесетін қиындықтарын көрсетеді және жаңа жұмыс орындарын құру, табыс деңгейін арттыру, инфрақұрылымды дамыту және білім мен мансаптық мүмкіндіктерге қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін жағдай жасаудың маңыздылығын көрсетеді.

ҮШІНШІ БЛОК ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН КӨЗҚАРАСТАР. Маңызды аспектілердің бірі – ауыл жастарының өз дербестігін, қаржылық тәуелсіздігін қабылдауы. Сауалнамаға қатысқандардың шамамен үштен бірі (29,9%) ата-аналардың мектеп бітіргенге дейін немесе 18 жасқа дейін, яғни кәмелетке толғанға дейін материалдық қолдауына сенуге болады деп санайды. Бұл жастардың қаржылық тәуелсіздік пен дербестікке деген ұмтылысына байланысты болуы мүмкін.

Сондай-ақ сауалнамаға қатысқан әрбір бесінші адам (19,1%) ата-анадан оқу орнын бітіргенге дейін ақша сұрауда тұрған ешнәрсе жоқ екеніне сенімді. Бұл пікір жағдайға прагматикалық көзқарасты көрсете алады, әсіресе жоғарғы оқу орнының студенттері оқу материалдарына, тұруға, тамақтануға және басқа шығындарға жиі тап болады.

Сауалнамаға қатысқандардың 17,2%-ы «олар маған емес, мен оларға көмектесуім керек» деген пікірді айтады. Бұл тәуелсіздікке және өз отбасын қолдауға белсенді қатысуға деген ұмтылысты көрсетеді.

Респонденттердің едәуір бөлігі жастардың өзін-өзі табысты жүзеге асыруының негізгі факторы ретінде болып есептелетін білімге үлкен мән береді. Сауалнама нәтижелері келесі көзқарастарды көрсетеді.

- Респонденттердің 43,2%-ы жастардың өзін-өзі табысты жүзеге асыруы үшін қажетті мамандық бойынша жоғары білім алу қажет деп санайды. Бұл жоғары біліктілік мансапта перспективалы және жоғары ақы төленетін мүмкіндіктерге есік ашуы мүмкін деген түсінік бар екенін білдіреді.

- Респонденттердің 34%-ы мектепте жақсы білім алудың маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл сапалы базалық білім одан әрі даму мен оқу үшін негіз бола алатынын мойындауды көрсетеді.

• Респонденттердің 27%-ы арнайы орта білім берудің маңыздылығын көреді. Бұл мамандандырылған білім беру шеңберінде алуға болатын практикалық дағдылар мен икемділіктің маңыздылығын бағалауды көрсетуі мүмкін.

Білім беруді табысты өзін-өзі жүзеге асырудың факторы ретінде жалпы қабылдау оның мансаптық перспективалар мен жеке дамуды қалыптастырудағы рөлін көрсетеді. Бұл тұрғыда жастар білімді болашаққа инвестиция және өз мақсаттарына жету құралы ретінде таниды.

Сондай-ақ респонденттер бөлген «табыс факторлары» арасында басқа да факторлар: отбасын қолдау (23,7%), жұмыс тәжірибесі (23,4%), табандылықпен еңбекқорлық (21,6%) ерекшеленеді.

Өз құрдастарын сипаттай отырып, жастар қабылдаудың әртүрлілігін көрсетеді, бұл олардың әлеуметтік-мәдени топ ретіндегі әртектілігін көрсетеді:

• Респонденттердің 32,9%-ы «еңбекқор» эпитетін пайдаланады, бұл жастардың өз жұмысына және міндеттеріне белсенді және жауапты көзқарасын көрсетеді;

• Респонденттердің 30,1%-ы жастарды «жалқау» деп сипаттайды, бұл кейбір жастардың өз міндеттерін орындауға ынтасы аз немесе құлықсыз деп қабылдауын көрсетеді;

• Сауалнамаға қатысқандардың 14,5%-ы трайбализмді атап өтеді, бұл кейбір жастардың туыстары мен жақындарын қолдауға және ілгерілетуге деген ұмтылысын көрсетуі мүмкін;

• 10,1%, ал бұл сауалнамаға қатысқан әрбір оныншы адам, қазақ тілін білмеуге баса назар аударады;

• Сауалнамаға қатысқандардың 9,8%-ы орыс тілін білмегендігін атап өтеді.

Бұл әртүрлі эпитеттер мен сипаттамалар жастардың әртүрлі мінез-құлық белгілері, құндылықтары мен көзқарастары бар топ екенін көрсетеді, нәтижесінде бұл әлеуметтік-мәдени топтың жан-жақтылығын қалыптастырады.

Сауалнама нәтижелері жастардың елдің қоғамдық-саяси өмірі туралы қандай арналар арқылы ақпарат алатынын көрсетеді:

• Сауалнамаға қатысқандардың 44,1%-ы әлеуметтік желілерге жүгінеді, бұл жаңалықтар мен пікірлерді таратуда цифрлық ортаның маңыздылығын көрсетеді;

• Сауалнамаға қатысқандардың 12,9%-ы интернет-сайттарды көбірек пайдаланады, бұл объективті және өзекті ақпаратты жеткізудегі онлайн-ресурстардың рөлін көрсетеді;

• 10,4% - ы телешоуларға жүгінеді, бұл дәстүрлі медианың маңыздылығын сақтайды;

• 10,3% - ы жаңалықтарды басқа адамдармен қарым-қатынас жасау арқылы біледі, бұл әлеуметтік байланыстар мен тұлғааралық қарым-қатынастың рөлін көрсетеді.

Ақпарат көздерінің мұндай алуан түрлілігі жастардың жаңалықтар алу және елдегі оқиғалар туралы түсініктерін байыту үшін әртүрлі арналарды қалай пайдаланатынын көрсетеді. Бұл көздердің көп бөлігі электрондық ресурстар болып табылады. Алдыңғы тарауларда көрсетілген үздіксіз интернетпен қамтамасыз ету бойынша қиындықтарды ескере отырып, бұл ауыл жастарының ақпараттық хабардарлығына да әсер ететініне назар аударған жөн. Жалпы, әртүрлі қайнардан алынған ақпаратты тиімді түсіндіру үшін медиа сауаттылық пен сыни ойлау принциптерін насихаттау маңызды.

Сауалнамаға қатысқандардың 45,7%-ы «Хабар» және «Қазақстан» сияқты ресми қазақстандық арналарға сенеді, бұл мемлекет ұсынатын көздерден ақпарат алуға деген ұмтылысты көрсетуі мүмкін.

Сауалнамаға қатысқандардың 26,4%-ы аймақтық арналарға сенеді және жергілікті деңгейдегі оқиғаларға қызығушылық танытады.

10,1%-ы ресейлік дереккөздерді тыңдайды.

7,8%-ы шет тіліндегі шетелдік дереккөздерді таңдайды, бұл әлемдік саясатқа және елден тыс оқиғаларға қызығушылықты көрсетеді.

ТӨРТІНШІ БЛОК ЖАСТАРДЫҢ НЕКЕГЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫНА ҚАТЫНАСЫ.

Отбасылық құндылықтар тұрғысынан ауыл жастарының көзқарастары біршама ерекшеленеді. Респонденттердің 42,4%-ы 24-28 жасты отбасын құруға қолайлы жас деп санайды. Сауалнамаға қатысқандардың 47,7%-ы 24-тен 28 жасқа дейінгі аралықты бірінші баланың туылуына қолайлы деп санайды.

Респонденттердің көпшілігі (74,5%) некені ресми түрде тіркеу қажет деп санайды. Сауалнамаға қатысқандардың жартысынан сәл астамы (56,5%) ер адам отбасында жұмыс істеуі керек, ал әйел үй шаруашылығымен айналысуы керек деп санайды. Респонденттердің төрттен бірі (25,2%) ерлер мен әйелдер арасындағы міндеттер біркелкі бөлінуі керек екенін атап өтті.

Сауалнамаға қатысқандардың 54,8%-ы үш балалы болуға ниетті, ал респонденттердің бір бөлігі көп балалы болуға ұмтылады – 5,5%-ы төрт бала болғанын, 4,5%-ы төрт баладан көп бала болғанын қалайды. Өз отбасында бір немесе екі бала болғанын сәйкесінше 13,6% және 14,4% респондент қалайды.

Респонденттердің пікірінше, ауылдағы жас отбасылар көбінесе жұмыссыздық (59,2%), қажетті тауарлардың жоғары бағасы (56%), медициналық қызметтердің сапасының төмендігі (43,4%), сондай-ақ тұрғын үйдің жоқтығы (40,3%) сияқты проблемаларға тап болады.

Қалыңдықты ұрлауға қатысты мәселеге респонденттердің едәуір бөлігі бұл әрекетті анықтау қалыңдықтың реакциясына тікелей байланысты екенін атап өтті (35,5%). Төрттен бір бөлігі (24,3%) мұны қылмыс ретінде анықтайды. 16%-ы қалыңдықты ұрлауды қыз ұзату шығындарын үнемдеу тәсілі ретінде қарастырады, ал 14,5%-ы оны құрметке лайық дәстүр деп санайды.

БЕСІНШІ БЛОК ЕҢБЕККЕ ОРНАЛАСУ. Ауыл жастары жұмыс орындарын жиі ауыстыруға бейім емес. Әрбір бесінші (20%) респондент қазіргі жұмыс орнына риза, сондай-ақ сауалнамаға қатысқандардың 38%-ы жұмыс орнын ауыстыру мүмкіндігі болса да, бұрынғы жұмыс орнында қалады. Сауалнамаға қатысқандардың 14,5%-ы кез-келген мүмкіндік пайда болған кезде жұмысын өзгерткен болар еді.

Жастардың жұмыс орындарын ауыстырғысы келетін себептердің ішінде, ең алдымен, жалақының төмен деңгейі – 54,9%, мансаптық өсу перспективаларының болмауы (33,7%), бастама білдіру мүмкіндіктерінің болмауы (22,6%) аталды.

Жұмысқа орналасу жолындағы негізгі проблемалардың ішінде респонденттер мамандық бойынша жұмыс орындарының жетіспеушілігін (30,3%), жалақының төмен деңгейін (29,1%), сондай-ақ білім деңгейінің жеткіліксіздігін (17,5%) атап өтті.

АЛТЫНШЫ БЛОК ҚАУІПСІЗДІК. Респонденттердің көпшілігі (72,5%) тұрғылықты жерін жеткілікті деңгейде қауіпсіз деп санайды. Сонымен қатар, респонденттердің 9,8%-ы, керісінше, қауіптің белгілі бір дәрежесін атап өтеді, олар қараңғы уақытта көшеде адамдарға қылмыскерлер шабуыл жасауы мүмкін деп санайды.

Респонденттердің жартысы (49,5%) маскүнемдік мәселесі өз ауылының жастары үшін өзекті емес деп санайды. Респонденттердің төрттен бірі (25,8%) жастардың алкогольді қалыпты мөлшерде тұтынатынын және бұл мәселеде ешқандай проблема жоқ екенін атап өтті. Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі (70%) есірткі қолдану жағдайларын ешқашан көрген емес. 20%-ы – естіді, бірақ мұндай жағдайларды өздері көрмеді. Респонденттер есірткіні қолданудың себептері ретінде өз денсаулығына жауапсыздықты (44,5%), ақша болған кездегі қызығушылықты (39%), «тренд және сәнді» (22,8%) атайды.

Респонденттердің көпшілігі (68,9%) ешқашан құрдастарына, сыныптастарына, достарына қатысты күш көрсетудің қандай да бір түрін көрген емес.

Бұл ретте респонденттердің құқық қорғау органдарына деген сенім деңгейін атап өту маңызды. Сауалнамаға қатысқандардың 47,5%-ы «негізінен сенеді», 15,4%-ы толық сенеді. Респонденттердің 8%-ы оларға мүлдем сенімсіз, ал 17%-ы негізінен сенбейді.

ҰСЫНЫМДАР

Әрине, ауыл жастарының негізгі проблемаларын шешу ауылды дамытудың, оның инфрақұрылымын жақсартудың, жаңа жұмыс орындарын, өндірістер мен басқа да шараларды құрудың кешенді мәселелерімен ортақ «байланыста» тұр. Ауылдардағы жалпы әлеуметтік-экономикалық ахуалды жақсарту жөнінде шаралар қолданбай, табыстың төмендігі, жұмыссыздық, жас ауыл тұрғындарының лайықты өмір сүру деңгейіне қаражаттың жетіспеушілігі мәселелерін шешу мүмкін емес. Ауыл жастарының жоғары өмір сүру деңгейін су мен санитария сияқты игіліктерге қол жеткізбестен елестету қиын. Алайда қазір олардың өмірін жақсартатын жастарды қолдаудың нақты шараларын қабылдауға болады.

Зерттеу қорытындылары негізінде жастар саясаты саласындағы орталық мемлекеттік органдар, жергілікті атқарушы органдар және өзге де мүдделі тараптар үшін мынадай ұсынымдар қалыптастырылды.

Бірінші. Ауыл жастары үшін білім беру іс-шараларын қолдауға бағытталған ұлттық жобаларды құру. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастар өзінің кәсіби деңгейін арттыруға тырысады. Бұл жас ауыл тұрғындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жаңа білім, білік және дағдыларды алуға бағытталған қысқамерзімді және ұзақмерзімді сипаттағы әртүрлі білім беру бағдарламасы болуы мүмкін. Бұл бағдарламалар жастардың кәсібилік деңгейін арттырып, өзекті материалдарды қамтуы, "жұмсақ скиллдерді/дағдыларды" жақсартуы, сондай-ақ базалық білімді нәрлендіруге және нығайтуға тиіс.

Екінші. Қаржылық сауатты арттыру бойынша семинарлар өткізу. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ауыл жастары арасында несие алу деңгейі жоғары және ай сайынғы төлем бойынша қиындықтары бар.

Білім беру ұйымдарының алаңдарында қаржылық сауат бойынша оқытуды ұйымдастыру, 14 жастан 34 жасқа дейінгі жастардың барлық санаттарын іс-шаралармен қамту маңызды.

Үшінші. Отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылықтың алдын алуға бағытталған іс-қимылдар жүргізу. Зерттеу бұл мәселенің өзектілігін анықтады. Осы тұрғыда құқық қорғау органдарының, учаскелік инспекторлардың жұмысын күшейту қажет. Сондай-ақ идеологиялық жұмыс жүргізу, халыққа осы мәселе бойынша құқық бұзушылық саласындағы заңнама нормаларын түсіндіру маңызды.

III. САРАПШЫЛАР СҰХБАТЫ НӘТИЖЕЛЕРІ

1. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Сарапшылық сауал барысында ауыл жастары кездесіп отырған түрлі мәселелердің кең спектрі анықталды. Бұл - жұмысқа орналасу мәселесі, әлеуметтік инфроқұрылымның жеткіліксіз дамуы және осыдан туындайтын мәселелер, оның ішінде білімнің төмен сапасы, сонымен бірге өз әлеуетін іске асыру мүмкіндіктерінің болмауы да бар. Сарапшылардың көпшілігі ауыл жастарының мәселелері жиынтығында оларды өздері тұрып жатқан жерден кетуге итермелейтін, яғни, өмір сүрудің қолайлы мүмкіндіктерін іздеу үшін қалаға қарай қозғалуға ынталандыратынын фактор екендігін атап отыр. Нәтижесінде мемлекет жастар урбанизациясының жоғары деңгейімен кездесіп отыр, 2023 жылдың бірінші тоқсаны бойынша бұл 64,4%-ды құрады.

Сарапшылар атаған бірінші кезектегі мәселенің бірі – **жұмыссыздық мәселесі**. Ауыл тұрғындары үшін жұмыс орындарының жетіспеушілігі мен жалақының төмен деңгейі ауылдық аймақтардағы жастар өміріне айтарлықтай ықпалын тигізуде. Мәселе ауыл жастарының жұмыс істегісі келмеуінде емес, көп жағдайда мәселе жұмыстың болмауында болып тұр.

Қалыптасқан осындай жағдайдың өмір сүру сапасының төмендеуі, жеке және кәсіби өсу мүмкіндіктерінің тарылуы, сол сияқты жастардың кең көлемде көш-қоны сияқты әлеуметтік, экономикалық зардаптары болады. Бұл мәселені шешу үшін сарапшылар ауылдық аймақтарда жаңа жұмыс орындарын ашу, еңбекпен қамтудың алуан түрлі формаларын қолдау және жастардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін күшейту мақсатында олар үшін кәсіби біліктілікті арттыру бағдарламаларын дайындауға көңіл бөлуді ұсынады.

«Қазіргі кездегі ерекше аталатын мәселенің бірі - жастар арасындағы жұмыссыздық. Өндіріс пен фабрикалар ауылдарда жоқ, сондықтан жұмыс та аз. Екінші мәселе – төмен жалақы. Ауылда еңбек аз да ал жұмысқа сұраныс жоғары, сондықтан да жұмыс берушілер арзан жұмыс күшін алуға тырысады» (Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы Жданов ауылының әкімі).

«Ауылдық жерлердегі жастар үшін негізгі мәселенің бірі – жұмысқа орналасу мүмкіндігі мен кәсіби өсу мүмкіндігінің төмендігі. Ауыл жастарының бір бөлігі жақсы перспективалар мен жұмыс іздеу үшін қалаға көшуге мәжбүр» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Ауыл жастарының басты мәселесі – жұмыссыздық» (Басболат Бапай, Жамбыл облысы, Т.Рысқұлов ауданы, Құмарық ауылы, «БТ-1» шаруа қожалығының атқарушы директоры).

Экономикалық тұрақсыздық пен түрлі жұмыс мүмкіндіктерінің болмауынан жастар көбіне табыс табудың тиімді де перспективалы жолдарын қалалардан, өзге елдерден іздей бастайды. Бұл өз кезегінде жастардың ауылдан кету мәселесін күшейтіп, ауыл дамуының әлеуетін төмендетеді, өйткені жас та белсенді адамдар өз мақсаттарына жетудің жаңа жолдарын іздеу үшін ауылдан кетуге мәжбүр.

Сарапшылардың көпшілігі **ауыл жастары арасындағы көш-қондық көңіл-күйдің** артуына байланысты алаңдаушылық білдіруде. Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайының жалпы қолайлы емес ахуалы оларды өмір сүрудің жайлы орындарын өзге жерлерден іздеуге құлшындырып отыр. Сарапшылар жастардың ауылдан кетуіне қатысты туындайтын тәуекелдерді атауда, демографиялық көрсеткіштердің төмендеуі, ең алдымен, ел экономикасының маңызды секторларының бірі болып саналатын ауыл шаруашылығындағы кадр жетіспеушілігіне әкеледі.

«Көш-қон және демографиялық өсім төмендігі. Көптеген жастар өмір сүру мен жұмыстың тиімді жолдарын іздеу үшін қалаға немесе шет елдерге кетуде, бұл ауылдық аймақтардағы демографиялық өсім төмендеуіне әкеледі» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Қазіргі кезде көптеген жастар жақсы мүмкіндіктер іздеу мақсатында ауылдан қалаға көшіп жатыр. Бұл жағдайдың ауыл шаруашылығы үшін бірнеше теріс зардабы бар. Нақты айтқанда, бұл еңбекке қабілетті тұрғындардың азаюына, ауыл тұрғындарының қартаюуына әкеледі. Жастардың қалаларға көшуі мен ауыл тұрғындарының азаюы ауыл шаруашылығында жұмыс күшінің жетіспеушілігін тудырады. Бұл өндірістің қысқаруына және даму мүмкіндігінің шектелуіне әкелуі мүмкін» (Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

«Ауыл жастарының әлеуметтік ахуалын айқындайтын факторлар қатарында өмірге қанағаттанушылықпен бірге көш-қондық көңіл-күй де ерекше орын алады. Ауылдарда жұмыс орындарының болмауына байланысты ауыл жастарының көш-қондық көңіл-күйі де жоғары деп болжам жасауға болады. Осындай жағдай жалпы ауыл дамуына және ауылдағы демографиялық ахуалдың өзгеруіне теріс ықпалын тигізуі мүмкін. Ауыл жастарының әлеуметтік жағдайын зерттеу барысында, өз кезегінде, осы санатқа жататындардың өмірін құрайтындардың барлығын ескеру маңызды, яғни олардың адамгершілік-құндылық ұстанымдарын, арман-мақсаттарын және тағы да басқалар» (Гүлім Досанова, ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары).

Сарапшылар сол сияқты сапалы білім қолжетімділігі мәселесіне де көңіл аударды. Сарапшылар қала мен ауыл арасындағы білім сапасына қатысты алшақтықты атады. Сапалы білім қолжетімділігінің төмен болуы себебі ретінде алдымен мектептер жетіспеушілігі көрсетілді.

«Білім алу үшін шектеулі мүмкіндіктер мәселе болып табылады: ауылдық жерлерде орта, сондай-ақ жоғары білімге қатысты сапалы білім алу мүмкіндігі айтарлықтай шектеулі болуы мүмкін. Бұл жастардың кәсіби білім алу және кейін мансаптық өсу перспективасын тарылтуы мүмкін» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Бұл жақсы білім беру мекемелерінің, сапалы білім қолжетімділігінің болмауы, білім алу мен кәсіби даму мүмкіндіктерінің тар шеңбері» (Еркебұлан Сабырбайұлы, «Жастар жұмыс топтары республикалық штабы» бастығының орынбасары).

«Қазіргі кезде жалпы алғанда жастардың көптеген мәселелері бар. Ауыл жастарының білім мен мәдениет саласында артта қалып отырғандығы сөзсіз. Бұл ауылдарда мектептер мен мәдени орындардың жетіспеушілігі сияқты мәселелердің әлі күнге дейін шешілмеуімен байланысты. Білікті де білімді, мәдени деңгейі жоғары, ашық ауыл жастарын қалыптастыру үшін осындай нысандар өте қажет» (Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы).

Ауылда сапалы білім қолжетімділігі төмендігіне қатысты келесі маңызды мәселе – мектептер мен оқу орындары санының шектеулігі. Кейбір жағдайда ауылдық оқу орындары заманауи оқу материалдарының, білікті оқытушылардың, оқу бағдарламаларының жетіспеушілігі мәселелерімен ұшырасуда. Бұл қала мен ауыл мектептері білім деңгейлеріндегі теңсіздікке, сонымен бірге ауыл жастары үшін сапалы білім алудың шектеулі мүмкіндіктері пайда болуына әкелуі ықтимал.

Ауылдық жерлерде түрлі білім алу бағдарламаларының қолжетімді болмауы да келесі маңызды мәселе болып тұр. Бұл да жастардың одан әрі білім алу кеңістігі мен мансаптық өсуін шектеуі ықтимал және сонымен бірге олардың білім алуға деген қызығушылығы мен ынтасына әсерін тигізуі мүмкін.

Заманауи технология мен білім алу ресурстарының қолжетімділігі де ауылдағы білім беру сапасына ықпалын тигізеді. Жоғары жылдамдықты интернеттің, онлайн курстар мен білім алу платформаларына қолжетімділіктің болмауы жастардың өзекті білім мен дағдылар алуын шектеуі мүмкін.

Ауылда сапалы білімге қолжетімділік мәселесін шешу мемлекеттік органдар мен білім беру мекемелерінің, қоғамдық ұйымдардың бірлескен күш-жігері мен әрекетін қажет етеді. Ауылдық аймақтарда білім беру сапасын арттыруға, білікті ұстаздарды тарту мен білім беру инфроқұрылымын дамытуға бағытталған бағдарламаларды дайындау, енгізу қажет. Сол сияқты жастар өзекті білім алып, кәсіби жағынан дамуы үшін заманауи технология мен білім алу ресурстарының қолжетімді болу жағдайларын жасау қажет.

Ауыл жастарының өзекті мәселелері ішінен сарапшылар **ауылдағы инфроқұрылымның жетіспеушілігі** мәселесін айрықша атап көрсетеді. Ауылдық жерлерде заманауи қолайлы жағдайлар мен қызмет көрсетудің қолжетімді болмауы жастарды өмір сүру сапасына әсер етіп, олардың дамуы мен өз-өзін көрсетуін шектеуі ықтимал.

«Ауылдық жерлерде жолдар, денсаулық сақтау, Интернет қолжетімділігін тағы басқаларды қоса алғанда инфроқұрылым жоқ, бұл жастар дамуын және тұтастай алғанда экономикалық прогресті тежейді» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

Осы бағыттағы маңызды аспектілердің бірі - сапалы көлік инфроқұрылымын дамыту. Жақсы жол желілерінің болмауы, жақын қалалар мен даму орталықтарымен көлік байланысының нашар болуы жастардың білім алуға, медициналық қызметке, басқа да қажетті ресурстарға қолжетімділігін шектеуі мүмкін. Бұл сонымен бірге олардың жұмысқа орналасуына, әсіресе, үнемі қозғалысты, ауысымды қажет ететін салаларда орналасуына қедергілер келтіреді.

Коммуникациялар мен байланыс желілерінің нашар болуы да жастардың білім алуы мен дамуына ықпал етуі мүмкін. Жақсы интернеттің болмауы кәсіби өсу үшін маңызды болып саналатын онлайн – оқу мен білім ресурстарының қолжетімді болуын шектеуі ықтимал. Сарапшылардың Интернет қолжетімділігіне қатысты мәселе барлығын көрсетуі де маңызды.

«Сондай маңызды мәселе – мобильді байланыс пен интернет нашарлығы» (Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері).

Ауылдағы инфроқұрылым дамуының жеткіліксіздігі түрлі деңгейде күш-жігердің үйлесімді болуын қажет етеді. Мемлекеттік органдар, жергілікті билік пен жеке инвесторлар көлік байланысын, мәдениет және спорт нысандарын, сол сияқты заманауи коммуникациялар қолжетімділігін кеңейтуге бағытталған жобаларды дайындау мен енгізу үшін ынтымақтаса жұмыс істей алады. Бұл жастардың ауылдағы өмір сүру сапасын арттыруға және өз-өздерін табысты дамытуы үшін қолайлы жағдайлар жасауға септесетіні анық.

Ауылдық аймақтарда заманауи инфроқұрылымның болмауы жастардың мәдени және көңіл көтеру шараларына қатысуына да ықпал ете алады. Кинотеатрлар мен спорт кешендердің, жастар орталықтарының, басқа да демалыс орындарының болмауы жастардың белсенді де іс-шараларға толы өмірден тыс қалуына әкелуі мүмкін. Жастарды алаңдататын мәселелердің бірі ретінде **мәдени-демалыс іс-шаралар** дамуының жеткіліксіздігі көрсетілгенін ескеру маңызды.

«Шектелген әлеуметтік-мәдени әрекет мәселе болып табылады: жастардың жан-жақты мәдени – демалыс шараларының болмауы олардың әлеуметтік-мәдени жағынан дамуын қиындатуы мүмкін» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Ауыл жастарында бос уақыт жеткілікті және оны пайдалы іске арнау керек. Дарынды да қабілетті жастар ауыл шаруашылығында ғана емес, білім мен

мәдениетте де көп. Біз оларды бүгін әлеуметтік желілер арқылы білеміз» (Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы).

Кейбір сарапшылар сонымен қатар **медициналық қызмет көрсету сапасының төмендігі** мәселесін көрсетті. Жеткіліксіз медициналық инфроқұрылым мен білікті медицина мамандарына қол жеткізу қиындығы жастардың денсаулығы үшін залалды зардаптарға әкелуі ықтимал.

Негізгі мәселенің бірі - ауылда білікті медицина мамандары мен медицина мекемелерінің жетіспеушілігі. Нәтижесінде жас ауыл тұрғындары сапалы да уақтылы берілетін медициналық көмекті ала алмайды, ал ол өз кезегінде олардың денсаулығы мен өмір сүру сапасын нашарлатуы әбден мүмкін.

Ауылда медициналық технология мен құрал-жабдықтардың шектеулі болуы да маңызды мәселе. Қазіргі заманауи диагностикалық және емдеу аппаратураларының жоқтығы жастарды тиімді емдеу мен дәл диагностика қою мүмкіндігін шектейтіндігі анық.

«Ауылда медицина дамымаған. Ірі ауруханалар, арнайы медициналық орталықтар жоқ» (Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері).

Ауыл жастарының мәселелер кешенінің себебі **мемлекеттік органдар тарапынан әрекетсіздік** болуы ықтимал деген сарапшылар пікірі **мәселені талдауда ерекше қызығушылық** тудырады. Бұл пікір жастар көптеген мәселелермен ұшырасып отырған және осы жағдайда билік тарапынан болатын ынталандыру мен қолдау құралдары онша тиімді болмай тұрған ауылдық аймақтар бойынша жасалған байқау-бақылауларға негізделген.

Сарапшылар білім алу мен медициналық көмектің шектеулі болуын, жұмыс орындарының жетіспеушілігін және басқа мәселелердің туындау себептерін ауылдық аймақтарды дамытуға бағытталған ресурстардың болмауымен, назар аударудың жеткіліксіздігімен байланыстырады. Олардың кейбіреуі жастарды қолдау мен олардың өмір сүру жағдайларын жақсартуға бағытталған нақты шаралар мен бағдарламаларды іске асыруда мемлекеттік органдардың белсенділігі тиісті деңгейде емес деп есептейді.

Ауыл аймақтарын дамытудың кешенді және ұзақмерзімді бағдарламаларын іске асыру тиімділігінің ойдағыдай болмауынан, сол сияқты жаңа жұмыс орындарын құруға, білім беру мүмкіндіктері мен әлеуметтік инфроқұрылымға тиісті көңіл бөлінбеуі жастардың ауылдағы жағдайлары нашарлауына әкелуі ықтимал.

«Жұмыс орындарының болмауы, оқу орындарының болмауы, ауылдың нашар инфроқұрылымы, нашар жолдар, жастар арасындағы алкогольизм, демалыс орындарының болмауы. Менің ойымша, осының барлығының себебі – мемлекеттік органдардың әрекетсіздігінде, ауыл жастарымен кездесулердің өткізілмеуі мен олардың ой-пікірін ескермеуде, сонымен бірге таяу 10 жылға арналған жоспардың болмауында» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

Ауыл жастары мәселелерін шешу үшін мемлекеттік органдар, жергілікті билік органдары және қоғамдық ұйымдар, жастар арасындағы ынтымақтастықты күшейту қажет. Қолдаудың мақсатты бағытталған бағдарламаларын дайындау мен іске асыру, инфроқұрылымға инвестиция, еңбекпен қамту мен білім алу үшін жағдайлар жасау, сонымен бірге өзекті туындаған сұрақтар мен жастар қажеттіліктеріне үн қату – осының барлығы ауылдық аймақ жастарының мәселелерін шешуге, тұрмыстық өмір сүру жағдайларын жақсартуға оң ықпалын тигізе алады. Сарапшылар пікірі бойынша мемлекет пен қоғам жастар мәселесін шешу үшін адрестік шаралар қабылдауы керек.

«Бұл мәселелерді шешу мемлекеттік органдар, қоғамдық ұйымдар және жастардың өздерінің тарапынан кешенді көзқарасты қажет етеді. Ауылдық жерлерде білім сапасын арттыру мен білім ресурстарына қолжетімділікті арттыру үшін бағдарламалар мен бастамалар жасау қажет. Сол сияқты жаңа жұмыс орындарын құруға, жастардың дамуы мен өмір сүруіне жақсы жағдайлар жасау үшін ауылдық жерлердегі инфрақұрылымға көңіл аударған дұрыс. Кәсіпкерлік дағдыларды дамыту мен қаржы ресурстарына қолжетімділік жағынан жастарды қолдау қалаларға экономикалық тәуелділікті төмендетіп, жастарды ауылда қалуға, ауылда дамуға ынталандыруы мүмкін. Сонымен бірге, мәдени және қоғамдық іс-шараларды ұйымдастыру жастар қауымдастығын күшейтуге, оның дамуы мен интеграциялануына ықпал етеді. Жастардың өз мәселелерін шешу үрдісіне белсене қатысуы және өз ауылдық қауымдастығының дамуына өз үлестерін қосқаны маңызды» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Сіз қалай ойлайсыз? Өзіңіз атаған жастар мәселелерін тиімді шешу үшін мемлекет тарапынан қандай шаралар қолға алынуы керек?» сауалына жауап берген сарапшылар инфрақұрылымды жақсарту, сапалы білім беруді дамыту, еңбекпен қамту және тағы да басқа мәселелер бойынша бірнеше шараларды атады. Соның ішінде сарапшылар білім беру саласындағы саясатты қолдау шараларына ерекше көңіл бөлді.

«Білім беру мен оқытуды дамыту дегеніміз жастардың сапалы білім мен түрлі дағдыларға қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін үкімет ауылдық жердегі білім беру мен оқытуға инвестиция сала алады деген сөз. Бұл жастарға қалаға көшпей-ақ жұмысқа тұруға, өз әлеуетін іске асыруға мүмкіндік береді» (Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

«Білім беруді дамыту: ауылдық жерлердегі білім беруді дамытуды инвестициялау, оның ішінде мектеп, техникум, колледждерді құру және жаңарту кіреді. Сапалы білімге, сол сияқты аймақ талаптарына жауап беретін пәндер мен бағдарламалар қолжетімділігін қамтамасыз ету. Мұғалімдерді даярлау: білім сапасын арттыру және талантты мұғалімдерді тарту үшін ауыл мектептерінде жұмыс істейтін оқытушыларды қолдау, оқыту» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Білім беруді қолдау: білім беруді қолдауға, жастар орталықтарын дамытуға бағытталған бағдарламалар құру қажет» (Еркебұлан Сабырбайұлы, «Жастар жұмыс топтары республикалық штабы» бастығының орынбасары).

Осылайша, сарапшылар пікірінше білім саясаты саласындағы шаралар ауыл жастарының перспективті болашағын қамтамасыз етуде негізі, шешуші болып саналады. Білім саласын инвестициялау, инновациялық бағдарламалар құру және білім қолжетімділігін кеңейту күрделі әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешу жолындағы іргелі қадамдар болып табылады.

Сонымен бірге, жоғарыда белгіленген сұрақтармен бірге сарапшылар сапалы медицина қолжетімділігін арттыру қажеттігін атады.

«Ауыл жастарын жылына бір рет қаланың арнайы мамандандырылған ауруханаларында диспансеризацияға жіберу, денсаулық орталықтарын ашу, шағын бизнеске қолдау көрсету, өз медицина орталықтарын ашуда жас медиктерге көмектесу. Жастар өз мәселелерін өздері шешуі үшін спорт базаларын құру, оның ішінде жастар қоғамдық бірлестіктерінің субъектілігін арттыру, кәсіби бағдар және жастарды еңбекпен қамту орталықтарын құру, жастарға әлеуметтік-психологиялық көмек көрсету орталықтарын құру,

жастарға арналған әлеуметтік қызмет» (**Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері**).

Сол сияқты сарапшылар ауыл жастарын баспанамен қамтамасыз ету саласындағы шараларды атады. Қолжетімді әрі сапалы тұрғын үйдің болмауы ауылдағы жастар мүмкіндігін шектейтін күрделі мәселе болып тұр.

«Ауыл жастары оқуға қалаға барады, ал баспанамен қиын. Білім беру мекемелеріндегі жатақхана мәселесін шешуді мемлекет өз бақылауында ұстауы тиіс. Алдына мақсат қойған, білімді жастардың көпшілігі баспана мәселесіне байланысты оқуды тастап кеткен немесе оқудан тыс жұмыс істеген жағдайлар болды, ал олардың оқуы бұдан нашарлайды» (**Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы**).

«Бірінші кезекте, ауыл өмірін жақсартудың 10 жылдық жоспарын жасау, жастарды баспанамен қамтамасыз ету үшін тұрғын үйлер салу, жастар идеясын қолдау» (**Бақытжан Сабырханов, Маңғыстау облысы Бейнеу аудандық мәслихатының депутаты**).

Ауыл жастарының баспана мәселесін шешу үшін тұрғын үй құрылысы кезінде жас отбасыларды қолдау бағдарламаларын құру қажет, жеңілдетілген ипотекалық несиелер беру және студент жастарды заманауи жатақханалармен қамтамасыз ету керек. Бұл шаралар жастардың баспанаға қолжетімділігін жеңілдетеді және олардың ауылдық жерлердегі әлеуметтік тұрақтылығын нығайтуға көмектеседі.

Сарапшылар пікірі бойынша ауыл тұрғындарын қолдау үшін мемлекет бірінші кезекте шешуі қажет маңызды мәселелердің бірі - **толық жүйелі инфрақұрылымды дамыту**.

«Өмір сүру жағдайын жақсарту мен ақпараттық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін ауыл инфрақұрылымын дамытуға инвестициялар тарту, оның ішінде жолдар, электрлендіру, сумен қамту, интернет пен байланыс бар» (**Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы**).

«Ауыл инфрақұрылымын қолдау дегеніміз үкімет ауылдық жерлерде телекоммуникациялық және көліктік инфрақұрылымға инвестиция салады деген сөз. Интернет қолжетімділігінің жақсаруы және қаламен көлік қатынасының жақсаруы ауылға жастарды тартуы ықтимал» (**Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы**).

«Мемлекет инфрақұрылым дамуын, жолдар, электрификация, сумен қамту, телекоммуникация мен денсаулық сақтау сияқты сапалы инфрақұрылымға қолжетімділікті инвестициялауы керек. Бұл жастардың тұрғын үй жағдайын жақсартуға және тұрған ортаның өмір сүру мен шығармашылыққа тартымдылығын арттыруға ықпал етеді» (**Бәйбек Қуандықов, Әйтеке би ауылы, ЖШС «Электросеть», инженер**).

Сонымен бірге сарапшылар мемлекет **жастардың кәсіпкерлік бастамаларын** қолдауы тиіс деп санайды. Бұл жаңа жұмыс орындарының құрылуына ғана емес, ауылдық аймақтарда экономикалық қызметтің сан түрлі болуына ықпал етеді, олардың экономикалық тұрақтылығы мен жастар үшін тартымды болуын нығайта түседі.

«Ауыл шаруашылығын дамыту керек, өсімдік шаруашылығы мен мал ұстау үшін жастарға жеңілдетілген кредит беру керек. Шағын бизнесті қолдау қажет. Бір малға берілетін субсидия құнын көтеру керек. Мал шаруашылығымен айналысқысы келетін жастарға арнай жайылымдар беріп, сол жерлерде үй салып алуына көмектесу керек» (**Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы Жданов ауылының әкімі**).

«Импорттық өніммен адал бәсекелес бола алатын және төмен бағалық санаттағы сапалы өніммен тұрғындарды қамтамасыз ете алатын жергілікті сапалы өнім шығару керек. Осылайша, ауылда кәсіпкерлікті дамыту жаңа жұмыс орындарының құрылуына әкеледі, жұмыссыздық деңгейін төмендетеді, жергілікті тұрғындардың тұрмыс деңгейін едәуір көтереді, қылмыс пен алкоголь тұтыну көрсеткішін төмендетеді» (Бақытжан Сабырханов, Маңғыстау облысы Бейнеу аудандық мәслихатының депутаты).

«Кәсіпкерлікті қолдау: жас кәсіпкерлерді қолдау бағдарламасын жасау, ауылдық жерлерде бизнес ашу үшін гранттар мен жеңілдіктер беру, сол сияқты ауыл кәсіпорындарын дамыту үшін несиелердің қолжетімді болуы» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

Сонымен бірге мемлекет тарапынан медициналық қызмет көрсету саласында шаралар іске асырылуы керек.

«Үлкен ауруханалар салу қажет, әр ауруханаға қуатты жабдықтар алып, медициналық академиялар бітірген студенттерді іріктеп алу керек» (Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері).

2. ЖАСТАРДЫҢ ӨЗ-ӨЗІН ИДЕНТИФИКАЦИЯЛАУЫ

Жастардың өз-өзін идентификациялауы мәселелерінде **ауылдық жерде тұру үшін жастардың мотивтері** маңызды болып есептеледі. «Қалай ойлайсыз, жастардың ауылда тұруына қандай факторлар әсер етуде? Саналы түрде таңдау ма, әлде жағдаяттар ықпалы ма?» сауалына берілген сарапшылар жауабы бөлінді.

Сарапшылардың бір бөлігі ауылдық жерде тұру бұл жастардың жеке таңдауы, ол дүниеге келген жермен, балалық шақпен, осы жерде ата-ананың тұруымен, экологиялық жағынан таза ортада тұруға ұмтылысымен байланысты деп есептейді. Олардың пікірінше, кейбір жастар саналы түрде ауылда тұруды таңдайды, отбасы мен қоғам байланысына құрметпен қарайды және ауылда өзінің кәсіпкерлік қызметі немесе аграрлық қызметін дамыту үшін әлеует бар деп санайды. Бұл жастар өз туған өлкелерінің дәстүрін сақтап, дамытуға, оған өз үлестерін қосуға ұмтылады.

«Сарапшы ретінде Қазақстанда жастардың ауылда тұруына түрлі факторлар ықпал етеді деп айта аламын, оның ішінде саналы таңдау да, жағдаяттың ықпалы да бар. Ауылдық жерде тұру туралы шешім қабылдауға бұл екі аспектінің де маңызды рөлі бар. Саналы таңдау – кейбір жас адамдар келесі себептер бойынша ауылдық жерде тұру туралы шешім қабылдауы ықтимал:

- Отанмен байланыс: жас адамдарда өз Отанымен, отбасымен, өз мәдениетімен күшті эмоционалдық байланыс болуы және осы байланыс оларды ауылдық жерде қалуға бастайтын фактор болуы мүмкін;

- «аграрлық» тұрмыс салты: кейбір жастарды жер өңдеу, мал шаруашылығы, бақша егу сияқты ауыл шаруашылық жұмыстары мен дәстүрлер тартуы ықтимал және олар осы істермен айналысу үшін ауылдық жерлерде қалуды, тұруды таңдайды;

- ғажайып орта мен өмір сапасы: ауылдық жер тыныш та табиғи ортаны, таза ауа мен стрессі төмен өмір салтын ұсына алады, бұл кейбір жастар үшін, әсіресе қаладағы қарбалас пен айғай-шудан құтылғысы келетіндер үшін тартымды болуы мүмкін» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Еңбекпен қамту бөлімі мамандарының пікірі бойынша, ЖОО-ны бітірген жастардың көпшілігі кейін қалада емес, ауылдық жерде жұмыс істегісі келеді. Бұл жастарды ауылдық жерлерде жұмыс істеуге ынталандыратын мемлекеттік бағдарламалармен, ауыл шаруашылығының гүлденуі және дамуымен, маман беделінің артуымен байланысты. Бүгінде жақын арадағы 4-5 жылда университет бітірген жас экономистер, инженерлер мен агрономдар ауылды гүлдендіруге қатысуда, мал шаруашылығымен, фермерлікпен айналысуда» (Гүлім Досанова, ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары).

«Ауыл жастары, олар, әрине, ауылда туып-өскендер. «Дипломмен ауылға!» бағдарламасы бойынша ауылға келіп жатқан жастар көп емес. Тағы да сол жүйенің тұрақсыздығынан жастар бұған қызыға қоймайды. Ауылда тұрып жатқан жастарды кедей немесе қиын деп есептеуге болмайды. Білімді де дарынды жастардың дені ауылда. Олар еңбекқор. Сол сияқты біз ауылда туып-өскен және саналы түрде ауыл дамуына үлес қосып жүрген жастарды да көріп отырмыз. Ауыл жастары жағдайын одан әрі жақсарту жоспары керек, біз осы бағытта, басымдықты жастардың өздеріне беріп жұмыс істеуіміз керек. Бұл әр аудан мен ауылдағы жастар орталықтары жұмысын күшейту керек дегенді білдіреді, олардың қызметіне жастарды және жастармен жұмыс істеу тәжірибесі бар мамандарды тарту керек» (Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы).

«Басты фактор ретінде мен ұлттық спорттың қайта жандануын, ауылдық жерлердің тазалығын және кең далада еркіндікті сезінуді атар едім. Қаладағы өмірдің жартысы жұмыс пен қозғалыстағы қарбалас тіршілікті көрген жастар саналы түрде ауылға қайта оралатынына мен сенемін» (**Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері**).

Сонымен бірге сарапшылардың келесі бір бөлігі жастар ауылда жағдаятқа байланысты, отбасылық және әлеуметтік байланыстар ықпалымен, жұмыс бойынша қалады деп есептейді. Кейбір жас адамдар қалада тұрғысы, жұмыс істегісі келеді, бірақ экономикалық немесе әлеуметтік себептермен ауылда тұруға мәжбүр.

«Иә, жағдаяттар ықпалы, өйткені жастардың ата-аналары ауылда тұрады, сондықтан да олар ата-анасына көмектесу үшін ауылда қалады» (**Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы Жданов ауылының әкімі**).

Бүгінде жастардың ауылда тұруы өзіндік таңдауға да, жағдаяттар ықпалына да байланысты болуы мүмкін және әр жағдай жеке болып саналады. Сарапшылар жастардың әр түрлі топтардан тұратынын атап көрсетеді, оның ішінде түрлі әлеуметтік-мәдени, экономикалық және жеке факторлар бар. Кейбір жастар үшін ауылдағы өмір тығыз отбасылық қатынастармен, ауылдық салт-дәстүрді ұстану мүмкіндіктерімен. Табиғат ресурстарының қолжетімді болуымен қызық шығар. Ал басқалар үшін бұл болашақта өзгеруі мүмкін оқумен немесе ауылдағы жұмыспен байланысты уақытша таңдау болар.

«Ауылдық жерде тұрып жатқан жастарға түрлі факторлар ықпалын тигізе алады. Жағдаяттар ықпалы мен саналы таңдау әдетте өзара байланысты, түрлі жағдайда бірі екіншісінен басым түсіп жатады. Ауыл жастарына әсер ететін негізгі факторларды қарастырсақ, біріншіден, терең тамырлар мен мәдени байланыстар, өзінің ауылдық мәдениетімен, салт-дәстүрімен тығыз байланысты, отбасылық құндылықтар мен қатынастарды бағалайтын жастар. Екіншіден, ауылдық жердегі таза ауа, әсем табиғат пен тыныштық экологиялық аспектілерді бағалайтын және қаладағы қарбаластан құтылғысы келетіндер үшін тартымды болуы мүмкін. Үшіншіден, медициналық қызметтің, көлік коммуникациялары мен инфроқұрылымның басқа да нысандардың қолжетімділігі ауылдық жердегі жастар өмірінің жайлылығы мен сапасына айтарлықтай ықпал ете алады. Жалпы алғанда, жағдаяттар ықпалы мен саналы таңдау өзара ынтымақтаса алады. Жастар шешімді мүмкіндіктері мен жағдайларына қарай, сонымен бірге жеке өзіндік мақсаттары мен құндылықтарына қарай қабылдай алады. Олардың кейбіреуінде қалаға көшу мүмкіндіктері болса да олар ауылда қалғысы келеді, ал басқалары перспективаның болмауынан туған ауылдан кетуге мәжбүр. Бұл күрделі үрдіс және ауылда тұратын жастардың шешім қабылдауына көптеген факторлар ықпал етуі мүмкін» (**Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы**).

«Факторлар түрлі-түрлі, кейбір жас адамдар ауылдық жерді саналы түрде таңдайды, өйткені олар ауылдан өз өмірі мен дамуы үшін белгілі бір басымдық, артықшылықтарды көреді. Басқалары болса ауылда отбасылық жағдай, экономикалық немесе білім алу мүмкіндіктері сияқты жағдаяттарға байланысты болуы мүмкін» (**Еркебұлан Сабырбайұлы, «Жастар жұмыс топтары республикалық штабы» бастығының орынбасары**).

Сарапшылар ауыл жастарын қолдау бағдарламаларын дайындау барысында осы жекелік ерекшеліктерді ескерудің қажеттігі туралы айтады. Мемлекеттік органдар мен жергілікті билік органдары, сонымен бірге басқа да мүдделі жақтар жастардың ауылда тұруды таңдауына және олардың амбициялары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруына ықпалын тигізетін жағдайлар жасауы тиіс.

Бұл арнайы шаралар түрлі жұмыс орындарын құру, сапалы білім мен медициналық қызметтің қолжетімділігі, сол сияқты кәсіпкерлік бастамаларды қолдаудан тұра алады.

Жастардың ауылда тұруына ықпал ететін көптеген факторларды ескеру ауылдық аймақтардағы жастардың өмірін жақсарту мен перспективаларына бағытталған барынша тиімді стратегиялар мен бағдарламалар дайындауға мүмкіндік береді.

Сарапшылар пікірі бойынша, Қазақстанның ауыл жастарында **тұру аймақтарына байланысты өзіндік әлеуметтік-мәдени даму ерекшеліктері бар**. Географиялық, мәдени және экономикалық факторлар елдің батысы мен шығысында, оңтүстігі мен солтүстігінде тұрып жатқан жастарға айтарлықтай ықпалын тигізуде. Дәстүрдің, климаттық жағдайлардың, экономикалық ерекшеліктердің әр түрлілігі жастарда білім алуға, еңбек етуге, жалпы өмір салтына қатысты түрлі ұстаным-көзқарастарын қалыптастырады. Ауыл жастарын қолдау мен дамытуға бағытталған мақсатты шаралар мен бағдарламаларды қалыптастыру барысында оларды түрлі аймақтардың қажеттіліктері мен нақты жағдайларына бейімдеу үшін осы ерекшеліктер есерілгені дұрыс.

«Иә, Қазақстанның түрлі аймақтарындағы ауыл жастарында өз ерекшеліктері мен айырмашылықтары болуы мүмкін. Бұл айырмашылықтар елдің түрлі аймақтарында жаастардың өмірі мен дамуына ықпал ететін географиялық, климаттық, әлеуметтік-мәдени және экономикалық жағдайлармен негізделуі ықтимал. Климаттық жағдайлар: Қазақстанның солтүстік аймақтарында қатал қысы бар континенталды климат, ал оңтүстігінде жылы климат. Бұл ауыл шаруашылығындағы жұмыс орындарына, жастардың ауылдық жерлердегі мүмкіндіктеріне әсер етуі мүмкін.

Экономикалық айырмашылықтар: экономикалық мүмкіндіктер мен өндірістік база аймақтарға байланысты ерекше болуы ықтимал. Дамыған оңтүстік аймақ жастарында солтүстік аймақ жастарына қарағанда жұмысқа орналасу мен кәсіпкерлікке қатысты мүмкіндіктер көбірек болуы ықтимал.

Этникалық құрам: тұрғындардың этникалық құрамындағы айырмашылықтар түрлі аймақтардағы жастардың мәдени дәстүрі мен тұрмыс салтына әсер етуі мүмкін.

Білім алу мен денсаулық қолжетімділігі: кейбір ауылдық аймақтарда білім алу мен денсаулық қолжетімділігі шектеулі болуы мүмкін, бұл өз кезегінде сол аймақ жастарының болашағына ықпалын тигізеді.

Ауылдық инфроқұрылым: ауылдық жерлердегі инфроқұрылымның даму деңгейі аймақтан аймаққа қарай жастардың өмір сапасы мен мүмкіндіктеріне ықпалын тигізіп, өзгеріп отыруы мүмкін.

Мәдени ерекшеліктер: Қазақстанның түрлі аймақтарында өзіндік дара мәдени дәстүрлер мен салттар болуы ықтимал және бұл ерекшеліктер ауыл жастарының мінез-құлқы мен басымдықтарында көрініс табады.

Қазақстанның түрлі аймақтарындағы ауыл жастары арасындағы осы айырмашылықтар мен ерекшеліктерді түсіну әр аймақта олардың айрықша қажеттіліктері мен мәселелерін ескере отырып, жастарды қолдау мен дамытудың барынша мақсатты да тиімді бағдарламаларын дайындауға мүмкіндік береді. Осылайша, ауыл жастарын дамытуға деген дифференциалды қадам елдің жалпы дамуы мен аймақтың тұрақты дамуындағы жастардың рөлін нығайтуға септесетін болады» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

Сарапшылар Қазақстанның оңтүстігі мен солтүстігі арасында географиялық, тілдік және мәдени факторлармен негізделген едәуір айырмашылықтар барлығын атап отыр. Оңтүстік пен солтүстік елді мекендерінде тілдік қатынасқа, дәстүрді

сақтау мен патриотизмге, тіпті ауыл шаруашылығының дамуына ықпал ететін өзіндік ерекшеліктері бар екендігіне назар аударылған.

«Әрине, бұл бір Қазақстан аумағында болғанына қарамастан географиялық орналасуына қарай елдің оңтүстігі мен солтүстігі тұрғындарында айырмашылықтар бар, бір-бірінен алыстаған сайын бұл айырмашылықтар ұлғая түседі. Алдымен, ел солтүстігінде тұрғындар орыс тілінде көбірек сөйлейді, өйткені шекаралас мемлекет жергілікті халықтың қатынас тіліне әрдайым ықпалын тигізіп отырады. Оңтүстік тұрғындарының қазақша тілінде кейде өзбек тілі ықпалы байқалып қалады. Еніншіден, Қазақстанның оңтүстігінде ежелгі дәстүрлерді сақтауда басымдық бар, сондықтан да оңтүстіктің жас тұрғындарында өз Отандарына деген патриотизм сезімі ерекше көрінеді. Үшіншіден, жер өңдеудің де өз ерекшеліктері бар, мысалы, оңтүстік Қазақстанда мал шаруашылығы мен жер өңдеу солтүстіктегі ауылдарға қарағанда жақсы дамыған, өйткені бұл климаттық өзгерістермен, географиялық орналасуымен байланысты. Міне, сондықтан да оңтүстіктің жастары кез келген жұмысқа икемді болып келеді, ал солтүстік жастарын жұмыс болмағандықтан қалада жұмыс істеуге көбірек тартады» (Жанғабұл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

«Оңтүстік жастары еңбексүйгіш, барлық салаларда жауапты» (Басболат Бапай, Жамбыл облысы, Т.Рысқұлов ауданы, Құмарық ауылы, «БТ-1» шаруа қожалығының атқарушы директоры).

Сарапшылар өте анық көрсеткен аспектілердің - бірі ауыл жастарының мәдени құндылықтар контексіндегі айырмашылықтары. Кейбір сарапшылар елдің оңтүстігінде бүгінде жастарда өз халқының салт-дәстүрін сақтауға ұмтылушылық басым деп санайды.

«Әрине айырмашылықтар болады. Жастарда ғана емес, жалпы алғанда әр саланың өз ерекшеліктері бар. Олардың мәдениеті, сөзі, өмірлік ұстанымдары да әр түрлі. Біздің дәстүріміз ел оңтүстігінде және Маңғыстау облысында жақсы сақталған, ал солтүстік аймақтарда қазіргі құндылықтар сіңген. Біз бұл жастардың ерекшелігін әрдайым есте ұстауымыз қажет. Солтүстік аймақтағы орыстілді жастардың үлкен бір бөлігінің қазақша орта құратын уақыты келді. Мен жаңа айтып кеткенімдей, жастар бірін бірі жақсы тартады. Бұған «Серпер» бағдарламасы жақсы ықпал ете алар еді. Бағдарлама ойдағыдай деп айта алмас едім. Олардың айырмашылықтары олардың өскен ортасында, олардың тәрбиесінде» (Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы).

Дәстүрден басқа сарапшылар күнделікті қатынас тіліне де көңіл бөліп отыр. Солтүстікте орысша көбірек, ал оңтүстікте қазақша сөйлеу басым деген пікірге олар қосылады. Сол сияқты тілдік дисбалансқа қарсы мемлекеттік бағдарламалар рөлі де атап өтілді.

«Менің ойымша, айырмашылық тек тілде. Өйткені Қазақстанның оңтүстігі қазақша болса, солтүстігі орысша, дегенмен қолданыстағы «Серпін» бағдарламасы бұл дисбалансты бұзатын секілді» (Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері).

Ауыл жастарын қолдаудың мемлекеттік шараларын даярлауда сарапшылар аймақтық ерекшеліктерді ескеру қажеттігін айтуда. Бұл шаралар жастардың күшті жақтарын нығайта түсуі керек.

«Қазақстанның түрлі аймақтарында өзіндік дара мәдени дәстүрлер мен салттар болуы ықтимал және бұл ерекшеліктер ауыл жастарының мінез-құлқы мен басымдықтарында көрініс табады. Қазақстанның түрлі аймақтарындағы ауыл жастары арасындағы осы айырмашылықтар мен ерекшеліктерді түсіну әр

аймақта олардың айрықша қажеттіліктері мен мәселелерін ескере отырып, жастарды қолдау мен дамытудың барынша мақсатты да тиімді бағдарламаларын дайындауға мүмкіндік береді. Осылайша, ауыл жастарын дамытуға деген дифференциалды қадам елдің жалпы дамуы мен аймақтың тұрақты дамуындағы жастардың рөлін нығайтуға септесетін болады» (**Гүлім Досанова, ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары**).

Жастардың ауылдан қалаға кетуін тоқтату, сонымен бірге ауылды жастар тұруы үшін тартымды орынға айналдыру үшін сарапшылар келесі бағыттарды көрсетті.

Ең алдымен, бұл **инфроқұрылымды дамыту**. Бұл арада инфроқұрылымды жақсарту тек ауылды заманауи коммуникациялық желілермен, жолмен қамтамасыз ету ғана емес, сонымен бірге оған спорттық және мәдени алаңдарды құру, білім беру мекемелерін дамыту, жиындар мен шаралар өтетін жерлерді ұйымдастыру да жатады. Бос уақытты өткізудің түрлі формаларын, мәдени де, спорттық та формаларын ұйымдастыру өзара түсіністік ауанын қалыптастыруға және ауыл жастарының қоғам өміріне белсене қатысуына көмектеседі.

Жайлы инфроқұрылым сол сияқты шағын және орта бизнестің дамуына, жаңа жұмыс орындарының құрылуына, экономикалық тұрақтылықтың қамтамасыз етілуіне жол ашады. Бұл жастар үшін ауылда тұруды тартымды әрі перспективалы ететін маңызды фактор.

«Жолдарды, сумен қамту, электрификация, Интернет қолжетімділігін қосып, ауыл инфроқұрылымын дамытуға инвестиция салыңыз. Бұл ауылды жайлы және жастар үшін тартымды етеді» (**Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы**).

«Жол, электрмен қамту, интернет, сумен қамту және басқа да коммуникациялар сапасын қамтамасыз ету жақсы ауылда өмір мен еңбек ету жағдайын жақсартып, жұмыссыздықты жояды» (**Бәйбек Қуандықов, Әйтеке би ауылы, ЖШС «Электросеть», инженер**).

Ауыл инфроқұрылымын дамытуда сарапшылар жастардың өздерін тарту керек деп есептейді. Жастар тұрған жерлерін жақсы біледі, сонымен бірге азаматтық қатысу ауылдық аймақтарды дамытуға бағытталған жобалардың табысты іске асуының шешуші факторы болып табылады. Жастардың бастамашыл топтарын құру, бірлескен кеңестер немесе әріптестіктің басқа да формаларын құру ауыл жастарын өз бастамаларын жоспарлау, шешім қабылдау және басқару процестеріне белсене қатыстыруға ықпал етеді. Бұл бастамашылдық пен жетекшілік қасиеттердің дамуына әсер етеді және ауылдық жерлерде жастардың дамуы мен өз-өздерін көрсетуіне қолайлы орта қалыптастырады.

«Ауылдық бастамаларға қолдау: ауылды жайландыру бойынша жастар бастамасы жобаларын дайындау және іске асыру» (**Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы**).

Сарапшылар **жас ауылдықтардың бос уақытын, демалысын пайдалы болатындай ұйымдастырудың қажеттілігіне көңіл аударып отыр**. Спорттық шаралар, фестиваль мен түрлі жарыстар, мәдени мерекелер жастарды белсенді қоғамдық және мәдени қозғалыстарға тартудың қуатты құралы болмақ. Олар жаңа қызығушылықтар мен хоббидің қалыптасуына мүмкіндіктер туғызып, жетекшілік қасиеттер мен коммуникациялық дағдылардың дамуына ықпал етеді, сонымен бірге жас адамдар арасында нетворкингтің нығаюына көмектеседі. Бұл сонымен бірге салауатты өмір салтын қалыптастырып, дене белсенділігі құндылықтарын сіңіреді. Спортпен шұғылдану алаңдарын құру, спорт клубтары мен үйірмелерін ұйымдастыру, жарыстар мен шеберлік сағаттарын өткізу жастардың ауылдық

жерлерде тұруын қызықты да тартымды етуге, олардың жан-жақты дамуы мен әлеуметтік бейімделуіне ықпалын тигізеді.

«Спорт және бос уақытты өткізу: ауылда жастарға арналған спорт-мәдени шараларын ұйымдастыру. Бұл оң атмосфера қалыптастырып, жастар қауымдастығын нығайтады» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Ауылда белсенді мәдени және әлеуметтік орта құру жастарды тартудың негізгі факторларының бірі болып табылады. Мәдени-көпшілік шараларды, спорт жарыстарын, білім бағдарламалары мен шығармашылық бастамаларды ұйымдастыру ауылдық жерде қызықты да тартымды өмір құруға көмектеседі. Бұл сонымен бірге әлеуметтік байланыстарды нығайтып, ортақтық сезімдерін қалыптастырады» (Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

«Бірінші кезекте, демалыс базалары мен <...> жастарға аралған демалыс клубтарын ашу керек. Бізге ауылдарда өзіміздің ұлттық спорт түрлері бойынша жастар арасында жарыстар өткізу керек. Әрбір тоқсан сайын түрлі бағыттарда жұмыс істеп жүрген жастарды марапаттап, ынталандыру сыйлықтарын беру қажет» (Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы Жданов ауылының әкімі).

«Мәдени орталықтар мен коворкингтер ашуды көбейту керек. Қазір біз коворкинг немесе клуб ашылғанын айтамыз да оның жұмысы жүрмей жатқанын көріп, үндемей отырамыз. Біз осыған үйреніп кеттік. Қазіргі жастар өте білікті және шығармашылыққа толы. Оларға қандай жұмыс ұсынсаң да алып кетеді. Осындай орталықтарда жастар, тіпті мектеп оқушылары жұмыс істеуі керек. Жастар ғана ол орталықтарды тартымды етеді. Біз тек оларға мүмкіндік беруіміз керек. Мысалы, ауыл кітапханалары болса, әрдайым жабық тұрады. Біз кітапхананы ауыл жастары кездесетін орынға айналдыруымыз қажет. Ол жерде жақсы жалақыға жас кітапханашылар жұмыс істегені жөн. Жастар бір-бірін жақсы тартады. Кітап оқитын жастардың білімділігі мен сауаттылық деңгейі жоғары болады» (Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы).

Жастарды ауылға тартудың маңызды бағыттарының бірі, сарапшылар пікірінше, ол - сапалы білім алуға жағдай туғызу. Ауылда жоғары сапалы білім алуға жағдай туғызу жастардың білім алу мен кәсіби дайындыққа қолжетімділігін қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен бірге ауылдық аймақтардың интеллектуалдық әлеуетін күшейтеді. Білімді жастар ауылдық жерлердегі өмірді жақсарту мен инновацияларды, дайындау, енгізудің катализаторлары бола алады.

«Білім алу мен оқыту: ауылда қолжетімді және сапалы білім алу мүмкіндіктерін құру, оған оқу мекемелерін жаңарту, білікті оқытушыларды даярлауды қосу. Бұл жастардың сапалы білім алу мақсатында ауылда қалуына ықпал етеді» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Ауыл мектептерінде арнайы тәрбие шараларын өткізу, ауылға пайдалы, қажет мамандарды даярлау. Білімді жастар арқасында ауыл дамитын болады, дамыған сайын оның тартымдылығы да арта түседі» (Бақытжан Сабырханов, Маңғыстау облысы Бейнеу аудандық мәслихатының депутаты).

Жастарды ауылға тартудың басты бағыттарының бірі жұмысқа орналасуға көмектесу, жаңа жұмыс орындарын құру және кәсіпкерлікті қолдау болып табылады. Ауылда кәсіпкерлікті қолдау көптеген оң нәтижелерге әкеле алады. Бұл тек жаңа жұмыс орындарын құру, аймақтың экономикалық жағдайын жақсарту ғана емес, сонымен бірге инновацияны ынталандыру, қызмет пен өнім түрлерін жан-

жақты ету, сол сияқты ауылдық аймақтың мәдени ерекшеліктері мен дәстүрін сақтау. Жастардың экономикалық белсенділігі ауыл қоғамын жаңарту, оның әлеуетін қалпына келтірудің маңызды факторы бола алады.

«Жастарды ауылға тарту мен ұстау кешенді де ұзақмерзімді жұмысты қажет етеді. Жастардың ауылда қалу немесе кету туралы шешіміне ықпал ететін негізгі факторлардың бірі – жұмыс орнының болуы. Сондықтан, үкімет пен жергілікті билік органдарына ауылда кәсіпкерлікті дамытуды қолдап, жаңа жұмыс орындарын құруға қаржы салуы керек. Жас кәсіпкерлерді қаржылық қолдау, кәсіпкерлікке үйрету, несиенің қолжетімді болуы – бұлар қажет шаралардың жартысы ғана» (Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

«Кәсіпкерлікті қолдау: ауылдық жерлерде өз ісін ашқысы келетін жас кәсіпкерлерге қаржылық және кеңестік көмек беру. Жайлы бизнес-ортаның құрылуы жастарды ауылда өздерінің бизнес-жобаларын дамытуға тартуы мүмкін» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Жастар ауылдан кетпеуі үшін ірі кәсіпкерлермен бірге ауылда жұмыс орындарын ашу керек, ең бастысы, жалақысы тиісті деңгейде болсын. Жастардың ауылда материалдық жағынан жайлы да қолайлы тұруы үшін барлық жағдайлар ескерілуі тиіс» (Басболат Бапай, Жамбыл облысы, Т.Рысқұлов ауданы, Құмарық ауылы, «БТ-1» шаруа қожалығының атқарушы директоры).

Сарапшылар сонымен бірге ауылдық жерлерде туризмді дамытуға да көңіл бөліп отыр. Қазақстан табиғаты орасан зор табиғи байлықтарға толы, еліміздің аймақтары туризмді дамытуда, әр елдер мен аймақтардан келушілерді тартуда үлкен әлеуетке ие. Ауылдық туризмді дамыту дегеніміз - экологиялық таза қонақ үйлерді ашу, экскурсиялық жолдарды ұйымдастыру, тарихи және мәдени нысандарды сақтау мен қалпына келтіру, сол сияқты қонақтарды ауыл тұрғындарының өмірі, салт-дәстүрімен таныстыратын шараларды ұйымдастыру. Бұл туристерді тарту ғана емес, жастар арасында отансүйгіштік сезімді нығайту, өз тарихы мен мәдениетіне деген қызығушылықты арттыру, сонымен бірге ауылда өз-өзін іске асыру мен қосымша табыс табу көзі.

«Ауыл туризмін дамыту: ауылдық жерлерде туристік нысандар мен туристік қызмет түрлерін құру, ауылдық туризмнің ілгерілеуі. Бұл ауылға туристерді тартуға, мәдениет пен қарсылау, күту саласында жүрген жастар үшін жаңа жұмыс орындарын ашуға көмектеседі» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

3. ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН КӨЗҚАРАСТАР

Сарапшылардың көпшілігі **ауыл жастары құндылық бағыттары бойынша кейбір ерекшеліктерге ие** және осыменен олар қала жастарынан өзгеше деген пікірде. Сарапшылар ауыл жастарында отбасылық құндылықтарына деген жоғары бейілділікті жиі көрсетті. Ауыл жағдайында отбасы әлеуметтік-мәдени іргетас ретінде маңызды рөл атқарады және ол жастарда құндылық бағдар-бағыттарының қалыптасуына күшті ықпалын тигізеді. Олар аға ұрпаққа құрмет, ынтымақтастық, отбасылық қатынас пен өзара көмек сияқты дәстүрлі құндылықтарды жоғары бағалайды.

«Ауылдық жерде дәстүр мен отбасылық құндылықтар маңызды рөл атқарады. Ауыл жастары мәдени салт-дәстүрді сақтау мен үлкенге құрметті, сонымен бірге отбасылық қатынас пен дәстүрді бағалауы мүмкін. Қала жастары болса, мансапқа, жекелікке, жаңа технологияларға, мәдени оқиғаларға, көңіл көтеруге бейім келуі ықтимал» (Еркебұлан Сабырбайұлы, «Жастар жұмыс топтары республикалық штабы» бастығының орынбасары).

«Ауыл жастарында басым болып келетін құндылықтардың қала жастарымен салыстырғанда өз ерекшеліктері болуы әбден мүмкін. Әр жас адамның ерекше екендігін және оның құндылықтары мәдени дәстүр, білім, отбасылық тәрбие мен әлеуметтік орта сияқты түрлі факторлармен байланысты болуы мүмкін екендігін есте ұстаған жөн. Дегенмен ауыл жастарының құндылық ұстанымдарындағы кейбір ортақ белгілерді атауға болады. Отбасы және отбасылық дәстүр – ауылдық жерлерде жас адамдар өмірінде отбасы маңызды орын алады. Еркіндік пен жекелік кең таралған қалалық жерлермен салыстырғанда ауылда отбасылық байланыстардың, қолдау мен қамқорлықтың құндылығы жоғары болуы мүмкін» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Отбасы мен дәстүр ауыл өмірінде маңызды орын алады. Ауыл жастары дәстүрлі құндылықтарға бейім, үлкендерді сыйлайды, ағайындық қатынасты бағалайды. Ата-анаға құрмет, отбасы мен қоғамға адалдық сияқты құндылықтар ауылды тұрып жатқан жастар үшін өте маңызды. Ауыл жастары көбіне тығыз ұйымдасқан қауымдастықтарда өмір сүреді, бұл жерлерде өзгелердің қолдауы мен өзара көмек маңызды аспект болып табылады. Ауыл тұрғындары командада жұмыс істеуге, қиын кезде бірін бірі қолдауға өзір. Қала жастарының құндылықтары ауыл жастарынан едәуір бөлек. Нақты айтқанда, қалада өзін-өзі іске асыруға, мансаптық өсуге мүмкіндіктер көп. Қала жастары материалдық жайлылыққа, кәсіби табыстарға ұмтылады. Қалалық орта түрлі мәдениетпен, дүниетанымдармен, өмір стилдерімен толығып отырады, сондықтан да қала жастары өзін көрсетуге, жеке қасиет-қабілеттерін ашуға ұмтылады. Жалпы алғанда, жастар қайда тұрса да, қала ма, ауыл ма, бәрібір әрдайым бөлек және әр жас адам - өз басымдығы мен құндылығы бар тұлға» (Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

Сарапшылар ауыл жастарындағы жекеден гөрі ұжымдық мүддеге бейімдікті атап отыр. Бұл ерекшелік ауыл жастарының көбіне шағын қауымдастықтарда өмір сүретіндігімен байланысты, ол жерде жалпы жайлылыққа жету үшін өзара көмек пен өзара бірлескен әрекет маңызды рөл атқарады. Бұл қауымдастық ішінде барынша үйлесімді қатынастардың қалыптасуына септеседі, әлеуметтік байланыс пен ұйымшылдыққа көмектеседі. Ұжымдық мүдделерге бейім болу сонымен бірге өзара әрекет пен ынтымақтасуға бастау бола алады, ол өз кезегінде қоғамдық даму мен жергілікті мәселелерді шешуге ықпал ете алады.

«Біріншіден, бұл ата-аналарға қолдау мен көмек. Екіншіден, қолдан келгенше адамдарға көмектеседі. Қалаға қарағанда бұл құндылықтар ауылда басым. Қалада әркім өзі үшін өзі жүгіреді» **(Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы Жданов ауылының әкімі)**.

«Қалалық ортада жекешілдік пен жеке мақсат-табыстарға жету ұмтылысы таралған, ал ауылдық ортада жастар көбіне ұжымдық мақсаттар мен отбасылық дәстүрлерге көбірек бейім. Ауыл жастары өзінің ауылдық қауымдастығын жоғары бағалайды. Олар ортақ мәселелерді шешу мен ортақ мақсаттарға жету жолында өзара көмек пен ынтымақтастықты бағалайды» **(Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы)**.

Сарапшылар қалалықтарға қарағанда ауыл жастарында табиғатты бағалау, қоршаған ортаны аялау басым деп санайды.

«Табиғи ортаның қайталанбайтын ғажаптығы. Ауыл жастары табиғатқа, салт-дәстүрге жақындықты көбірек бағалайды. Қала жастары мәдени шаралардың, білім алу мүмкіндіктерінің, мәдени әсер-ықпалдардың жан-жақтылығы мен қолжетімділігін бағалауы ықтимал» **(Бәйбек Қуандықов, Әйтеке би ауылы, ЖШС «Электросеть», инженер)**.

«Табиғат пен қоршаған ортаға құрмет: көбіне табиғатқа жақын келетін ауыл жастары қоршаған ортаға, табиғи ресурстарға, ауыл өмірінің салт-дәстүрлеріне көбірек құрмет көрсетуі мүмкін» **(Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы)**.

Сарапшылар сонымен бірге ауыл жастары бойындағы еңбексүйгіштік қасиетті атап көрсетті. Ауылдық жердегі көптеген жас адамдардың ауыл шаруашылығымен, мал шаруашылығымен, басқа да ауылдағы шаруашылық түрлерімен айналысуына байланысты олар ерте жастан еңбек пен жауапкершіліктің құнды тәжірибелерін алады. Осындай белсенділік тұрақты дағдыларды қалыптастырумен бірге туған жермен, салт-дәстүрмен байланысты нығайтады. Жастардың еңбексүйгіштігі сол сиқты ауылдық аймақтардың болашақ дамуының іргетасы болып, олардың өмірге қабілеттілігін қолдауға көмектеседі. Бұл қасиетті ортақ игілікке жұмылдыратын күшті құрал ретінде қарауға болады. Мысалы, ауыл кооперативтерін құру, жас кәсіпкерлерді қолдау және ауыл еңбек бастамаларын дамыту арқылы іске асыруға болады.

«Ауыл жастары көбіне мақсатқа жету үшін еңбек пен күш-жігер күнделікті өмірдің маңызды бөлігіне айналған ортада өседі. Бұл қажырлы еңбек пен табандылыққа ықпал етеді» **(Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы)**.

«Ауыл жастары өте белсенді және еңбекқор. Олар кез келген жұмысты, оның ауыр, жеңіліне қарамастан алуға дайын, олар өте еңбекқор. Нақты айтсақ, «қара жұмысты» ауыл жастары қиналмай-ақ атқарады. Қала мен ауыл жастары арасындағы осындай айырмашылық олардың өскен ортасымен байланысты. Ауыл жастары бұндай жұмыстарға бала кезден үйренген, ал қала жастарында ондай қажеттілік болған жоқ, олар бұндай жұмыстарға дағдыланбаған» **(Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы)**.

Сонымен бірге кейбір сарапшылар қала мен ауыл жастары арасында айтарлықтай өзгешеліктерді байқамағанын жеткізді. Жаһандану мен технологиялық прогресс тұрған орнына қарамастан жастардың өмір салты мен мүдде, құндылықтарының жақындасуына ықпал етуде. Солай болса да тұрған орнына қарамастан жастардың ортақ үдерістер ықпалында болатынын, дегенмен өскен ортасымен байланысты өзіндік жеке ерекшеліктерін сақтайтынын атап өткен жөн.

«Біз адамдарды қала мен ауылға бөле алмаймыз. Бастысы – мораль мен мінез. Егер бұл қасиеттер адамда болса, бұл нағыз құндылық» **(Басболат Бапай,**

Жамбыл облысы, Т.Рысқұлов ауданы, Құмарық ауылы, «БТ-1» шаруа қожалығының атқарушы директоры).

Сарапшыларға сонымен бірге **ауыл жастарының дербестігі деңгейін бағалау** ұсынылған болатын. Оларға келесі сұрақтар қойылды: «Ауыл жастары дербес пе? Ауыл жастарының ата-анадан бөлектеніп, қаржылық дербестікке жетуінің жастық шеңберін көрсетуге бола ма? Бұл жастық шеңбер қала жастарынан ерекшелене ме?»

Сарапшылардың бір бөлігі ауыл жастарының дербестігі деңгейін біржақты бағалаудан бас тартты. Өз шешімдерін олар қалада да, ауылда да жастардың дербестігі деңгейі жеке болады деп түсіндірді.

«Ауыл жастары да қала жастары сияқты дебес болу деңгейіне қарай өзгешеленуі мүмкін, Ауылдық жерлерде кейбір жастар қаржылық дербестікке ие болады да ата-аналарынан бөлек тұра бастайды» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

«Ауыл жастары да, қала жастары да жан-жақты және сан түрлі адам топтарын құрайды. Олардың толық дербестігі немесе ата-анасына тәуелділігі туралы жалпы пікір қалыптастыру мүмкін емес. Ауылда да, қалада да жастардың дербестік деңгейі мен мүмкіндіктері әр адамның жеке жағдаяттарына байланысты ерекше болуы мүмкін. Қаржылық дербестікке жетіп, ата-аналарынан бөлек шыққан ауыл жастарының жас диапазоны әдетте 18-ден 35 жасқа дейін болады. Бұл кезеңде әдетте жастар оқу бітіреді, жұмыс іздейді, отбасын құрады, мансап сатысын бастайды. Әрине, бөлек жағдайлар да бар, жыныстық жетілу жасы жеке жағдаяттар мен әлеуметтік-мәдени факторларға байланысты өзгеріп отыруы мүмкін» (Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

Бұл жерде сарапшылар **ауыл жастарының дербестігін қалыптастыруға ықпал ететін факторларды** бөліп атап отыр. Бұл - жұмыспен қамтылу және экономикалық жағдай, білім мен дағдылар, отбасылық жағдаяттар, сонымен бірге әлеуметтік-мәдени дәстүрлер.

«Жұмыспен қамтылу және экономикалық жағдай: жастардың қаржылық дербестігі ауылдық жердегі жұмысқа орналасу мүмкіндігінен және экономикалық жағдайға байланысты. Егер ауылда жұмыс орындары мен жұмысқа орналасу перспективалары болса, жастар қаржылық дербестікке ертерек қол жеткізе алады. Білім мен дағдылар: жоғары білім немесе кәсіби біліктілік жастардың жалақысы жоғары жұмыс алу, тиісінше қаржылай дербес болу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады. Отбасылық жағдаяттар: ауыл жастары әдетте отбасылық істерге ерте араласады және отбасылық ауылшаруашылық немесе коммерциялық іске белсене қатысуы мүмкін, бұл да қаржылық дербестік басталатын жасқа өз ықпалын тигізеді. Әлеуметтік-мәдени дәстүрлер: ауылдық жердегі әлеуметтік –мәдени дәстүрлер дегеніміз жас адамдардың өз отбасымен, қоғаммен тығыз байланысы, бұл да қаржылық дербестікке және ата-анадан бөлек өткізген уақытқа өз ықпалын тигізуі мүмкін» (Гүлім Досанова, ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары).

«Бірінші. Жұмыспен қамтылу және экономикалық жағдай. Жастардың қаржылық дербестігі ауылдық жердегі жұмысқа орналасу мүмкіндігінен және экономикалық жағдайға байланысты болуы ықтимал. Егер ауылда жұмыс орындары мен жұмысқа орналасу перспективалары болса, жастар қаржылық дербестікке ертерек қол жеткізе алады. Екінші. Білім мен дағдылар. Жоғары білім немесе кәсіби біліктілік жастардың жалақысы жоғары жұмыс алу, тиісінше қаржылай дербес болу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады. Үшінші. Отбасылық жағдаяттар. Ауыл жастары әдетте отбасылық істерге ерте араласады және отбасылық ауылшаруашылық немесе коммерциялық іске белсене қатысуы

мүмкін, бұл да қаржылық дербестік басталатын жасқа өз ықпалын тигізеді. Төртінші. Әлеуметтік-мәдени дәстүрлер. Ауылдық жердегі әлеуметтік –мәдени дәстүрлер дегеніміз жас адамдардың өз отбасымен, қоғаммен тығыз байланысы, бұл да қаржылық дербестікке және ата-анадан бөлек өткізген уақытқа өз ықпалын тигізуі мүмкін» (**Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы**).

Сарапшылар сол сияқты дербестікке, ата-анаға тәуелді болмауға қол жеткізу қала және ауыл жастары үшін түрлі өмірлік жағдаяттарға байланысты болып отырады деген пікірде.

«Қаржылық дербестік деңгейі мен ата-анадан аулақтаудың қала мен ауыл жастары арасындағы айырмашылығы қала мен ауыл ортасы ұсынатын түрлі мүмкіндіктермен негізделген. Қалада жас адамдардың ерте қаржылық дербестікке қол жеткізуіне жол ашатын жоғары білім алу, түрлі жұмыс орындары, бизнес мүмкіндіктері қолжетімділігі жоғары. Ал ауылдық жерлерде жұмыс пен білім алу мүмкіндігі шектеулі, тиісінше ол жастардың дербес болу деңгейіне әсерін тигізеді. (**Жанғабыл Ахметсабыров, СҚО, Айыртау ауданы, «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы**).

«Жас айырмашылығы, қала мен ауыл жастарының қаржылық дербестікке қол жеткізуі түрлі өмір жағдайларымен, білім және еңбекпен қамтылуымен. Әлеуметтік-мәдени факторлармен негізделуі мүмкін. Қала жастарында ерте қаржылық дербестікке жол ашатын жоғары білім алу, түрлі жұмыс орындары мен мәдени орындарға шығу мүмкіндіктері жоғары» (**Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы**).

Сарапшылар көрсеткен маңызды аспект – ауыл жастарының ата-аналарымен бірге тұрғысы келу ниеттері. Бұл қалаға қарағанда ауылдық жерлерде кеңінен тараған тәжірибе екендігі аталған.

«Ауыл жастары еркін де дербес өседі. Көп жағдайда ауыл жастары ата-аналарымен бірге тұрады. Қаржылық тәуелділіктен емес, тәрбиеден. Қазіргі кезде қала жастары ауылдықтарға қарағанда басқаша ойлайды, оларға ерте жастан-ақ ата-анадан бөлек болған ұнайды. Ауыл жастарын алсақ, өз дербестіктеріне қарамастан олар тату болуға тырысады. Нақты қаржылық дербестігін анықтау қиындау болады» (**Бәйбек Қуандықов, Әйтеке би ауылы, ЖШС «Электросеть», инженер**).

Бұл жерде кейбір сарапшылар ата-анамен бірге тұруды кеш қалыптасатын қаржылық дербестікпен байланыстырады.

«Ауыл жастарында дербестік аз. Олар ауылда ата-аналарымен бірге тұрады, олардың қаржысын бәріне бөледі. Қаржылық тәуелсіздік 30 жастан кейін келеді. Ал қала жастары оқуға түскен кезден бастап жеке қаржылық тәуелсіздікке ие болады» (**Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы Жданов ауылының әкімі**).

Сарапшылардың бір бөлігі ауыл жастары айтарлықтай дербес және қаржылық тәуелсіздікке ие деп есептейді. Бұл бірнеше факторларға негізделген: ауылдағы өмір сүрудің мейлінше қолжетімді болуы, яғни, баспана мен азық-түліктің салыстырмалы түрде арзандығы, сонымен бірге табиғи өнімдердің болуы, сол сияқты ауыл жастарының ауыл шаруашылығында ерте жастан бастап жұмыс істей бастауы. Ауылдық жердегі жастардың қаржылық дербестігі түрлі факторларға байланысты, оның ішінде жұмысқа орналасу мүмкіндігі, білім, тәжірибе т.б.

«Ауыл жастары дербес деп айтуға болады. <...> Қаржылық тәуелсіздік туралы айтсақ, менің ойымша, ауыл жастарында дербестік көбірек сияқты, өйткені қазір қалада тұру қымбат. Пәтер жалдайсыз ба, әлде сатып аласыз ба бәрібір, баспана құны жедел өсуде. Тұрмыстық техника мен азық-түлік бағасы күн санап өсуде. Бұл айына бір рет жалақы алатындар үшін үлкен проблема. Ал

ауылда табиғи өнімдер, көлік шығыны жоқ, пәтер жалдамайсың. Қалай алғанда да ауылда тұру арзан әрі оңай» (**Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясы, «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы**).

«Ауыл жастары отбасылық шаруашылықтарға жиі араласады немесе ауыл шаруашылығында жастай жұмыс істей бастайды. Бұл оларға дағды мен тәжірибе жинақтауға, қаржылық дербестікке ерте қол жеткізуге түмкіндік береді. Сонымен бірге оқу мен жұмыс үшін қалаға ауысу мүмкіндігі жастарда дербестікті ерте қалыптастыруға ынталандыруы мүмкін» (**Еркебұлан Сабырбайұлы, «Жастар жұмыс топтары республикалық штабы» бастығының орынбасары**).

«Қазір дербес болу жасы бұрынғы қай кезбен салыстырсақ та төмендеп келеді. Бүгін жастар ерте жастан өз қаражаттарын жинақтауды, өз қаржысына өмір сүруді, ата-анаға масыл болмауды ойлайды. Қала мен ауыл арасында айтарлықтай айырмашылықтар жоқ» (**Бақытжан Сабырханов, Маңғыстау облысы Бейнеу аудандық мәслихатының депутаты**).

«Иә, енді жастар дербес, өз ақылымен өмір сүргілері келеді. Сіз өз тәжірибеңізбен қанша бөліссеңіз де, өздері қателеспей олар ештеңе түсінбейді. Әр қателікпен бірге тәжірибе келеді. Мен қаржылық дербестік жасы деп 20 жасты айтар едім. Бұл жаста жастар жоғары оқу орнының 1 курсы бітіреді, «үлкен өмірді» сезінеді де дербес табыс таба бастайды. Менің ойымша, қала жастарының қаржылық дербестігі ЖОО-ны аяқтап, жұмысқа орналасқаннан кейін басталады» (**Байболат Сегізбаев, ШҚО, Ұлан ауылының ветеринар дәрігері**).

4. ЖАСТАРДЫҢ НЕКЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНА ҚАТЫНАСЫ

Отбасын жоспарлау контекстінде **жас ауыл тұрғындарының ерекшеліктерін** анықтау үшін сарапшыларға сұрақтар қойылды: «Аймақтық тұрғыда отбасын құру жасына байланысты дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар әртүрлі ме? Бұл немен байланысты? Көп балалы болу үрдісі бар ма? Ауылда жас күйеудің немесе әйелдің қалалық құрдастарынан ерекшеленетін мінез-құлық ерекшеліктері бар ма?».

Сарапшылардың бір бөлігі аймақтық тұрғыда отбасын құру жасына, отбасылық дәстүрлерге, жас отбасының өміріндегі туыстардың рөліне, балалар санына көзқарастарда айтарлықтай айырмашылықтар бар деп санайды. Сарапшылар бөлетін ауылға тән белгілердің бірі – **қала жастарымен салыстырғанда ерте жастан бастап некеге тұру, көп балалы болу үрдісі.**

*«Иә, Қазақстанда жасына қарай отбасын құру дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарында өңірлік айырмашылықтар бар. Бұл айырмашылықтар елдің әртүрлі аймақтарындағы отбасылық құндылықтар мен әдет-ғұрыптарға әсер ететін мәдени, этникалық және әлеуметтік-экономикалық факторлардың алуан түрлілігіне байланысты. Отбасын құру дәстүріндегі аймақтық айырмашылықтар мыналарды қамтуы мүмкін. Неке жасы: **ауылдық жерлердегі кейбір дәстүрлер** білім мен мансапқа басымдық берілген қалалық жерлермен салыстырғанда **ерте неке жасын білдіруі мүмкін.** Көп балалы болу: кейбір ауылдық жерлерде дәстүрлерге, сондай-ақ экономикалық және әлеуметтік-мәдени факторларға байланысты **көп балалы болуға қызығушылық** болуы мүмкін. Ата-аналар мен жасы үлкен туыстардың рөлі. Ауылдық жерлерде ата-аналар мен жасы үлкен туыстар некеге және отбасыға байланысты шешімдер қабылдау процесінде маңызды рөл атқара алады. Әлеуметтік-мәдени дәстүрлер: Қазақстанның әртүрлі аймақтарындағы әртүрлі этностардың отбасылық құндылықтар мен некеге байланысты өзіндік салт-дәстүрлері болуы мүмкін.*

Көп балалы болу мүддесіне келетін болсақ, Қазақстанда көптеген басқа елдердегідей, бала туудың төмендеуінің жалпы үрдісі байқалады. Алайда, ауылдық жерлерде көп балалы болу әлеуметтік-мәдени факторларға, сондай-ақ ауыл шаруашылығына еңбек ресурстарына деген қажеттілікке байланысты кең таралуы мүмкін.

Ауылдық жерлердегі жас отбасы мүшелерінің қалалық жерлердегі құрдастарымен салыстырғанда мінез-құлқына келетін болсақ, мұнда да кейбір айырмашылықтар болуы мүмкін. Ауылдық жерлерде жастар дәстүрлі құндылықтар мен әдет-ғұрыптармен көбірек байланысты болуы мүмкін, сонымен қатар отбасылық істерге, ауылшаруашылық жұмыстарына және отбасылық әл-ауқатқа белсенді қатыса алады. Қалада жастар көбінесе білім алу, жұмыс істеу және демалу мүмкіндіктеріне тап болады, бұл олардың мінез-құлқы мен мүдделеріне әсер етуі мүмкін» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

*«Иә, әртүрлі мәдениеттер мен аймақтарда жасына қарай отбасын құру дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарында жергілікті айырмашылықтар бар. Бұл айырмашылықтар халықтың әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерімен және діни сенімдерімен анықталады. Мысалы, кейбір ауылдық жерлерде, әсіресе дәстүрлі қоғамдарда, қалаға қарағанда **ертерек отбасын құру үрдісі байқалады.** Бұл дәстүрлер мен мәдени нормалардың сақталуына байланысты, оған сәйкес, ерте неке мен отбасын құру әлеуметтік мәртебе мен әлеуметтік интеграцияның маңызды аспектісі ретінде қарастырылады. Әлемнің әртүрлі аймақтарында көпбалалы отбасыларға қатысты әртүрлі тенденциялар байқалады. Кейбір*

ауылдық жерлерде көп балалы отбасылар жиі кездеседі. Бұл мәдени көзқарастарға, діни тәжірибелерге және берік отбасылық құндылықтарға байланысты. Ал қалаларда көптеген ерлі-зайыптылар қаржылық себептермен немесе жеке амбициялармен аз балалы болуды таңдайды. Жас отбасы мүшелерінің (ерлі-зайыптылардың) мінез-құлқына қатысты ауылдық және қалалық қоғамдар арасында да айырмашылықтар болуы мүмкін. Ауылдық жерлерде отбасылық байланыстар мен дәстүрлер маңызды рөл атқарады, ал жас отбасыларда консервативті рөлдер мен міндеттер болуы мүмкін. Қалаларда жалпы білім алу және мансап мүмкіндіктері кеңірек, мұнда жастар өмірге оң көзқараспен қарайды және отбасылық шеңберден тыс өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылуы мүмкін. Дегенмен, бұл жалпы тенденциялардан көптеген ерекшеліктер болуы мүмкін екенін және жастардың мінез-құлқы көптеген факторларға, соның ішінде жеке сенімдерге, білімге, әлеуметтік ортаға және жеке құндылықтарға байланысты екенін ескеру маңызды. Әр отбасы мен әр адам бірегей және олар өз ерекшеліктері мен жағдайларына байланысты шешімдерін қабылдайды» (**Жанғабыл Ахметсабыров, Солтүстік Қазақстан облысы Айыртау ауданының «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы**).

«Оңтүстікте отбасын ерте жастан құрған жөн. <...> Ауыл жастары көп балалы болуды жөн көреді» (**Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясының «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы**).

«Отбасын құру жасына байланысты дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар аймақтық тұрғыдан ерекшеленуі мүмкін. Бұл белгілі бір аймаққа немесе этникалық топқа тән мәдени ерекшеліктерге, діни нанымдарға, әлеуметтік-экономикалық жағдайларға және дәстүрлерге байланысты. Мысалы, кейбір ауылдық аймақтарда дәстүрлі құндылықтар мен әдет-ғұрыптар ерте жасынан бастап отбасы құрылуына ықпал етуі мүмкін, ал қазіргі заманғы қалалық жерлерде бұл кейінірек болуы мүмкін. Көпбалалы отбасыларға қатысты кейбір ауылдық жерлерде қалалық аудандарға қарағанда көпбалалы отбасылардың деңгейі жоғары болуы мүмкін екенін атап өтуге болады. Бұл ауылдық жерлерде балалары бар отбасылар үшін дәстүрлі құндылықтарға, діни нанымдарға және әлеуметтік қолдауға байланысты болуы мүмкін» (**Еркебулан Сабырбайұлы, бастықтың орынбасары, «Жастар жұмыс топтарының республикалық штабы**»).

«Иә, ауыл жастары қалалық жастарға қарағанда ертерек үйленеді. Менің ойымша, ауыл жастарында отбасын құру және бірге өсу идеясы басым, ал қала жастарында отбасын құру үшін ер адам барлық жағдайды жасауы керек деген идея басым» (**Байболат Сегізбаев, Шығыс Қазақстан облысы Ұлан ауылының ветеринар дәрігері**).

Көп балалы болу контекстінде сарапшылардың жауаптарында жастар арасындағы иек артушылық мінез туралы пікірлер байқалады. Яғни, көп балалы болудың негізгі себебі балаларға деген сүйіспеншілік және ауылда тұрудың әлеуметтік-мәдени ерекшеліктері болып табылатынына қарамастан, жұмыссыздық жағдайында көп балалы болу ақшалай қаражат түрінде мемлекеттік қолдау алу арналарының бірі болып табылады.

«Ауылдық жерлерде балалар саны артып келеді. Ауылда жұмыс жетіспейтіндіктен, көп балалы болғаны үшін ақша алу үрдіске айналуда, бір жағынан баланы ауылда тәрбиелеу тиімді, өйткені жастардың ата-анасы көмектеседі. Бір жағынан, бұл қажеттіліктің шарасы, ал екінші жағынан, бұл елдің демографиясына үлкен әсер етеді. Егер мемлекет көп балалы отбасыларға көбірек көмек көрсетсе, бұл біздің жастарды одан әрі ынталандыратынына сенімдімін» (**Меңдіғали Ошақбаев, Қостанай облысы, Қостанай ауданы, Жданов ауылының әкімі**).

«Менің ойымша, оңтүстік аймақтарда отбасын құру жасы басқа аймақтарға қарағанда төмен. Отбасылар әдетте ата-аналарымен бірге тұрады. Ауылдық жерлерде жұмыссыздыққа байланысты мемлекеттен ақша алу үшін көп балалы болу жиі кездеседі (Бақытжан Сабырханов, Маңғыстау облысы Бейнеу аудандық мәслихатының депутаты).

5. ЖАСТАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ

Сарапшылардың көпшілігі **ауылдық жерлер тұрғындар үшін қауіпсіз орын** және жастар өздерін қауіпсіз сезінеді деген пікір білдірді. Сарапшылар елдегі ауыл жастары салыстырмалы түрде қауіпсіз және біртұтас топ ретінде қабылданады деп келіседі, өйткені мұнда өзара әрекеттесу, сенім және көрші ретінде қолдау қылмыс пен зорлық-зомбылық деңгейінің төмендеуіне ықпал етеді.

«Иә, жалпы, ауыл жастары арасында қылмыс жиі кездеспейді, олар зиянды әрекеттерге бармайды» (Бәйбек Қуандықов, Әйтеке би аулының инженері, ЖШС «Электросеть»).

«Ауылда болды деген бірде-бір қылмыстық іс есімде жоқ, барлығы бір-бірін біледі және шарадан тыс әрекет етпейді. Ауыл ақсақалдары зиянкестерді уақытында тоқтатады» (Меңдіғали Ошақбаев, Жданов ауылының әкімі, Қостанай облысы, Қостанай ауданы).

«Менің ойымша, ауыл әлдеқайда қауіпсіз. Онда адамдар бір-бірін біледі, бауырлар туралы ұғымдар жақсы сақталған. Қандай да бір қауіпті жағдай туындаса да, олар бір-біріне көмек қолын созуға дайын. Егер біз ауылда жастардың болашағы үшін жақсы жағдай жасасақ, көптеген білім және мәдениет орталықтарын, қазіргі жастар орталықтарын ашсақ, жастармен байланыста жұмыс жасасақ, керісінше, ауыл жастар үшін ең қауіпсіз және жайлы орын болады. Біздің басты міндетіміз – жастардың жарқын болашағын қамтамасыз ету үшін жұмыс жасау, олар онсызда қазір туған өлкенің игілігі үшін тынымсыз еңбек етіп, сүйікті Отанының өркендеуі жолында ауыл мәдениетін сақтап келеді» (Дәурен Рахымбек, «Ауыл» партиясының «Жастар қанаты» ұйымының төрағасы).

«Әрине, ауылда көшеде жүру қорқынышты емес. Алдыңғы статистикамен салыстырғанда зорлық-зомбылық пен ұрлық деңгейі төмен» (Бақытжан Сабырханов, Маңғыстау облысы Бейнеу аудандық мәслихатының депутаты).

Кейбір сарапшылар **қауіпсіздік сезімін қалыптастыруға және әртүрлі қауіптерден қорғауға әсер ететін факторларды** атап өтті. Сарапшылар ауылдық жерлерде жастардың қорғалу сезімі әртүрлі болуы мүмкін және көптеген факторларға, соның ішінде географиялық орналасуы мен әлеуметтік-мәдени ортаға байланысты екенін атап көрсетеді. Алайда, кейбір аудандар салыстырмалы түрде бейбіт және қауіпсіз ортаны қамтамасыз ете алады, ал басқалары белгілі бір проблемалар мен қауіптерге тап болуы мүмкін.

«Кез келген қоғамдағыдай, Қазақстандағы ауыл жастарының қорғалу сезімі әртүрлі факторларға байланысты болуы мүмкін. Кейбір ауылдық жерлер салыстырмалы түрде бейбіт және қауіпсіз тіршілік ету ортасын қамтамасыз ете алады, ал басқа аудандарда жастар белгілі бір проблемалар мен қауіптерге тап болуы мүмкін.

Ауыл жастарының қорғалуын сезінуге ықпал ететін оң факторлар:

- қоғамдастық және отбасы: ауылдық жерлерде тұрғындар бір-бірін білетін, өзара қолдау мен қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ететін тығыз қоғамдастық жиі кездеседі;

- қылмыс аз: кейбір ауылдық жерлерде қылмыс ірі қалаларға қарағанда аз болуы мүмкін, бұл жастардың қауіпсіздік сезімін тудырады;

- табиғатқа жақындық – ауыл әдетте үйлесімділік пен қауіпсіздік сезімін тудыратын кеңістік және табиғатпен сипатталады.

Алайда, ауыл жастары өздерінің қауіпсіздік сезімдеріне әсер етуі мүмкін кейбір мәселелерге тап болуы мүмкін:

- инфрақұрылымның болмауы: кейбір ауылдық жерлерде сапалы медициналық көмекке және басқа да әлеуметтік қызметтерге қол жетімділік шектеулі болуы мүмкін, бұл алаңдаушылық пен үрей тудыруы мүмкін;

- экономикалық қиындықтар: шектеулі экономикалық мүмкіндіктер және жақсы болашағы бар жұмыстың болмауы болашаққа қатысты сенімсіздік пен тұрақсыздық сезімін тудыруы мүмкін;

- қалалардан қашықтық: кейбір ауылдық жерлер ірі қалалардан алыс болуы мүмкін, бұл қызметтер мен мүмкіндіктерге қол жеткізуде қиындықтар тудыруы мүмкін.

«Ауыл жастарының қорғалу сезімін арттыру үшін ауылдық жерлерде инфрақұрылымды, білім беруді, денсаулық сақтауды және басқа да әлеуметтік қызметтерді дамытуға назар аудару қажет. Сондай-ақ, жастардың өз ауылдары мен қауымдастықтарының дамуына үлес қосу үшін олардың жұмысқа орналасу және кәсіпкерлік мүмкіндіктерін құру маңызды. Ауыл жастарының дамуы мен қолдауына жәрдемдесу олардың өмір сүруі мен дамуы үшін қауіпсіз және тұрақты орта құруға ықпал етеді» (Бекзат Смағұлов, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің сарапшысы).

Кейбір сарапшылар ауыл жастарының қауіпсіздік деңгейі туралы түсініктері, соның ішінде тұрғылықты жеріне байланысты өзгеруі мүмкін екенін атап өтті. Бұған объективті факторлар да, субъективті сезімдер де әсер етеді. Бірқатар ауылдық аймақтарда қылмыстың салыстырмалы түрде төмен деңгейі және табиғи ортаға жақындығы үлкен қауіпсіздік сезімін тудыруы мүмкін, бұл өз кезегінде жастарды тарта алады және олардың туған жерінде қалуға деген ұмтылысын қолдайды. Алайда, кейбір жағдайларда белгілі бір қызметтерге, медициналық көмекке немесе білімге қол жетімділіктің болмауы және экономикалық тұрақсыздық ауылдық жерлерде жастар арасындағы қауіпсіздікті қабылдауға әсер етуі мүмкін. Бұл ауылдың жас тұрғындары үшін қауіпсіздік пен жайлылық сезімін сақтау үшін инфрақұрылымды, өмір сүру сапасын және ресурстарға қол жетімділікті жақсартудың маңыздылығын көрсетеді.

«Қала жастары сияқты, ауыл жастарының да қауіпсіздік сезімі әртүрлі факторларға байланысты өзгеруі мүмкін. Халқы аз аудандарда немесе дәстүрлі қоғамдарда тұратын ауыл жастары қала жастарымен салыстырғанда белгілі бір артықшылықтар мен кемшіліктерге ие болуы мүмкін. Артықшылықтар туралы айтатын болсақ, қылмыс аз, яғни кейбір ауылдық жерлерде қылмыс аз болуы мүмкін, өйткені қоғамдастық аз және тұрғындар арасында өзара әрекеттесу көп. Ауыл жастары туыстарына жақын өмір сүруге бейім, бұл отбасы мен қоғам үшін қолдау мен маңыздылық сезімін қамтамасыз ете алады. Сонымен қатар, ауылдық жерлерде өмір сүру табиғатпен қарым-қатынас жасауға көбірек мүмкіндік береді, бұл психологиялық өзін жақсы сезіну мен қауіпсіздік сезімін жақсартады. Кемшіліктерге келетін болсақ, кейбір шалғайдағы ауылдық жерлерде денсаулық сақтау, білім беру, мәдени-сауықтыру іс-шаралары сияқты белгілі бір қызметтерге қолжетімділік шектеулі болуы мүмкін. Сонымен қатар, экономикалық қауіпсіздік, яғни ауылдық жерлерде жұмыспен қамту және мансаптық мүмкіндіктер шектеулі болуы мүмкін, бұл экономикалық қауіпсіздікке әсер етеді. Әлеуметтік қысым мен шектеулерге келетін болсақ, дәстүрлі әлеуметтік құрылымдар мен құндылықтар жастарға қысым көрсетіп, олардың таңдау және өзін-өзі көрсету еркіндігін шектей алады. Жалпы, ауыл жастарының қорғалу сезімі нақты өмір сүру жағдайларына, аймақтың даму деңгейіне, мәдени дәстүрлер мен әлеуметтік инфрақұрылымға байланысты болуы мүмкін. Әр адам әртүрлі екенін есте ұстаған жөн, олар ауылда немесе қалада тұрса да, жастардың қауіпсіздік сезімі әртүрлі болуы

мүмкін» (Жанғабыл Ахметсабыров, Солтүстік Қазақстан облысы Айыртау ауданының «Маңғаз» шаруа қожалығының басшысы).

«Әрбір жеке адамның жеке жағдайлары мен тәжірибесіне байланысты өзіндік қауіпсіздік сезімдері мен анықтамалары болуы мүмкін» (Еркебулан Сабырбайұлы, бастықтың орынбасары, «Жастар жұмыс топтарының Республикалық штабы»).

«Бүгінгі әлеуметтік желілер дәуірінде қорқыныш барлық жерде бар сияқты. Қазақстанның түкпір-түкпірінде түрлі зорлық-зомбылық оқиғалары орын алуда. Шындығында, менің ойымша, бұл сұрақтың жауабы әр аймақта әр түрлі» (Байболат Сегізбаев, Шығыс Қазақстан облысы Ұлан кентінің ветеринар дәрігері).

ҚОРЫТЫНДЫЛАР

Сараптамалық сұхбаттың нәтижелері ауыл жастарының құрылымы жағынан бір-біріне ұқсамайтындығын көрсетеді. Ауылдық жерлерде тұру себептері, оған сәйкес проблемалар және отбасын жоспарлау мәселелеріне деген көзқарас әртүрлі. Жастардың әлеуметтік дамуының сипаттамалары әртүрлі факторлар мен жағдайларға байланысты өзгереді. Сондықтан барлық ауыл жастарын бір бөлгішпен сипаттау өте қиын. Дегенмен, зерттеу барысында қойылған сұрақтарға сарапшылардың жауаптарына сәйкес, ауыл жастарының көпшілігін ерекшелендіретін кейбір жалпы белгілерді анықтауға болады.

Отбасылық құндылықтарға деген жоғары бейілділік. Ауылдық жерлерде отбасы көбінесе әлеуметтік-мәдени іргетас ретінде шешуші рөл атқарады және бұл жастардың құндылық көзқарастарын қалыптастыруға қатты әсер етеді. Олар аға буынды құрметтеу, ынтымақтастық, отбасылық байланыстар және өзара көмек сияқты дәстүрлі құндылықтарды жоғары бағалайды.

1. **Ұжымдық мүдделерге басымдық беру.** Ауыл жастары басқа адамдарға бар ынтасымен көмектесуге дайын, кез-келген мәселелерді шешуге көмекке келеді.

2. **Қоршаған ортаға ұқыпты қарау.** Ауыл жастары табиғатты бағалайды және құрметтейді.

3. **Еңбекқорлық.** Ауыл жастары жас кезінен бастап қол еңбегімен айналысады және жұмыс істеуге дағдыланған.

4. **Қала жастарымен салыстырғанда некеге тұрудың ерте жасы.** Бірқатар сарапшылар ауыл жастары қала жастарына қарағанда ерте үйленіп, тұрмыс құратынын атап өтті. Бұған әлеуметтік-мәдени ерекшеліктер, соның ішінде ата-аналармен бірге тұру ықпал етеді.

5. **Көп балалы болу.** Сарапшылар ауыл жастарының көп балалы болу үрдісін атап өтіп, оны балаларға деген сүйіспеншілікпен байланыстырады, сондай-ақ ата-аналармен бірге тұру оларға күтім жасауды жеңілдетеді. Сонымен қатар, сарапшылардың жұмыссыздық жағдайында жас ауыл тұрғындары мемлекеттік қолдау алу мақсатында көп балалы болуға ұмтылатын көңіл-күйі туралы пікірін ескеру қажет.

Сондай-ақ, сараптамалық сауалнама нәтижелері бойынша ауыл жастары үшін өзекті мәселелердің келесі шеңбері айқындалады.

1. **Сапалы білімге қолжетімділіктің төмен деңгейі.** Сарапшылар ауыл мен қала арасындағы білім сапасындағы алшақтық мәселесін атап өтті. Ауылда сапалы білім алудың жеткіліксіз болуының себептерінің бірі мектептер мен оқу орындарының шектеулі саны болып табылады. Кейбір жағдайларда ауылдық оқу орындары оқу бағдарламаларының, білікті оқытушылардың және заманауи оқу материалдарының жетіспеушілігіне тап болады. Тағы бір проблема – ауылда түрлі білім беру бағдарламалары мен бағыттарының болмауы. Жастар мамандықтар мен кәсіптік бағыттардың шектеулі таңдауына тап болуы мүмкін, бұл олардың одан әрі білім алу және мансаптық өсу мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін. Бұл олардың мотивациясы мен білім алуға деген қызығушылығына әсер етуі мүмкін. Заманауи технологиялар мен білім беру ресурстарының қол жетімділігі ауылдағы білім сапасына да әсер етуі мүмкін.

2. **Медициналық қызметтердің төмен сапасы.** Медициналық инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы және білікті медициналық мамандарға қол жетімділіктің шектелуі халықтың денсаулығына кері әсерін тигізуі мүмкін. Негізгі проблемалардың бірі-ауылдағы медициналық мекемелердің шектеулі болуы және білікті дәрігерлердің жетіспеушілігі. Сондай-ақ ауылдағы медициналық технологиялар мен жабдықтардың шектеулі болуы да маңызды аспект болып

табылады. Заманауи диагностикалық және емдеу жабдықтарының болмауы жастарды нақты диагностикалау және тиімді емдеу мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін.

3. Жұмыссыздық. Ауыл тұрғындары үшін жұмыс орындарының жетіспеушілігі және жалақының төмен деңгейі ауылдық жерлердегі жастардың өміріне айтарлықтай әсер етеді.

4. Жоғары жылдамдықтағы интернеттің, онлайн курстар мен білім беру платформаларына қол жетімділіктің болмауы жастардың өзекті білім мен дағдыларды алуын шектеуі мүмкін.

5. Инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы. Ауылдық жерлердегі заманауи ыңғайлылықтар мен қызметтерге шектеулі қолжетімділік жас тұрғындардың өмір сүру сапасына әсер етіп, олардың өзін-өзі жүзеге асыру және даму мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін.

Бұл тұрғыда маңызды аспектілердің бірі – көлікке қолжетімділік. Жақсы жол желісінің болмауы, жақын маңдағы қалалармен және даму орталықтарымен шектеулі көлік байланыстары жастардың білімге, медициналық қызметтерге және басқа да қажетті ресурстарға қол жеткізуін қиындатуы мүмкін. Бұл сондай-ақ олардың жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін, әсіресе тұрақты қозғалыстарды қажет ететін салаларда.

6. Мәдени-демалыс іс-шараларының жеткіліксіз дамуы. Ауылдық жерлерде заманауи инфрақұрылымның болмауы мәдени және ойын-сауық шараларына қол жеткізуге әсер етуі мүмкін. Кинотеатрлардың, спорт кешендерінің, жастар орталықтарының және бос уақыт пен әлеуметтену үшін басқа орындардың болмауы жастардың белсенді және қызықты өмір сүру мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін.

Сарапшылар білімге, медициналық көмекке қолжетімділіктің шектелуі, жұмыс орындарының жетіспеушілігі және басқа да проблемалар **мемлекеттік органдардың ауылдық аумақтарды дамытуға назарының жеткіліксіздігімен байланысты** болуы мүмкін екенін көрсетеді. Кейбір сарапшылар мемлекеттік органдар жастарды қолдауға және олардың өмір сүру жағдайларын жақсартуға бағытталған нақты шаралар мен бағдарламаларды жүзеге асыруда белсенді болмауы мүмкін деп санайды.

Тұтастай алғанда, экономикалық тұрақсыздық және әртүрлі еңбек мүмкіндіктерінің болмауы жастарды қалаларда немесе елден тыс жерлерде табыс табудың тиімді және перспективалы нұсқаларын іздеуге мәжбүр етеді. Бұл өз кезегінде жастардың ауылдан кету мәселесін күшейтеді және оның даму әлеуетін төмендетеді, өйткені жастар мен белсенді адамдар өздерінің амбицияларын жүзеге асыру үшін қолайлы жағдайлар іздейді.

Көптеген сарапшылар ауыл **жастарының көші-қон көңіл-күйіне** алаңдаушылық білдіруде. Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайының жалпы жеткіліксіз қоры жастардың басқа жерлерде өмір сүруге қолайлы жағдай табуға деген ұмтылысына әсер етеді. Сарапшылар жастардың ауылдан кетуінің тәуекелдеріне назар аударады: ең алдымен, демографиялық көрсеткіштердің төмендеуі ел экономикасының маңызды секторларының бірі – ауыл шаруашылығындағы кадр тапшылығына әкеледі.

Ауыл жастарының мәселелерін шешу үшін мемлекеттік органдар, жергілікті билік органдары, қоғамдық ұйымдар мен жастар арасындағы ынтымақтастықты күшейту маңызды. Қолдаудың мақсатты бағдарламаларын, инфрақұрылымға инвестицияларды әзірлеу және іске асыру, білім беру және жұмыспен қамту үшін жағдай жасау, сондай-ақ жастардың өзекті сын-қатерлері мен қажеттіліктеріне ден қою – осының бәрі проблемаларды шешуге және ауылдық аумақтардың жас тұрғындарының өмірін жақсартуға ықпал етуі мүмкін. Сарапшылар мемлекет пен

Ауыл жастарын дамытудың әлеуметтік-мәдени аспектілері _____

қоғам жастардың проблемаларын шешу үшін шаралар қабылдауы тиіс екенін атап өтті.

ҰСЫНЫМДАР

Жастар үшін **ауылды тартымды тұрғылықты жерге айналдыру және жастардың ауылдан кетуін тоқтату үшін** сарапшылар мемлекеттік жастар саясатын тиімді іске асыру мақсатында назар аудару қажет келесі бағыттарды ұсынды.

Инфрақұрылымды дамыту. Инфрақұрылымды жақсарту ауылды заманауи коммуникациялық желілермен, жолдармен қамтамасыз етуді ғана емес, сонымен қатар спорттық және мәдени алаңдар құруды, білім беру мекемелерін дамытуды, іс-шаралар мен жиналыстар өткізу орындарын ұйымдастыруды қамтиды. Спорттық та, мәдени де бос уақыттың әртүрлі нысандарын ілгерілету ауыл жастарының қоғам өміріне өзара түсіністік, ынтымақтастық және белсенді қатысу ахуалын қалыптастыруға көмектеседі.

Қолайлы инфрақұрылым шағын және орта бизнесті дамытуға, жаңа жұмыс орындарын құруға және экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етуге ықпал етеді. Бұл ауылда тұру мен жұмыс істеуді жастар үшін анағұрлым перспективалы және тартымды ететін маңызды фактор.

Сонымен қатар, ауылдық инфрақұрылымды дамыту кезінде, сарапшылардың пікірінше, жастардың өзін тарту қажет. Жастар тұрғылықты жерімен жақсы таныс, сонымен қатар азаматтық қатысу ауылдық аумақтарды дамытуға бағытталған жобаларды табысты іске асырудың негізгі факторы болып табылады.

Сапалы білім алу үшін жағдай жасау. Ауылда жоғары сапалы білім алу үшін жағдай жасау жастардың білімге және кәсіби даярлыққа қол жеткізуін қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен қатар ауылдық аумақтардың зияткерлік әлеуетін нығайтуға ықпал етеді. Білімді жастар ауылдық жерлерде дамудың, инновацияларды енгізудің және өмір сүру сапасын жақсартудың катализаторы бола алады.

Жұмысқа орналасуға, жаңа жұмыс орындарын құруға және кәсіпкерлікті қолдауға жәрдемдесу. Ауылдағы кәсіпкерлікті қолдау көптеген жағымды әсерлерге ие болуы мүмкін. Бұл жаңа жұмыс орындарын құру және өңірдің экономикалық жағдайын жақсарту ғана емес, сонымен қатар инновацияларды, өнімдер мен қызметтердің алуан түрлілігін ынталандыру, сондай-ақ ауылдық аумақтардың дәстүрлері мен мәдени ерекшеліктерін сақтау. Жастардың экономикалық белсенділігі ауылдық қоғамдарды жаңартуда және олардың әлеуетін қалпына келтіруде маңызды фактор болуы мүмкін.

Сапалы медицинаға қолжетімділікті кеңейту. Ауылда сапалы білім алуға қол жеткізу мәселесін шешу мемлекеттік органдардың, білім беру институттары мен жұртшылықтың бірлескен күш-жігерін талап етеді. Ауылдық жерлерде білім беру сапасын арттыруға, білікті мұғалімдерді тартуға және білім беру инфрақұрылымын дамытуға бағытталған бағдарламаларды әзірлеу және енгізу қажет. Сондай-ақ, жастардың өзекті білім алуға және кәсіби дамуға мүмкіндігі болуы үшін заманауи технологиялар мен білім беру ресурстарына қол жеткізу үшін жағдай жасау маңызды.

Жас ауыл тұрғындарының пайдалы демалысын ұйымдастыру. Спорттық іс-шаралар, фестивальдар, жарыстар мен мәдени мерекелер жастарды белсенді қоғамдық және мәдени қозғалысқа тартудың маңызды құралы бола алады. Олар жаңа қызығушылықтар мен хоббиді қалыптастыруға мүмкіндіктер жасайды, қарым-қатынас дағдылары мен көшбасшылық қасиеттерді дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ жастар арасындағы желіні нығайтуға ықпал етеді. Ол сондай-ақ салауатты өмір салтын қалыптастыруға ықпал етеді және белсенді физикалық белсенділіктің құндылықтарын сіңіреді. Спорт сабақтары үшін алаңдар құру, спорт

клубтары мен секцияларын ұйымдастыру, спорттың әртүрлі түрлері бойынша жарыстар мен шеберлік сыныптарын өткізу жастардың ауылдық жерлерде тұруын олардың әлеуметтік интеграциясы мен жан-жақты дамуына ықпал ете отырып, анағұрлым мазмұнды әрі қызықты ете алады.

Ауылдық жерлерде туризмді дамыту. Ауылдық туризмді дамыту экологиялық таза қонақүйлер құруды, экскурсиялық маршруттарды ұйымдастыруды, тарихи және мәдени нысандарды қалпына келтіруді және сақтауды, сондай-ақ қонақтарға ауыл тұрғындарының өмірі мен дәстүрлерімен танысуға мүмкіндік беретін іс-шараларды ұйымдастыруды көздейді. Бұл туристерді тартуға ғана емес, сонымен қатар жастар арасындағы патриоттық сезімдерді нығайтуға, олардың тарихы мен мәдениетіне қызығушылықты арттыруға, сондай-ақ ауылда ақша табуға және өзін-өзі жүзеге асыруға қосымша мүмкіндіктер жасауға ықпал етуі мүмкін.

**Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі**

«Социокультурные аспекты развития сельской молодежи»

**Аналитический доклад по результатам
социологического исследования**

Астана, 2023

Социокультурные аспекты развития сельской молодежи: НИЦ «Молодежь», Астана, 2023. – 103 с.

Аналитический доклад основан на результатах социологического исследования «Социокультурные аспекты развития сельской молодежи», проведенного по заказу Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан. Информационную базу составили результаты массового с представителями сельской молодежи, а также экспертные интервью. Исследование направлено на изучение особенностей и перспектив развития сельской молодежи с выявлением ее социокультурных потребностей для выработки точечных мер государственной поддержки. Рекомендуется для государственных структур и организаций в области молодежной политики, образования и занятости, неправительственных организаций, широкой общественности, экспертов в области молодежной политики и образования, исследователей, специалистов, работающих по данной тематике и всех заинтересованных сторон.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2023

СОДЕРЖАНИЕ

I. ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	107
II. РЕЗУЛЬТАТЫ МАССОВОГО ОПРОСА СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ.....	111
1. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ	116
2. САМОИДЕНТИФИКАЦИЯ МОЛОДЕЖИ	131
3. ЦЕННОСТИ И ВЗГЛЯДЫ.....	143
4. ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К ИНСТИТУТУ БРАКА И СЕМЬИ	147
5. ТРУДОУСТРОЙСТВО	154
6. БЕЗОПАСНОСТЬ МОЛОДЕЖИ.....	157
ВЫВОДЫ	163
РЕКОМЕНДАЦИИ	177
III. РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРТНЫХ ИНТЕРВЬЮ.....	178
1. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ	178
2. САМОИДЕНТИФИКАЦИЯ МОЛОДЕЖИ	185
3. ЦЕННОСТИ И ВЗГЛЯДЫ.....	192
4. ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К ИНСТИТУТУ БРАКА И СЕМЬИ	197
5. БЕЗОПАСНОСТЬ МОЛОДЕЖИ.....	200
ВЫВОДЫ	203
РЕКОМЕНДАЦИИ	206

I. ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Важным приоритетом государственной молодежной политики является обеспечение равного доступа молодежи Казахстана ко всем социальным благам вне зависимости от каких-либо обстоятельств. В данном контексте одним из наиболее актуальных вопросов является разрыв в уровне предоставляемых государством возможностей в разрезе типа местности проживания: для городской и сельской молодежи. Это включает в себя развитие инфраструктуры, доступ к качественной медицине и образованию, продуктивной занятости, организации полезного досуга и другое.

В национальном докладе «Молодежь Казахстана – 2022» отмечено, что на протяжении последних трех лет сельская молодежь остается менее охваченной дополнительным образованием по сравнению с их сверстниками из города. Кроме того, переход на дистанционную форму образования во время пандемии COVID-19 в 2020-2021 годах выявил существенное цифровое неравенство между селом и городом. Сохраняются такие проблемы, как низкая скорость Интернета, неравномерный доступ учащихся к компьютерной технике и неподготовленность педагогов к переходу на дистанционный формат обучения.

Больше 2/3 сельской молодежи являются самозанятыми. При этом как показал анализ качественного состава данной подгруппы, значительная ее часть ориентирована на низкоквалифицированный труд. В сельских населенных пунктах сохраняется высокая доля молодежи, получающая адресную социальную помощь. Наблюдаются различия и в социокультурном развитии. Сельская молодежь более активно участвует в работе общественных организаций, чем городская.

В связи с диспропорциями в имеющихся возможностях для молодежи города и села актуализируется необходимость проведения отдельного исследования об особенностях развития сельской молодежи Казахстана с определением ключевых проблем и перспектив их решения. Выявление основных запросов сельской молодежи с описанием их каждодневных забот позволит сформировать точечные меры государственной политики по поддержке молодежи, а также по устранению дисбаланса в социальном развитии в разрезе типа местности проживания и привлечению молодежи в села. В свою очередь, повышение качества жизни молодежи в сельской местности окажет положительное влияние на миграционную ситуацию, решение кадровых вопросов, что, в целом, будет способствовать экономическому развитию страны.

Цель исследования – изучить особенности и перспективы развития сельской молодежи с выявлением ее социокультурных потребностей для выработки точечных мер государственной поддержки.

Задачи:

- изучить социально-экономическое положение сельской молодежи;
- выявить основные ценностные ориентации и взгляды сельской молодежи по актуальным вопросам развития общества;
- рассмотреть характеристики сельской молодежи в разрезе отношения к различным социальным явлениям;
- выработать точечные рекомендации по совершенствованию мер государственной молодежной политики по поддержке сельской молодежи и устранению дисбалансов в предоставляемых возможностях в разрезе типа местности проживания.

Объект исследования - население Республики Казахстан в возрасте от 14 до 35 лет (молодежь), выбранная по параметрам, репрезентирующим ее социально-демографические и территориальные характеристики.

Предмет исследования - особенности и перспективы развития сельской молодежи.

Интерпретация основных понятий

Молодежь - граждане Республики Казахстан от четырнадцати до тридцати четырех лет (от 14-34 лет включительно). Молодежь – это особая социально-возрастная группа, отличающаяся возрастными рамками и своим статусом в обществе: переход от детства и юности к социальной ответственности.

Социальное самочувствие человека определяется степенью удовлетворения его социальных потребностей, которые, в свою очередь, являются производными от существующей в обществе системы социальных благ, их производства и распределения.

Ценностные ориентации – социальное качество личности (или группы), воплощающее в себе в обобщенном виде оценку субъектом окружающей действительности и вытекающее из этой оценки отношение к ней, его жизненные цели и средства их достижения, органично связанные с потребностями и интересами индивида или социальной общности.

Девияция – поступок, не совпадающий с общественными правилами (нормами и ценностями), нарушение общепринятых норм.

Безопасность - состояние защищенности личности, общества, государства и среды жизнедеятельности от внутренних и внешних угроз или опасностей.

Досуг – время, свободное от работы или учебы. Досуг входит в функции полезности людей в дополнение к потреблению ими товаров и услуг. Реально измерить величину досуга трудно: его можно попросту определить, как время, проведенное не на работе/учебе; но сомнительно, можно ли время, потраченное на поездку на работу (в случае занятости) или в поисках работы (в случае безработицы), считать досугом.

Образование – социальный институт, благодаря которому общество обеспечивает своих членов важными знаниями, в том числе о фундаментальных явлениях действительности, профессиональных навыках и культурных нормах, и ценностях.

Трудоустройство – система мероприятий, проводимая государственными органами и общественными организациями в целях содействия населению в поиске и устройстве на работу в соответствии с призванием, способностями, профессиональной подготовкой, образованием и с учетом общественных потребностей.

Политическая жизнь общества – это совокупная деятельность индивидов, социальных слоев, групп, классов и других общностей, посредством которой происходит формирование, функционирование и преобразование политической системы общества в целях организации и использования политической власти для реализации своих интересов.

Методическая часть исследования

В качестве основного метода сбора информации использован *массовый опрос сельской молодежи («face-to-face»)* в возрасте от 14-34 лет. Данный метод позволил получить наиболее объективную информацию о ситуации в молодежной среде в сельской местности.

Массовый опрос предполагает участие в исследовании большого числа респондентов, отобранных на основе выборки, и отражающих в своей совокупности структуру социальной группы. На основании результатов проведенного массового опроса с той или иной степенью точности строится прогноз о массовом поведении. Основное предназначение массовых опросов – получение информации о мнениях людей, их мотивах и оценках социальных явлений, о феноменах и состояниях общественного, группового и индивидуального сознания.

Расчет выборочной совокупности по исследованию, человек

Область	Всего	Мужчины	Женщины
Республика Казахстан	2000	1059	941
Абайская	53	28	25
Акмолинская	86	46	40
Актюбинская	63	34	29
Алматинская	332	172	160
Атырауская	87	46	41
Западно-Казахстанская	77	41	36
Жамбылская	190	100	90
Жетысуская	97	51	46
Карагандинская	53	29	24
Костанайская	78	42	36
Кызылординская	123	65	58
Мангистауская	120	62	58
Павлодарская	53	29	24
Северо-Казахстанская	62	33	29
Туркестанская	460	244	216
Улытауская	12	6	6
Восточно-Казахстанская	55	30	25

Примечание: на основе данных БНС АСПиР РК на 1 апреля 2023 г.

Объем выборочной совокупности составил **2000 респондентов**. Территория проведения социологического исследования охватывает 17 областей Республики Казахстан. В исследовании использована стратифицированная многоступенчатая выборка с квотированием. Вначале, исходя из численности сельской молодежи по областям, определены объемы выборки по регионам страны. По каждому региону рассчитаны объемы выборки в гендерном разрезе.

Структура инструментария

Для сбора первичной информации использована анкета социологического исследования – тиражированный документ, который содержит набор вопросов, сформулированных и связанных между собой по определенным правилам. Свойства и качества социологической анкеты, ее объем, структура, специфика конструирования вопросов тесно связаны и определяют тип опроса, для которого данный инструмент предполагается использовать, а также особенностями объекта исследования. Опрос респондентов проведен на 2-х языках: казахском и русском, в зависимости от выбора респондента. Сбор информации полевого этапа исследования реализован специально подготовленными интервьюерами под руководством региональных супервайзеров.

Методика обработки информации

По итогам полевого этапа исследования проведены контроль работы интервьюеров (100% проверка корректности заполнения анкет и 30% контроль поля

по телефону), а также кодировка, ввод и обработка данных. Ввод, обработка первичных данных, а также вывод одномерных, двумерных таблиц, корреляционный и кластерный анализы выполнены с помощью лицензионной, русифицированной компьютерной программы SPSS.

Методы анализа информации

Основными методами анализа первичной социологической информации выступили:

- 1) одномерный анализ данных;
- 2) двумерный анализ данных;
- 3) корреляционный анализ.

Этапы организации социологического исследования:

1 этап. Подготовка социологического опроса.

Разработка программы, включающей в себя:

- определение проблемной ситуации;
- обзор литературы по избранной теме;
- постановка целей и задач;
- проектирование выборочной совокупности.

Разработка инструментария (анкеты) для сбора эмпирической информации:

- перевод анкеты;
- пилотирование инструментария.

2 этап. Сбор эмпирического материала.

Организация опроса:

- подбор, подготовка, инструктаж интервьюеров;
- распределение участков опроса;
- рассылка анкет и инструкций по проведению опроса и заполнению анкет;
- отбор единиц опроса;
- проведение интервью.

3 этап. Обработка и интерпретация социологических данных:

- изготовление макета в программе для анализа и обработки статистических данных (SPSS);
- кодировка анкет (кодирование открытых ответов респондентов);
- ввод анкетных данных;
- контроль поля;
- обработка и выведение линейных отчетов и отчетов по социально-демографическим параметрам;
- применение других видов статистического анализа.

4 этап. Анализ полученных данных.

Проведение первичного анализа:

- фиксирование зависимостей, выявленных в результате опроса;
- выведение таблиц;
- построение диаграмм.

Вторичный анализ данных:

- сравнительный анализ;
- привлечение дополнительной информации;
- выдвижение новых предположений и рекомендаций;
- подготовка финального отчета исследования.

II. РЕЗУЛЬТАТЫ МАССОВОГО ОПРОСА СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Социально-демографические характеристики респондентов

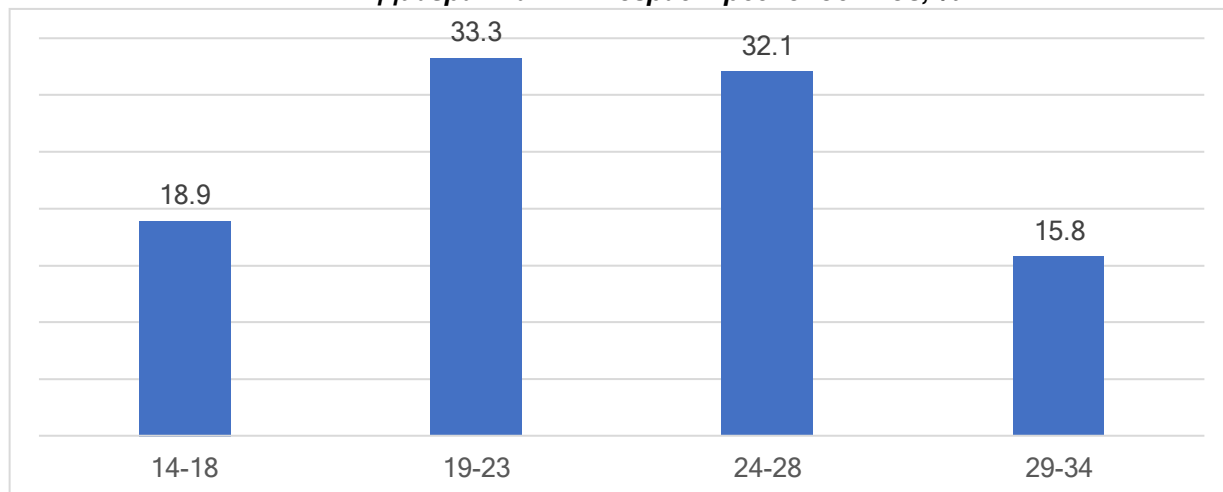
В исследовании приняли участие 2 000 респондентов. В гендерном разрезе 47,7% опрошенных - женщины, 52,3% - мужчины.

Диаграмма №1. Гендерная принадлежность респондентов, %

В разрезе возрастных групп среди респондентов представлены молодые люди в следующем пропорциональном соотношении: от 14 до 18 лет - 18,9%, от 19 до 23 лет - 33,3%, от 24 до 28 лет - 32,1%, от 29 до 34 лет - 15,8%.

Диаграмма №2. Возраст респондентов, %

По этнической принадлежности 69,2% респондентов - казахи, 21,9% - русские, 9% - другие этнические группы.

Диаграмма №3. Этническая принадлежность респондентов, %

В разрезе уровня образования 39,6% респондентов имеют высшее образование, 20% учатся в вузе, 13,4% окончили колледж или училище. 10,3% имеют незаконченное среднее образование.

Таблица №1. Уровень образования респондентов, %

Вариант ответа	%
Незаконченное среднее (9 классов школы)	10,3
Среднее (11 классов школы)	4,4
Профессионально-техническое, среднее специальное (колледж, училище)	13,4
Незаконченное высшее (только учусь в вузе)	20,0
Высшее (окончил вуз)	39,6
Научная степень (кандидат/доктор наук, PhD)	7,4
Нет ответа	5,0

По семейному статусу 45,5% респондентов холосты/не замужем, 32,8% - женаты/замужем, 19,8% респондентов живут в незарегистрированном браке.

Диаграмма №4. Семейное положение респондентов, %

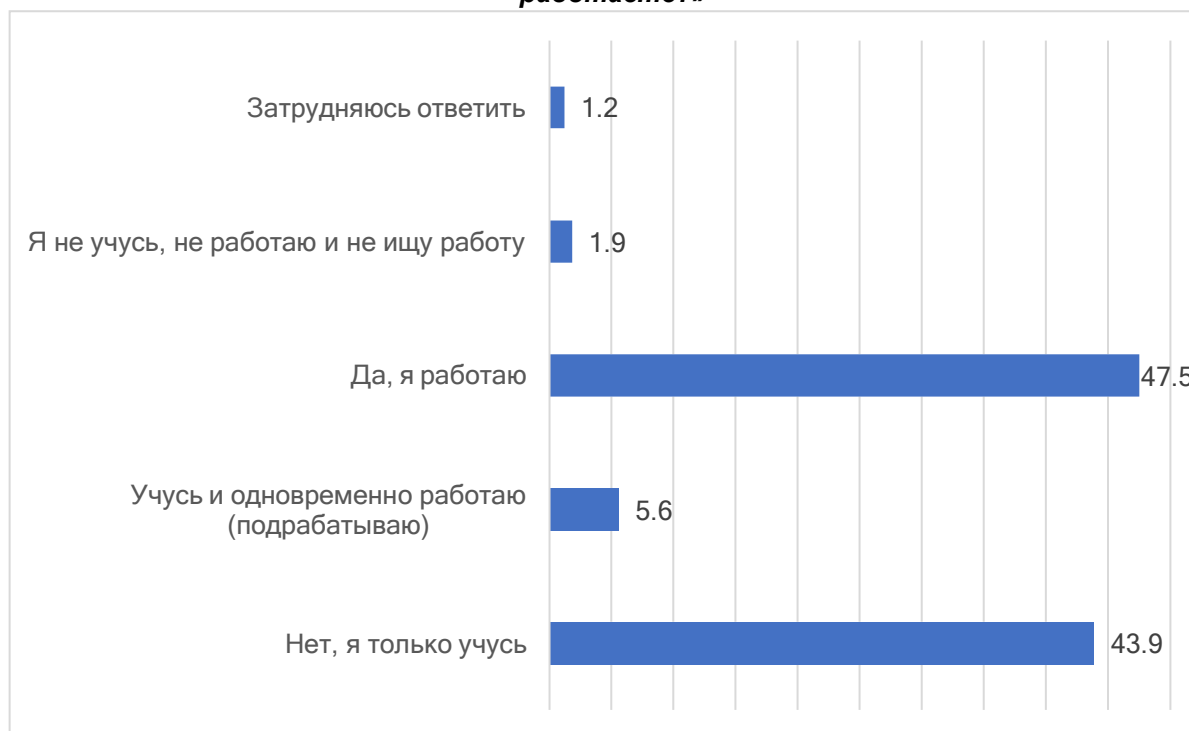
56,3% респондентов имеют двоих детей, 17,7% - одного ребенка. Каждый пятый респондент пока не имеет детей.

Диаграмма №5. Количество детей у респондентов, %

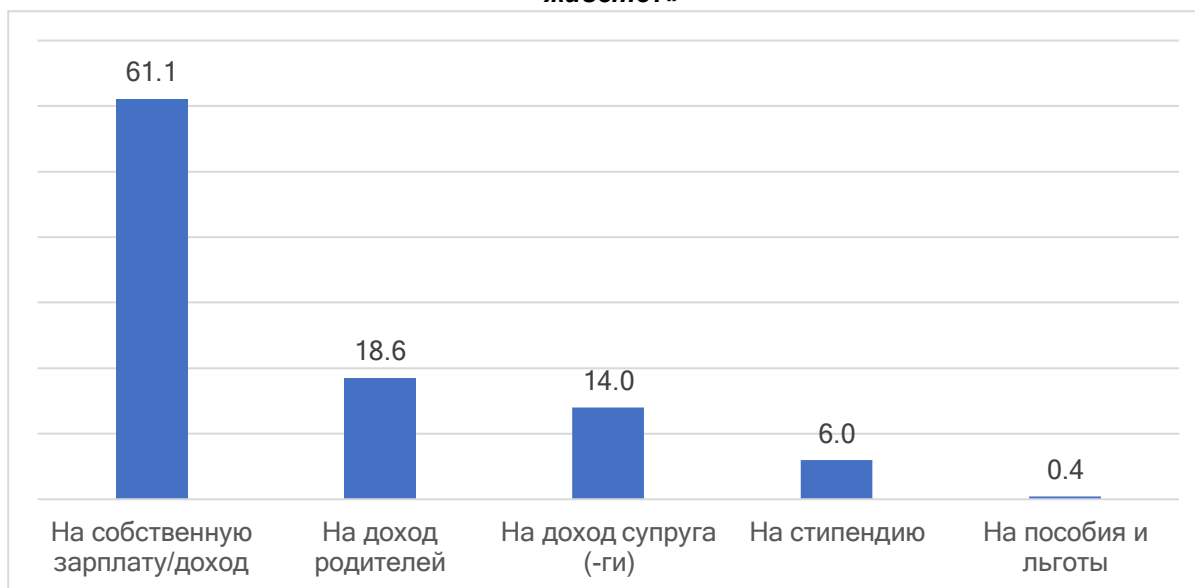
По статусу занятости 47,5% работают, 43,9% - учатся, 5,6% одновременно и учатся, и работают. 1,9% респондентов не учатся, не работают и не ищут работу.

Диаграмма №6. Распределение ответов на вопрос: «В настоящее время Вы работаете?»

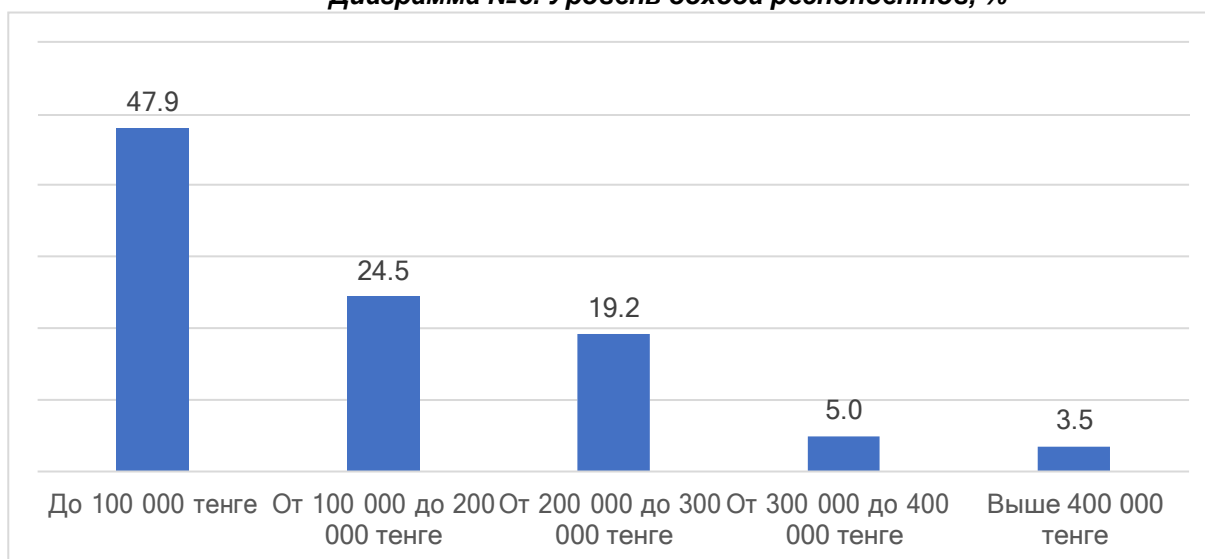
61,1% респондентов живут на собственную заработную плату, 18,6% - на доход родителей, 14% - на доход супруга, 6% - на стипендию, 0,4% - на пособия и льготы.

Диаграмма №7. Распределение ответов на вопрос: «На какие доходы Вы живете?»

По уровню дохода 47,9% респондентов получают в месяц до 100 000 тг, 24,5% - до 200 000 тг, 19,2% - до 300 000 тг, 5% - до 400 000 тг, 3,5% - выше 400 000 тг.

Диаграмма №8. Уровень дохода респондентов, %

16,7% респондентов - государственные служащие, 13,9% - специалисты в области науки, культуры, охраны здоровья, образования, дошкольного воспитания. Также представлены работники других сфер. 22,8% респондентов не работают.

Таблица №2. Сфера деятельности респондентов, %

Вариант ответа	%
Государственный служащий	16,7
Специалист в области науки, культуры, охраны здоровья, образования, дошкольного воспитания	13,9
Специалист финансовой сферы (банки, бухгалтерия и т.д.)	2,2
Бизнесмен, предприниматель	3,3
Работник СМИ	2,6
Работник сферы услуг	5,6
Работник сферы торговли	5,7
Работник строительной сферы	4,9
Работник сельского хозяйства	4,8
Технический персонал (охранник, вахтер, техничка и т.д.)	2,6
Самостоятельно занятые, фрилансеры	3,0
Без постоянного места работы, подрабатываю в разных местах	6,0
Временно не работаю или нахожусь в декрете	5,1
Не работаю	22,8
Нет ответа	0,5
Затрудняюсь ответить	0,6

1. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

В целях изучения социально-экономического положения сельской молодежи респондентам был задан блок вопросов касательно уровня их жизни, доступа к различным благам, степени закредитованности, а также о злободневных проблемах.

Ответы респондентов на вопросы о качестве жизни позволили определить, что **значительная часть сельской молодежи испытывает определенные материальные трудности**. Результаты анализа ответов респондентов на вопросы о качестве жизни показывают, что значительная часть молодежи, проживающей в сельских районах, сталкивается с серьезными материальными затруднениями. Сортировка ответов респондентов позволяет выявить некоторую градацию или несколько категорий молодежи в данном контексте – кому относительно тяжело жить, кому очень тяжело, и кто вовсе не сталкивается с материальными проблемами. Также отдельно выделяется группа молодежи, которой на сегодняшний день не свойственны материальные проблемы.

47,5% опрошенных вынуждены ограничивать свои расходы только необходимыми предметами, не имея возможности позволить себе приобретение даже базовой бытовой техники. Это указывает на то, что около половины молодежи в сельской местности испытывает недостаток средств для комфортного уровня жизни.

Кроме того, 34,6% респондентов сообщили о наличии некоторого уровня достатка, однако у них отсутствует возможность приобретения автотранспорта. Данная категория молодежи не испытывает серьезных материальных проблем, но и при этом ведет достаточно сдержанный образ жизни.

Важно отметить, что небольшая группа опрошенных (6,2%) сталкивается со значительными трудностями и испытывает серьезные затруднения с оплатой даже самых неотложных счетов. Это доля молодых людей, для которых финансовые трудности являются доминирующей проблемой. Их неспособность справиться с неотложными финансовыми обязательствами может свидетельствовать о низком уровне доходов и безработице.

Об отсутствии денежных проблем твердо заявляет менее десятой части респондентов – 8,8%. Это может свидетельствовать о наличии стабильного и удовлетворительного уровня их личных или общих семейных доходов у данной группы. То есть, лишь небольшая часть сельской молодежи имеет возможность находиться в более устойчивом финансовом положении, не испытывая серьезных денежных трудностей. Однако даже в этом случае стоит учитывать, что остальные респонденты все еще сталкиваются с различными уровнями материальных ограничений, что подчеркивает актуальность задач по улучшению экономической ситуации среди сельской молодежи. Все это подчеркивает необходимость создания мер поддержки молодежи и создания более благоприятных условий для развития и процветания молодых людей в сельских районах.

В целом, прорисовка общей картины материального благополучия сельской молодежи является одним из основополагающих аспектов данного исследования и наводит на поиск взаимосвязей выявленных особенностей с ответами по последующие вопросы. Проявляется четкий запрос от респондентов на меры по поддержке данной категории населения для повышения качества жизни.

Диаграмма №9. Распределение ответов на вопрос: «Какое из следующих высказываний лучше всего характеризует сегодня материальное положение Вашей семьи?», %

При этом десятая часть (10,7%) опрошенных не предпринимает никаких мер для повышения качества своей жизни. Это интересный аспект, который указывает на разнообразие подходов к улучшению жизненной ситуации и наличие различных мотиваций у индивидуумов. Следует отметить, что отсутствие действий со стороны респондентов может быть связано с рядом факторов – недоверием и отсутствием надежды на лучшую жизнь, отсутствием каких-либо ресурсов – например, ноутбука, книг, доступа к онлайн-курсам, а также отсутствием мотивации, например, это может быть характерно для лиц, которые находятся на полном обеспечении у своих родных и близких – молодых мам, молодых людей, ведущих домашнее хозяйство.

Еще одна десятая часть опрошенных (10,8%) предпочитает инвестировать в свое будущее. Такой подход говорит о стремлении создать долгосрочную финансовую стабильность.

Важно отметить, что преобладающая часть респондентов все же предпринимает серьезные попытки улучшить свою жизнь. 43,8% из них регулярно проходят обучение и курсы повышения квалификации, что свидетельствует о стремлении к профессиональному росту и адаптации к изменяющимся требованиям рынка труда. 41,9% активно работают над получением высшего образования, что может иметь долгосрочный положительный эффект на их карьерные перспективы.

По отношению к формам обучения, 23% опрошенных выбирают онлайн-формат, что свидетельствует о популярности современных технологий в образовательной сфере.

Кроме того, 29,3% респондентов подрабатывают, что может дополнительно способствовать улучшению их финансового положения, а 28,7% занимаются развитием собственного бизнеса, что подчеркивает предпринимательский потенциал и стремление к независимости.

Таблица №3. Распределение ответов на вопрос: «Какие меры Вы предпринимаете для повышения качества своей жизни?», %

Вариант ответа	%
Регулярно учусь, повышаю свою квалификацию на курсах, семинарах	43,8
Получаю высшее образование	41,9
Подрабатываю	29,3
Развиваю бизнес	28,7
Обучаюсь на онлайн-курсах	23,0
Работаю на основной работе	18,3
Инвестирую	10,8
Ничего не предпринимаю	10,7
Стремлюсь получить пассивный доход	4,0
Затрудняюсь ответить	1,6

Анализ мер по повышению качества жизни в разрезе возрастных групп показывает, что обучение на онлайн-курсах больше характерно для молодежи от 14 до 18 лет, тогда как традиционные форматы повышения квалификации более предпочтительны для молодежи в возрасте от 29 до 34 лет. Эти различия могут быть обусловлены как особенностями доступа к образовательным ресурсам, так и сменой практических приоритетов в разные жизненные периоды.

Анализ данных позволяет заметить, что 25,1% респондентов в возрасте от 14 до 18 лет выбрали онлайн-формат обучения, в то время как среди молодых людей от 29 до 34 лет этот вариант был предпочтительнее для 19,3% опрошенных. Также курсы повышения квалификации указали 43,1% молодежи от 14 до 18 лет и 46,2% молодых в возрасте от 29 до 34 лет. Это может указывать на более активное стремление к профессиональному росту и углубленному обучению в традиционном формате в этих возрастных группах.

Следует также отметить, что старшая возрастная группа (29-34 лет) для повышения качества своей жизни чаще других практикует подработки (34,2%). Это может быть обусловлено желанием дополнительного заработка для обеспечения своих финансовых потребностей или реализации дополнительных планов. Подработка считается традиционным средством для увеличения общего дохода. Этот метод часто применяется для улучшения финансового положения.

Важно отметить, что развитие собственного бизнеса больше характерно для групп 14-18 лет и 24-28 лет (29,1% и 30,7% соответственно). Это может указывать на рост предпринимательского интереса среди молодежи и стремление к развитию собственного дела в разных возрастных интервалах.

Таблица №4. Распределение ответов на вопрос: «Какие меры Вы предпринимаете для повышения качества своей жизни?» в разрезе возрастных групп, %

Вариант ответа	14-18	19-23	24-28	29-34
Регулярно учусь, повышаю свою квалификацию на курсах, семинарах	43,1	44,1	42,7	46,2
Получаю высшее образование	40,2	41,4	42,6	43,7
Обучаюсь на онлайн-курсах	25,1	25,6	20,9	19,3
Подрабатываю	25,1	29,2	29,3	34,2
Работаю на основной работе	19,6	18,5	17,0	18,7
Инвестирую	11,6	9,6	11,4	10,8
Развиваю бизнес	29,1	27,5	30,7	26,3
Стремлюсь получить пассивный доход	4,8	3,8	3,9	3,8
Ничего не предпринимаю	11,6	9,8	11,4	10,1
Затрудняюсь ответить	0,5	1,7	2,0	1,6

Касательно материальных благ, ситуация по обеспеченности значительной части сельской молодежи жильем, автомобилями и девайсами выглядит достаточно благополучно.

Большинство опрошенных (78,5%) имеют компьютер или ноутбук, что свидетельствует о высокой степени цифровой грамотности и доступности информационных технологий среди данной аудитории. Это может указывать на широкие возможности для обучения и саморазвития в онлайн-формате, а также на потенциал использования информационных ресурсов для профессионального и личного роста.

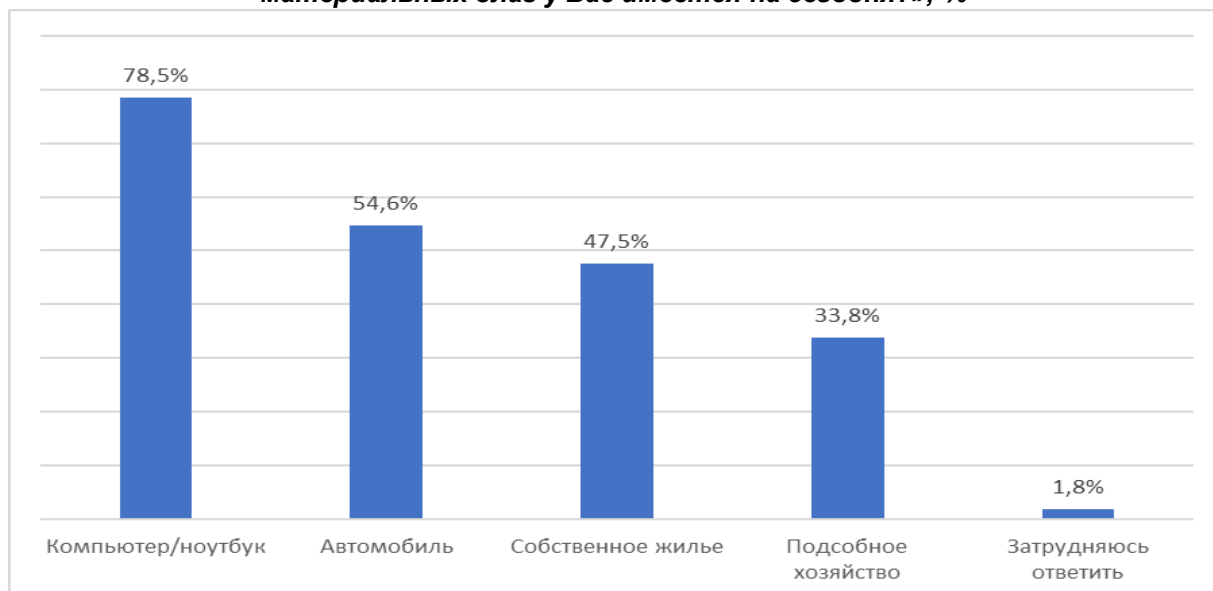
Отметим также, что 54,6% опрошенных, то есть, чуть больше половины респондентов, имеют автомобиль. Это говорит о достаточно высоком уровне достатка данной категории молодых людей.

По результатам опроса, 47,5% респондентов располагают собственным жильем. Обладание на правах собственности недвижимостью – это важный показатель материального благополучия. В данном случае почти половина опрошенных являются владельцами домов (квартир). Это является важным аспектом в повышении уровня жизни и создании финансовой стабильности, так как собственное жилье может служить источником уверенности в будущем.

Кроме того, 33,8% опрошенных имеют подсобное хозяйство. Это может указывать на активное участие в сельском хозяйстве или дополнительные источники дохода, которые способствуют укреплению экономической позиции данной группы.

В целом, эти данные демонстрируют наличие у опрошенных значительных ресурсов и потенциала для дальнейшего улучшения качества их жизни, а также разнообразие подходов к использованию имеющихся возможностей.

Диаграмма №10. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленных материальных благ у Вас имеется на сегодня?», %

Важно отметить, что в разрезе статуса занятости почти в равной степени обеспеченности компьютером или ноутбуком (78,2%, 74,8% и 79,9%), автомобилем (57,3%, 58,6% и 52,3%), собственным жильем (47,3%, 45,9% и 46,8%) отмечают те респонденты, которые только учатся, одновременно учатся и работают, и те, кто только работают. Это может свидетельствовать о том, что независимо от статуса занятости, доступ к технологиям, транспорту и собственному жилью является

относительно равномерным, что может способствовать улучшению их жизненного статуса.

Интересно отметить, что те, кто не учится и не работает, и при этом не ищет работу, больше других категорий обеспечены собственным жильем (62,2%), подсобным хозяйством (40,5%). Учитывая специфику сельской местности, необходимость ведения сельского хозяйства, можно предположить, что данная категория молодежи не имеет официального статуса занятости «по согласованию» с родственниками, то есть, занимается хозяйством, материальное обеспечение – общее с семьей, и не заинтересованы в официальном трудоустройстве. Это может говорить о том, что официальное трудоустройство для данной группы не является приоритетом, так как их занятость и обеспеченность организованы иначе.

Таблица №5. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленных материальных благ у Вас имеется на сегодня?» в разрезе статуса занятости, %

Вариант ответа	Нет, я только учусь	Учусь и одновременно работаю (подрабатываю)	Да, я работаю	Я не учусь, не работаю и не ищу работу	Я не учусь, не работаю (ищу работу)	Нахожусь в декретном отпуске	Не работаю по причине инвалидности	Затрудняюсь ответить
Компьютер/ноутбук	78,2	74,8	79,9	67,6	0,0	0,0	0,0	75,0
Автомобиль	57,3	58,6	52,3	51,4	0,0	0,0	0,0	37,5
Собственное жилье	47,3	45,9	46,8	62,2	0,0	0,0	0,0	62,5
Подсобное хозяйство	33,3	31,5	34,2	40,5	0,0	0,0	0,0	37,5
Затрудняюсь ответить	2,1	0,9	1,6	2,7	0,0	0,0	0,0	4,2

Вопросы касательно доступных населению благ, позволили выявить, что значительная часть молодежи **не имеет достаточного доступа к важнейшим общественным благам** – питьевой воде, санитарии, инфраструктуре. Эти данные подчеркивают сложности, с которыми сталкиваются некоторые группы молодежи, и вызывают потребность в усиленной поддержке и улучшении качества жизни в этих аспектах.

В частности, всего 62,5% опрошенных отметили, что имеют доступ к чистой питьевой воде, что свидетельствует о том, что более трети молодежи может испытывать сложности с обеспечением себя этим основным ресурсом. Дополнительно, лишь 23,5% респондентов имеют доступ к хорошей инфраструктуре, включая дороги и транспортные связи. Это указывает на необходимость инвестирования в развитие инфраструктуры для улучшения качества жизни и создания условий для более комфортной и устойчивой среды.

Важно также отметить, что только 18% опрошенных удовлетворены санитарным условиям (канализация, септики). Это говорит о значимости улучшения санитарной инфраструктуры для обеспечения здоровья и комфорта молодежи

Гендерное равенство отметили лишь 3,1% опрошенных, что свидетельствует о том, что восприятие и осознание проблемы неравенства полов требует дополнительного внимания. Это также может указывать на то, что требуется увеличение уровня информированности молодежи по вопросам гендерного равенства.

Только 3% респондентов указали на доступность возможностей для занятия спортом. Этот показатель может свидетельствовать о недостаточной доступности спортивных инфраструктур и мероприятий, которые могли бы поощрить молодежь к здоровому образу жизни и физической активности.

Доступ к бесперебойному Интернету отметили далеко не все молодые сельчане – о том, что он имеет к нему доступ, сообщил только каждый десятый опрошенный – 9,1%. Этот показатель свидетельствует о том, что сфера информационных технологий и доступа к онлайн-ресурсам остается вызовом для некоторых сельских областей и может быть связан с ограниченной инфраструктурой или ограниченным финансовым доступом.

Ограниченный доступ к Интернету может ограничивать молодежь в доступе к образовательным и информационным ресурсам, а также в возможности общения и взаимодействия в онлайн-среде. Это может повлиять на их способности для обучения, развития и поддержания связей, и потребовать дополнительных усилий для сокращения цифрового разрыва между разными областями и группами населения.

Для решения этой проблемы может потребоваться расширение доступности интернет-инфраструктуры в сельских районах, а также проведение образовательных программ и мероприятий, которые бы способствовали повышению цифровой грамотности и осознанному использованию ресурсов онлайн-среды.

Диаграмма №11. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленных возможностей и благ у Вас есть на данный момент?», %

При этом ситуация различается в зависимости от региона. Так, доступ к чистой питьевой воде больше всего отмечают респонденты из Атырауской области (73,6%), меньше всего – в Костанайской (55,1%). Это коррелирует с данными, которые озвучивали в течение последних нескольких лет официальные представители государственных органов. Так, на заседании Правительства в мае 2023 года Костанайская область была отмечена в качестве одного из регионов с

наименьшим доступом к питьевой воде – 80,4%¹. Атырауская область отмечается как один из регионов с высоким уровнем обеспеченности данным ресурсом – 98,5%².

Доступ к качественной медицине отмечают 33,2% опрошенных в Жамбылской области, около 32% – респонденты в Абайской, Актюбинской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областях. В Улытауской области этот показатель зафиксирован на уровне 8,3%, в Акмолинской области – 15,1%.

Таблица №6. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленных возможностей и благ у Вас есть на данный момент?» в региональном разрезе, %

Область	Доступ к чистой питьевой воде	Доступ к санитарии (канализация, септики)	Доступ к беспроводному Интернету	Доступ к качественному образованию	Доступ к качественной медицине	Хорошая инфраструктура	Возможности для трудоустройства и развития карьеры	Возможности для развития творчества	Гендерное равенство	Возможность заниматься спортом	Ничего из перечисленного	Затрудняюсь ответить
Абайская	56,6	18,9	3,8	18,9	32,1	9,4	30,2	1,9	1,9	5,7	1,9	20,8
Акмолинская	62,8	17,4	11,6	16,3	15,1	29,1	23,3	3,5	8,1	3,5	2,3	12,8
Актюбинская	58,7	20,6	11,1	11,1	31,7	22,2	27,0	3,2	3,2	4,8	1,6	12,7
Алматинская	61,4	19,9	9,6	15,7	23,5	24,4	24,4	3,9	3,3	2,4	1,5	13,3
Атырауская	73,6	13,8	17,2	11,5	24,1	31,0	24,1	3,4	3,4	4,6	0,0	8,0
Западно-Казахстанская	61,0	15,6	9,1	14,3	22,1	19,5	23,4	10,4	2,6	2,6	2,6	19,5
Жамбылская	62,1	18,4	6,3	10,5	33,2	25,8	20,5	4,2	3,2	2,1	2,1	14,2
Жетысуская	66,0	21,6	7,2	16,5	17,5	29,9	23,7	11,3	4,1	3,1	2,1	10,3
Карагандинская	62,3	18,9	7,5	15,1	28,3	18,9	28,3	0,0	5,7	1,9	3,8	13,2
Костанайская	55,1	19,2	5,1	11,5	20,5	16,7	32,1	5,1	1,3	0,0	3,8	20,5
Кызылординская	62,6	12,2	11,4	18,7	21,1	26,0	29,3	3,3	2,4	3,3	4,1	13,8
Мангистауская	64,2	19,2	8,3	11,7	29,2	25,8	20,0	3,3	5,0	8	3,3	10,0
Павлодарская	64,2	18,9	5,7	13,2	32,1	20,8	30,2	0,0	3,8	5,7	1,9	11,3
Северо-Казахстанская	58,1	24,2	9,7	6,5	32,3	22,6	25,8	4,8	1,6	9,7	4,8	8,1
Туркестанская	62,1	17,0	9,8	17,6	25,7	22,0	25,5	4,4	1,7	2,8	1,3	15,0
Улытауская область	66,7	25,0	0,0	33,3	8,3	33,3	25,0	8,3	0,0	0,0	0,0	8,3
Восточно-Казахстанская область	70,9	10,9	7,3	20,0	27,3	14,5	25,5	1,8	3,6	3,6	5,5	10,9

Анализ ответов респондентов демонстрирует высокую закредитованность среди сельской молодежи. Половина опрошенных (50,2%) имеет кредит либо рассрочку на технику или мебель, что еще раз подтверждает сделанный ранее вывод о том, что значительная часть сельской молодежи испытывает материальные трудности с покупкой необходимых для жизни предметов. Другими словами, каждый второй молодой сельчанин не имеет возможности и свободных денежных средств на покупку предметов домашнего обихода, то есть на комфорт в бытовой жизни. Такое явление может свидетельствовать об ограниченных экономических возможностях для значительной части молодежи в сельской среде.

Также около половины респондентов (46,1%) имеет потребительский кредит. При этом важно отметить, что многие субъекты малого и среднего предпринимательства предлагают рассрочку, различные опции приобретения

¹ Жители всех городов и сел Казахстана будут обеспечены чистой питьевой водой до конца 2025 года.

<https://primeminister.kz/ru/news/zhiteli-vsekh-gorodov-i-sel-kazahstana-budut-obespecheny-chistoy-pitevoy-vodoy-do-kontsa-2025-goda-23951>

² В каких регионах Казахстана наименьший доступ к чистой питьевой воде у населения. https://www.inform.kz/ru/v-kakih-regionah-kazahstana-naimen-shiy-dostup-k-chistoy-pit-evoy-vode-u-naseleniya_a3862597

товаров через банковские программы. Однако часть населения все же предпочитает получить кредит именно в денежном эквиваленте, нежели в виде товаров или услуг.

Также 26% имеет кредит на одежду. Кредит на одежду в Казахстане становится все более распространенной практикой среди населения. Этот тренд может указывать на изменение в потребительском поведении, где люди используют кредитные средства не только для приобретения товаров длительного пользования, но и для удовлетворения текущих потребностей, таких как покупка одежды.

Такое поведение может быть связано с разнообразием предложений со стороны магазинов, предоставляющих возможность оформления рассрочки или кредита на месте. Это может быть особенно привлекательно для молодых людей и семей, которые стремятся следовать модным тенденциям и приобретать новые вещи, не всегда имея достаточное количество средств в данный момент.

Однако, увеличение числа кредитов на одежду также может вести к увеличению долговой нагрузки на домохозяйства, особенно если не уделяется достаточно внимания планированию бюджета и расчету способности погасить кредит. Важно, чтобы потребители внимательно изучали условия кредитных сделок, а также анализировали свои финансовые возможности, чтобы избежать проблем с погашением долга в будущем.

О наличии ипотеки сказали 13,3% опрошенных. Сельские жители, как правило, сталкиваются с другими факторами, такими как неразвитая инфраструктура, удаленность от городских центров, а также сезонные аспекты их занятости, что может повлиять на их платежеспособность в рамках ипотечного кредитования. В этом контексте важно разрабатывать специальные программы и подходы, учитывающие особенности сельской местности, чтобы сделать ипотеку более доступной и устойчивой для жителей этих территорий.

Лишь 7,9% респондентов отметили, что не имеют никаких займов в банках и микрокредитных организациях. Это меньше, чем десятая часть респондентов. Таким образом, наблюдается закредитованность большей части сельской молодежи, при этом назначение займов варьируется от ипотеки до покупки одежды.

Диаграмма №12. Распределение ответов на вопрос: «Имеете ли Вы займы в банках, микрокредитных организациях?», %

При этом с погашением кредитов в той или иной степени справляется лишь половина опрошенных. 17,5% отметили, что справляются однозначно, демонстрируя высокую финансовую дисциплину. Еще 34,5% респондентов

отметили «скорее да, чем нет», выражая определенный уровень уверенности в своих финансовых возможностях.

Однако 21% опрошенных признали, что, скорее, не справляются с погашением кредитов, что может указывать на некоторые сложности или неожиданные обстоятельства, влияющие на их финансовое положение. Интересно, что 12% респондентов сообщили о том, что вовсе не могут справиться с расходами на погашение ежемесячных платежей, что может говорить о недостаточной финансовой подготовке или недостаточной осведомленности о своих возможностях и обязательствах.

Такие данные подчеркивают важность продвижения финансовой грамотности и умения планировать бюджет для тех, кто рассматривает возможность взятия кредитов. Обучение навыкам управления финансами и реализация программ по повышению финансовой грамотности могут помочь уменьшить риск неплатежей и обеспечить более устойчивую финансовую ситуацию среди заемщиков.

Диаграмма №13. Распределение ответов на вопрос: «Справляетесь ли Вы самостоятельно с выплатой ежемесячного платежа по займам?», %

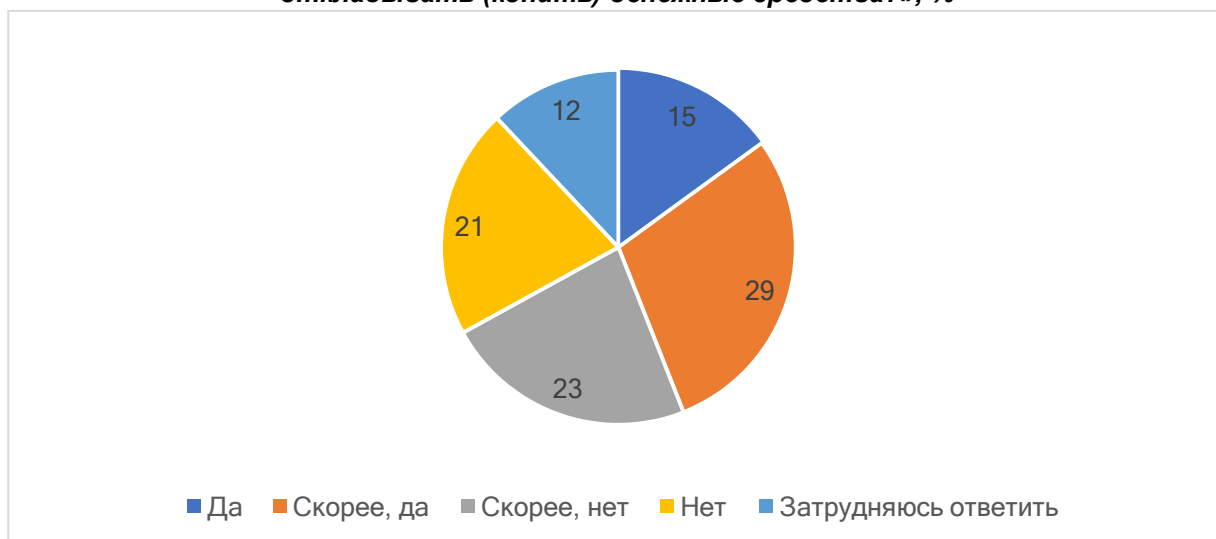
Накапливать денежные средства удастся 15% респондентов, что говорит о наличии у этой группы высокой степени финансовой дисциплины и умения стратегически управлять своими финансами. Для них процесс накопления является приоритетом, позволяющим обеспечить будущую финансовую стабильность.

Значительная доля респондентов, а именно 29%, отметили, что «скорее, да», иногда удается откладывать денежные средства. Это может указывать на переменчивость в их финансовой деятельности, возможно, связанную с не постоянными источниками дохода или переменчивостью в расходах.

Необходимо отметить, что 21% опрошенных вовсе не практикуют накопление денег. Это может быть связано с разными факторами, такими как недостаток свободных денежных средств, отсутствие финансовой грамотности или приоритизация текущих потребностей перед накоплениями.

Эти результаты еще раз подчеркивают важность продвижения финансовой грамотности и развития навыков управления личными финансами. Обучение по эффективному управлению личным и семейным бюджетом могут помочь большему числу людей осознанно управлять своими финансами и стремиться к достижению финансовых целей.

Диаграмма №14. Распределение ответов на вопрос: «Удается ли Вам откладывать (копить) денежные средства?», %

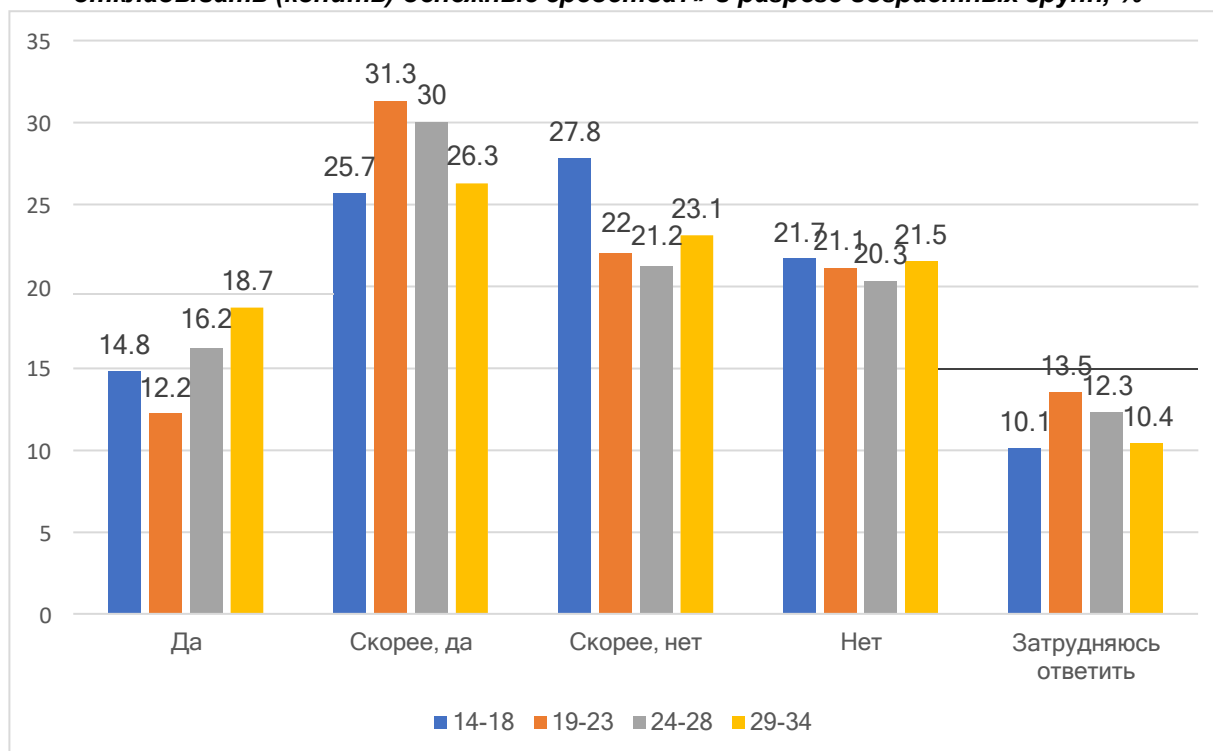

При этом анализ в разрезе возрастных групп показывает, что больше всего к откладыванию денег привержены молодые люди в возрасте от 29 до 34 лет. Вероятно, в этот период многие из них начинают более ответственно относиться к своим финансам, задумываясь о будущем, создании семьи и планировании долгосрочных целей. Эта возрастная группа обладает более стабильным доходом и относительной финансовой независимостью, что способствует способности к накоплениям.

Также важно отметить, что больше всего тех, кто собирает деньги время от времени, находится среди возрастных групп от 19 до 23 и от 24 до 28 лет. Это может указывать на активное стремление молодых людей начать накапливать деньги, осознавая важность финансовой стабильности в будущем. В этом возрастном диапазоне многие могут сталкиваться с первыми работами и независимыми финансами, что может побуждать к освоению навыков управления личными деньгами.

Эти наблюдения также подчеркивают значимость финансовой грамотности и образования, которое помогает молодым людям более осознанно планировать и управлять своими финансами, независимо от возраста.

Диаграмма №15. Распределение ответов на вопрос: «Удастся ли Вам откладывать (копить) денежные средства?» в разрезе возрастных групп, %

Анализ ответов респондентов на вопрос **«Какие проблемы сегодня наиболее актуальны для Вас и Ваших близких?»** позволил выявить **топ-5 проблем**, с которыми сталкивается сельская молодежь. **Высокие цены на продукты питания и предметы первой необходимости** составляют первую проблему (50,5%). Это может значительно ограничивать финансовые возможности молодых людей и влиять на их качество жизни.

Второй важной проблемой является **низкий уровень доходов** (47%). Хотя частично это зависит от индивидуальных усилий молодежи, важно учитывать, что сельская местность зачастую ограничена рабочими местами и экономическими возможностями, что оказывает влияние на доходы молодежи.

Безработица также является острой проблемой для 35,4% респондентов. Это отражает проблему недостатка рабочих мест для трудоустройства в сельских районах. Как и в случае с проблемой низкого уровня доходов, проблема безработицы должна решаться комплексно, с активным вовлечением всех стейкхолдеров.

Низкое качество инфраструктуры (18,4%) также оказывает существенное воздействие на доступ к разнообразным услугам и возможностям, что ограничивает комфорт и перспективы для развития молодежи на селе. Недостаточно развитая инфраструктура может привести к затруднениям в получении образования, медицинской помощи и других важных услуг.

Отсутствие современных дорог, недостаточное наличие общественного транспорта и ограниченный доступ к средствам связи могут усложнить доступ молодежи к образовательным учреждениям, рабочим местам в ближайших городах, а также к культурным и спортивным мероприятиям. Это также может отразиться на возможностях для личностного и профессионального роста молодежи.

Слабая инфраструктура также может влиять на экономические перспективы сельских районов, затрудняя привлечение инвестиций и создание новых рабочих мест.

Решение этой проблемы требует совместных усилий государства, общественных организаций и местных жителей. Инвестиции в развитие инфраструктуры, содействие развитию местных предприятий и инициатив могут содействовать улучшению качества жизни молодежи в сельских районах.

Проблема семейно-бытового насилия (17%) требует внимания и действий как граждан, так и государства. Эта проблема оказывает негативное воздействие на общество в целом и на психологическое и физическое благополучие молодежи, в частности. Важна роль образования, семейного воспитания и примера родителей, но также необходимо усиление идеологической работы, поддержка семейных ценностей и усиление законодательства в этой области. Для успешного решения проблемы семейно-бытового насилия необходимо объединить усилия организаций образования, общества и государства, чтобы создать безопасную среду для граждан. Стоит также отметить, что данная проблема «обогнала» проблему «Пагубных привычек» и «Низкое качество медицины» (16,3% и 15,6% соответственно).

Таблица №7. Распределение ответов на вопрос: «Какие проблемы сегодня наиболее актуальны для Вас и Ваших близких?», %

Вариант ответа	%
Высокие цены на продукты питания и предметы первой необходимости	50,5
Низкий уровень доходов	47
Безработица	35,4
Низкое качество инфраструктуры (плохие дороги, отсутствие коммуникаций и т.д.)	18,4
Семейно-бытовое насилие	17
Пагубные привычки (табакокурение, алкоголизм, наркомания)	16,3
Низкое качество медицины	15,6
Отсутствие перспектив для развития и самореализации	15
Низкое качество образования	13,1
Отсутствие собственного жилья	12,9
Отсутствие условий для проведения досуга (коворкинг-пространств, дворовых клубов, и т.д.)	11,4
Отсутствие спортивных клубов	10,1
Высокий уровень преступности	9,3
Экологические проблемы	9,2
Качество и доступность питьевой воды	9
Затрудняюсь ответить	0,7

При анализе по возрастным группам можно отметить, что проблемы молодежи в разных возрастах имеют свои особенности, но при этом обозначенные пять проблем являются актуальными для всех возрастных категорий. Это свидетельствует о всесторонности и масштабности этих вопросов.

Однако есть некоторые нюансы, которые выделяются в зависимости от возраста. Например, молодежь в возрасте от 19 до 23 лет больше всего обращает внимание на низкое качество инфраструктуры (19,2%). В этом возрасте, вероятно, люди сталкиваются с вопросами образования, поиска работы, и, в целом, некой выработки жизненной стратегии, и ограниченная инфраструктура может оказывать влияние на их возможности.

От 24 до 28 лет важной проблемой для молодежи становятся пагубные привычки (19,7%). Эта проблема особенно актуальна в контексте появления и распространения синтетических наркотиков, электронных девайсов для курения, увеличиваются риски ухудшения здоровья и благополучия молодежи.

Молодежь от 29 до 34 лет выделяет проблему отсутствия перспектив для развития и самореализации (16,8%). В этом возрасте многие молодые люди уже создали семьи, устроились на работу и сталкиваются с вопросами о своем

профессиональном и личном росте. Недостаток перспектив может вызвать чувство стагнации и дискомфорта.

Эти наблюдения подчеркивают необходимость принятия комплексных и многоплановых подходов к решению проблем молодежи, учитывая их возрастные особенности и потребности.

Таблица №8. Распределение ответов на вопрос: «Какие проблемы сегодня наиболее актуальны для Вас и Ваших близких?» в разрезе возрастных групп, %

Вариант ответа	14-18	19-23	24-28	29-34
Низкий уровень доходов	45,8	47,4	46,5	48,7
Высокие цены на продукты питания и предметы первой необходимости	52,9	50,4	49,8	49,4
Безработица	37,0	31,9	36,8	38,0
Отсутствие собственного жилья	11,9	14,1	13,1	11,1
Отсутствие условий для проведения досуга (коворкинг-пространств, дворовых клубов, и т.д.)	11,1	11,3	10,1	14,2
Отсутствие спортивных клубов	10,6	10,1	10,1	9,5
Низкое качество медицины	14,0	18,6	13,3	15,5
Низкое качество образования	13,2	13,5	13,3	11,7
Низкое качество инфраструктуры (плохие дороги, отсутствие коммуникаций и т.д.)	16,7	19,2	18,7	18,0
Высокий уровень преступности	9,8	10,1	8,9	7,9
Пагубные привычки (табакокурение, алкоголизм, наркомания)	15,3	14,7	19,7	13,9
Отсутствие перспектив для развития и самореализации	15,6	15,5	13,3	16,8
Экологические проблемы	8,5	9,6	8,3	11,1
Качество и доступность питьевой воды	9,5	9,6	8,6	7,9
Семейно-бытовое насилие	16,4	14,7	19,2	17,7
Затрудняюсь ответить	0,8	0,8	0,6	0,3

По данным опроса, большинство респондентов выражает мнение, что решение проблем молодежи в значительной мере должно возлагаться на государственные органы. 43,1% опрошенных указали на «Центральные органы власти» как ответственных за решение данных вопросов, а 33% выразили уверенность в ключевой роли местных органов власти в их решении.

Тем не менее, также 34% респондентов считают, что решение проблем должно быть в зоне ответственности каждого индивида. Это свидетельствует о приоритетности для этих респондентов личной ответственности и роли индивидуальных усилий в преодолении насущных проблем.

19,3% опрошенных признали важную роль родителей и родственников в решении проблем молодежи. Это подчеркивает, как инфантильный настрой, так и значение семейной поддержки в жизни молодежи.

Такое разнообразие мнений указывает на сложность проблем молодежи и необходимость совместных усилий государства, общества и индивидуальных граждан для их решения. Комбинированный подход, включающий государственную поддержку, личную инициативу и усилия семейного воспитания, может содействовать более полному и эффективному решению данных вопросов.

Диаграмма №16. Распределение ответов на вопрос: «Кто, по Вашему мнению, должен заниматься решением проблем молодежи в Вашем селе?», %

В рамках опроса молодежь сельских районов выразила свои мнения относительно того, какие шаги государственные органы могли бы предпринять для решения проблем, с которыми они сталкиваются. Основываясь на результатах опроса, можно выделить следующие приоритеты.

1. Увеличение субсидий сельскому хозяйству (41,9%). Это свидетельствует о запросе молодых сельчан на государственную поддержку по развитию сельскохозяйственного сектора для обеспечения занятости и улучшения экономической ситуации в сельских районах.

2. Борьба с коррупцией (39,6%). Этот пункт указывает на осознание вреда, который может наносить коррупция, и важность прозрачности и честности в работе государственных органов.

3. Повышение качества медицинских услуг (27,9%). Это говорит о неудовлетворенности текущим состоянием медицинских услуг и запросе молодых людей в создании условий для эффективной диагностики и лечения в сельской местности.

Эти приоритеты отражают интересы и потребности молодежи сельских районов, и они могут служить ценной информацией для государственных органов при разработке политик и программ, направленных на поддержку и развитие сельской молодежи.

Диаграмма №17. Распределение ответов на вопрос: «Какие меры должны предпринимать государственные органы для решения проблем сельской молодежи?», %

2. САМОИДЕНТИФИКАЦИЯ МОЛОДЕЖИ

Самоидентификация молодежи включает в себя комплекс аспектов, которые неразрывно связаны с их личностным развитием и социокультурной интеграцией. Одним из ключевых аспектов является формирование индивидуальной идентичности. Молодые люди в сельской местности, так же, как и их сверстники из города, стремятся определиться с тем, кто они есть, какие ценности и убеждения у них сформировались, какие цели они преследуют. Этот процесс включает в себя размышления о национальной, культурной и личностной принадлежности, а также о месте и роли в обществе.

Еще одним важным аспектом самоидентификации молодежи является выбор путей и направлений развития. В современных условиях широкого доступа к информации, молодые люди имеют возможность формировать траекторию развития своих интересов, навыков и профессионального развития. Этот выбор может включать образование, профессиональную деятельность, участие в социальных и культурных инициативах, что, в свою очередь, оказывает влияние на их самоопределение.

Социокультурные аспекты также занимают важное место в самоидентификации сельской молодежи. Они могут быть связаны с сохранением традиций, обычаев и ценностей народа. Сильная связь с родными местами и традициями может формировать чувство принадлежности и уникальности, что важно для самоопределения молодежи в современном мире.

Таким образом, самоидентификация сельской молодежи – это сложный и многогранный процесс, который включает в себя формирование личной идентичности, выбор профессионального пути и осознание своего места в обществе. Этот процесс сильно зависит от внутренних убеждений, внешних обстоятельств и влияния социокультурной среды.

Анализ ответов респондентов показывает, что чуть меньше трети молодых людей из села имеют крепкую связь со своей малой Родиной – именно её 29,9% упоминает в первую очередь на вопросы о месте своего происхождения. 10,7% опрошенных еще более детально указывают эту местность – микрорайон, квадрат улиц. 27% опрошенных идентифицируют себя больше, как «из Казахстана», в целом.

Диаграмма №18. Распределение ответов на вопрос: «На вопрос о том, откуда Вы, что обычно говорите в первую очередь?», %

Из анализа данных видно, что национальная идентификация играет ключевую роль среди респондентов – 39,8% из них, в первую очередь, определяют себя по своей национальности. Это свидетельствует о глубокой приверженности культурному наследию и национальным ценностям, которые молодежь ценит и выделяет в своей идентичности.

22,9% респондентов, с другой стороны, прежде всего идентифицируют себя по гендерной принадлежности. Это указывает на важность осознания собственной роли и положения в обществе, а также на влияние социокультурных норм на формирование идентичности.

15,6% респондентов выбирают регион проживания в качестве ключевой идентификации. Это может отражать связь с окружающей средой, культурой и общественной структурой места, где они живут.

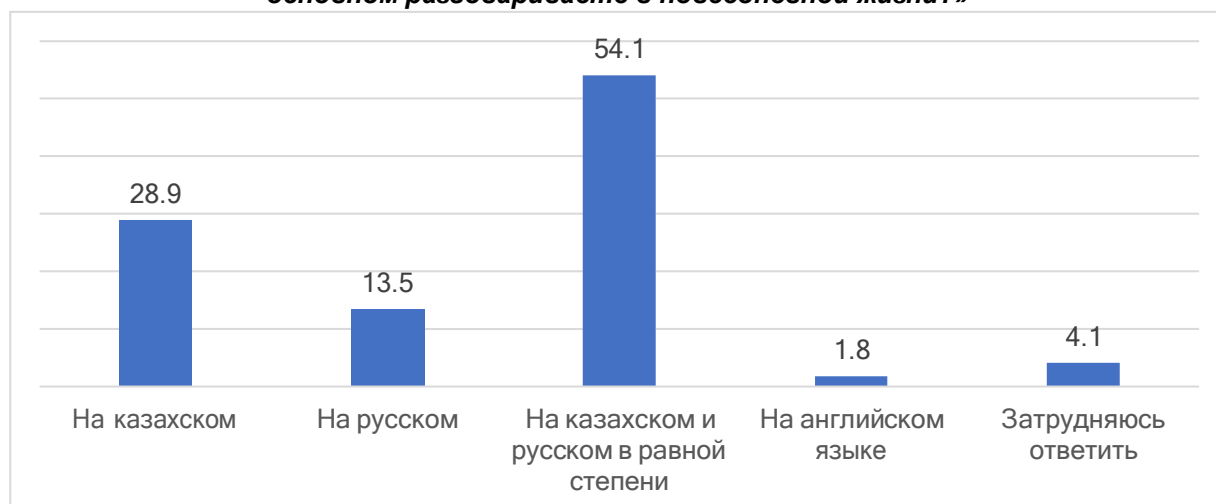
Эти данные показывают, что идентичность молодежи является многогранной и может включать в себя различные аспекты, такие как национальность, гендер, место проживания и, возможно, другие факторы. Это также указывает на важность осознания и признания разнообразия и уникальности каждой индивидуальной идентичности.

Диаграмма №19. Распределение ответов на вопрос: «Перечислите, по каким признакам Вы себя идентифицируете в первую очередь?», %

Ответы респондентов касательно языка общения в повседневной жизни идентичны ответам касательно восприятия аудио и видео контента, что говорит нам, что молодежь не только говорит, но и воспринимает аудио и видео контент полиязычно.

Диаграмма №20. Распределение ответов на вопрос: «На каком языке Вы в основном разговариваете в повседневной жизни?»

Однако распределение по регионам различается. Так, на государственном языке больше всего респонденты разговаривают в обычной жизни в Актюбинской (46%), Атырауской (40,2%), Жетысуской (40,2%), Улытауской областях (41,7%). Это может быть обусловлено как долгой исторической традицией использования государственного языка в этих регионах, так и составом населения, способствующим более широкому распространению государственного языка.

Респонденты из Костанайской (42,3%) и Северо-Казахстанской (32,3%) областей сказали, что в повседневной жизни в основном разговаривают на русском

языке. Это связано, прежде всего, с этническим составом населения, а также с тем, что данные области являются приграничными территориями с соседней Россией.

В равной степени и на казахском, и на русском говорят респонденты из Павлодарской (67,9%), Туркестанской (65,1%), Мангистауской (65%) областей.

В некоторых других регионах страны респонденты также используют государственный язык в повседневном общении. Это может свидетельствовать о глубокой приверженности культурным и языковым традициям народа. Такие результаты могут также быть связаны с особенностями этнического состава населения, а также с историческими факторами влияния разных культур на разные регионы страны.

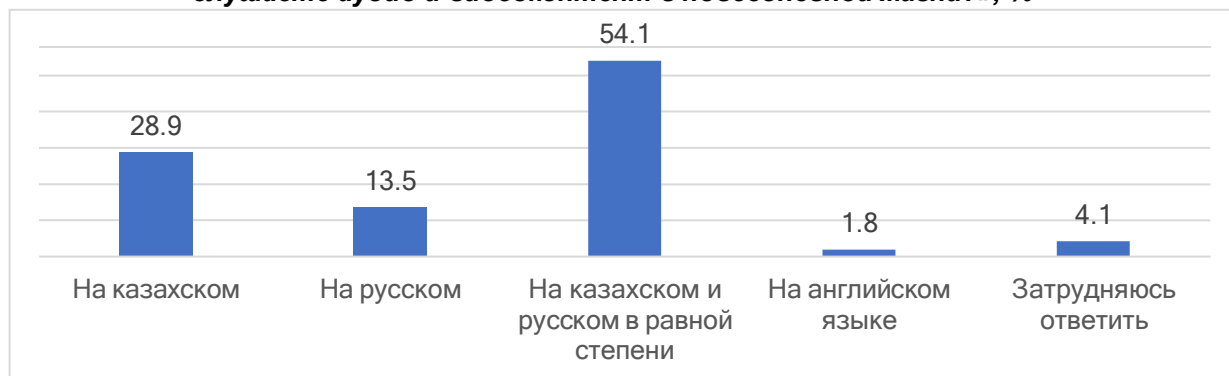
Таким образом, данные о языке общения в повседневной жизни отражают многообразие культурных и социолингвистических аспектов Казахстана. Разнообразие ответов свидетельствует о богатстве этнического многообразия страны и важности уважения к языковым и культурным особенностям разных регионов.

Таблица №9. Распределение ответов на вопрос: «На каком языке Вы в основном разговариваете в повседневной жизни?» в региональном разрезе, %

Область	На казахском	На русском	На казахском и русском в равной степени	На английском языке	Затрудняюсь ответить
Абайская	30,2	9,4	54,7	0,0	5,7
Акмолинская	32,6	29,1	37,2	1,2	1,2
Актюбинская	46,0	14,3	38,1	0,0	1,6
Алматинская	28,9	13,0	52,1	2,4	6,0
Атырауская	40,2	14,9	42,5	2,3	1,1
Западно-Казахстанская	31,2	14,3	46,8	0,0	7,8
Жамбылская	35,8	8,4	51,1	1,6	4,2
Жетысуская	40,2	11,3	42,3	1,0	6,2
Карагандинская	13,2	22,6	62,3	0,0	1,9
Костанайская	19,2	42,3	38,5	1,3	0,0
Кызылординская	26,8	12,2	53,7	1,6	6,5
Мангистауская	25,8	4,2	65,0	3,3	3,3
Павлодарская	11,3	22,6	67,9	1,9	3,8
Северо-Казахстанская	27,4	32,3	51,6	0,0	4,8
Туркестанская	25,5	5,7	65,1	2,4	3,5
Улытауская	41,7	16,7	66,7	0,0	0,0
Восточно-Казахстанская	21,8	20,0	56,4	1,8	1,8

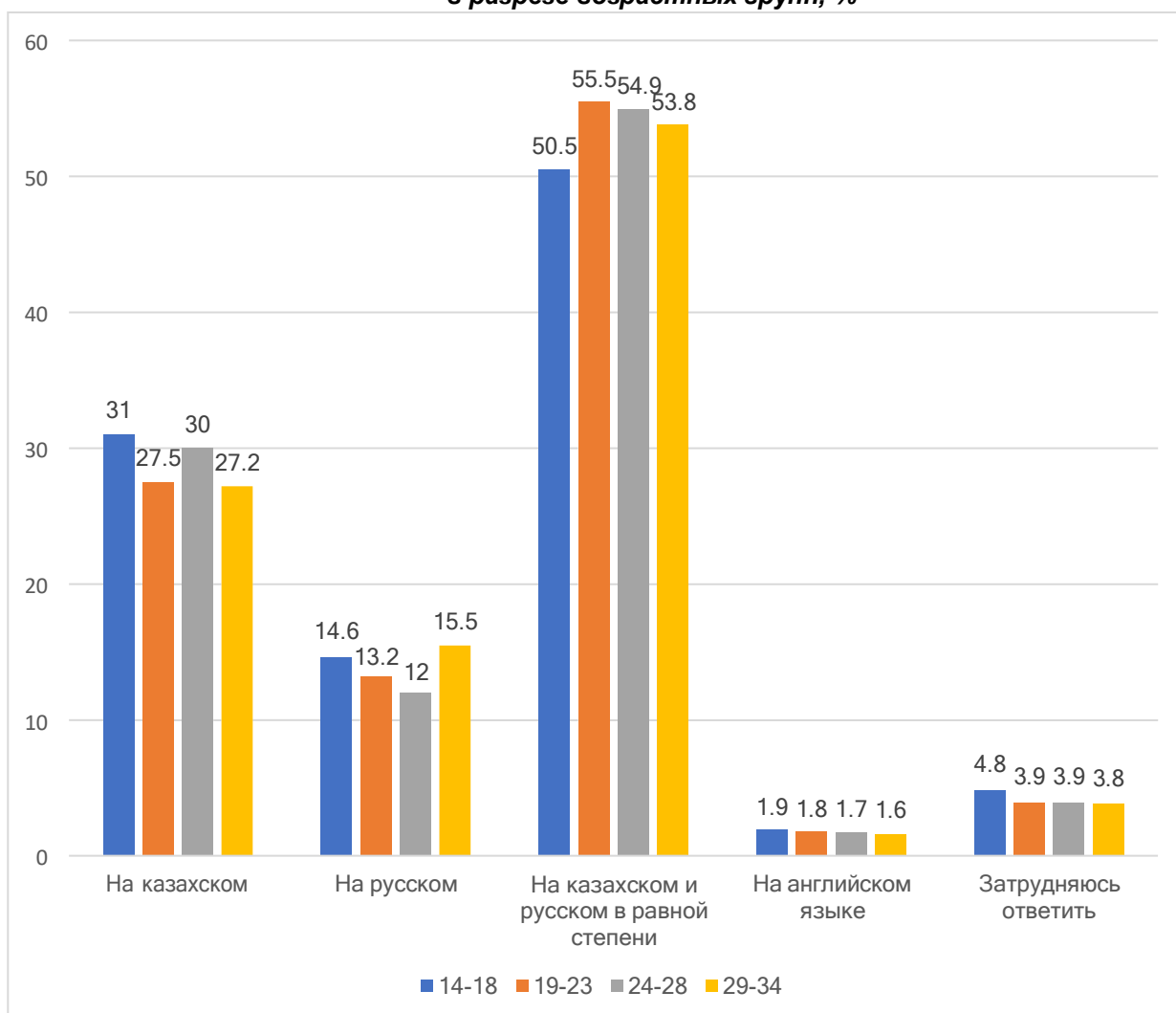
При этом больше половины опрошенных (54,1%) сообщили, что аудио и видеоконтент потребляют на казахском и русском языках в равной степени. На казахском языке материалы слушают 28,9% респондентов, что практически в два раза больше тех, кто отметил, что слушает аудио и видеоконтент на русском языке (13,5%). В данном контексте важно отметить, что за последние несколько лет наблюдается рост казахскоязычного контента в социальных сетях, развиваются подкасты, шоу, интервью, которые проходят на государственном языке.

Диаграмма №21. Распределение ответов на вопрос: «На каком языке Вы слушаете аудио и видеоконтент в повседневной жизни?», %

Анализ ответов респондентов в разрезе возрастных групп не выявил каких-либо значительных различий. Однако стоит отметить, что на двух языках меньше других категорий слушает аудио и видеоконтент молодежь от 14 до 18 лет (50,5%). Люди в возрастной группе 29-34 лет все чаще принимают русскоязычный контент.

Диаграмма №22. Распределение ответов на вопрос: «На каком языке Вы слушаете аудио и видеоконтент в повседневной жизни?» в разрезе возрастных групп, %

Большинство респондентов испытывают положительные чувства к местности, в которой они живут, и выражают радость от того, что выбрали именно

этот регион для своего проживания. Доля таких респондентов составляет 67,3%, что говорит о сильной привязанности к своему месту жительства и удовлетворенности им.

Однако также есть часть опрошенных, которые рассматривают другие опции. 14,2% респондентов выразили желание покинуть текущее место проживания и переехать в город. Это может быть связано с поиском новых возможностей, образования или работы, которые города могут предоставить.

Есть и те, кто хотел бы изменить регион внутри страны – это 7,3% опрошенных. Это может быть вызвано стремлением к изменениям, новым опытам или лучшим условиям для жизни и развития.

Миграционные настроения в направлении выбытия из страны заявили 2,4% респондентов. Это может быть обусловлено различными факторами, такими как поиски работы за границей, обучение за рубежом или иные личные мотивации.

Эти разнообразные ответы показывают, что молодежь сельских районов имеет разнообразные амбиции, интересы и планы на будущее, связанные с их местом проживания и жизни в целом.

Диаграмма №23. Распределение ответов на вопрос: «Какие чувства Вы испытываете по отношению к местности проживания?», %

Анализ ответов респондентов показал, что среди опрошенных молодых людей наблюдается разнообразие в отношении культурных и социальных практик своего этноса.

- 29,6% респондентов тесно следуют культурным и социальным практикам своего этноса. Это указывает на высокий уровень приверженности традициям, ценностям и обычаям, которые играют важную роль в их повседневной жизни.

- 48,5% опрошенных время от времени придерживаются традиций и практик своего этноса. Они не следуют строгим нормам, но всё же иногда включают элементы самобытной культуры в свою жизнь.

- 4,9% респондентов совсем не следуют традициям и нормам своего этноса. Это может быть связано с различными факторами, такими как глобализация, смена ценностей, многокультурное окружение и другие факторы, которые могут влиять на их выбор.

Эти данные подчеркивают, что молодежь имеет различные подходы к сохранению и преемственности культурных традиций. Некоторые молодые люди следуют традициям и обычаям постоянно, другие следуют им иногда, а некоторые и вовсе не подвержены. Это также отражает изменяющиеся социокультурные реалии и влияние современной среды на восприятие традиций.

Диаграмма №24. Распределение ответов на вопрос: «Придерживаетесь ли Вы культурных и социальных практик своего этноса (социальные нормы, традиции, обычаи т.д.)?»

Среди молодых людей, проживающих в сельской местности, выделяются разнообразные причины, по которым они выбирают оставаться жить в этом месте.

Наличие семьи, друзей и родных – это наиболее часто упоминаемая причина, отмеченная 49,8% респондентов. Это свидетельствует о важности социальных связей и влиянии близких людей на решение остаться в родной местности. Любовь к малой Родине и патриотизм – это фактор для 24% опрошенных. Это указывает на глубокую привязанность и сильные эмоциональные связи с местом, где они выросли, и стремление к его поддержке и развитию. Семейные обязательства также сыграли роль для 18,8% респондентов. Это может означать, что они ощущают ответственность перед своей семьей и готовы поддерживать семейные традиции и обязанности.

Эти ответы показывают, что для молодежи важны как личные, так и общественные аспекты при выборе места проживания. Семейные и социальные связи, эмоциональная привязанность играют важную роль в принятии ими решений о месте проживания.

Диаграмма №25. Распределение ответов на вопрос: «Какова главная причина Вашего проживания в данной местности?», %

Анализ ответов респондентов в разрезе возрастных групп позволяет выделить интересные тенденции и изменения в мотивациях молодежи в выборе места жительства.

1. С возрастом увеличивается проявление патриотизма как фактора выбора места проживания. Это может быть связано с проявлением национальной идентичности, идеалов и принципов, усилению чувства ответственности и привязанности к своей малой Родине.

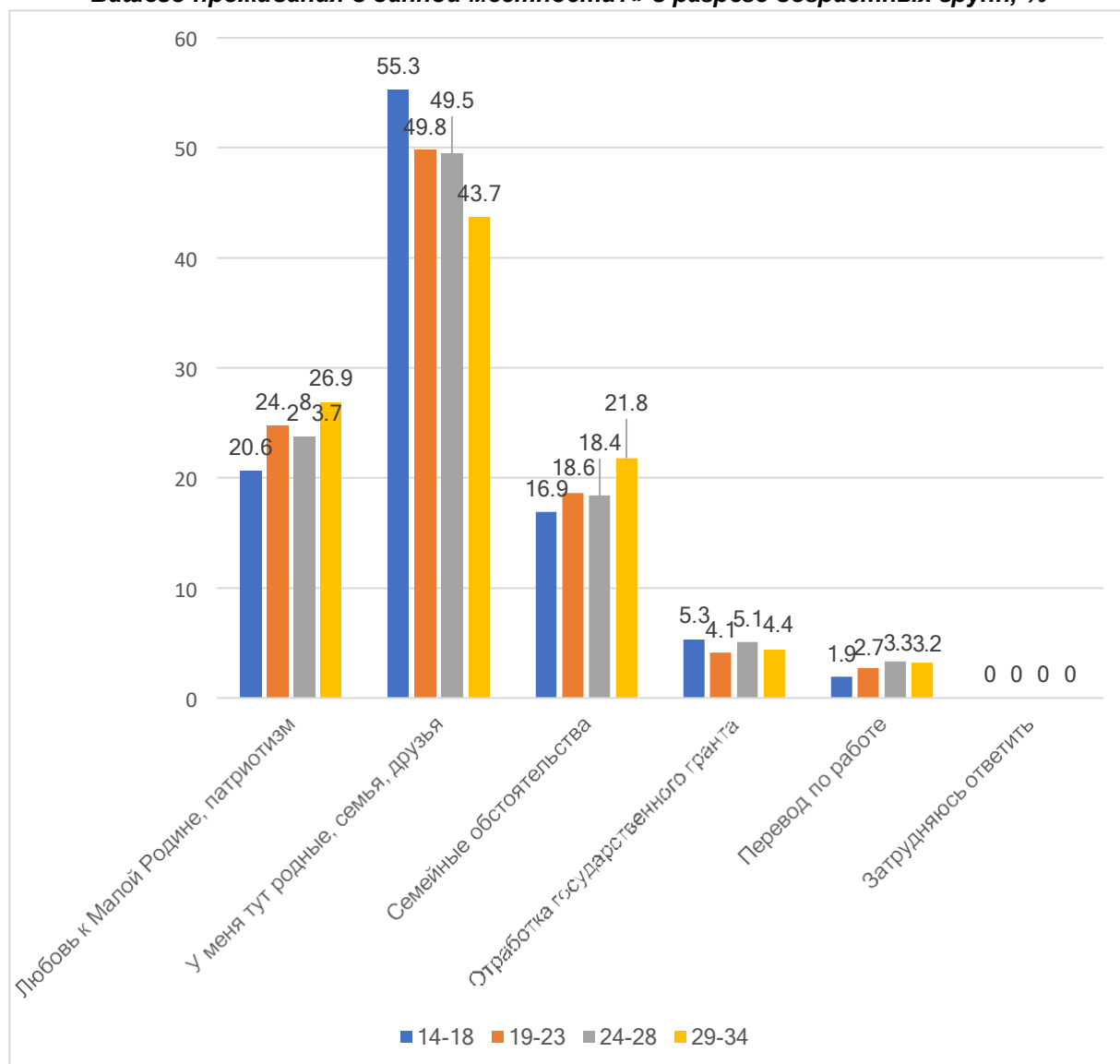
2. Семейные обстоятельства играют все более важную роль по мере увеличения возраста молодежи. Это может быть связано с формированием семей, появлением детей и большей потребностью в обеспечении стабильного и устойчивого будущего для семьи. Некоторые респонденты, возможно, предпочитают жить в селе, чтобы быть ближе к родителям и иметь возможность ухаживать за ними.

3. Увеличивается количество случаев переезда по работе по мере увеличения возраста молодежи. Это может быть связано с появлением новых карьерных возможностей, стремлением к профессиональному развитию и улучшению условий жизни.

4. Фактор наличия родных и друзей в местности становится менее важным с возрастом. Это может быть связано с увеличением мобильности, развитием социальных связей за пределами родного региона и большим влиянием других факторов, таких как карьера и личные амбиции.

Эти изменения в мотивации отражают динамику в жизни молодежи, ее профессиональное и личное развитие, а также влияние социокультурных и экономических факторов на их решения.

Диаграмма №26. Распределение ответов на вопрос: «Какова главная причина Вашего проживания в данной местности?» в разрезе возрастных групп, %

Представленный анализ показывает разнообразие планов молодежи относительно места будущего проживания.

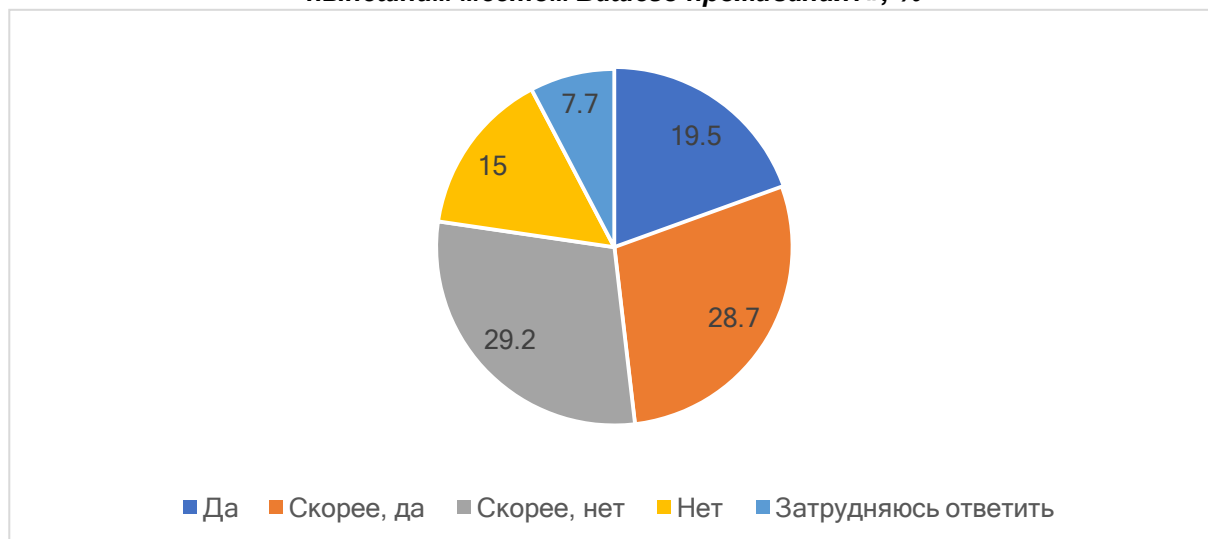
1. Почти каждый пятый респондент (19,5%) планирует оставаться жить в своем нынешнем месте проживания. Это может указывать на устойчивые социальные связи, удовлетворенность окружающей средой и желание внести вклад в развитие своей малой Родины.

2. 28,7% респондентов выразили скорее положительное отношение к проживанию в нынешнем месте, но они не полностью уверены в этом решении. Это говорит о наличии некоторых сомнений в построении жизненной стратегии и возможности пересмотра планов в будущем.

3. 15% респондентов однозначно не связывают свое будущее с текущей местностью. Прежде всего, это может быть связано с неудовлетворенностью текущим положением и поиском новых возможностей, карьерных перспектив, образования или иных факторов, которые могут потребовать переезда.

Эти различные планы и настроения молодежи подчеркивают разнообразие ценностей, интересов и жизненных путей. Важно учитывать это при разработке политик и программ, направленных на поддержку молодежи в сельских районах.

Диаграмма №27. Распределение ответов на вопрос: «Связываете ли Вы свое будущее с нынешним местом Вашего проживания?», %

Анализ ответов респондентов позволил выделить **ключевые факторы, влияющие на отток молодежи из сельских районов.**

1. Безработица (46,9%) играет огромную роль, так как отсутствие стабильных и перспективных рабочих мест может привести к тому, что молодежь ищет возможности в других местах, где есть больше шансов на трудоустройство.

2. Финансовые проблемы (44,6%) также играют ключевую роль, свидетельствуя о том, что молодежь часто оценивает свои экономические перспективы при выборе места проживания. Отсутствие доступа к достойному заработку может побудить молодежь искать лучшие возможности в других местах.

3. Желание обеспечить своим детям «лучшую жизнь» (33,4%) выражает стремление родителей предоставить своим детям больше возможностей и перспектив, чем то, что может предоставить родная сельская местность.

Все эти факторы указывают на сложности, с которыми сталкиваются молодые люди в сельских районах, и подчеркивают важность создания условий для создания новых рабочих мест, повышения уровня доходов, развития инфраструктуры и обеспечения доступа к образованию и карьерным возможностям.

Таблица №10. Распределение ответов на вопрос: «Почему Вы не связываете свое будущее с нынешним местом проживания?», %

Вариант ответа	%
Безработица, проблемы с трудоустройством	46,9
Наличие финансовых проблем из-за низкой заработной платы	44,6
Для будущего своих детей	33,4
Проблемы здравоохранения, нехватка врачей, оборудования, лекарств и низкое качество медицинских услуг	31,1
Отдаленность от районного/областного центра	21,6
Жилищные проблемы	19,6
Отсутствие или нехватка детских садов	19,5
Трудности с организацией досуга	17,9
Отток молодежи в города	16,4
Трудности получения качественного среднего образования	14,2
Бездействие местных властей, коррупция, бюрократия	12,1
Наплыв репатриантов - этнических казахов из других стран	2,8
Рост преступности среди молодежи	1,8
Затрудняюсь ответить	0

Респондентам был зачитан ряд тезисов, отражающих стереотипные представления о жителях того или иного региона страны, и было предложено выделить те, с которыми они не согласны. Больше всего несогласия вызвала фраза о том, что «на юге многие устраиваются на работу только по связям» (10,3%), «на севере многие не знают свой род» (9,5%).

Меньше всего «сопротивления» встретили тезисы о том, что «на востоке страны жить экологически небезопасно» (1,5%), «на западе страны чаще всего протестуют из-за заработной платы» (0,9%), «на западе страны все живут богато» (2,8%). Другими словами, респонденты больше согласны с этими утверждениями, нежели не согласны.

Таблица №11. Распределение ответов на вопрос: «Какое из этих утверждений вероятно не соответствует действительности?», %

Вариант ответа	%
Затрудняюсь ответить	54,6
На юге многие устраиваются на работу только по связям	10,3
На севере многие не знают свой род	9,5
На севере страны большинство не знает казахского языка и не соблюдают традиции	7,7
На юге страны все владеют казахским языком и соблюдают традиции	7,4
На востоке страны большинство говорит на русском языке	5,4
На западе страны все живут богато	2,8
На востоке страны жить экологически небезопасно	1,5
На западе страны чаще всего протестуют из-за заработной платы	0,9

3. ЦЕННОСТИ И ВЗГЛЯДЫ

Ценности сельской молодежи представляют собой комплекс убеждений, принципов и взглядов, которые формируются в соответствии с окружающей средой, традициями, культурой и общественными ценностями. Они оказывают сильное влияние на поведение, принятие решений и взаимодействие молодых людей в обществе. Важно отметить, что ценности сельской молодежи могут отличаться от городской молодежи, так как сельская среда обладает своими особенностями и контекстом.

В данном исследовании с целью определения ценностных ориентаций респондентам были заданы вопросы касательно нематериальных и материальных благ, факторах успешной самореализации, каналах получения информации и так далее.

Один из важных аспектов – восприятие сельской молодежи своей самостоятельности, финансовой независимости. Около трети опрошенных (29,9%) считают, что можно рассчитывать на материальную поддержку родителей до окончания школы или до 18 лет, то есть, совершеннолетия. Это может быть связано с желанием молодых людей к финансовой независимости и самостоятельности.

Также почти каждый пятый опрошенный (19,1%) уверен, что нет ничего зазорного запрашивать денежные средства у родителей до окончания учебного заведения. Это мнение может отражать прагматичный взгляд на ситуацию, особенно в контексте получения высшего образования, когда студенты часто сталкиваются с расходами на учебные материалы, проживание, питание и другие затраты.

Точку зрения о том, что «это я должен помогать им, а не они мне» высказывают 17,2% опрошенных. Это свидетельствует о стремлении к независимости и желании принимать активное участие в поддержке своей семьи.

Диаграмма №28. Распределение ответов на вопрос: «До какого возраста, по Вашему мнению, можно рассчитывать на материальную поддержку родителей?», %

Значительная часть респондентов придает большое значение образованию как ключевому фактору успешной самореализации молодежи. Результаты опроса отражают следующие точки зрения.

- 43,2% респондентов считают, что для успешной самореализации молодежи необходимо иметь высшее образование по востребованной специальности. Это свидетельствует о понимании того, что более высокая квалификация может открыть двери к более перспективным и высокооплачиваемым возможностям в карьере.

- 34% респондентов подчеркивают важность хорошего школьного образования. Это указывает на признание того, что качественное базовое образование может служить основой для дальнейшего развития и обучения.

- 27% респондентов видят важность средне-специального образования. Это может указывать на оценку значимости практических навыков и умений, которые можно получить в рамках специализированного образования.

Общее восприятие образования как фактора успешной самореализации подчеркивает его роль в формировании карьерных перспектив и личного развития. В данном контексте молодежь признает образование как инвестицию в будущее и инструмент для достижения своих целей.

Также среди других «факторов успеха», выделенных респондентами, выделяются поддержка семьи (23,7%), опыт работы (23,4%) и трудолюбие с упорством (21,6%).

Таблица №12. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, что сегодня необходимо молодежи для успешной самореализации?», %

Вариант ответа	%
Высшее образование по востребованной специальности	43,2
Хорошее школьное образование	34,0
Средне-специальное образование	27,0
Поддержка семьи	23,7
Опыт работы	23,4
Трудолюбие, упорство	21,6
Здоровье	19,7
Связи для трудоустройства и продвижения по службе	19,1
Вера в свои силы, мотивация	19,0
Зарубежное образование	17,5
Коммуникативные навыки, умение общаться с людьми, грамотная речь	9,5
Вера, религия	9,4
Везение, удача	7,7
Хорошее материальное положение семьи	5,2
Место рождения или проживания	5,1
Хорошие внешние данные	4,8
Затрудняюсь ответить	0,0

Описывая своих сверстников, молодежь проявляет разнообразие восприятия, что подчеркивает их неоднородность как социокультурной группы:

- 32,9% респондентов используют эпитет «трудолюбивые», указывая на активное и ответственное отношение молодых людей к своей работе и обязанностям;

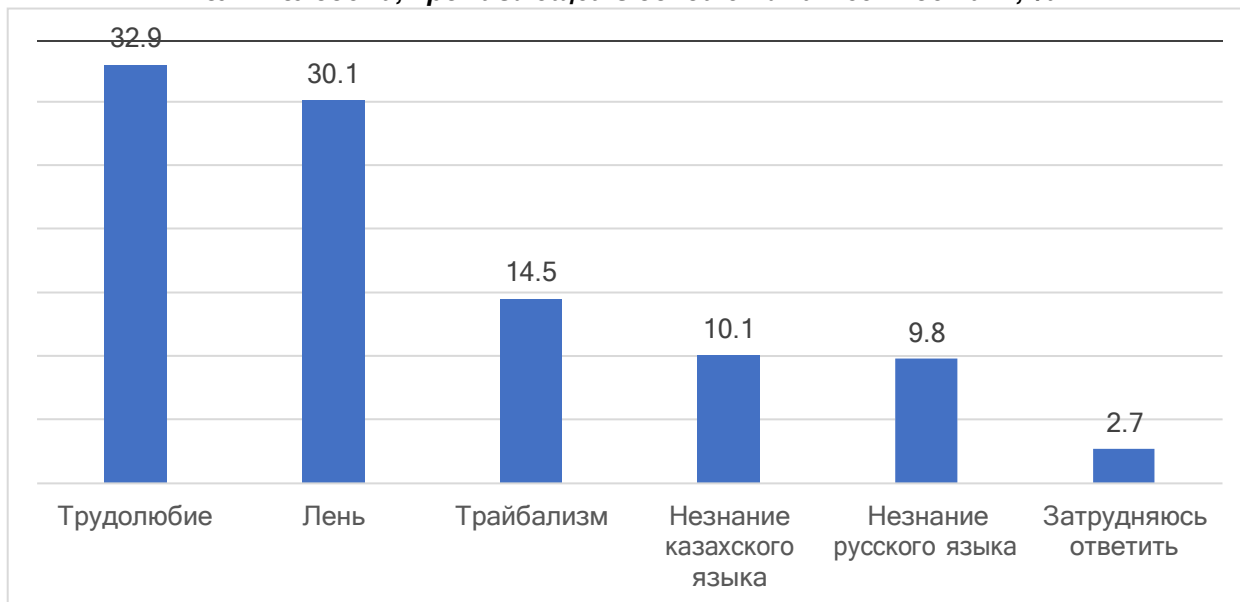
- 30,1% респондентов описывает молодых как «ленивые», что отражает восприятие некоторых молодых людей как менее мотивированных или неохотно выполняющих свои обязанности;

- 14,5% опрошенных отмечают трайбализм, что может свидетельствовать о приверженности некоторых молодых людей к поддержке и продвижению своих родственников и близких;

- 10,1%, а это каждый десятый опрошенный выделяет незнание казахского языка;
- 9,8% опрошенных отмечают незнание русского языка.

Эти разнообразные эпитеты и характеристики указывают на то, что молодежь представляет собой группу с различными чертами характера, ценностями и взглядами, что, в итоге, формирует многогранность этой социокультурной группы.

Диаграмма №29. Распределение ответов на вопрос: «Какое описание характерно для молодежи, проживающей в одной с Вами местности?», %

Результаты опроса показывают, через какие каналы молодежь получает информацию о общественно-политической жизни страны:

- 44,1% опрошенных прибегают к социальным сетям, что указывает на значимость цифровой среды в распространении новостей и мнений;
- 12,9% опрошенных в большей степени используют интернет-сайты, что подчеркивает роль онлайн-ресурсов в предоставлении объективной и актуальной информации;
- 10,4% прибегают к телепередачам, что указывает на сохранение значимости традиционных медиа;
- 10,3% узнают новости через общение с другими людьми, подчеркивая роль социальных связей и межличностной коммуникации.

Такой многообразный спектр источников информации показывает, как молодежь использует различные каналы для получения новостей и обогащения своего понимания событий в стране. И большая часть указанных источников – это электронные ресурсы. Учитывая сложности с бесперебойным интернетом, указанным в предыдущих главах, важно обратить внимание на то, что это влияет и на информационную осведомленность молодежи села. В целом, также важно продвигать принципы медиа-грамотности и критического мышления для эффективной интерпретации информации из разных источников.

Таблица №13. Распределение ответов на вопрос: «Из каких источников Вы чаще всего получаете информацию об общественно-политической жизни страны?», %

Вариант ответа	%
Социальные сети	44,1
Новостные сайты в Интернете	12,9
Телевидение	10,4
От родственников, друзей, знакомых	10,3
Газеты, журналы	7,3
Не интересуюсь общественно-политической жизнью страны	7,0
Радио	5,5
Затрудняюсь ответить	2,7

45,7% опрошенных доверяют официальным казахстанским каналам, таким как «Хабар» и «Казахстан», что может указывать на стремление получать информацию из источников, предоставляемых государством.

26,4% опрошенных доверяют региональным каналам и проявляют интерес к событиям на более локальном уровне.

10,1% прислушиваются к российским источникам.

7,8% выбирают зарубежные источники на иностранном языке, что указывает на интерес к мировой политике и событиям за пределами страны.

Диаграмма №30. Распределение ответов на вопрос: «На какие СМИ Вы ориентируетесь, в первую очередь, при оценке политических событий?», %

4. ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К ИНСТИТУТУ БРАКА И СЕМЬИ

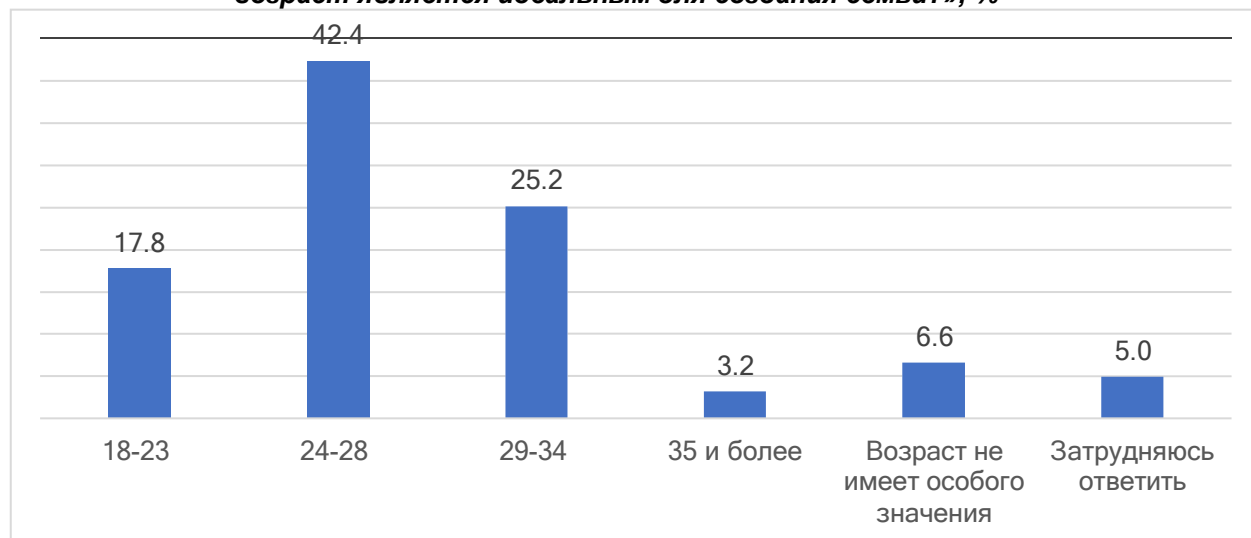
Взгляды молодежи к институту брака и семьи могут сильно различаться в зависимости от культурных, социальных и личных факторов. Важно отметить, что эти убеждения могут быть подвержены корректировкам со временем и изменениям в обществе. Сельская молодежь, как и городская, может сталкиваться с эволюцией традиционных представлений о браке и семье. Например, о количестве детей, о распределении обязанностей в семье и так далее.

Молодежь имеет разнообразные представления о подходящем возрасте для создания семьи, что может отражать социокультурные и индивидуальные факторы:

- 42,4% респондентов считают, что оптимальный возраст для создания семьи находится в диапазоне от 24 до 28 лет. Это может свидетельствовать о стремлении молодых людей завершить образование и состояться на профессиональном поприще перед началом семейной жизни;
- 25,2% опрошенных указывают на возраст от 29 до 34 лет как наиболее подходящий для создания семьи. Этот вариант может соответствовать желанию накопить достаточный профессиональный и жизненный опыт и материальные ресурсы перед основанием семьи;
- 17,8% респондентов считают, что возраст от 18 до 23 лет подходит для создания семьи. Это может быть связано с культурными нормами, религиозными убеждениями или личными предпочтениями.

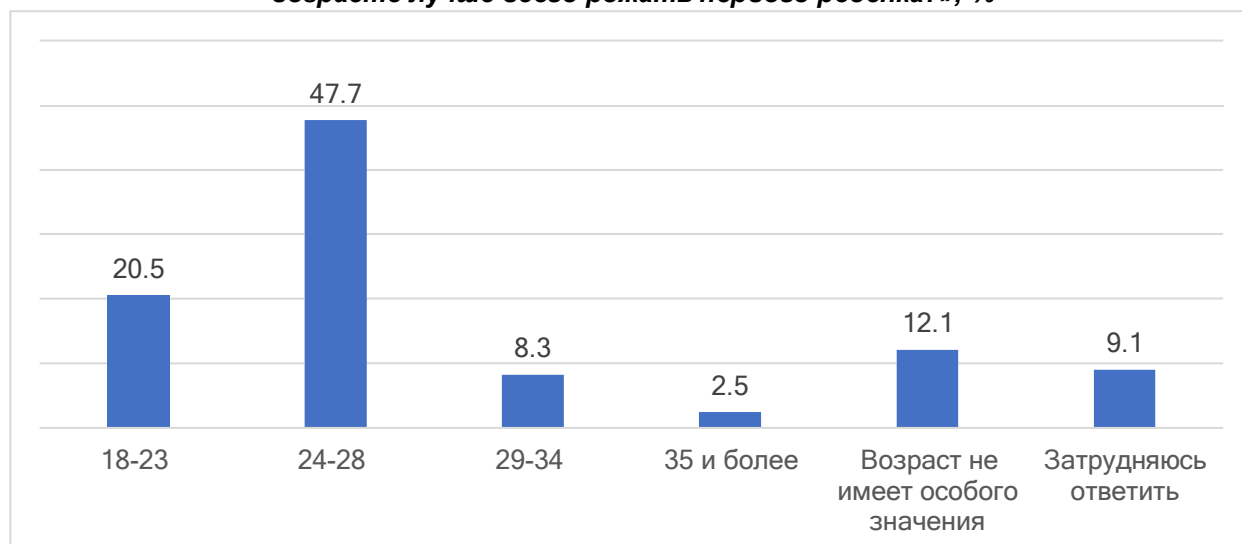
Разнообразие мнений о подходящем возрасте для создания семьи подчеркивает различные пути и ценности, которые молодежь придает этому важному вопросу.

Диаграмма №31. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, какой возраст является идеальным для создания семьи?», %

Релевантным для рождения первого ребенка возрастом 47,7% опрошенных считают промежуток от 24 до 28 лет. 20,5% опрошенных считают, что первенца нужно рожать от 18 до 23 лет. Различные мнения о подходящем возрасте для рождения первого ребенка отражают индивидуальные жизненные пути, ценности и обстоятельства, которые влияют на принятие такого важного решения.

Диаграмма №32. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, в каком возрасте лучше всего рожать первого ребенка?», %

Результаты исследования отражают разнообразные мнения молодежи относительно официальной регистрации брака.

- 74,5% респондентов считают, что официальная регистрация брака является необходимой. Это может быть связано с законодательством, социальным статусом и гарантией прав супругов.

- 12,8% опрошенных считают, что официальная регистрация не обязательна. Этот взгляд может быть связан с личными убеждениями, религиозными и культурными аспектами.

- 8% респондентов считают, что проведение религиозного обряда является достаточным. Это может отражать важность религиозных норм и традиций для молодежи.

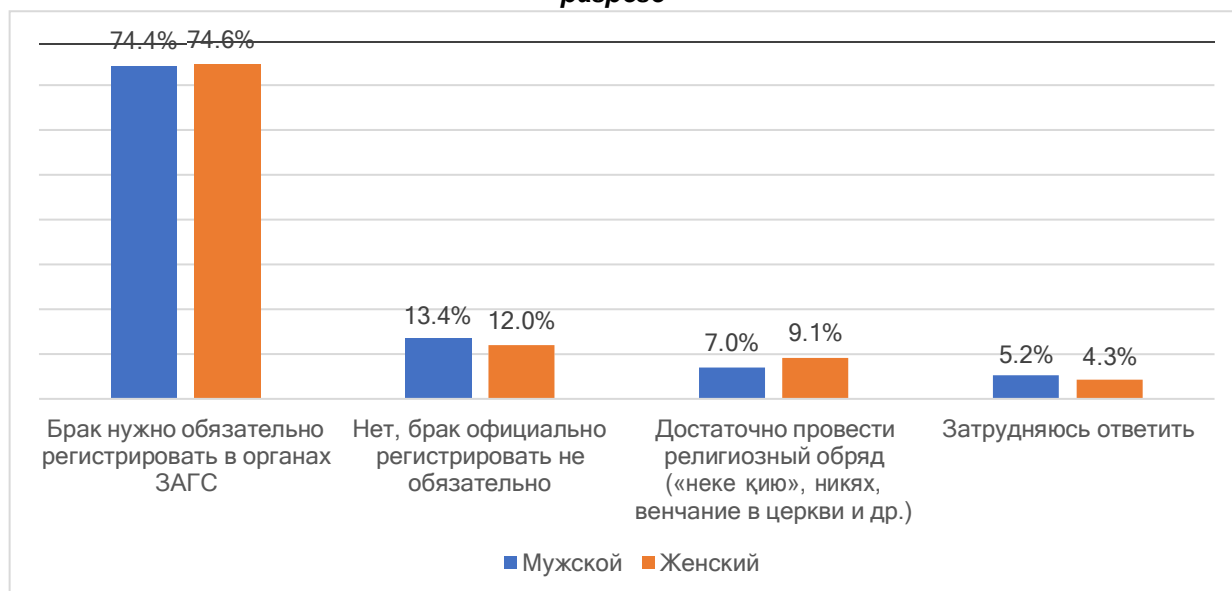
Такое разнообразие мнений подчеркивает сложность и многогранность восприятия института брака и влияния различных факторов на решение о его официальной регистрации.

Диаграмма №33. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак официально или молодые люди», %

При этом ответы в гендерном разрезе не отличаются кардинальным образом, и девушки, и парни практически в равной степени выражают вышеизложенные взгляды. Единственное отличие – на 2% больше девушек, чем парней ответили, что достаточно проведение религиозного обряда.

Диаграмма №34. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак официально или молодые люди» в гендерном разрезе

Результаты исследования также отражают взгляды молодежи на роль и обязанности в семье.

56,5% опрошенных считают, что в семье основная роль должна быть у мужчины, а женщина должна заниматься домашними делами. Это мнение может отражать традиционные взгляды на роли и обязанности в семейных отношениях.

25,2% респондентов поддерживают равномерное распределение обязанностей между мужчиной и женщиной. Это может свидетельствовать о

стремлении к равноправию и партнерству в семейных отношениях. Или о том, что женщина работает наравне с мужчиной.

12,2% опрошенных считают, что нет необходимости строго разделять обязанности в семье. Это может быть связано с гибким подходом к ролям и основано на индивидуальных предпочтениях.

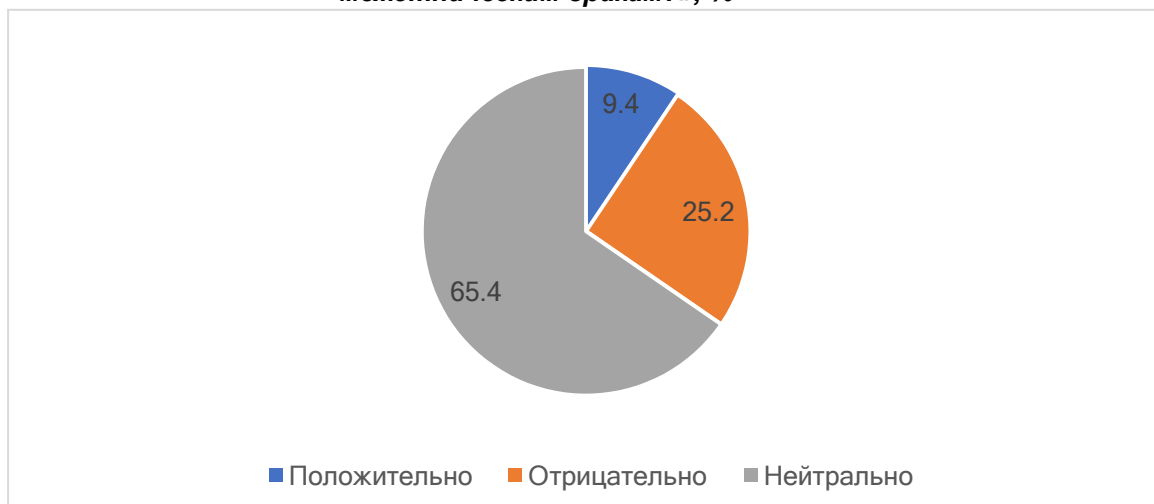
Эти результаты отражают динамику изменения взглядов на роли полов в семье, включая более традиционные, равноправные и индивидуальные подходы, которые могут зависеть от культурных, социальных и личных факторов.

Диаграмма №35. Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, как должны распределяться обязанности в семье?», %

Большая часть опрошенных (65,4%) нейтрально относятся к межэтническим бракам. Четверть (25,2%) – отрицательно. Это может быть связано с представлениями о сохранении этнической и культурной идентичности, а также с опасениями по поводу различий в образе жизни, традициях и ценностях между партнерами из разных этнических групп, а также с некоторой «ревностью» представителей своего этноса к другим. 9,4% одобряют межэтнические союзы. Это может свидетельствовать о том, что для них важнее индивидуальные качества и чувства, чем этническое происхождение.

Диаграмма №36. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы относитесь к межэтническим бракам?», %

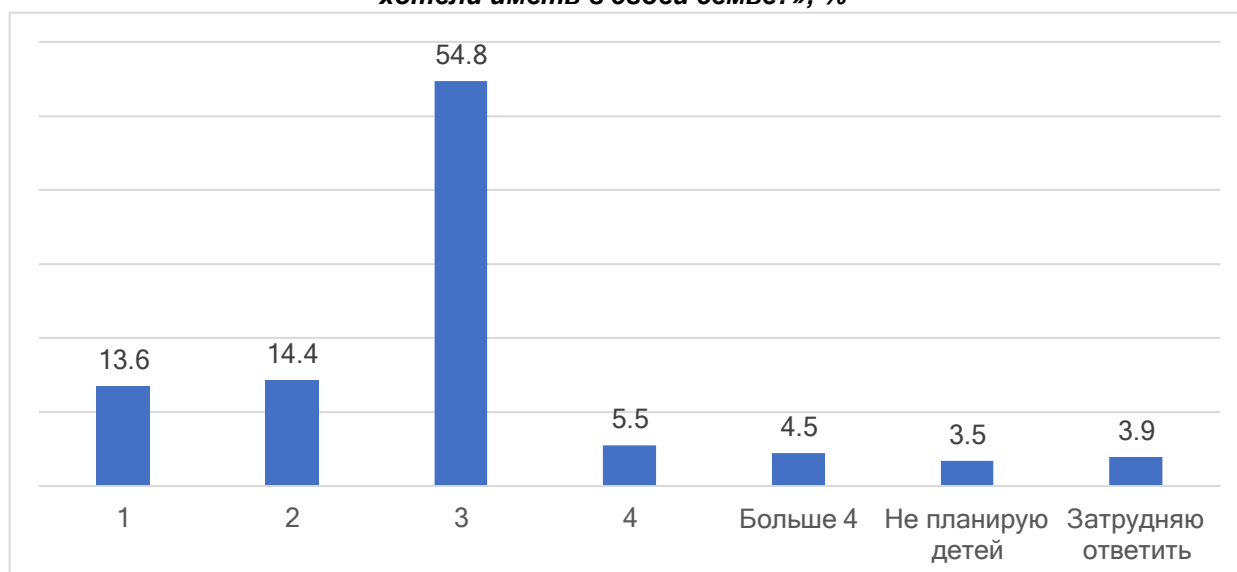
13,6% респондентов предпочли бы иметь только одного ребенка, а 14,4% - всего двух. Это может отражать предпочтения по размеру семьи, основанные на индивидуальных обстоятельствах и жизненных ценностях.

54,8% опрошенных выразили желание иметь троих детей, то есть, стремятся к среднему размеру семьи, который считается оптимальным для некоторых культур и социальных норм.

5,5% респондентов выразили желание иметь четверых детей, а 4,5% опрошенных хотели бы иметь больше четверых детей, то есть, хотели бы быть многодетными.

Такие разнообразные планы на состав семьи демонстрируют, что у молодежи есть различные взгляды на состав семьи и количество детей, и это может быть связано с культурой, образованием, экономическими условиями и личными предпочтениями.

Диаграмма №37. Распределение ответов на вопрос: «Сколько детей Вы бы хотели иметь в своей семье?», %

Респонденты указывали на ряд серьезных вызовов и проблем, с которыми сталкиваются молодые семьи на селе.

59,2% респондентов отметили, что безработица является одной из главных проблем. Это может свидетельствовать о недостатке рабочих мест и ограниченных возможностях для трудоустройства.

56% опрошенных указали высокие цены на товары первой необходимости. Это говорит о трудностях в доступе к основным товарам и услугам, недостаточном материальном благополучии.

43,4% респондентов считают, что низкое качество медицинских услуг является также важной проблемой.

40,3% опрошенных сталкиваются с проблемой отсутствия жилья. Недостаток доступного жилья может ограничивать возможности для стабильного образа жизни.

Эти данные подчеркивают необходимость решения разнообразных экономических, социальных и инфраструктурных проблем, чтобы обеспечить лучшие условия для молодых семей на селе.

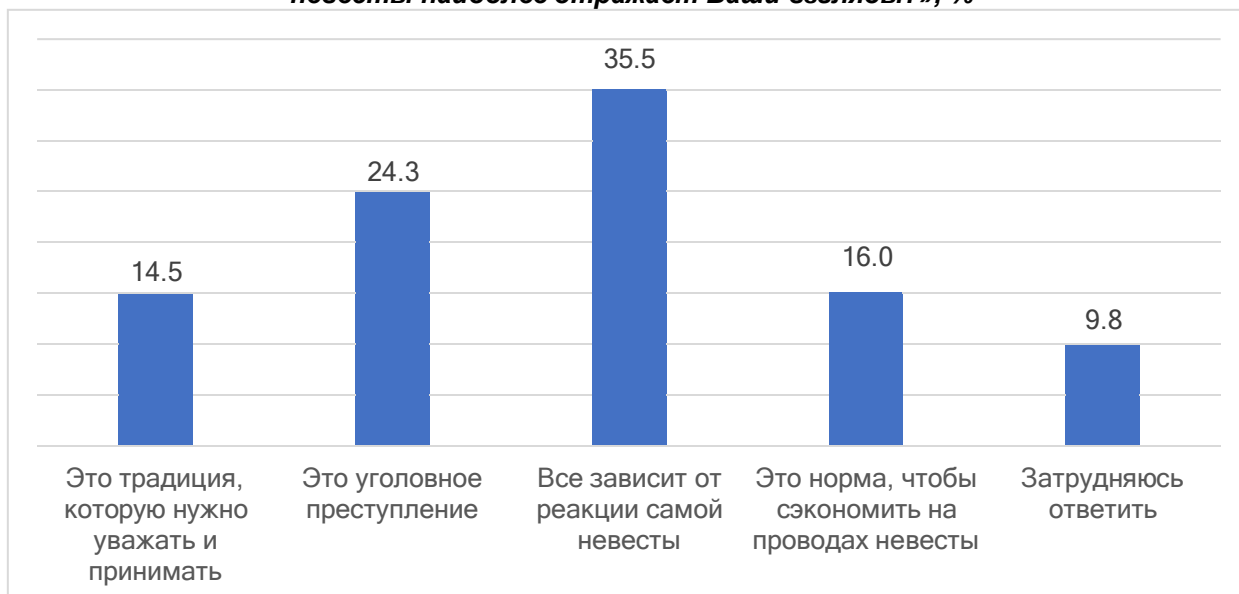
Таблица №14. Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, с какими проблемами чаще всего сталкивается молодая семья на селе (семья, в которой оба супруга младше 34 лет)?», %

Вариант ответа	%
Безработица, невозможность найти работу в своем селе	59,2
Высокие цены на товары первой необходимости	56,0
Низкое качество медицинского обслуживания в селе	43,4
Отсутствие собственного жилья	40,3
Низкое качество образования	38,4
Отсутствие возможностей для семейного отдыха (недостаточное количество культурных объектов, кинотеатров, клубов, прочее)	27,7
Затрудняюсь ответить	0,0

Касательно вопроса об отношении к краже невесты значительная часть респондентов отметили, что определение этому явлению напрямую зависит от реакции самой невесты (35,5%). То есть, если невеста согласна выйти замуж – это национальная традиция, а если она против – тогда это похищение человека и, соответственно, преступление. Четверть (24,3%) однозначно определяют это преступлением. 16% рассматривают кражу невесты как способ сэкономить на проводах невесты, а 14,5% считают ее традицией, достойной уважения.

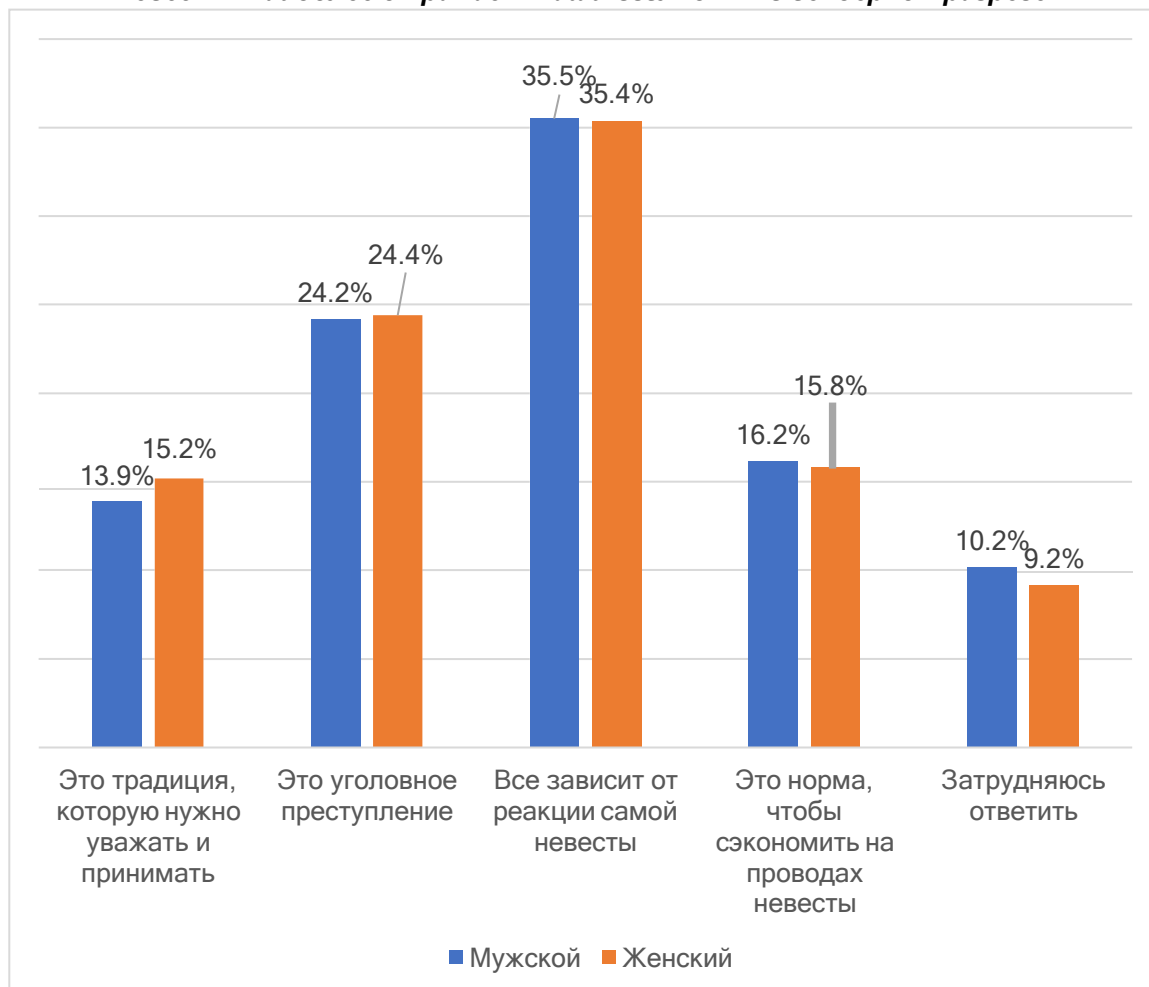
Такое множество точек зрения подчеркивает сложность и многогранность вопроса кражи невесты в рамках современного общества. Вопрос требует всестороннего обсуждения, разъяснения норм законодательства на местах.

Диаграмма №38. Распределение ответов на вопрос: «Какое определение кражи невесты наиболее отражает Ваши взгляды?», %

При этом примечателен анализ ответов в гендерном разрезе, который показывает, что 15,2% девушек считают кражу невесты традицией, и 15,8% девушек выделяют ее как норму для экономии родителей невесты.

Диаграмма №39. Распределение ответов на вопрос: «Какое определение кражи невесты наиболее отражает Ваши взгляды?» в гендерном разрезе

5. ТРУДОУСТРОЙСТВО

Трудоустройство сельской молодежи является актуальной и сложной темой, которая имеет важное значение для стабильности и развития сельских территорий. В сельской местности часто ограничен доступ к разнообразным рабочим местам и профессиональным возможностям, что может создавать трудности для молодых людей, стремящихся найти достойную работу.

Одним из ключевых факторов, влияющих на трудоустройство сельской молодежи, является ограниченная инфраструктура и разнообразие отраслей экономики в сельских районах. Недостаток рабочих мест в сферах, отличных от сельского хозяйства, может ограничивать возможности для молодых людей получить разнообразный опыт и развивать свои профессиональные навыки.

Сельская молодежь также сталкивается с вызовами, связанными с образованием и квалификацией. Отсутствие доступа к качественному образованию и профессиональной подготовке может ограничивать шансы на получение хорошей работы. Поэтому важно создавать возможности для образования и подготовки молодых людей, а также стимулировать развитие технических и профессиональных навыков, соответствующих современным рыночным требованиям.

Поддержка и стимулирование предпринимательства среди сельской молодежи также может способствовать их трудоустройству. Создание условий для развития малого и среднего бизнеса в сельских районах может дать молодым людям возможность реализовать свои идеи, создавать новые рабочие места и способствовать развитию экономики региона.

Важно подчеркнуть, что эффективное трудоустройство сельской молодежи требует комплексного подхода, который включает в себя содействие разнообразию рабочих мест, развитие образовательных программ, поддержку предпринимательства и обеспечение доступа к информации о вакансиях и возможностях для развития карьеры.

Для оценки текущего положения молодежи по статусу занятости респондентам был задан ряд вопросов касательно удовлетворенности текущим местом работы и дальнейшими карьерными планами.

20% респондентов довольны своим нынешним местом работы. Это может указывать на положительный опыт и удовлетворение текущими условиями труда.

38% опрошенных готовы остаться на своей текущей работе, даже если бы у них появилась возможность сменить место работы. Это может свидетельствовать о некоторой удовлетворенности, но с желанием рассмотреть другие варианты.

14,5% респондентов выразили готовность сменить работу при первой возможности. Это может указывать на недовольство текущей работой или стремление к новым возможностям.

Эти данные подчеркивают, что молодежь имеет разные мотивации и ожидания от своей трудовой деятельности, и для них важно иметь возможность выбора и гибкость в плане карьерных решений.

Диаграмма №40. Распределение ответов на вопрос: «Если бы у Вас появилась возможность сменить работу, что бы Вы предпочли – сменить ее или остаться на прежней?», %

Среди причин, по которым молодые люди хотели бы сменить работу, прежде всего, низкий уровень заработной платы – 54,9%. Финансовый стимул является важнейшим фактором в выборе трудовой деятельности. Он может значительно влиять на удовлетворенность работой и стабильность в жизни. Отсутствие желаемого уровня дохода может ограничивать возможности реализации личных планов и финансовую независимость молодых работников. Низкая оплата также может отразиться на их мотивации и профессиональной эффективности, влияя на общий рабочий опыт и перспективы карьерного развития.

Значительная часть респондентов в качестве причины желания сменить работу указала на отсутствие перспектив карьерного роста (33,7%), что подчеркивает их стремление к профессиональному развитию и продвижению. Также 22,6% опрошенных выделили отсутствие возможностей для проявления инициативы, что может свидетельствовать о желании активно участвовать в рабочих процессах и вносить вклад в организацию.

Таблица №15. Распределение ответов на вопрос: «Укажите, пожалуйста, причины, по которым Вы хотели бы поменять свою текущую работу?», %

Вариант ответа	%
Низкая заработная плата	54,9
Нет возможности карьерного роста	33,7
Нет возможности проявлять инициативу	22,6
Условия и организация труда не соответствуют должному уровню	20,7
Работа не соответствует моей профессиональной квалификации	20,5
Плохие отношения внутри коллектива	16,3
Тяжелые условия труда	14,6
Не устраивает график работы	14,2
Плохие взаимоотношения с начальством	13,1
Система поощрения сотрудников не вызывает доверия	9,8
Администрация и управление не соответствует должному уровню	4,6
Несоблюдение правил безопасности на работе	2,9
Затрудняюсь ответить	0

Среди ключевых проблем на пути к трудоустройству респонденты отмечают нехватку рабочих мест по специальности (30,3%), что свидетельствует о несоответствии между спросом и предложением на рынке труда и затрудняет поиск работы, соответствующей профессиональным навыкам. Низкий уровень заработных плат (29,1%) также оказывает значительное влияние на выбор и удержание рабочего места, поскольку финансовые аспекты играют важную роль в обеспечении стабильности и качества жизни. Недостаточный уровень образования (17,5%) является еще одной значимой проблемой, которая может влиять на конкурентоспособность на рынке труда и возможности для профессионального роста. Таким образом, эти факторы оказывают совокупное воздействие на трудоустройство и карьерное развитие молодых людей.

Таблица №16. Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, в чем основная проблема трудоустройства молодежи?», %

Вариант ответа	%
Нехватка рабочих мест на селе по специальности	30,3
Низкая заработная плата	29,1
Недостаточный уровень образования	17,5
Отсутствие квалификации для работы на селе	6,0
Отсутствие перспективы карьерного роста	9,8
Низкий уровень подъемных денежных средств для начала жизни и трудовой деятельности на селе	4,0
Проблем нет	1,8
Затрудняюсь ответить	1,7

6. БЕЗОПАСНОСТЬ МОЛОДЕЖИ

В контексте исследования особенностей развития сельской молодежи особую роль играет восприятие ими состояния безопасности. Это многогранный аспект, который включает в себя информированность об уровне преступности в местности проживания, ощущение защищенности либо страха при передвижении в темное время суток, уровень доверия к правоохранительным органам, практика наблюдения над правонарушениями и так далее.

Для определения общего климата состояния безопасности в сельской местности респондентам был задан ряд вопросов касательно уровня конфликтности, случаях насилия, алкоголизма и наркомании в местности их проживания.

55% респондентов характеризуют отношения между людьми разных национальностей, проживающих в их местности, как дружеские и хорошие, 32,6% - как нейтральные. Напряженными и конфликтными их назвали 5,4% опрошенных.

Диаграмма №41. Распределение ответов на вопрос: «Каковы отношения между людьми разных национальностей, проживающими в Вашей местности?», %

Большинство респондентов (72,5%) считают местность своего проживания достаточно безопасной. Это говорит о том, что большая часть молодежи ощущает относительную стабильность и отсутствие угроз в своем окружении. Вероятно, это может быть связано с низким уровнем преступности в данной местности, доверием к местным правоохранительным органам и общей атмосферой безопасности.

При этом 9,8% опрошенных напротив, отмечают некоторую степень опасности, считают, что на улице в темное время суток на людей могут нападать преступники. Это указывает на то, что даже при общей оценке безопасности, некоторая часть молодежи все же чувствует некоторую тревожность в отношении возможных рисков. Вероятно, это связано с периодическими инцидентами в окружающей среде или с общей информацией о преступности, которая может повлиять на восприятие уровня безопасности.

Диаграмма №42. Распределение ответов на вопрос: «Безопасно ли ходить в темное время суток в одиночку в Вашей местности?», %

Также необходимо отдельно выделить проблему алкоголизма. Распространено стереотипное мнение, что в сельской местности распространен алкоголизм, и одной из основных причин алкоголизма в сельской местности может быть отсутствие работы, ограниченность альтернативных развлечений и занятий. В свою очередь, проблема алкоголизма является серьезным и распространенным вызовом, который оказывает негативное влияние на здоровье, социальную структуру и экономическое развитие сельских территорий. Алкогольная зависимость может оказывать разрушительное воздействие на жизни индивидуумов, семей и всего общества в целом.

Результаты исследования показывают, что проблема алкоголизма в сельской местности, в частности, в молодежной среде, идет на спад.

Половина респондентов (49,5%) считает, что проблема алкоголизма не актуальна для молодежи села. Четверть (25,8%) респондентов отмечают, что молодежь употребляет алкоголь в умеренном количестве, и проблем в этом отношении нет. То есть, в целом, мнение респондентов не подтверждает стереотипные представления о том, что в сельской местности алкоголизм является широко распространенной проблемой. Данные ответы респондентов показывают, что на сегодняшний день на селе проблема алкоголизма среди молодежи не представляет такой масштабности, как десятилетия назад.

Однако каждый десятый опрошенный (10,2%) все же считают проблему алкоголизма актуальной. Алкогольная зависимость может оказывать серьезное воздействие на здоровье населения и его социальное благополучие. И обеспечение мер профилактики со стороны государства и стейкхолдеров остается важной задачей.

Диаграмма №43. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего места проживания склонна к алкоголизму?», %

Также важно отдельно выделить проблему наркомании в сельской местности, определить степень ее актуальности среди сельской молодежи. Большая часть опрошенных (70%) никогда не видели случаи употребления наркотиков. 20% - слышали, но сами не видели такие случаи. Меньше 1 процента респондентов (0,8%) часто становятся свидетелями употребления наркотических средств, 2,5% - иногда. Такие данные свидетельствуют о том, что многие молодые люди в сельской местности не вовлечены в проблему употребления наркотиков.

Диаграмма №44. Распределение ответов на вопрос: «Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?», %

Больше половины респондентов (59,6%) не знают, где молодежь приобретает наркотики. 35,1% считают, что их можно купить на дискотеке, 29,8% - в Интернете, 23,3% - у друзей. 13,8% уверены, что запрещенные средства доступны в учебных заведениях.

Диаграмма №45. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, если бы у молодежи появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их?», %

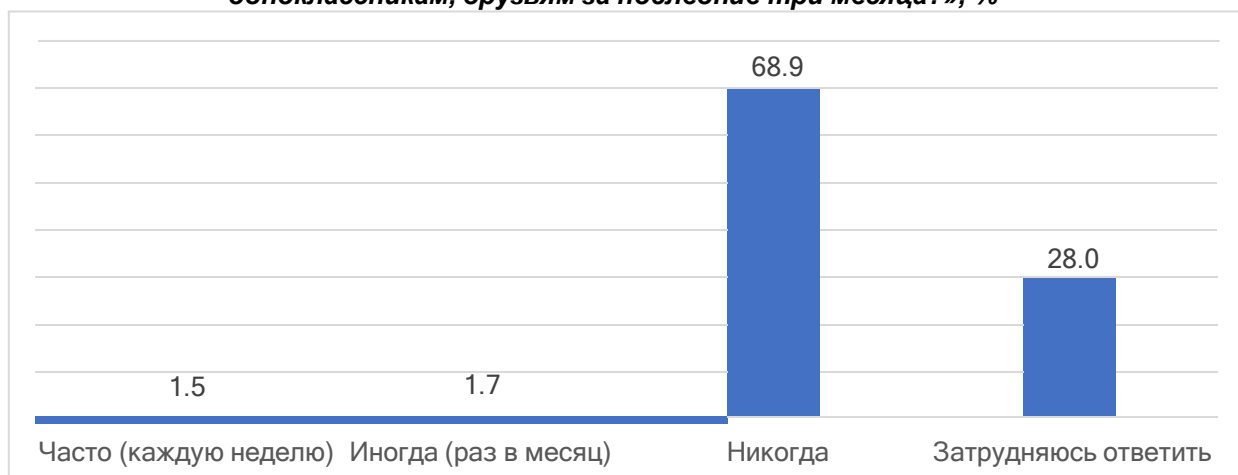
Причинами употребления наркотиков респонденты называют безответственность к своему здоровью (44,5%), любопытство при наличии денег (39%), «тренд и моду» (22,8%).

Диаграмма №46. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди начинают употреблять наркотики?», %

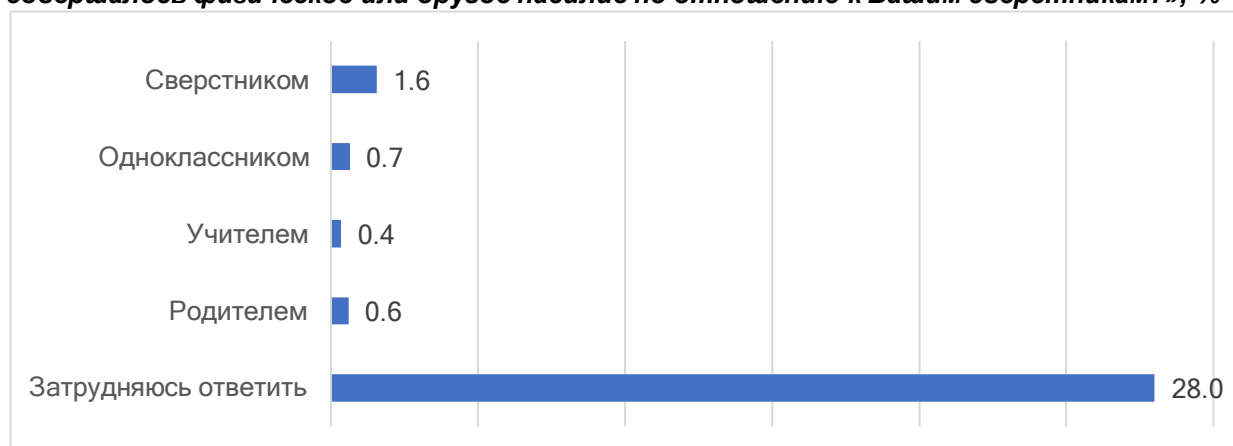
Большинство респондентов (68,9%) никогда не видели сцен любого вида насилия по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям. 1,5% респондентов становятся свидетелями таких сцен часто, а 1,7% - иногда.

Диаграмма №47. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?», %

При этом насилие совершалось сверстниками (1,6%), реже – одноклассниками (0,7%), родителями (0,6%) либо учителем (0,4%).

Диаграмма №48. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?», %

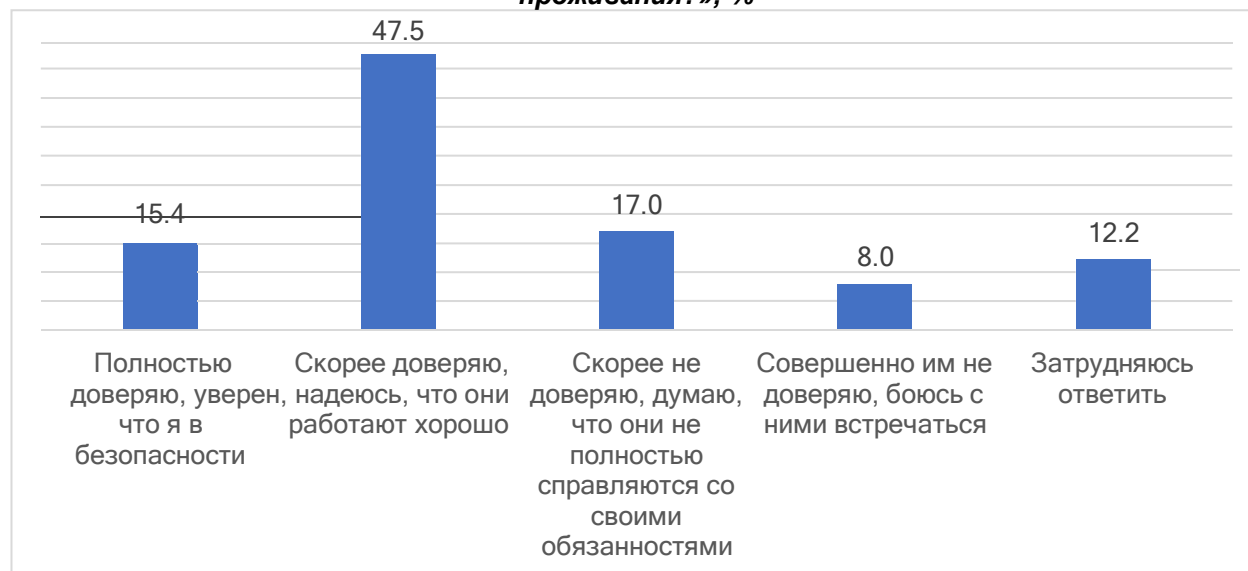
Половина респондентов (48,5%) знакома и иногда встречается с участковым инспектором полиции, 14,1% встречают его часто, 15% - с ним не знакомы.

Диаграмма №49. Распределение ответов на вопрос: «Знакомы ли, встречались ли Вы лично с участковым инспектором полиции», %

При этом важно отметить уровень доверия респондентов к правоохранительным органам. 47,5% опрошенных отметили, что «скорее, доверяют», 15,4% - полностью доверяют. 8% респондентов относятся к ним вовсе недоверчиво, а 17% - скорее, не доверяют.

Диаграмма №50. Распределение ответов на вопрос: «Доверяете ли Вы правоохранительным органам, обеспечивающим порядок в Вашей местности проживания?», %

ВЫВОДЫ

По результатам исследования выявлены следующие особенности и тенденции в развитии сельской молодежи.

ПЕРВЫЙ БЛОК КАСАЕТСЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОЛОЖЕНИЯ. Ответы респондентов на вопросы о качестве жизни позволили определить, что **значительная часть сельской молодежи испытывает определенные материальные трудности.** Результаты анализа ответов респондентов на вопросы о качестве жизни показывают, что значительная часть молодежи, проживающей в сельских районах, сталкивается с серьезными материальными затруднениями. Сортировка ответов респондентов позволяет выявить некоторую градацию или несколько категорий молодежи в данном контексте – кому относительно тяжело жить, кому очень тяжело, и кто вовсе не сталкивается с материальными проблемами. Также отдельно выделяется группа молодежи, которой на сегодняшний день не свойственны материальные проблемы.

47,5% опрошенных вынуждены ограничивать свои расходы только необходимыми предметами, не имея возможности позволить себе приобретение даже базовой бытовой техники. Это указывает на то, что около половины молодежи в сельской местности испытывает недостаток средств для комфортного уровня жизни.

Кроме того, 34,6% респондентов сообщили о наличии некоторого уровня достатка, однако у них отсутствует возможность приобретения автотранспорта. Данная категория молодежи не испытывает серьезных материальных проблем, но и при этом ведет достаточно сдержанный образ жизни.

Важно отметить, что небольшая группа опрошенных (6,2%) сталкивается со значительными трудностями и испытывает серьезные затруднения с оплатой даже самых неотложных счетов. Это доля молодых людей, для которых финансовые трудности являются доминирующей проблемой. Их неспособность справиться с неотложными финансовыми обязательствами может свидетельствовать о низком уровне доходов и безработице.

Об отсутствии денежных проблем твердо заявляет менее десятой части респондентов – 8,8%. Это может свидетельствовать о наличии стабильного и удовлетворительного уровня их личных или общих семейных доходов у данной группы. То есть, лишь небольшая часть сельской молодежи имеет возможность находиться в более устойчивом финансовом положении, не испытывая серьезных денежных трудностей. Однако даже в этом случае стоит учитывать, что остальные респонденты все еще сталкиваются с различными уровнями материальных ограничений, что подчеркивает актуальность задач по улучшению экономической ситуации среди сельской молодежи. Все это подчеркивает необходимость создания мер поддержки молодежи и создания более благоприятных условий для развития и процветания молодых людей в сельских районах.

В целом, прорисовка общей картины материального благополучия сельской молодежи является одним из основополагающих аспектов данного исследования и наводит на поиск взаимосвязей выявленных особенностей с ответами по последующие вопросы. Проявляется четкий запрос от респондентов на меры по поддержке данной категории населения для повышения качества жизни.

При этом десятая часть (10,7%) опрошенных не предпринимает никаких мер для повышения качества своей жизни. Это интересный аспект, который указывает на разнообразие подходов к улучшению жизненной ситуации и наличие различных мотиваций у индивидуумов. Следует отметить, что отсутствие действий со стороны респондентов может быть связано с рядом факторов – недоверием и отсутствием

надежды на лучшую жизнь, отсутствием каких-либо ресурсов - например, ноутбука, книг, доступа к онлайн-курсам, а также отсутствием мотивации, например, это может быть характерно для лиц, которые находятся на полном обеспечении у своих родных и близких - молодых мам, молодых людей, ведущих домашнее хозяйство.

Еще одна десятая часть опрошенных (10,8%) предпочитает инвестировать в свое будущее. Такой подход говорит о стремлении создать долгосрочную финансовую стабильность.

Важно отметить, что преобладающая часть респондентов все же предпринимает серьезные попытки улучшить свою жизнь. 43,8% из них регулярно проходят обучение и курсы повышения квалификации, что свидетельствует о стремлении к профессиональному росту и адаптации к изменяющимся требованиям рынка труда. 41,9% активно работают над получением высшего образования, что может иметь долгосрочный положительный эффект на их карьерные перспективы.

По отношению к формам обучения, 23% опрошенных выбирают онлайн-формат, что свидетельствует о популярности современных технологий в образовательной сфере.

Кроме того, 29,3% респондентов подрабатывают, что может дополнительно способствовать улучшению их финансового положения, а 28,7% занимаются развитием собственного бизнеса, что подчеркивает предпринимательский потенциал и стремление к независимости.

Анализ мер по повышению качества жизни в разрезе возрастных групп показывает, что обучение на онлайн-курсах больше характерно для молодежи от 14 до 18 лет, тогда как традиционные форматы повышения квалификации более предпочтительны для молодежи в возрасте от 29 до 34 лет. Эти различия могут быть обусловлены как особенностями доступа к образовательным ресурсам, так и сменой практических приоритетов в разные жизненные периоды.

Анализ данных позволяет заметить, что 25,1% респондентов в возрасте от 14 до 18 лет выбрали онлайн-формат обучения, в то время как среди молодых людей от 29 до 34 лет этот вариант был предпочтительнее для 19,3% опрошенных. Также курсы повышения квалификации указали 43,1% молодежи от 14 до 18 лет и 46,2% молодых в возрасте от 29 до 34 лет. Это может указывать на более активное стремление к профессиональному росту и углубленному обучению в традиционном формате в этих возрастных группах.

Следует также отметить, что старшая возрастная группа (29-34 лет) для повышения качества своей жизни чаще других практикует подработки (34,2%). Это может быть обусловлено желанием дополнительного заработка для обеспечения своих финансовых потребностей или реализации дополнительных планов. Подработка считается традиционным средством для увеличения общего дохода. Этот метод часто применяется для улучшения финансового положения.

Важно отметить, что развитие собственного бизнеса больше характерно для групп 14-18 лет и 24-28 лет (29,1% и 30,7% соответственно). Это может указывать на рост предпринимательского интереса среди молодежи и стремление к развитию собственного дела в разных возрастных интервалах.

Касательно материальных благ, ситуация по обеспеченности значительной части сельской молодежи жильем, автомобилями и девайсами выглядит достаточно благополучно.

Большинство опрошенных (78,5%) имеют компьютер или ноутбук, что свидетельствует о высокой степени цифровой грамотности и доступности информационных технологий среди данной аудитории. Это может указывать на широкие возможности для обучения и саморазвития в онлайн-формате, а также на

потенциал использования информационных ресурсов для профессионального и личного роста.

Отметим также, что 54,6% опрошенных, то есть, чуть больше половины респондентов, имеют автомобиль. Это говорит о достаточно высоком уровне достатка данной категории молодых людей.

По результатам опроса, 47,5% респондентов располагают собственным жильем. Обладание на правах собственности недвижимостью – это важный показатель материального благополучия. В данном случае почти половина опрошенных являются владельцами домов (квартир). Это является важным аспектом в повышении уровня жизни и создании финансовой стабильности, так как собственное жилье может служить источником уверенности в будущем.

Кроме того, 33,8% опрошенных имеют подсобное хозяйство. Это может указывать на активное участие в сельском хозяйстве или дополнительные источники дохода, которые способствуют укреплению экономической позиции данной группы.

В целом, эти данные демонстрируют наличие у опрошенных значительных ресурсов и потенциала для дальнейшего улучшения качества их жизни, а также разнообразие подходов к использованию имеющихся возможностей.

Важно отметить, что в разрезе статуса занятости почти в равной степени обеспеченности компьютером или ноутбуком (78,2%, 74,8% и 79,9%), автомобилем (57,3%, 58,6% и 52,3%), собственным жильем (47,3%, 45,9% и 46,8%) отмечаются те респонденты, которые только учатся, одновременно учатся и работают, и те, кто только работают. Это может свидетельствовать о том, что независимо от статуса занятости, доступ к технологиям, транспорту и собственному жилью является относительно равномерным, что может способствовать улучшению их жизненного статуса.

Интересно отметить, что те, кто не учится и не работает, и при этом не ищет работу, больше других категорий обеспечены собственным жильем (62,2%), подсобным хозяйством (40,5%). Учитывая специфику сельской местности, необходимость ведения сельского хозяйства, можно предположить, что данная категория молодежи не имеет официального статуса занятости «по согласованию» с родственниками, то есть, занимается хозяйством, материальное обеспечение – общее с семьей, и не заинтересованы в официальном трудоустройстве. Это может говорить о том, что официальное трудоустройство для данной группы не является приоритетом, так как их занятость и обеспеченность организованы иначе.

Вопросы касательно доступных населению благ, позволили выявить, что значительная часть молодежи **не имеет достаточного доступа к важнейшим общественным благам** – питьевой воде, санитарии, инфраструктуре. Эти данные подчеркивают сложности, с которыми сталкиваются некоторые группы молодежи, и вызывают потребность в усиленной поддержке и улучшении качества жизни в этих аспектах.

В частности, всего 62,5% опрошенных отметили, что имеют доступ к чистой питьевой воде, что свидетельствует о том, что более трети молодежи может испытывать сложности с обеспечением себя этим основным ресурсом. Дополнительно, лишь 23,5% респондентов имеют доступ к хорошей инфраструктуре, включая дороги и транспортные связи. Это указывает на необходимость инвестирования в развитие инфраструктуры для улучшения качества жизни и создания условий для более комфортной и устойчивой среды.

Важно также отметить, что только 18% опрошенных удовлетворены санитарным условиям (канализация, септики). Это говорит о значимости

улучшения санитарной инфраструктуры для обеспечения здоровья и комфорта молодежи

Гендерное равенство отметили лишь 3,1% опрошенных, что свидетельствует о том, что восприятие и осознание проблемы неравенства полов требует дополнительного внимания. Это также может указывать на то, что требуется увеличение уровня информированности молодежи по вопросам гендерного равенства.

Только 3% респондентов указали на доступность возможностей для занятия спортом. Этот показатель может свидетельствовать о недостаточной доступности спортивных инфраструктур и мероприятий, которые могли бы поощрить молодежь к здоровому образу жизни и физической активности.

Доступ к бесперебойному Интернету отметили далеко не все молодые сельчане – о том, что он имеет к нему доступ, сообщил только каждый десятый опрошенный – 9,1%. Этот показатель свидетельствует о том, что сфера информационных технологий и доступа к онлайн-ресурсам остается вызовом для некоторых сельских областей и может быть связан с ограниченной инфраструктурой или ограниченным финансовым доступом.

Ограниченный доступ к Интернету может ограничивать молодежь в доступе к образовательным и информационным ресурсам, а также в возможности общения и взаимодействия в онлайн-среде. Это может повлиять на их способности для обучения, развития и поддержания связей, и потребовать дополнительных усилий для сокращения цифрового разрыва между разными областями и группами населения.

Для решения этой проблемы может потребоваться расширение доступности интернет-инфраструктуры в сельских районах, а также проведение образовательных программ и мероприятий, которые бы способствовали повышению цифровой грамотности и осознанному использованию ресурсов онлайн-среды

При этом ситуация различается в зависимости от региона. Так, доступ к чистой питьевой воде больше всего отмечают респонденты из Атырауской области (73,6%), меньше всего – в Костанайской (55,1%).

Доступ к качественной медицине отмечают 33,2% опрошенных в Жамбылской области, около 32% – респонденты в Абайской, Актюбинской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областях. В Улытауской области этот показатель зафиксирован на уровне 8,3%, в Акмолинской области – 15,1%.

Анализ ответов респондентов демонстрирует высокую закредитованность среди сельской молодежи. Половина опрошенных (50,2%) имеет кредит либо рассрочку на технику или мебель, что еще раз подтверждает сделанный ранее вывод о том, что значительная часть сельской молодежи испытывает материальные трудности с покупкой необходимых для жизни предметов. Другими словами, каждый второй молодой сельчанин не имеет возможности и свободных денежных средств на покупку предметов домашнего обихода, то есть на комфорт в бытовой жизни. Такое явление может свидетельствовать об ограниченных экономических возможностях для значительной части молодежи в сельской среде.

Также около половины респондентов (46,1%) имеет потребительский кредит. При этом важно отметить, что многие субъекты малого и среднего предпринимательства предлагают рассрочку, различные опции приобретения товаров через банковские программы. Однако часть населения все же предпочитает получить кредит именно в денежном эквиваленте, нежели в виде товаров или услуг.

Также 26% имеет кредит на одежду. Кредит на одежду в Казахстане становится все более распространенной практикой среди населения. Этот тренд

может указывать на изменение в потребительском поведении, где люди используют кредитные средства не только для приобретения товаров длительного пользования, но и для удовлетворения текущих потребностей, таких как покупка одежды.

Такое поведение может быть связано с разнообразием предложений со стороны магазинов, предоставляющих возможность оформления рассрочки или кредита на месте. Это может быть особенно привлекательно для молодых людей и семей, которые стремятся следовать модным тенденциям и приобретать новые вещи, не всегда имея достаточное количество средств в данный момент.

Однако, увеличение числа кредитов на одежду также может вести к увеличению долговой нагрузки на домохозяйства, особенно если не уделяется достаточно внимания планированию бюджета и расчету способности погасить кредит. Важно, чтобы потребители внимательно изучали условия кредитных сделок, а также анализировали свои финансовые возможности, чтобы избежать проблем с погашением долга в будущем.

О наличии ипотеки сказали 13,3% опрошенных. Сельские жители, как правило, сталкиваются с другими факторами, такими как неразвитая инфраструктура, удаленность от городских центров, а также сезонные аспекты их занятости, что может повлиять на их платежеспособность в рамках ипотечного кредитования. В этом контексте важно разрабатывать специальные программы и подходы, учитывающие особенности сельской местности, чтобы сделать ипотеку более доступной и устойчивой для жителей этих территорий.

Лишь 7,9% респондентов отметили, что не имеют никаких займов в банках и микрокредитных организациях. Это меньше, чем десятая часть респондентов. Таким образом, наблюдается закредитованность большей части сельской молодежи, при этом назначение займов варьируется от ипотеки до покупки одежды.

При этом с погашением кредитов в той или иной степени справляется лишь половина опрошенных. 17,5% отметили, что справляются однозначно, демонстрируя высокую финансовую дисциплину. Еще 34,5% респондентов отметили «скорее да, чем нет», выражая определенный уровень уверенности в своих финансовых возможностях.

Однако 21% опрошенных признали, что, скорее, не справляются с погашением кредитов, что может указывать на некоторые сложности или неожиданные обстоятельства, влияющие на их финансовое положение. Интересно, что 12% респондентов сообщили о том, что вовсе не могут справиться с расходами на погашение ежемесячных платежей, что может говорить о недостаточной финансовой подготовке или недостаточной осведомленности о своих возможностях и обязательствах.

Такие данные подчеркивают важность продвижения финансовой грамотности и умения планировать бюджет для тех, кто рассматривает возможность взятия кредитов. Обучение навыкам управления финансами и реализация программ по повышению финансовой грамотности могут помочь уменьшить риск неплатежей и обеспечить более устойчивую финансовую ситуацию среди заемщиков.

Накапливать денежные средства удается 15% респондентов, что говорит о наличии у этой группы высокой степени финансовой дисциплины и умения стратегически управлять своими финансами. Для них процесс накопления является приоритетом, позволяющим обеспечить будущую финансовую стабильность.

Значительная доля респондентов, а именно 29%, отметили, что «скорее, да», иногда удается откладывать денежные средства. Это может указывать на переменчивость в их финансовой деятельности, возможно, связанную с не постоянными источниками дохода или переменчивостью в расходах.

Необходимо отметить, что 21% опрошенных вовсе не практикуют накопление денег. Это может быть связано с разными факторами, такими как недостаток свободных денежных средств, отсутствие финансовой грамотности или приоритизация текущих потребностей перед накоплениями.

Эти результаты еще раз подчеркивают важность продвижения финансовой грамотности и развития навыков управления личными финансами. Обучение по эффективному управлению личным и семейным бюджетом могут помочь большему числу людей осознанно управлять своими финансами и стремиться к достижению финансовых целей.

При этом анализ в разрезе возрастных групп показывает, что больше всего к откладыванию денег привержены молодые люди в возрасте от 29 до 34 лет. Вероятно, в этот период многие из них начинают более ответственно относиться к своим финансам, задумываясь о будущем, создании семьи и планировании долгосрочных целей. Эта возрастная группа обладает более стабильным доходом и относительной финансовой независимостью, что способствует способности к накоплениям.

Также важно отметить, что больше всего тех, кто собирает деньги время от времени, находится среди возрастных групп от 19 до 23 и от 24 до 28 лет. Это может указывать на активное стремление молодых людей начать накапливать деньги, осознавая важность финансовой стабильности в будущем. В этом возрастном диапазоне многие могут сталкиваться с первыми работами и независимыми финансами, что может побуждать к освоению навыков управления личными деньгами.

Эти наблюдения также подчеркивают значимость финансовой грамотности и образования, которое помогает молодым людям более осознанно планировать и управлять своими финансами, независимо от возраста.

Анализ ответов респондентов на вопрос **«Какие проблемы сегодня наиболее актуальны для Вас и Ваших близких?»** позволил выявить **топ-5 проблем**, с которыми сталкивается сельская молодежь. **Высокие цены на продукты питания и предметы первой необходимости** составляют первую проблему (50,5%). Это может значительно ограничивать финансовые возможности молодых людей и влиять на их качество жизни.

Второй важной проблемой является **низкий уровень доходов** (47%). Хотя частично это зависит от индивидуальных усилий молодежи, важно учитывать, что сельская местность зачастую ограничена рабочими местами и экономическими возможностями, что оказывает влияние на доходы молодежи.

Безработица также является острой проблемой для 35,4% респондентов. Это отражает проблему недостатка рабочих мест для трудоустройства в сельских районах. Как и в случае с проблемой низкого уровня доходов, проблема безработицы должна решаться комплексно, с активным вовлечением всех стейкхолдеров.

Низкое качество инфраструктуры (18,4%) также оказывает существенное воздействие на доступ к разнообразным услугам и возможностям, что ограничивает комфорт и перспективы для развития молодежи на селе. Недостаточно развитая инфраструктура может привести к затруднениям в получении образования, медицинской помощи и других важных услуг.

Отсутствие современных дорог, недостаточное наличие общественного транспорта и ограниченный доступ к средствам связи могут усложнить доступ молодежи к образовательным учреждениям, рабочим местам в ближайших городах, а также к культурным и спортивным мероприятиям. Это также может отразиться на возможностях для личностного и профессионального роста молодежи.

Слабая инфраструктура также может влиять на экономические перспективы сельских районов, затрудняя привлечение инвестиций и создание новых рабочих мест.

Решение этой проблемы требует совместных усилий государства, общественных организаций и местных жителей. Инвестиции в развитие инфраструктуры, содействие развитию местных предприятий и инициатив могут содействовать улучшению качества жизни молодежи в сельских районах.

Проблема семейно-бытового насилия (17%) требует внимания и действий как граждан, так и государства. Эта проблема оказывает негативное воздействие на общество в целом и на психологическое и физическое благополучие молодежи, в частности. Важна роль образования, семейного воспитания и примера родителей, но также необходимо усиление идеологической работы, поддержка семейных ценностей и усиление законодательства в этой области. Для успешного решения проблемы семейно-бытового насилия необходимо объединить усилия организаций образования, общества и государства, чтобы создать безопасную среду для граждан. Стоит также отметить, что данная проблема «обогнала» проблему «Пагубных привычек» и «Низкое качество медицины» (16,3% и 15,6% соответственно).

При анализе по возрастным группам можно отметить, что проблемы молодежи в разных возрастах имеют свои особенности, но при этом обозначенные пять проблем являются актуальными для всех возрастных категорий. Это свидетельствует о всесторонности и масштабности этих вопросов.

Однако есть некоторые нюансы, которые выделяются в зависимости от возраста. Например, молодежь в возрасте от 19 до 23 лет больше всего обращает внимание на низкое качество инфраструктуры (19,2%). В этом возрасте, вероятно, люди сталкиваются с вопросами образования, поиска работы, и, в целом, некой выработки жизненной стратегии, и ограниченная инфраструктура может оказывать влияние на их возможности.

От 24 до 28 лет важной проблемой для молодежи становятся пагубные привычки (19,7%). Эта проблема особенно актуальна в контексте появления и распространения синтетических наркотиков, электронных девайсов для курения, увеличиваются риски ухудшения здоровья и благополучия молодежи.

Молодежь от 29 до 34 лет выделяет проблему отсутствия перспектив для развития и самореализации (16,8%). В этом возрасте многие молодые люди уже создали семьи, устроились на работу и сталкиваются с вопросами о своем профессиональном и личном росте. Недостаток перспектив может вызвать чувство стагнации и дискомфорта.

Эти наблюдения подчеркивают необходимость принятия комплексных и многоплановых подходов к решению проблем молодежи, учитывая их возрастные особенности и потребности.

По данным опроса, большинство респондентов выражает мнение, что решение проблем молодежи в значительной мере должно возлагаться на государственные органы. 43,1% опрошенных указали на «Центральные органы власти» как ответственных за решение данных вопросов, а 33% выразили уверенность в ключевой роли местных органов власти в их решении.

Тем не менее, также 34% респондентов считают, что решение проблем должно быть в зоне ответственности каждого индивида. Это свидетельствует о приоритетности для этих респондентов личной ответственности и роли индивидуальных усилий в преодолении насущных проблем.

19,3% опрошенных признали важную роль родителей и родственников в решении проблем молодежи. Это подчеркивает, как инфантильный настрой, так и значение семейной поддержки в жизни молодежи.

Такое разнообразие мнений указывает на сложность проблем молодежи и необходимость совместных усилий государства, общества и индивидуальных граждан для их решения. Комбинированный подход, включающий государственную поддержку, личную инициативу и усилия семейного воспитания, может содействовать более полному и эффективному решению данных вопросов.

В рамках опроса молодежь сельских районов выразила свои мнения относительно того, какие шаги государственные органы могли бы предпринять для решения проблем, с которыми они сталкиваются. Основываясь на результатах опроса, можно выделить следующие приоритеты.

4. **Увеличение субсидий сельскому хозяйству (41,9%).** Это свидетельствует о запросе молодых сельчан на государственную поддержку по развитию сельскохозяйственного сектора для обеспечения занятости и улучшения экономической ситуации в сельских районах.

5. **Борьба с коррупцией (39,6%).** Этот пункт указывает на осознание вреда, который может наносить коррупция, и важность прозрачности и честности в работе государственных органов.

6. **Повышение качества медицинских услуг (27,9%).** Это говорит о неудовлетворенности текущим состоянием медицинских услуг и запросе молодых людей в создании условий для эффективной диагностики и лечения в сельской местности.

Эти приоритеты отражают интересы и потребности молодежи сельских районов, и они могут служить ценной информацией для государственных органов при разработке политик и программ, направленных на поддержку и развитие сельской молодежи.

ВТОРОЙ БЛОК КАСАЕТСЯ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ. Анализ ответов респондентов показывает, что чуть меньше трети молодых людей из села имеют крепкую связь со своей малой Родиной – именно её 29,9% упоминает в первую очередь на вопросы о месте своего происхождения. 10,7% опрошенных еще более детально указывают эту местность – микрорайон, квадрат улиц. 27% опрошенных идентифицируют себя больше, как «из Казахстана», в целом.

Из анализа данных видно, что национальная идентификация играет ключевую роль среди респондентов – 39,8% из них в первую очередь определяют себя по своей национальности. Это свидетельствует о глубокой приверженности культурному наследию и национальным ценностям, которые молодежь ценит и выделяет в своей идентичности.

22,9% респондентов, с другой стороны, прежде всего идентифицируют себя по гендерной принадлежности. Это указывает на важность осознания собственной роли и положения в обществе, а также на влияние социокультурных норм на формирование идентичности.

15,6% респондентов выбирают регион проживания в качестве ключевой идентификации. Это может отражать связь с окружающей средой, культурой и общественной структурой места, где они живут.

Эти данные показывают, что идентичность молодежи является многогранной и может включать в себя различные аспекты, такие как национальность, гендер, место проживания и, возможно, другие факторы. Это также указывает на важность осознания и признания разнообразия и уникальности каждой индивидуальной идентичности.

Ответы респондентов касательно языка общения в повседневной жизни идентичны ответам касательно восприятия аудио и видео контента, что говорит нам что молодежь не только говорит, но и воспринимает аудио и видео контент полиязычно.

Однако распределение по регионам различается. Так, на государственном языке больше всего респонденты разговаривают в обычной жизни в Актубинской (46%), Атырауской (40,2%), Жетысуской (40,2%), Улытауской областях (41,7%). Это может быть обусловлено как долгой исторической традицией использования государственного языка в этих регионах, так и составом населения, способствующим более широкому распространению государственного языка.

Респонденты из Костанайской (42,3%) и Северо-Казахстанской (32,3%) областей сказали, что в повседневной жизни в основном разговаривают на русском языке. Это связано, прежде всего, с этническим составом населения, а также с тем, что данные области являются приграничными территориями с соседней Россией.

В равной степени и на казахском, и на русском говорят респонденты из Павлодарской (67,9%), Туркестанской (65,1%), Мангистауской (65%) областей.

В некоторых других регионах страны респонденты также используют государственный язык в повседневном общении. Это может свидетельствовать о глубокой приверженности культурным и языковым традициям народа. Такие результаты могут также быть связаны с особенностями этнического состава населения, а также с историческими факторами влияния разных культур на разные регионы страны.

Таким образом, данные о языке общения в повседневной жизни отражают многообразие культурных и социолингвистических аспектов Казахстана. Разнообразие ответов свидетельствует о богатстве этнического многообразия страны и важности уважения к языковым и культурным особенностям разных регионов.

При этом больше половины опрошенных (54,1%) сообщили, что аудио и видеоконтент потребляют на казахском и русском языках в равной степени. На казахском языке материалы слушают 28,9% респондентов, что практически в два раза больше тех, кто отметил, что слушает аудио и видеоконтент на русском языке (13,5%). В данном контексте важно отметить, что за последние несколько лет наблюдается рост казахоязычного контента в социальных сетях, развиваются подкасты, шоу, интервью, которые проходят на государственном языке.

Анализ ответов респондентов в разрезе возрастных групп не выявил каких-либо значительных различий. Однако стоит отметить, что на двух языках меньше других категорий слушает аудио и видеоконтент молодежь от 14 до 18 лет (50,5%). На русском языке меньше всего контент воспринимают молодые люди от 29 до 34 лет.

Большинство респондентов испытывают положительные чувства к местности, в которой они живут, и выражают радость от того, что выбрали именно этот регион для своего проживания. Доля таких респондентов составляет 67,3%, что говорит о сильной привязанности к своему месту жительства и удовлетворенности им.

Однако также есть часть опрошенных, которые рассматривают другие опции. 14,2% респондентов выразили желание покинуть текущее место проживания и переехать в город. Это может быть связано с поиском новых возможностей, образования или работы, которые города могут предоставить.

Есть и те, кто хотел бы изменить регион внутри страны – это 7,3% опрошенных. Это может быть вызвано стремлением к изменениям, новым опытам или лучшим условиям для жизни и развития.

Миграционные настроения в направлении выезда из страны заявили 2,4% респондентов. Это может быть обусловлено различными факторами, такими как поиски работы за границей, обучение за рубежом или иные личные мотивации.

Эти разнообразные ответы показывают, что молодежь сельских районов имеет разнообразные амбиции, интересы и планы на будущее, связанные с их местом проживания и жизни в целом.

Анализ ответов респондентов показал, что среди опрошенных молодых людей наблюдается разнообразие в отношении культурных и социальных практик своего этноса.

- 29,6% респондентов тесно следуют культурным и социальным практикам своего этноса. Это указывает на высокий уровень приверженности традициям, ценностям и обычаям, которые играют важную роль в их повседневной жизни.

- 48,5% опрошенных время от времени придерживаются традиций и практик своего этноса. Они не следуют строгим нормам, но всё же иногда включают элементы самобытной культуры в свою жизнь.

- 4,9% респондентов совсем не следуют традициям и нормам своего этноса. Это может быть связано с различными факторами, такими как глобализация, смена ценностей, многокультурное окружение и другие факторы, которые могут влиять на их выбор.

Эти данные подчеркивают, что молодежь имеет различные подходы к сохранению и преемственности культурных традиций. Некоторые молодые люди следуют традициям и обычаям постоянно, другие следуют им иногда, а некоторые и вовсе не подвержены. Это также отражает изменяющиеся социокультурные реалии и влияние современной среды на восприятие традиций.

Среди молодых людей, проживающих в сельской местности, выделяются разнообразные причины, по которым они выбирают оставаться жить в этом месте.

Наличие семьи, друзей и родных – это наиболее часто упоминаемая причина, отмеченная 49,8% респондентов. Это свидетельствует о важности социальных связей и влиянии близких людей на решение остаться в родной местности. Любовь к малой Родине и патриотизм – это фактор для 24% опрошенных. Это указывает на глубокую привязанность и сильные эмоциональные связи с местом, где они выросли, и стремление к его поддержанию и развитию. Семейные обязательства также сыграли роль для 18,8% респондентов. Это может означать, что они ощущают ответственность перед своей семьей и готовы поддерживать семейные традиции и обязанности.

Эти ответы показывают, что для молодежи важны как личные, так и общественные аспекты при выборе места проживания. Семейные и социальные связи, эмоциональная привязанность играют важную роль в принятии ими решений о месте проживания.

Анализ ответов респондентов в разрезе возрастных групп позволяет выделить интересные тенденции и изменения в мотивациях молодежи в выборе места жительства.

5. С возрастом увеличивается проявление патриотизма как фактора выбора места проживания. Это может быть связано с проявлением национальной идентичности, идеалов и принципов, усилению чувства ответственности и привязанности к своей малой Родине.

6. Семейные обстоятельства играют все более важную роль по мере увеличения возраста молодежи. Это может быть связано с формированием семей, появлением детей и большей потребностью в обеспечении стабильного и устойчивого будущего для семьи. Некоторые респонденты, возможно, предпочитают жить в селе, чтобы быть ближе к родителям и иметь возможность ухаживать за ними.

7. Увеличивается количество случаев переезда по работе по мере увеличения возраста молодежи. Это может быть связано с появлением новых

карьерных возможностей, стремлением к профессиональному развитию и улучшению условий жизни.

8. Фактор наличия родных и друзей в местности становится менее важным с возрастом. Это может быть связано с увеличением мобильности, развитием социальных связей за пределами родного региона и большим влиянием других факторов, таких как карьера и личные амбиции.

Эти изменения в мотивации отражают динамику в жизни молодежи, ее профессиональное и личное развитие, а также влияние социокультурных и экономических факторов на их решения.

Представленный анализ показывает разнообразие планов молодежи относительно места будущего проживания.

4. Почти каждый пятый респондент (19,5%) планирует оставаться жить в своем нынешнем месте проживания. Это может указывать на устойчивые социальные связи, удовлетворенность окружающей средой и желание внести вклад в развитие своей малой Родины.

5. 28,7% респондентов выразили скорее положительное отношение к проживанию в нынешнем месте, но они не полностью уверены в этом решении. Это говорит о наличии некоторых сомнений в построении жизненной стратегии и возможности пересмотра планов в будущем.

6. 15% респондентов однозначно не связывают свое будущее с текущей местностью. Прежде всего, это может быть связано с неудовлетворенностью текущим положением и поиском новых возможностей, карьерных перспектив, образования или иных факторов, которые могут потребовать переезда.

Эти различные планы и настроения молодежи подчеркивают разнообразие ценностей, интересов и жизненных путей. Важно учитывать это при разработке политик и программ, направленных на поддержку молодежи в сельских районах.

Анализ ответов респондентов позволил выделить **ключевые факторы, влияющие на отток молодежи из сельских районов.**

7. Безработица (46,9%) играет огромную роль, так как отсутствие стабильных и перспективных рабочих мест может привести к тому, что молодежь ищет возможности в других местах, где есть больше шансов на трудоустройство.

8. Финансовые проблемы (44,6%) также играют ключевую роль, свидетельствуя о том, что молодежь часто оценивает свои экономические перспективы при выборе места проживания. Отсутствие доступа к достойному заработку может побудить молодежь искать лучшие возможности в других местах.

9. Желание обеспечить своим детям «лучшую жизнь» (33,4%) выражает стремление родителей предоставить своим детям больше возможностей и перспектив, чем то, что может предоставить родная сельская местность.

Все эти факторы указывают на сложности, с которыми сталкиваются молодые люди в сельских районах, и подчеркивают важность создания условий для создания новых рабочих мест, повышения уровня доходов, развития инфраструктуры и обеспечения доступа к образованию и карьерным возможностям.

ТРЕТИЙ БЛОК ЦЕННОСТИ И ВЗГЛЯДЫ. Один из важных аспектов – восприятие сельской молодежи своей самостоятельности, финансовой независимости. Около трети опрошенных (29,9%) считают, что можно рассчитывать на материальную поддержку родителей до окончания школы или до 18 лет, то есть, совершеннолетия. Это может быть связано с желанием молодых людей к финансовой независимости и самостоятельности.

Также почти каждый пятый опрошенный (19,1%) уверен, что нет ничего зазорного запрашивать денежные средства у родителей до окончания учебного заведения. Это мнение может отражать прагматичный взгляд на ситуацию,

особенно в контексте получения высшего образования, когда студенты часто сталкиваются с расходами на учебные материалы, проживание, питание и другие затраты.

Точку зрения о том, что «это я должен помогать им, а не они мне» высказывают 17,2% опрошенных. Это свидетельствует о стремлении к независимости и желании принимать активное участие в поддержке своей семьи.

Значительная часть респондентов придает большое значение образованию как ключевому фактору успешной самореализации молодежи. Результаты опроса отражают следующие точки зрения.

- 43,2% респондентов считают, что для успешной самореализации молодежи необходимо иметь высшее образование по востребованной специальности. Это свидетельствует о понимании того, что более высокая квалификация может открыть двери к более перспективным и высокооплачиваемым возможностям в карьере.

- 34% респондентов подчеркивают важность хорошего школьного образования. Это указывает на признание того, что качественное базовое образование может служить основой для дальнейшего развития и обучения.

- 27% респондентов видят важность средне-специального образования. Это может указывать на оценку значимости практических навыков и умений, которые можно получить в рамках специализированного образования.

Общее восприятие образования как фактора успешной самореализации подчеркивает его роль в формировании карьерных перспектив и личного развития. В данном контексте молодежь признает образование как инвестицию в будущее и инструмент для достижения своих целей.

Также среди других «факторов успеха», выделенных респондентами, выделяются поддержка семьи (23,7%), опыт работы (23,4%) и трудолюбие с упорством (21,6%).

Описывая своих сверстников, молодежь проявляет разнообразие восприятия, что подчеркивает их неоднородность как социокультурной группы:

- 32,9% респондентов используют эпитет «трудолюбивые», указывая на активное и ответственное отношение молодых людей к своей работе и обязанностям;

- 30,1% респондентов описывает молодых как «ленивые», что отражает восприятие некоторых молодых людей как менее мотивированных или неохотно выполняющих свои обязанности;

- 14,5% опрошенных отмечают трайбализм, что может свидетельствовать о приверженности некоторых молодых людей к поддержке и продвижению своих родственников и близких;

- 10,1%, а это каждый десятый опрошенный выделяет незнание казахского языка;

- 9,8% опрошенных отмечают незнание русского языка.

Эти разнообразные эпитеты и характеристики указывают на то, что молодежь представляет собой группу с различными чертами характера, ценностями и взглядами, что, в итоге, формирует многогранность этой социокультурной группы.

Результаты опроса показывают, через какие каналы молодежь получает информацию о общественно-политической жизни страны:

- 44,1% опрошенных прибегают к социальным сетям, что указывает на значимость цифровой среды в распространении новостей и мнений;

- 12,9% опрошенных в большей степени используют интернет-сайты, что подчеркивает роль онлайн-ресурсов в предоставлении объективной и актуальной информации;

- 10,4% прибегают к телепередачам, что указывает на сохранение значимости традиционных медиа;

- 10,3% узнают новости через общение с другими людьми, подчеркивая роль социальных связей и межличностной коммуникации.

Такой многообразный спектр источников информации показывает, как молодежь использует различные каналы для получения новостей и обогащения своего понимания событий в стране. И большая часть указанных источников – это электронные ресурсы. Учитывая сложности с бесперебойным интернетом, указанным в предыдущих главах, важно обратить внимание на то, что это влияет и на информационную осведомленность молодежи села. В целом, также важно продвигать принципы медиа-грамотности и критического мышления для эффективной интерпретации информации из разных источников.

45,7% опрошенных доверяют официальным казахстанским каналам, таким как «Хабар» и «Казахстан», что может указывать на стремление получать информацию из источников, предоставляемых государством.

26,4% опрошенных доверяют региональным каналам и проявляют интерес к событиям на более локальном уровне.

10,1% прислушиваются к российским источникам.

7,8% выбирают зарубежные источники на иностранном языке, что указывает на интерес к мировой политике и событиям за пределами страны.

ЧЕТВЕРТЫЙ БЛОК ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К БРАКУ И СЕМЬЕ.

В контексте семейных ценностей взгляды сельской молодежи в некоторой степени разнятся. Подходящим возрастом для создания семьи 42,4% респондентов считают 24-28 лет. Релевантным для рождения первого ребенка возрастом 47,7% опрошенных считают промежуток от 24 до 28 лет.

Большинство респондентов (74,5%) считают, что необходимо в обязательном порядке официально регистрировать брак. Чуть больше половины опрошенных (56,5%) считают, что в семье работать должен мужчина, а женщина – заниматься домохозяйством. Четверть респондентов (25,2%) отметили, что обязанности между мужчиной и женщиной должны распределяться равномерно.

Среди 54,8% опрошенных проявляется желание иметь троих детей, а некоторая часть респондентов стремится к многодетности – 5,5% хотят четверых детей, 4,5% больше четверых детей. Одного или двух детей хотели бы иметь в своей семье 13,6% и 14,4% соответственно.

По мнению респондентов, молодые семьи на селе чаще всего сталкиваются с такими проблемами, как безработица (59,2%), высокие цены на товары первой необходимости (56%), низкое качество медицинских услуг (43,4%), а также с отсутствием жилья (40,3%).

Касательно вопроса об отношении к краже невесты значительная часть респондентов отметили, что идентификация этого акта напрямую зависит от реакции самой невесты (35,5%). Четверть (24,3%) однозначно определяют это преступлением. 16% рассматривают кражу невесты как способ сэкономить на проводах невесты, а 14,5% считают ее традицией, достойной уважения.

ПЯТЫЙ БЛОК ТРУДОУСТРОЙСТВО. Сельская молодежь не склонна часто менять место работы. Каждый пятый (20%) респондент доволен нынешним местом работы, а также 38% опрошенных остались бы на прежней работе даже при возможности сменить работу. 14,5% опрошенных поменяли бы работу при первой же возможности.

Среди причин, по которым молодые люди хотели бы сменить работу, прежде всего, низкий уровень заработной платы – 54,9%, отсутствие перспектив карьерного роста (33,7%), отсутствие возможностей для проявления инициативы (22,6%).

Среди ключевых проблем на пути к трудоустройству респонденты отмечают нехватку рабочих мест по специальности (30,3%), низкий уровень заработных плат (29,1%), а также недостаточный уровень образования (17,5%).

ШЕСТОЙ БЛОК БЕЗОПАСНОСТЬ. Большинство респондентов (72,5%) считают местность своего проживания достаточно безопасной. При этом 9,8% опрошенных напротив, отмечают некоторую степень опасности, считают, что на улице в темное время суток на людей могут нападать преступники.

Половина респондентов (49,5%) считают, что проблема алкоголизма не актуальна для молодежи их села. Четверть (25,8%) респондентов отмечают, что молодежь употребляет алкоголь в умеренном количестве, и проблем в этом отношении нет. Большая часть опрошенных (70%) никогда не видели случаи употребления наркотиков. 20% - слышали, но сами не видели такие случаи. Причинами употребления наркотиков респонденты называют безответственность к своему здоровью (44,5%), любопытство при наличии денег (39%), «тренд и моду» (22,8%).

Большинство респондентов (68,9%) никогда не видели сцен любого вида насилия по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям.

При этом важно отметить уровень доверия респондентов к правоохранительным органам. 47,5% опрошенных отметили, что «скорее, доверяют», 15,4% - полностью доверяют. 8% респондентов относятся к ним вовсе недоверчиво, а 17% - скорее, не доверяют.

РЕКОМЕНДАЦИИ

Безусловно, **решение основных проблем сельской молодежи находится в общей «увязке» с комплексными вопросами развития села**, улучшения его инфраструктуры, создания новых рабочих мест, производств и других мер. Без принятия мер по улучшению общего социально-экономического климата в селах невозможно решить вопросы низких доходов, безработицы, недостатка средств к достойному уровню жизни молодых сельчан. **Трудно представить высокий уровень жизни сельской молодежи без доступа к таким благам, как вода и санитария.** Однако возможно принять точечные меры поддержки молодых людей, которые уже сейчас улучшат их жизнь.

На основании выводов исследования сформированы следующие рекомендации для центральных государственных органов в области молодежной политики, для местных исполнительных органов и иных заинтересованных сторон.

Первое. Создание национальных проектов, направленных на поддержку образовательных мероприятий для сельской молодежи. Как показали результаты исследования, молодежь стремится повышать уровень своего профессионализма. Это могут быть разноплановые образовательные программы, как краткосрочного, так и долгосрочного характера, направленные на получение новых знаний, умений и навыков для повышения конкурентоспособности молодых сельчан. Эти программы должны повышать уровень профессионализма молодежи, содержать актуальные материалы, улучшать «софт скиллс», а также подпитывать и укреплять базовые знания.

Второе. Проведение семинаров по повышению финансовой грамотности. Как показали результаты исследования, среди сельской молодежи наблюдается высокий уровень закредитованности и трудности с ежемесячным платежом.

Важно организовать обучение по финансовой грамотности на площадки организаций образования, охватить мероприятиями все категории молодежи от 14 до 34 лет.

Третье. Проведение действий, направленных на профилактику семейно-бытового насилия. Исследование выявило актуальность этой проблемы. В данном контексте необходимо усилить работу правоохранительных органов, участковых инспекторов. Также важно проведение идеологической работы, разъяснение населению норм законодательства в области правонарушений по данному вопросу.

III. РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРТНЫХ ИНТЕРВЬЮ

1. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

В ходе экспертного опроса был выделен широкий спектр различных проблем, с которыми сталкиваются молодые сельчане. Это проблемы с трудоустройством, недостаточным развитием социальной инфраструктуры и вытекающими из этого последствиями, в том числе низким качеством образования, а также отсутствием возможностей для реализации собственного потенциала. Большинство экспертов разделяют мнение о том, что в совокупности проблемы молодежи в сельской местности являются «выталкивающим» фактором из данной местности проживания, то есть, стимулируют отток молодого населения в города в поисках лучших возможностей для жизни. В результате государство сталкивается с высоким уровнем молодежной урбанизации, которая по итогам первого квартала 2023 года составила 64,4%.

Одной из первоочередных проблем, названных экспертами, является **проблема безработицы**. Недостаток рабочих мест для сельчан и низкий уровень заработной платы оказывают существенное влияние на жизнь молодых людей в сельских районах. То есть вопрос не том, что молодые люди, проживающие в сельской местности, не хотят работать – в большинстве случаев работы нет.

Такая ситуация порождает социальные и экономические последствия, как ухудшение качества жизни, узкий круг возможностей для личного и профессионального роста, а также масштабную миграцию молодежи. Для решения этой проблемы эксперты предлагают сосредоточиться на создании новых рабочих мест в сельских районах, поддерживать разнообразные формы занятости, включая предпринимательство, а также разрабатывать программы повышения профессиональной квалификации для молодежи в целях усиления их конкурентоспособности на рынке труда.

«В настоящее время одной из особых проблем является безработица среди молодежи. Промышленности и фабрик в селах нет, поэтому работы мало. Вторая проблема – низкая заработная плата. В деревне работы мало, а спрос на работу высок, поэтому работодатели стараются получить дешевую рабочую силу» (Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район).

«Одной из основных проблем для молодых людей в сельской местности являются низкие шансы для трудоустройства и профессионального развития. Часто сельская молодежь вынуждена переезжать в города в поисках работы и лучших перспектив» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Главная проблема сельской молодежи – это безработица» (Басболат Бапай, исполнительный директор крестьянского хозяйства «БТ-1», село Кумарик, Т. Рыскуловский район, Жамбылская область).

Экономическая нестабильность и отсутствие разнообразных трудовых возможностей зачастую заставляют молодежь искать более выгодные и перспективные варианты заработка в городах или за пределами страны. Это, в свою очередь, усугубляет проблему оттока молодежи из села и снижает потенциал его развития, так как молодые и активные люди уезжают в поисках более благоприятных условий для реализации своих целей.

Многие эксперты высказывают обеспокоенность по поводу **миграционных настроений сельской молодежи**. Общий недостаточно благополучный фон социально-экономического положения молодежи оказывает влияние на стремление молодежи найти более комфортные условия для жизни в других

местах. Эксперты акцентируют внимание на рисках, которые несет собой отток молодежи из села – прежде всего, снижение демографических показателей приведет к кадровому дефициту в сельском хозяйстве, одном из важнейших секторов экономики страны.

«Миграция и демографический спад. Многие молодые люди из села уезжают в города или за границу в поисках лучших условий жизни и работы, что приводит к демографическому спаду в сельской местности» (Бекзат Смағұлов, представитель Министерства культуры и спорта РК).

«В настоящее время многие молодые люди покидают деревню и переезжают в город в поисках лучших возможностей. Эта ситуация имеет несколько негативных последствий для сельского хозяйства. В частности, это приводит к сокращению трудоспособного населения и старению сельского населения. Миграция молодежи в города и уменьшение количества сельских жителей создает нехватку рабочей силы в сельском хозяйстве. Это может привести к сокращению производства и ограничению возможностей развития» (Жанғабыл Ахметсабыров Жанғабыл, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

«Среди факторов, определяющих социальное состояние сельской молодежи, наряду с удовлетворенностью жизнью особую роль играет миграционное настроение. В связи с отсутствием рабочих мест в селах можно предположить, что миграционные настроения сельской молодежи высоки. Такая ситуация может негативно сказаться на развитии, а также на изменение демографической ситуации сел. При изучении социального положения сельской молодежи, в свою очередь, важно учитывать все составляющие жизни представителей данной категории, т.е. их ценностно-нравственные установки, установки, цели и т.д.» (Гүлім Досанова, заместитель директора научно-исследовательского института).

Также эксперты акцентируют внимание на проблеме доступа к **качественному образованию**. Эксперты отмечают проблему разрыва в качестве образования между селом и городом. В качестве причин низкого уровня доступа к качественному образованию экспертами отмечаются, прежде всего, нехватку школ.

«Проблемой являются ограниченные возможности для получения образования: в сельской местности доступ к высококачественному образованию как в среднем, так и в высшем образовании может быть серьезно ограничен. Это может сужать перспективы молодых людей в получении профессионального образования и развития карьеры в последующем» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Это отсутствие хороших образовательных учреждений и доступ к качественному образованию, узкий круг возможностей в образовании и профессиональном развитии» (Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»).

«В настоящее время существует множество проблем молодежи в целом. Безусловно, сельская молодежь отстает в сфере образования и культуры. Это связано с тем, что до сих пор не решены такие проблемы, как нехватка школ и нехватка культурных мест в селе. Такие объекты очень важны для формирования компетентной, образованной, открытой и культурной молодежи села» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

Одной из причин недостаточной доступности качественного образования на селе является ограниченное количество школ и учебных заведений. В некоторых случаях сельские учебные заведения сталкиваются с недостатком учебных программ, квалифицированных преподавателей и современных учебных

материалов. Это может привести к неравномерности уровня образования между сельскими и городскими школами, а также к ограниченным возможностям для молодежи получить качественное образование.

Другой важной проблемой является ограничение доступа к разнообразным образовательным программам на селе. Это может ограничить для молодежи горизонты для дальнейшего образования и карьерного роста. Это также может влиять на их мотивацию и интерес к получению образования.

Доступность современных технологий и образовательных ресурсов также может оказать влияние на качество образования на селе. Отсутствие высокоскоростного интернета, доступа к онлайн-курсам и образовательным платформам может ограничивать молодежь в получении актуальных знаний и навыков.

Решение проблемы доступа к качественному образованию на селе требует совместных усилий государственных органов, образовательных институтов и общественности. Необходимо разрабатывать и внедрять программы, направленные на повышение качества образования в сельских районах, привлечение квалифицированных учителей и развитие инфраструктуры образования. Также важно создавать условия для доступа к современным технологиям и образовательным ресурсам, чтобы молодежь имела возможность получать актуальные знания и развиваться профессионально.

В контексте проблем сельской молодежи эксперты особенно выделяют проблему **недостаточного развития инфраструктуры на селе**. Ограниченная доступность к современным удобствам и услугам в сельской местности может сказаться на качестве жизни молодых жителей и ограничить их возможности для самореализации и развития.

«В сельской местности отсутствует инфраструктура, включая дороги, здравоохранение, доступ в Интернет и т. д., что тормозит развитие молодежи и, в целом, экономический прогресс» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

И один из важнейших аспектов в этом ключе – это развитие качественной транспортной инфраструктуры. Отсутствие хорошей дорожной сети, ограниченные транспортные связи с ближайшими городами и центрами развития могут затруднить молодежи доступ к образованию, медицинским услугам и другим необходимым ресурсам. Это также может ограничить их возможности для трудоустройства, особенно в сферах, которые требуют постоянных перемещений.

Проблемы с доступностью коммуникаций и сетей связи также могут повлиять на образование и развитие молодежи. Отсутствие хорошего интернет-покрытия может ограничить доступ к образовательным ресурсам и возможностям онлайн-обучения, что может быть важно для профессионального роста. Важно отметить, что экспертами отмечается проблема с доступом в Интернет.

«Также важная проблема – плохая мобильная связь и интернет» (Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область).

Решение проблемы недостаточного развития инфраструктуры на селе требует координации усилий на разных уровнях. Государственные органы, местные власти и частные инвесторы могут сотрудничать для разработки и внедрения проектов, направленных на улучшение транспортных связей, развитие культурных и спортивных объектов, а также расширение доступа к современным коммуникациям. Это может способствовать повышению качества жизни молодежи на селе и созданию условий для их успешной самореализации.

Отсутствие современной инфраструктуры в сельских районах также может повлиять на доступ к культурным и развлекательным мероприятиям. Отсутствие

кинотеатров, спортивных комплексов, молодежных центров и других мест для досуга и социализации может ограничить доступ молодежи для активной и насыщенной мероприятиями жизни. Важно отметить, что одной из проблем молодежи выделено **недостаточное развитие культурно-досуговых мероприятий.**

«Проблемой является ограниченная социально-культурная деятельность: отсутствие разнообразных культурных и развлекательных мероприятий молодежи может затруднить развитие в социально-культурном плане» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«У сельской молодежи достаточно свободного времени, его следует посвящать полезному делу. Так много талантливой и способной молодежи не только в сельском хозяйстве, но и в образовании и культуре. Теперь мы знаем их благодаря социальным сетям» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

Некоторые эксперты также выделяют проблему **низкого качества медицинских услуг.** Недостаточно развитая медицинская инфраструктура и ограниченный доступ к квалифицированным медицинским специалистам могут иметь негативные последствия для здоровья молодых жителей.

Одной из основных проблем является недостаток медицинских учреждений и квалифицированных врачей на селе. Это приводит к тому, что молодые люди не получают своевременной и качественной медицинской помощи, что, в свою очередь, может ухудшить состояние их здоровья и качество жизни.

Также важным аспектом является ограниченность медицинских технологий и оборудования на селе. Отсутствие современной диагностической и лечебной аппаратуры может ограничить возможности для точной диагностики и эффективного лечения молодежи.

«Медицина в селе не развита. Нет крупных больниц, нет специальных медицинских центров» (Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область).

Мнение экспертов о том, что причиной комплекса проблем сельской молодежи может быть **бездействие со стороны государственных органов,** представляет существенный **интерес в анализе ситуации.** Это мнение основано на наблюдениях за сельскими районами, где молодежь сталкивается с множеством вызовов, и при этом могут недостаточно эффективно работать инструменты поддержки и стимулирования со стороны властей.

Эксперты указывают на то, что ограниченный доступ к образованию, медицинской помощи, недостаток рабочих мест и другие проблемы могут быть связаны с недостаточным вниманием и отсутствием ресурсов, направленных на развитие сельских территорий. Некоторые из них считают, что государственные органы недостаточно активны в реализации конкретных мер и программ, направленных на поддержку молодежи и улучшение условий их жизни.

Недостаточно эффективная реализация комплексных и долгосрочных программ развития сельских районов, а также недостаточное внимание к созданию новых рабочих мест, образовательным возможностям и социальной инфраструктуре может способствовать ухудшению положения молодежи на селе.

«Отсутствие рабочих мест, отсутствие учебных заведений, плохая инфраструктура села, плохие дороги, алкоголизм среди молодежи, отсутствие мест отдыха. Я думаю, что причина всего этого – в бездействии государственных органов, в не проведении встреч с сельской молодежью, в неучете их мыслей, а еще причина в отсутствии планов на ближайшие 10 лет» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Для решения проблем сельской молодежи важно усилить сотрудничество между государственными органами, местными органами власти, общественными организациями и молодежью. Разработка и реализация целенаправленных программ поддержки, инвестиций в инфраструктуру, создание условий для образования и занятости, а также реагирование на актуальные вызовы и потребности молодежи – все это может содействовать решению проблем и улучшению жизни молодых жителей сельских территорий. Эксперты отмечают, что государство и общество должно предпринять адресные меры для решения проблем молодежи.

«Решение этих проблем требует комплексного подхода со стороны государства, общественных организаций и самой молодежи. Важно создавать программы и инициативы для повышения качества образования и доступа к образовательным ресурсам в сельской местности. Также необходимо уделить внимание созданию новых рабочих мест и развитию инфраструктуры в сельской местности для обеспечения хороших условий для жизни и развития молодежи. Поддержка молодежи в развитии предпринимательских навыков и доступа к финансовым ресурсам может помочь снизить экономическую зависимость от городов и побудить молодежь оставаться и развиваться в сельской местности. Кроме того, организация культурных и общественных мероприятий способствует укреплению молодежного сообщества, способствует его развитию и интеграции. Важно, чтобы молодежь активно участвовала в процессе решения своих проблем и вносила свой вклад в развитие своих сельских сообществ» (**Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК**).

На вопрос: **«Как Вы считаете, какие меры необходимо принять со стороны государства для того, чтобы эффективно решить названные Вами проблемы молодежи?»**, эксперты выделили ряд мер по улучшению инфраструктуры, развитию качественного образования, содействию занятости и другое. При этом эксперты уделили особое внимание мерам поддержки в области образовательной политики.

«Развитие образования и обучения означает, что правительство может инвестировать в образование и обучение в сельской местности, чтобы обеспечить доступ молодежи к качественному образованию и различным навыкам. Это позволит молодым людям устроиться на работу и реализовать свой потенциал, не переезжая в город» (**Жанғабил Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области**).

«Развитие образования: инвестирование в развитие образования в сельской местности, включая создание и модернизацию школ, техникумов и колледжей. Обеспечение доступа к качественному образованию, а также предметам и программам, отвечающим потребностям региона. Подготовка учителей: поддержка и обучение учителей, работающих в сельских школах, для повышения качества образования и привлечения талантливых учителей» (**Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК**).

«Поддержка образования: необходимо создать программы, направленные на поддержку образования, развитие молодежных центров» (**Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»**).

Таким образом, меры в области образовательной политики представляются экспертами ключевыми для обеспечения перспективного будущего сельской молодежи. Инвестирование в образование, создание инновационных программ и

расширение доступа к знаниям становятся фундаментальными шагами на пути к решению сложных социально-экономических проблем.

Кроме того, наряду с обозначенными выше вопросами эксперты отмечают необходимость повышения **доступа к качественной медицине**.

«Направление сельской молодежи один раз в год на диспансеризацию в специализированные больницы города, открытие центров здоровья, оказание поддержки малому бизнесу, помощь молодым медикам в открытии собственного медицинского центра. Создание спортивных баз для самостоятельного решения молодежью своих проблем, в том числе повышение субъектности молодежных общественных объединений, создание центров профессиональной ориентации и занятости молодежи, создание центров социально-психологической помощи молодежи, социальных служб для молодежи» (Сегізбаев Байболат, «Ветеринарный отдел поселка Улан», Восточно-Казахстанская область, врач).

Также эксперты выделяют меры в области обеспечения сельской молодежи жильем. Отсутствие доступного и качественного жилья является серьезной проблемой, ограничивающей возможности молодых людей на селе.

«Сельская молодежь уезжает учиться в город, а с жильем сложно. Государство должно контролировать решение проблемы общежития в образовательных учреждениях. Имеются также случаи, когда многие образованные и целеустремленные молодые люди бросают школу из-за жилищных проблем или работают сверхурочно, и их учеба ухудшается» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

«В первую очередь, создать 10-летний план по улучшению жизни села, построить жилые дома для обеспечения жильем молодежи, поддержать идею молодежи» (Бақытжан Сабырханов, депутат Бейнеуского районного маслихата Мангистауской области).

Для решения жилищных проблем сельской молодежи необходимо создание программ поддержки молодых семей при строительстве жилья, предоставление льготных ипотечных кредитов, а также обеспечение студенческой молодежи современными общежитиями. Эти меры помогут облегчить доступ к жилью для молодежи и способствовать укреплению их социальной стабильности в сельских районах.

Одним из важнейших вопросов, которые первоначально необходимо решить государственным органам для поддержки сельского населения, по мнению экспертов, является **развитие полноценной инфраструктуры**.

«Инвестиции в развитие сельской инфраструктуры, включая дороги, электрификацию, водоснабжение, интернет и связь, для улучшения условий жизни и обеспечения доступа к информационным ресурсам» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Поддержка сельской инфраструктуры связи означает, что государство может инвестировать в развитие телекоммуникационной и транспортной инфраструктуры в сельской местности. Улучшение доступа к Интернету и транспортного сообщения с городами может сделать сельские районы более привлекательными для молодежи» (Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

«Государство должно инвестировать в развитие инфраструктуры, доступ к качественной инфраструктуре, такой как дороги, электричество, водоснабжение, телекоммуникации и здравоохранение. Это будет способствовать улучшению жилищных условий молодежи и повышению

привлекательности среды для жизни и творчества» (**Бәйбек Қуандықов, инженер с. Әйтеке би, ТОО «Электросеть»**).

Кроме того, эксперты считают, что государство должно поддерживать **предпринимательские инициативы молодежи**. Это способствует не только созданию новых рабочих мест, но и разнообразию экономической деятельности в сельских районах, укрепляя их экономическую устойчивость и привлекательность для молодежи.

«Нужно развивать сельское хозяйство, давать льготные кредиты молодежи для разведения скота и растениеводства. Малый бизнес надо поддерживать. Необходимо поднять цену субсидии на одно животное. Молодым людям, которые хотят заниматься животноводством, нужно выделить специальные пастбища и помочь построить дома на этих землях» (**Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район**).

«Важно создавать качественный продукт местного производства, стимулирующий честную конкуренцию импортной продукции и обеспечивающий население качественной продукцией по низкой ценовой категории. Таким образом, развитое предпринимательство на селе способствует созданию новых рабочих мест, что снижает уровень безработицы, значительно повышает благосостояние местного населения, снижает уровень потребления алкоголя и преступности» (**Бақытжан Сабырханов, депутат Бейнеуского районного маслихата Мангистауской области**).

«Поддержка предпринимательства: создание программ поддержки молодых предпринимателей, предоставление скидок и грантов для открытия бизнеса в сельской местности, а также предоставление доступа к кредитам для развития сельских предприятий» (**Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК**).

Кроме того, меры должны быть реализованы со стороны государства в сфере улучшения качества медицинских услуг.

«Необходимо построить большие больницы, получить мощное оборудование для каждой больницы и набрать студентов, окончивших медицинские академии» (**Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область**).

2. САМОИДЕНТИФИКАЦИЯ МОЛОДЕЖИ

В вопросах самоидентификации молодежи весьма важным представляются **мотивы молодежи для проживания в сельской местности**. На вопрос: «Как Вы считаете, какие факторы влияют на то, что молодежь проживает на селе? Это чаще осознанный выбор или стечение обстоятельств?» мнение экспертов разделилось.

Часть экспертов придерживается мнения, что проживание в сельской местности – это личный выбор молодых людей, который связан с местом рождения, детством, проживанием в этом месте родителей, стремление жить в экологически чистой окружающей среде. Они утверждают, что некоторые молодые люди осознанно выбирают сельскую жизнь, ценят связи с семьей и сообществом, а также видят в сельской местности потенциал для развития своего предпринимательства или аграрной деятельности. Эти молодые люди стремятся сохранить и развивать традиции своего родного места, внося в него свой вклад.

«Как эксперт могу сказать, что на проживание молодежи в селе в Казахстане обычно влияют различные факторы, в том числе как осознанный выбор, так и влияние обстоятельств. Оба эти аспекта играют важную роль в принятии решения жить в сельской местности. Сознательный выбор – некоторые молодые люди могут сознательно выбрать проживание в сельской местности по следующим причинам:

- *связи с Родиной: у молодых людей могут быть сильные эмоциональные связи со своей Родиной, семьей и культурой, что может быть фактором, побуждающим их оставаться в сельской местности;*

- *«аграрный» образ жизни: некоторых молодых людей могут привлекать сельскохозяйственные работы и традиции, например, земледелие, животноводство или садоводство, и они предпочитают жить в сельской местности, чтобы заниматься этими видами деятельности;*

- *уникальная среда и качество жизни: сельская местность может предложить спокойную и естественную среду, свежий воздух и образ жизни с низким уровнем стресса, что может быть привлекательным для некоторых молодых людей, особенно для тех, кто хочет избежать шума и суеты города» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).*

«По мнению специалистов отдела занятости, большинство молодых людей, окончивших вузы, в последующие годы хотят работать не в городе, а в сельской местности. Это обусловлено государственными программами, стимулирующими выезд молодежи на работу в сельскую местность, процветанием и развитием сельского хозяйства, повышением престижности профессий. Сегодня молодые экономисты, инженеры и агрономы, окончившие университет в ближайшие четыре-пять лет, принимают участие в благоустройстве села, занимаясь фермерством и животноводством» (Гүлім Досанова, заместитель директора научно-исследовательского института).

«Сельская молодежь, конечно же, это молодые люди, родившиеся в деревне и выросшие там. Количество молодых людей, которые едут в село по программе «Диплом в село!», невелико. Опять же из-за неустойчивости системы, из-за того, что молодежь не особо заинтересована. Молодых людей, живущих в деревнях, не следует считать бедными или трудными. Фактически вся образованная и талантливая молодежь находится в селе. Они трудолюбивы. Мы также видим молодых людей, которые родились и выросли в селе, и сознательно работают на развитие села. Нужен план дальнейшего улучшения положения сельской молодежи, но мы должны работать над этим, поставив в приоритет саму молодежь. Это означает, что необходимо усилить работу

молодежных центров в каждом районе и селе, привлечь к их услугам молодежь и специалистов, имеющих опыт работы с молодежью» (**Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»**).

«Главными факторами я бы назвал возрождение национального спорта, чистоту сельской местности и ощущение свободы на широком поле. Я верю, что молодые люди села, видевшие насыщенную жизнь города, что половина жизни проходит в работе и движении, осознанно вернуться в село» (**Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область**).

В то же время, другая часть экспертов считает, что молодежь может оставаться на селе скорее из-за стечения обстоятельств, под влиянием семейных и социальных связей, по работе. Некоторые молодые люди могли бы предпочесть жить и работать в городах, но остаются на селе из-за экономических или социокультурных причин.

«Да, влияние обстоятельств, потому что родители молодых людей из села живут в селе, поэтому они остаются в селе, чтобы помогать им» (**Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район**).

Сегодня проживание молодежи в сельской местности может быть связано как с собственным выбором, так и стечением обстоятельств, и каждый случай является индивидуальным. Эксперты подчеркивают, что молодежь – это разнообразная группа, включающая в себя разные социокультурные, экономические и личные факторы. Для некоторых молодых людей сельская жизнь может быть привлекательной из-за тесных семейных связей, возможностей для занятий сельскими традициями, доступности природных ресурсов. Для других молодых людей это может быть временным выбором, связанным с обучением или работой в сельской местности, который может измениться в будущем.

«Факторы, воздействующие на молодежь, проживающую в сельской местности, могут быть различными. Влияние обстоятельств и осознанный выбор обычно взаимосвязаны, и в разных ситуациях одни факторы могут преобладать над другими. Если рассматривать основные факторы, влияющие на сельскую молодежь, во-первых, глубокие корни и культурные связи, то часть молодежи тесно связана со своей сельской культурой и традициями и дорожит семейными ценностями и связями. Во-вторых, свежий воздух, живописная природа и тишина сельской местности могут быть привлекательными для тех, кто ценит экологические аспекты и хочет избежать городской суеты. В-третьих, доступность медицинских услуг, транспортных коммуникаций и других объектов инфраструктуры может существенно повлиять на комфорт и качество жизни молодежи в сельской местности. В целом сознательный выбор и влияние обстоятельств могут взаимодействовать друг с другом. Молодые люди могут принимать решения, исходя из имеющихся возможностей и обстоятельств, а также собственных личных ценностей и целей. Хотя у некоторых из них есть возможность переехать в город, они активно стремятся остаться в деревне, а другие вынуждены покинуть родную деревню из-за отсутствия перспектив. Это сложный процесс, и многие факторы могут влиять на принятие решений молодыми людьми, живущими в сельской местности» (**Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области**).

«Факторы могут быть разнообразными, некоторые молодые люди могут осознанно выбирать сельскую местность, потому что они видят в ней определенные преимущества и возможности для своего развития и жизни. Другие же могут оказаться на селе в результате стечения обстоятельств,

таких как семейные обязательства, экономические или образовательные возможности» (Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»).

Эксперты подчеркивают, что важно учитывать эту индивидуальность при разработке программ поддержки молодежи на селе. Государственные и местные органы власти, а также другие заинтересованные стороны должны создавать условия, которые будут способствовать как выбору молодежи проживать на селе, так и обеспечивать удовлетворение ее потребностей и амбиций. Это может включать в себя создание разнообразных рабочих мест, доступ к качественному образованию и медицинским услугам, а также поддержку предпринимательских инициатив.

Учет множества факторов, влияющих на проживание молодежи на селе, позволит разработать более эффективные стратегии и программы, направленные на улучшение жизни и перспектив молодых людей в сельских районах.

По мнению экспертов, сельская молодежь Казахстана **имеет свои особенности социокультурного развития в зависимости от региона проживания.** Географические, культурные и экономические факторы оказывают существенное влияние на молодежь, проживающую на севере, юге, востоке и западе страны. Разнообразие традиций, климатических условий и экономических особенностей формирует различные подходы молодежи к образованию, трудоустройству и образу жизни, в целом. Эти различия стоит учитывать при формировании целенаправленных программ и мер, направленных на поддержку и развитие сельской молодежи, чтобы сделать их адаптированными к конкретным условиям и потребностям разных регионов.

«Да, сельская молодежь в разных регионах Казахстана может иметь свои особенности и отличия. Эти различия могут быть обусловлены различными факторами, такими как географические, климатические, социокультурные и экономические условия, влияющие на жизнь и развитие молодежи в разных регионах страны. Так, климатические условия: северные районы Казахстана имеют континентальный климат с суровой зимой, а южные районы отличаются теплым климатом. Это может повлиять на рабочие места в сельском хозяйстве и возможности для молодежи в сельской местности.

Экономические различия: экономические возможности и производственная база могут различаться в зависимости от региона. Сельская молодежь в развитых южных регионах может иметь больше возможностей для трудоустройства и предпринимательства, чем в северных регионах.

Этнический состав: различия в этническом составе населения могут влиять на культурные традиции и образ жизни молодежи в разных регионах.

Доступ к образованию и здравоохранению: в некоторых сельских районах доступ к образованию и медицинскому обслуживанию может быть ограничен, что может повлиять на будущее молодых людей в этих районах.

Сельская инфраструктура. Уровень развития инфраструктуры в сельской местности может варьироваться от региона к региону, влияя на качество жизни и возможности для молодежи.

Культурные особенности: в разных регионах Казахстана могут быть свои уникальные культурные традиции и обычаи, которые находят отражение в поведении и предпочтениях сельской молодежи.

Понимание этих особенностей и различий между сельской молодежью в разных регионах Казахстана позволяет разрабатывать более целенаправленные и эффективные программы поддержки и развития молодежи в каждом регионе с учетом их уникальных потребностей и проблем. Таким образом, дифференцированный подход к развитию сельской молодежи

способствует укреплению ее роли в устойчивом развитии своих регионов и страны в целом» (**Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК**).

Эксперты подчеркивают значительные различия между севером и югом Казахстана, вызванные географическими, языковыми и культурными факторами. Отмечается, что северные и южные населенные пункты имеют свои особенности, влияющие на язык общения, сохранение традиций, патриотизм и даже на развитие сельского хозяйства.

«Хотя это в пределах одного Казахстана, из-за географического положения население севера и юга различаются, и чем дальше они друг от друга, тем больше различия. Прежде всего, на севере страны население больше разговаривает на русском языке, поскольку приграничные государства всегда оказывают влияние на язык общения местного населения. В казахском языке южан иногда проскальзывают узбекские нотки. Во-вторых, юг Казахстана больше, чем север, хранит древние традиции, поэтому молодые люди с юга к своей Родине проявляют особое чувство патриотизма. В-третьих, земледелие имеет свои особенности, например, в южном Казахстане животноводство и земледелие развиты лучше, чем в северных поселениях, потому что это связано с географическим положением и климатическими изменениями. Вот почему молодежь с юга гибка в любой работе, а молодежь с севера часто привлекает город из-за отсутствия работы» (**Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области**).

«Южные ребята трудолюбивые, ответственные во всех сферах» (**Басболат Бапай, исполнительный директор крестьянского хозяйства «БТ-1», село Кумарик, Т. Рыскуловский район, Жамбылская область**).

Одним из аспектов, который ярко выделили эксперты, является различие сельской молодежи в контексте культурных ценностей. Некоторые эксперты отмечают, что на сегодня на юге страны молодежь в большей степени подвержена сохранению традиций и обычаев своего народа.

«Конечно будут отличия. Не только у молодежи, но и вообще в каждой сфере есть свои особенности. Их культура, речь, жизненные позиции также различны. Наши традиции хорошо сохранились на юге страны и в Мангистауской области, а современные ценности впитались в северные регионы. Мы должны помнить об уникальности этих молодых людей. Большая часть русскоязычной молодежи северных регионов должна наконец создать казахскую среду. Как я только что сказал, молодые люди хорошо привлекают друг друга. На это могла бы хорошо повлиять программа «Серпін». Не могу сказать, что программа удалась. Их особенности заключаются в среде, в которой они выросли, в их воспитании» (**Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»**).

Кроме традиций, эксперты акцентируют внимание на языке повседневного общения. Они сходятся во мнении, что на севере больше говорят на русском, на юге – на казахском. Также подчеркивается роль государственных программ в противовес языковому дисбалансу.

«Я думаю, что разница только в языке. Потому что юг Казахстана стал казахским, а север стал русским, но действующая программа «Серпін», похоже, разрушает этот дисбаланс» (**Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область**).

Эксперты отмечают, что при выработке мер государственной поддержки сельской молодежи необходимо учитывать региональные особенности. Эти меры должны укреплять сильные стороны молодежи.

«В разных регионах Казахстана могут быть свои уникальные культурные традиции и обычаи, которые находят отражение в поведении и предпочтениях сельской молодежи. Понимание этих особенностей и различий между сельской молодежью в разных регионах Казахстана позволяет разрабатывать более целенаправленные и эффективные программы поддержки и развития молодежи в каждом регионе с учетом их уникальных потребностей и проблем. Таким образом, дифференцированный подход к развитию сельской молодежи способствует укреплению ее роли в устойчивом развитии своих регионов и страны в целом» (Гүлім Досанова, заместитель директора научно-исследовательского института).

Для того, чтобы **остановить отток молодежи из села, а также сделать село привлекательным местом проживания для молодежи**, эксперты отметили следующие направления.

Прежде всего, это **развитие инфраструктуры**. При этом улучшение инфраструктуры включает в себя не только обеспечение села современными коммуникационными сетями, дорогами, но и создание спортивных и культурных площадок, развитие образовательных учреждений, организацию мест для проведения мероприятий и собраний. Продвижение разнообразных форм досуга, как спортивного, так и культурного, помогает создать атмосферу взаимопонимания, сотрудничества и активного участия сельской молодежи в жизни общества.

Благоприятная инфраструктура также способствует развитию малого и среднего бизнеса, созданию новых рабочих мест и обеспечению экономической стабильности. Это важный фактор, который делает проживание и работу в селе более перспективным и привлекательным для молодежи.

«Инвестируйте в развитие сельской инфраструктуры, включая дороги, водоснабжение, электрификацию и доступ в Интернет. Это делает поселок комфортным и привлекательным для молодежи» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Обеспечение качества дорог, энергоснабжения, интернета, водоснабжения и других коммуникаций улучшает условия жизни и труда в хорошем селе и устранит безработицу» (Бәйбек Қуандықов, инженер с.Әйтеке би, ТОО «Электросеть»).

При этом при развитии сельской инфраструктуры, как считают эксперты, необходимо привлекать саму молодежь. Молодежь хорошо знакома с местностью проживания, более того, гражданское участие является ключевым фактором успешной реализации проектов, направленных на развитие сельских территорий. Создание молодежных инициативных групп, совместных советов молодежи или других форм партнерства позволяет активно вовлекать сельскую молодежь в процесс планирования, принятия решений и управления своими инициативами. Это способствует развитию инициативности, лидерских качеств, а также создает более благоприятную среду для самореализации и развития молодых людей в сельской местности.

«Поддержка сельских инициатив: поддержка разработки и реализации инициативных молодежью проектов по благоустройству села» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Эксперты акцентируют внимание на необходимости **организации полезного досуга молодых сельчан**. Спортивные мероприятия, фестивали, соревнования и культурные праздники могут стать важным инструментом вовлечения молодежи в активное общественное и культурное движение. Они создают возможности для формирования новых интересов и хобби, способствуют развитию коммуникационных навыков и лидерских качеств, а также способствуют укреплению нетворкинга между молодыми людьми. Это также способствует

формированию здорового образа жизни и прививает ценности активной физической активности. Создание площадок для спортивных занятий, организация спортивных клубов и секций, проведение соревнований и мастер-классов по разным видам спорта могут сделать проживание молодежи в сельской местности более насыщенным и интересным, способствуя их социальной интеграции и разностороннему развитию.

«Спорт и развлечения: организация спортивно-культурных мероприятий в селе для молодежи. Это помогает создать позитивную атмосферу и укрепить молодежное сообщество» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Создание активной культурной и социальной среды в селе является одним из основных факторов привлечения молодежи. Организация культурно-массовых мероприятий, спортивных соревнований, образовательных программ и творческих инициатив помогает создать интересную и насыщенную жизнь в сельской местности. Это также укрепляет социальные связи и создает чувство общности» (Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

«В первую очередь, открыть базы отдыха и развлекательные клубы для молодежи. <...> Нам нужно организовывать в селах турниры среди молодежи по различным видам спорта, по нашим национальным видам спорта. Необходимо каждый квартал устраивать награждения и дарить мотивационные подарки молодым людям, работающим в разных направлениях» (Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район).

«Нужно увеличить открытие культурных центров и коворкингов. Сейчас мы говорим, что открылся коворкинг или клуб, и молчим, пока видим, что его работа не идет. Мы к этому привыкли. В настоящее время молодые люди очень компетентны и полны творчества. Какую бы работу вы им не дали, они ее заберут. В таких центрах должны работать молодые люди, даже школьники. Именно молодые люди делают ее привлекательной. Мы просто должны дать им шанс. Например, сельские библиотеки всегда закрыты. Мы должны превратить библиотеки в места встречи сельской молодежи. Необходимо обеспечить, чтобы молодые библиотекари работали там за хорошую зарплату. Молодые люди хорошо привлекают друг друга. Молодые люди, читающие книги, имеют более высокий уровень грамотности и знаний» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

Важным направлениям привлечения молодежи в село эксперты отмечают создание условий для получения качественного образования. Создание условий для получения высококачественного образования на селе не только обеспечивает молодежи доступ к знаниям и профессиональной подготовке, но и способствует укреплению интеллектуального потенциала сельских территорий. Образованные молодые люди могут стать катализаторами развития, внедрения инноваций и улучшения качества жизни в сельской местности.

«Образование и обучение: создание доступных и качественных образовательных возможностей на селе, включая модернизацию учебных заведений и подготовку квалифицированных учителей. Это помогает удерживать молодежь в сельской местности для получения образования» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Проведение специальных воспитательных мероприятий в сельских школах, подготовка специалистов, необходимых для села, приносящих пользу селу. Благодаря образованным молодым людям село будет развиваться, по мере развития села его привлекательность будет повышаться» (Бақытжан

Сабырханов, депутат Бейнеуского районного маслихата Мангистауской области).

Одним из направлений деятельности по привлечению молодежи в село является **содействие трудоустройству, созданию новых рабочих мест и поддержке предпринимательства**. Поддержка предпринимательства на селе может иметь множество положительных эффектов. Это не только создание новых рабочих мест и улучшение экономического состояния региона, но и стимулирование инноваций, разнообразия продукции и услуг, а также сохранение традиций и культурных особенностей сельских территорий. Экономическая активность молодежи может стать важным фактором в обновлении сельских обществ и восстановлении их потенциала.

«Привлечение и удержание молодежи в сельской местности требует комплексной и долгосрочной работы. Одним из основных факторов, влияющих на решение молодых людей остаться или покинуть сельскую местность, является наличие работы. Поэтому правительству и местным органам власти следует поощрять развитие предпринимательства на селе и вкладывать средства в создание новых рабочих мест. Финансовая поддержка молодых предпринимателей, обучение предпринимательству и доступ к кредитам – это только половина мер, которые необходимо принять» (Жангабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

«Поддержка предпринимательства: оказание финансовой и консультационной поддержки молодым предпринимателям, желающим начать собственное дело в сельской местности. Создание благоприятной бизнес-среды может привлечь молодежь к развитию собственных бизнес-проектов в селе» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Для того, чтобы молодежь не уезжала из села, необходимо создать рабочие места в селах с крупными предпринимателями, самое главное, чтобы зарплата была на хорошем уровне. Должны быть учтены все условия для того, чтобы сельская молодежь жила в селе, материально благополучно и комфортно» (Басболат Бапай, исполнительный директор крестьянского хозяйства «БТ-1», село Кумарик, Т. Рыскуловский район, Жамбылская область).

Также эксперты выделяют **необходимость развития туризма в сельской местности**. Природа Казахстана располагает огромными природными богатствами, разные уголки страны представляют собой большой потенциал для развития туризма, привлечения посетителей из разных стран и регионов. Развитие сельского туризма предполагает создание экологически чистых гостиниц, организацию экскурсионных маршрутов, восстановление и сохранение исторических и культурных объектов, а также организацию мероприятий, позволяющих гостям познакомиться с жизнью и традициями сельских жителей. Это может способствовать не только привлечению туристов, но и укреплению патриотических настроений среди молодежи, повышению интереса к своей истории и культуре, а также созданию дополнительных возможностей для заработка и самореализации на селе.

«Развитие сельского туризма: продвижение сельского туризма и создание туристических объектов и услуг в сельской местности. Это поможет привлечь туристов и создать рабочие места для молодежи, работающей в сфере гостеприимства и культуры» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

3. ЦЕННОСТИ И ВЗГЛЯДЫ

Большинство экспертов сходятся во мнении, что **сельская молодежь имеет некоторые особенности в ценностных ориентациях**, которые отличают ее от городской. Чаще всего экспертами отмечается, что сельской молодежи характерна высокая приверженность семейным ценностям. В сельских условиях семья часто играет ключевую роль как социокультурный фундамент, и это оказывает сильное влияние на формирование ценностных установок молодых людей. Они высоко ценят традиционные ценности, такие как уважение к старшим поколениям, солидарность, семейные узы и взаимопомощь.

«В сельской местности традиции и семейные ценности часто играют важную роль. Сельская молодежь может ценить сохранение культурных обычаев и уважение к старшим, а также семейные узы и традиции. Городская молодежь может быть более ориентирована на карьеру, индивидуализм, доступ к развлечениям, культурным событиям и новым технологиям» (Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»).

«Ценности, преобладающие у сельской молодежи, могут иметь свои особенности и отличия по сравнению с городской молодежью. Важно отметить, что каждый молодой человек уникален и его ценности могут зависеть от различных факторов, таких как культурные традиции, образование, семейное воспитание и социальная среда. Однако можно выделить некоторые общие тенденции ценностных установок сельской молодежи. Семья и семейные традиции – в сельской местности семья играет важную роль в жизни молодых людей. Ценность семейных связей, поддержки и заботы может быть выше, чем в городских районах, где распространены индивидуализм и независимость» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Семья и традиции играют важную роль в сельской культуре. Сельская молодежь часто придерживается традиционных ценностей, уважает старших, ценит родственные связи. Такие ценности, как уважение к родителям, верность семье и обществу, очень важны для молодежи, проживающей в селах. Сельская молодежь часто живет в сплоченных сообществах, где взаимопомощь и поддержка других являются важными аспектами. Сельские жители часто готовы работать в команде и поддерживать друг друга в трудные времена. Ценности городской молодежи довольно сильно отличаются от ценностей сельской молодежи, в частности, в городской местности часто есть возможности для карьерного роста и самореализации. Городская молодежь стремится к профессиональному успеху и материальному благополучию. Городская среда обогащается различными культурами, мировоззрениями и стилями жизни, поэтому городская молодежь стремится самовыразиться и проявить свою индивидуальность. Молодые люди в целом, живут ли они в деревне или в городе, всегда разные, и каждый молодой человек – личность со своими ценностями и приоритетами» (Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

Эксперты выделяют у сельской молодежи приверженность коллективным интересам, нежели индивидуальным. Эта черта связана с тем, что сельская молодежь часто живет в небольших сообществах, где взаимодействие и взаимопомощь играют важную роль для обеспечения общего благосостояния. Это способствует формированию более гармоничных отношений внутри сообщества, поддерживает социальную связь и сплоченность. Приверженность коллективным интересам также может служить стимулом для сотрудничества и совместной

деятельности, что способствует общественному развитию и решению местных проблем.

«Во-первых, это помощь и поддержка родителей. Во-вторых, помогают людям, чем могут. По сравнению с городом эти ценности преобладают. В городе каждый бегаёт ради себя» (Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район).

«В городской среде распространены индивидуализм и стремление к достижению личных целей и достижений, в то время как в сельской среде молодежь может больше ориентироваться на коллективные цели и семейные традиции. Сельская молодежь часто испытывает чувство любви к своему сельскому сообществу. Они могут ценить сотрудничество и взаимопомощь в решении общих проблем и достижении общих целей» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Экспертами отмечается, что сельская молодежь больше городской ценит природу, бережно относится к окружающей среде.

«Уникальность природной среды. Сельская молодежь больше ценит близость к природе, традициям и обычаям. Городская молодежь может оценить доступность и разнообразие культурных мероприятий, образовательных возможностей и культурных влияний» (Бәйбек Қуандықов, инженер с. Әйтеке би, ТОО «Электросеть»).

«Уважение к природе и окружающей среде: сельская молодежь, которая часто находится рядом с природой, может проявлять большее уважение к окружающей среде, природным ресурсам и традициям сельской жизни» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Эксперты также отмечают такую черту сельской молодежи, как **трудолюбие**. В силу того, что многие молодые люди сельской местности вовлечены в сельское хозяйство, животноводство или другие сельские занятия, они приобретают ценный опыт труда и ответственности с ранних лет. Такая активность не только способствует формированию устойчивых навыков, но и укрепляет связь с родной землей и традициями. Трудолюбие молодежи также служит фундаментом для будущего развития сельских территорий и способствует поддержанию их жизнеспособности. Это качество можно рассматривать как сильную сторону, которая может быть мобилизована для общего блага, например, через создание сельских кооперативов, поддержку молодых предпринимателей и развитие сельских трудовых инициатив.

«Сельская молодежь часто растет в среде, где труд и усилия для достижения целей являются важной частью повседневной жизни. Это может способствовать упорному труду и настойчивости» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Деревенская молодежь очень активная и трудолюбивая. Она готова взяться за любую задачу, будь она сложной или легкой, она очень трудолюбива. В частности, «черная работа» может без проблем выполняться деревенской молодежью. Такие различия между городской и сельской молодежью обусловлены средой, в которой они выросли. В селе молодые люди привычны к такой работе с детства, а так как молодежь, выросшая в городе, не имеет такой потребности, она не привычна к таким работам» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

В то же время некоторые эксперты отмечают, что не наблюдают каких-либо серьезных различий между городской и сельской молодежью. Глобализация и технологический прогресс способствуют сближению ценностей, интересов и образа жизни молодежи независимо от ее местоположения. Однако стоит отметить, что молодежь, независимо от места жительства, так или иначе оказывается под

влиянием общих тенденций, но в то же время сохраняет свои индивидуальные особенности, связанные с контекстом, в котором она выросла.

«Мы не можем делить людей на города и села. Главное – мораль и характер. Если эти качества встречаются в человеке, это самая главная ценность» (Басболат Бапай, исполнительный директор крестьянского хозяйства «БТ-1», село Кумарик, Т. Рыскуловский район, Жамбылская область).

Также экспертам было предложено дать **оценку степени самостоятельности сельской молодежи**. Им были заданы вопросы: «Самостоятельна ли сельская молодежь? Можно ли выделить возрастную рамку, когда сельская молодежь отделяется от родителей и становится финансово независимой? Отличается ли этот возрастной промежуток от городской молодежи?».

Часть экспертов воздержались от однозначной оценки уровня самостоятельности сельской молодежи, мотивируя это тем, что и в селе, и в городе степень самостоятельности молодых людей бывает индивидуальной.

«Сельская молодежь, как и городская, может различаться по степени самостоятельности. Некоторые молодые люди в сельской местности достигают финансовой независимости и отделяются от родителей раньше, чем другие» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Как сельская, так и городская молодежь составляют разностороннюю и разнообразную группу людей. Невозможно составить общее мнение об их полной самостоятельности или зависимости от родителей. Возможности и степень автономии молодых людей как в сельской, так и в городской местности могут различаться в зависимости от индивидуальных обстоятельств каждого человека. Возрастной диапазон сельской молодежи, достигшей финансовой независимости и разлученной со своими родителями, обычно составляет от 18 до 35 лет. Это считается периодом, когда молодые люди обычно заканчивают обучение, ищут работу, создают семью или строят карьеру. Конечно, есть исключения, и возраст полового созревания может варьироваться в зависимости от социокультурных факторов и индивидуальных обстоятельств» (Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

При этом эксперты выделяют **факторы, которые оказывают влияние на формирование самостоятельности сельской молодежи**. Это занятость и экономическое положение, образование и навыки, семейные обстоятельства, а также социокультурные традиции.

«Занятость и экономическое положение – финансовая независимость молодежи может зависеть от возможностей трудоустройства и экономического положения в сельской местности. Если в селе есть рабочие места и перспективы трудоустройства, молодые люди могут раньше стать финансово независимыми. Образование и навыки – высшее образование или профессиональная квалификация могут существенно повлиять на шансы молодых людей получить хорошо оплачиваемую работу и, следовательно, на их финансовую независимость. Семейные обстоятельства – сельская молодежь часто раньше вовлекается в семейные дела и может быть активно вовлечена в семейную сельскохозяйственную или коммерческую деятельность, что может повлиять на возраст, в котором начинается финансовая независимость. Социокультурные традиции – сельской местности социокультурные традиции могут означать, что молодые люди тесно связаны с семьей и обществом, что

может повлиять на финансовую независимость и время, проведенное отдельно от родителей» (Гүлім Досанова, заместитель директора научно-исследовательского института).

«Первое. Занятость и экономическое положение. Финансовая независимость молодежи может зависеть от возможностей трудоустройства и экономического положения в сельской местности. Если в селе есть рабочие места и перспективы трудоустройства, молодые люди могут раньше стать финансово независимыми. Второе. Образование и навыки. Высшее образование или профессиональная квалификация могут существенно повлиять на шансы молодых людей получить хорошо оплачиваемую работу и, следовательно, на их финансовую независимость. Третье. Семейные обстоятельства. Сельская молодежь часто раньше вовлекается в семейные дела и может быть активно вовлечена в семейную сельскохозяйственную или коммерческую деятельность, что может повлиять на возраст, в котором начинается финансовая независимость. Четвертое. Социокультурные традиции. В сельской местности социокультурные традиции могут означать, что молодые люди тесно связаны с семьей и обществом, что может повлиять на финансовую независимость и время, проведенное отдельно от родителей» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Также эксперты сходятся во мнении, что достижение самостоятельности и независимости от родителей для сельской и городской молодежи происходит под влиянием различных жизненных обстоятельств.

«Различия в степени финансовой независимости и отделенности от родителей между сельской и городской молодежью обусловлены разными возможностями, предлагаемыми сельской и городской средой. Города имеют более широкий доступ к высшему образованию, разнообразным рабочим местам и возможностям для бизнеса, которые способствуют ранней финансовой независимости молодых людей. А в сельской местности ограничен доступ к образованию и работе, что сказывается на степени самостоятельности молодежи» (Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).

«Различия в возрасте, достижения финансовой независимости между сельской и городской молодежью могут быть обусловлены разными условиями жизни, доступа к образованию и занятости, а также социокультурными факторами. Городская молодежь часто имеет более широкий доступ к образованию, разнообразной работе и культурной среде, что может способствовать более раннему обретению финансовой независимости» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Важный аспект, который выделили эксперты – это желание сельской молодежи жить совместно с родителями. Отмечается, что это более распространенная практика в сельской местности, нежели в городах.

«Сельская молодежь растет самостоятельно и свободно. В большинстве случаев сельская молодежь не разлучается с родителями. Сейчас не из-за финансовой независимости, так воспитали. В настоящее время городская молодежь думает иначе, чем сельская молодежь, и им нравится быть отделенными от родителей с раннего возраста. Что касается деревенской молодежи, то, несмотря на свою самостоятельность, они стараются жить дружно. Определить фактическую финансовую независимость будет немного сложнее (Бәйбек Қуандықов, инженер с. Әйтеке би, ТОО «Электросеть»).

При этом некоторые эксперты связывают совместное проживание с родителями с более поздним формированием финансовой самостоятельности.

«У сельской молодежи мало самостоятельности. Они живут с родителями в деревне, их финансы делят на всех. Финансовая независимость появляется после 30 лет. А молодежь города получает личную финансовую независимость с момента поступления в вуз» (Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район).

Часть экспертов считает, что **сельская молодежь является достаточно самостоятельной и финансово независимой**. Это обусловлено рядом факторов: более доступной стоимостью жизни в селе, т.е. отсутствием высоких расходов на жилье и питание, а также наличием натуральных продуктов; также важно отметить, что сельская молодежь часто начинает работать в сельском хозяйстве с ранних лет. Финансовая независимость молодежи в сельской местности находится под влиянием разнообразных факторов, таких как возможности трудоустройства, образование и опыт.

«Можно сказать, что сельская молодежь самостоятельна. <...> Что касается финансовой независимости, то мне кажется, что сельская молодежь больше независима, потому что жить в городе сейчас дорого. Независимо от того, снимаете ли вы квартиру или покупаете дом, цены на жилье стремительно растут. Бытовая техника и продукты питания дорожают день ото дня. Это большая проблема для тех, кто получает зарплату раз в месяц. А в селе натуральные продукты, нет затрат на транспорт, квартиру не снимаешь. В любом случае жить в деревне гораздо проще и дешевле» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

«Сельская молодежь часто включается в семейное хозяйство или начинает работать на сельском хозяйстве с молодых лет. Это позволяет им приобретать опыт, навыки и финансовую независимость раньше. Кроме того, возможность переезда в город для образования и работы может стимулировать более раннее формирование независимости среди сельской молодежи (Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»).

«Сейчас возраст независимости снижается больше, чем когда-либо прежде. В наше время молодые люди думают о том, чтобы копить собственные деньги с раннего возраста, жить на собственные средства, а не обременять родителей. Существенной разницы между селом и городом нет» (Бақытжан Сабырханов, депутат Бейнеуского районного маслихата Мангистауской области).

«Да, теперь молодые люди самостоятельны, хотят жить по своему уму. Сколько бы вы не делились с ними своим опытом, без ошибок они ничего не поймут. Благодаря каждой ошибке накапливается опыт. Я бы сказал, что возраст финансовой независимости – 20 лет. В этом возрасте молодежь оканчивает 1 курс высшего образования, чувствует «большую жизнь» и начинает самостоятельно зарабатывать. Я думаю, что финансовая независимость городской молодежи начинается после того, как она заканчивает вуз и устраивается на работу» (Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область).

4. ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К ИНСТИТУТУ БРАКА И СЕМЬИ

Для выявления **специфических особенностей молодых сельчан** в контексте планирования семьи экспертам были заданы вопросы: «Отличаются ли традиции и обычаи, связанные с возрастом создания семьи в региональном разрезе? С чем это связано? Наблюдается ли тренд на многодетность? Есть ли особенности поведения молодых мужа или жены на селе, которые отличаются от городских сверстников?».

Часть экспертов считает, что в региональном разрезе наблюдаются существенные различия в подходах к возрасту создания семьи, семейным традициям, роли родственников в жизни молодой семьи, количеству детей. Одна из характерных черт сельской, выделяемых экспертами – **более ранний возраст вступления в брак в сравнении с городской молодежью, тренд на многодетность.**

«Да, в Казахстане существуют региональные различия в традициях и обычаях создания семьи по возрасту. Эти различия обусловлены многообразием культурных, этнических и социально-экономических факторов, влияющих на семейные ценности и обычаи в разных регионах страны. Региональные различия в традициях формирования семьи могут включать следующее. Возраст вступления в брак: некоторые традиции в сельской местности могут означать более ранний возраст вступления в брак по сравнению с городскими районами, где приоритет отдается образованию и карьере. Многодетность: в некоторых сельских районах может быть интерес к многодетности в силу традиций, а также экономических и социально-культурных факторов. Роль родителей и старших родственников. В сельской местности родители и старшие родственники могут сохранять важную роль в процессе принятия решений о браке и семейных делах. Социокультурные традиции: У разных этносов в разных регионах Казахстана могут быть свои традиции и обычаи, связанные с семейными ценностями и браком.

Что касается заинтересованности в многодетности, то в Казахстане, как и во многих других странах, наблюдается общая тенденция снижения рождаемости. Однако в сельской местности многодетность может быть более распространена в силу социокультурных факторов, а также потребности в трудовых ресурсах для ведения сельского хозяйства.

Что касается поведения молодых членов семьи в сельской местности по сравнению с их сверстниками в городской местности, то и здесь могут быть некоторые отличия. В сельской местности молодые люди могут быть более связаны с традиционными ценностями и обычаями, а также могут активно участвовать в семейных делах, сельскохозяйственных работах и семейном благосостоянии. В городе молодые люди часто сталкиваются с возможностями получения образования, работы и отдыха, что может повлиять на их поведение и интересы» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

«Да, существуют региональные различия в традициях и обычаях создания семьи по возрасту в разных культурах и регионах. Эти различия определяются социокультурными особенностями и религиозными убеждениями населения. Например, в некоторых сельских районах, особенно в традиционных обществах, наблюдается тенденция заводить семью раньше, чем в городе. Это связано с сохранением традиций и культурных норм, согласно которым ранние браки и создание семьи рассматриваются как важный аспект социального статуса и социальной интеграции. В разных регионах мира наблюдаются разные тенденции в отношении многодетных семей. В некоторых

сельских районах распространены **многодетные семьи**. Это зависит от культурных установок, религиозных практик и крепких семейных ценностей. А в городах многие пары предпочитают иметь меньше детей по финансовым причинам или из личных амбиций. В отношении поведения молодых членов семьи (супругов) также могут быть различия между сельским и городским обществами. В сельской местности более важную роль играют семейные связи и традиции, а у молодых семей могут быть более консервативные роли и обязанности. В городах, где возможности для получения образования и карьеры в целом более обширны, молодежь более позитивно смотрит на жизнь и может стремиться к самореализации вне семейного круга. Однако важно отметить, что может быть много исключений из этих общих тенденций и что поведение молодых людей зависит от многих факторов, включая личные убеждения, образование, социальную среду и личные ценности. Каждая семья и каждый человек уникальны и принимают собственные решения, исходя из своих особенностей и обстоятельств» (**Жанғабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области**).

«На юге предпочтительнее заводить семью в раннем возрасте. <...> Сельская молодежь предпочитает иметь много детей» (**Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»**).

«Традиции и обычаи, связанные с возрастом создания семьи, могут отличаться в региональном разрезе. Это связано с культурными особенностями, религиозными убеждениями, социально-экономическими условиями и традициями, присущими конкретному региону или этнической группе. Например, в некоторых сельских регионах традиционные ценности и обычаи могут способствовать **более раннему возрасту создания семьи**, в то время как в более современных городских районах это может происходить позже. Относительно многодетности, можно отметить, что некоторые сельские районы могут иметь более высокий уровень **многодетных семей**, чем городские районы. Это может быть связано с традиционными ценностями, религиозными убеждениями и социальной поддержкой для семей с детьми в сельской местности» (**Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»**).

«Да, сельская молодежь женится раньше, чем городская. Я думаю, что у сельской молодежи преобладает идея создания семьи и совместного взросления, а у городской молодежи преобладает идея о том, что для создания семьи мужчина должен создать все условия» (**Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область**).

В контексте многодетности в ответах экспертов прослеживаются **мнения и об иждивенческих настроениях среди молодежи**. То есть, несмотря на то, что основной причиной многодетности является любовь к детям и социокультурные особенности проживания на селе, в контексте безработицы многодетность является одним из каналов получения государственной поддержки в виде денежных средств.

«Увеличивается количество детей в сельской местности. Потому что в селе не хватает работы, становится тенденцией **получать деньги за многодетность**, с одной стороны, растить ребенка в селе выгодно, потому что родители помогают. С одной стороны, это мера необходимости, а с другой стороны, она оказывает большое влияние на демографию страны. Уверен, что, если государство будет больше помогать молодым многодетным семьям, это еще больше мотивирует нашу молодежь» (**Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район**).

*«Я считаю, что **возраст создания семьи в южных регионах ниже, чем в других регионах. Семьи обычно живут со своими родителями. В связи с безработицей в сельской местности становится все более распространенным иметь больше детей, чтобы получать деньги от государства (Бақытжан Сабырханов, депутат Бейнеуского районного маслихата Мангистауской области).***

5. БЕЗОПАСНОСТЬ МОЛОДЕЖИ

Большинство экспертов выразили мнение о том, что **сельская местность является безопасным местом для проживания населения**, и молодежь чувствует себя достаточно безопасно. Эксперты сходятся во мнении, что сельская молодежь в стране воспринимается как относительно безопасная и сплоченная группа, где взаимодействие, доверие и соседская поддержка способствуют снижению преступности и уровня насилия.

«Да, в целом, преступность среди сельской молодежи не распространена, они не пойдут на злоумышленные действия» (Бәйбек Қуандықов, инженер с. Әйтеке би, ТОО «Электросеть»).

«Не припомню в селе ни одного уголовного дела, все друг друга знают и не действуют сверх меры. Старейшины деревни вовремя останавливают злоумышленников» (Меңдіғали Ошақбаев, аким поселка Жданов, Костанайская область, Костанайский район).

«Я думаю, что сельская местность намного безопаснее. Там люди знают друг друга, хорошо сохранились понятия братьев и сестер. Даже если возникает какая-то опасная ситуация, они готовы протянуть друг другу руку помощи. Если мы создадим в селе хорошие условия для будущего молодежи, если откроем большое количество центров образования и культуры, центров современной молодежи, если будем работать в контакте с молодежью, то, наоборот, село будет самым безопасным и комфортным местом для молодежи. Наша главная задача – делать работу, которая обеспечит светлое будущее молодым людям, которые уже не покладая рук трудятся на благо родного края и сохраняют сельскую культуру на пути процветания любимой Родины» (Дәурен Рахымбек, председатель организации «Жастар қанаты» партии «Ауыл»).

«Конечно, в деревне нет страха идти по улицам. По сравнению с предыдущей статистикой, уровень насилия и воровства низкий» (Бақытжан Сабырханов, депутат Бейнеуского районного маслихата Мангистауской области).

Некоторые эксперты выделили **факторы, которые оказывают влияние на формирование чувства безопасности и защищенности от различных угроз**. Эксперты подчеркивают, что чувство защищенности молодежи в сельских районах может различаться и зависит от многих факторов, включая географическое положение и социокультурную среду. Однако некоторые районы могут предоставить относительно мирную и безопасную среду, в то время как другие могут сталкиваться с определенными проблемами и угрозами.

«Как и в любом обществе, чувство защищенности сельской молодежи в Казахстане может зависеть от различных факторов. Некоторые сельские районы могут обеспечить относительно мирную и безопасную среду обитания, в то время как в других районах молодые люди могут столкнуться с определенными проблемами и опасностями.

Положительные факторы, способствующие ощущению защищенности сельской молодежи:

- *сообщество и семья: в сельской местности часто существует сплоченное сообщество, где жители знают друг друга, обеспечивая взаимную поддержку и чувство безопасности;*

- *меньше преступности: в некоторых сельских районах преступность может быть меньше, чем в крупных городах, что способствует чувству безопасности у молодых людей;*

- близость к природе – деревня обычно характеризуется пространством и природой, которые могут создать ощущение гармонии и безопасности.

Однако сельская молодежь может столкнуться с некоторыми проблемами, которые могут повлиять на их чувство безопасности:

- отсутствие инфраструктуры: доступ к качественному медицинскому обслуживанию и другим социальным услугам может быть ограничен в некоторых сельских районах, что может вызывать тревогу и беспокойство;

- экономические трудности: ограниченные экономические возможности и отсутствие перспективной работы могут создать чувство неуверенности и нестабильности в отношении будущего;

- удаленность от городов: некоторые сельские районы могут быть далеко от крупных городов, что может вызвать трудности в доступе к услугам и возможностям.

Для повышения чувства защищенности сельской молодежи необходимо сосредоточить внимание на развитии инфраструктуры, образования, здравоохранения и других социальных услуг в сельской местности. Также важно создавать возможности трудоустройства и предпринимательской деятельности для молодежи, чтобы они могли развиваться и вносить свой вклад в развитие своих деревень и общин. Содействие развитию и поддержке сельской молодежи способствует созданию безопасной и стабильной среды для ее выживания и развития» (Бекзат Смағұлов, эксперт Министерства культуры и спорта РК).

Некоторые эксперты отмечают, что восприятие сельской молодежью уровня безопасности может различаться, в том числе, в зависимости от региона проживания. На это влияют как объективные факторы, так и субъективные ощущения. В ряде сельских регионов сравнительно низкий уровень преступности и близость к природной среде могут создавать ощущение большей безопасности, что, в свою очередь, может привлекать молодежь и поддерживать ее стремление остаться на родных землях. Однако в некоторых случаях отсутствие доступа к определенным услугам, медицинской помощи или образованию, а также экономическая нестабильность, может повлиять на восприятие безопасности среди молодежи в сельских районах. Это подчеркивает важность улучшения инфраструктуры, качества жизни и доступа к ресурсам для поддержания ощущения безопасности и комфорта для молодых жителей сельской местности.

«Как и у городской молодежи, у сельской молодежи чувство безопасности может варьироваться в зависимости от различных факторов. Сельская молодежь, проживающая в малонаселенных районах или в традиционных обществах, может иметь определенные преимущества и недостатки по сравнению с городской молодежью. Говоря о преимуществах, здесь меньше преступности, а это означает, что в некоторых сельских районах может быть меньше преступности, потому что сообщество меньше и между жителями больше взаимодействия. Сельская молодежь, как правило, живет ближе к своим родственникам, что может обеспечить поддержку и чувство значимости для семьи и общества. Кроме того, жизнь в сельской местности дает больше возможностей для общения с природой, что улучшает психологическое самочувствие и чувство защищенности. Что касается недостатков, некоторые отдаленные сельские районы могут иметь ограниченный доступ к определенным услугам, таким как здравоохранение, образование, культурно-развлекательные мероприятия. Кроме того, экономическая безопасность, означающая, что сельские районы могут иметь ограниченные возможности

трудоустройства и карьерного роста, что влияет на экономическую безопасность. Что касается социального давления и ограничений, традиционные социальные структуры и ценности могут оказывать давление на молодых людей и ограничивать их свободу выбора и самовыражения. В целом чувство защищенности сельской молодежи может зависеть от реальных условий жизни, уровня развития региона, культурных традиций и социальной инфраструктуры. Важно помнить, что все люди разные, живут ли они в деревне или в городе, у молодых людей может быть разное чувство безопасности» **(Жангабыл Ахметсабыров, глава крестьянского хозяйства «Мангаз» Айыртауского района Северо-Казахстанской области).**

«Каждый индивидум может иметь свои собственные ощущения и определения безопасности в зависимости от своих личных обстоятельств и опыта» **(Еркебулан Сабырбайұлы, заместитель начальника, «Республиканский штаб молодежных рабочих групп»).**

«В сегодняшнюю эпоху социальных сетей кажется, что страх повсюду. Во всех уголках Казахстана происходят различные насильственные инциденты. На самом деле, я думаю, ответ на этот вопрос в каждом регионе разный» **(Байболат Сегізбаев, ветеринарный врач поселка Улан, Восточно-Казахстанская область).**

ВЫВОДЫ

Результаты экспертного интервью демонстрируют, что сельская молодежь по своей структуре достаточно разнородная. Различаются и мотивы проживания в сельской местности, и характерные проблемы, и отношение к вопросам планирования семьи. Характеристики социального развития молодежи различаются в зависимости от различных факторов и обстоятельств. И поэтому характеризовать всю сельскую молодежь под один знаменатель достаточно сложно. Тем не менее, согласно ответам экспертов, на заданные в ходе исследования вопросы, возможно выявить некоторые общие черты, которые отличают большинство сельской молодежи.

Высокая приверженность семейным ценностям. В сельских условиях семья часто играет ключевую роль как социокультурный фундамент, и это оказывает сильное влияние на формирование ценностных установок молодых людей. Они высоко ценят традиционные ценности, такие как уважение к старшим поколениям, солидарность, семейные узы и взаимопомощь.

1. **Приоритизация коллективных интересов.** Сельская молодежь охотно помогает другим людям, приходит на помощь при решении каких-либо проблем.

2. **Бережное отношение к окружающей среде.** Сельская молодежь ценит и уважительно относится к природе.

3. **Трудолюбие.** Сельская молодежь с раннего возраста занимается физическим трудом, и привыкла трудиться.

4. **Ранний возраст вступления в брак** в сравнении с городской молодежью. Ряд экспертов отметили, что сельская молодежь женится и выходит замуж в более раннем возрасте, чем городская молодежь. Этому способствуют социокультурные особенности, включая совместное проживание с родителями.

5. **Многодетность.** Эксперты отмечают тренд на многодетность у сельской молодежи, связывая ее с любовью к детям, а также с тем, что совместное проживание с родителями облегчает уход за ними. Однако также необходимо учитывать мнение экспертов об иждивенческих настроениях, когда в условиях безработицы молодые сельчане стремятся к многодетности в целях получения государственной поддержки.

Также по результатам экспертного опроса выделяется следующий круг проблем, актуальный для сельской молодежи.

1. **Низкий уровень доступа к качественному образованию.** Эксперты отмечают проблему разрыва в качестве образования между селом и городом. Одной из причин недостаточной доступности качественного образования на селе является ограниченное количество школ и учебных заведений. В некоторых случаях сельские учебные заведения сталкиваются с недостатком учебных программ, квалифицированных преподавателей и современных учебных материалов. Еще одной проблемой является отсутствие разнообразных образовательных программ и направлений на селе. Молодежь может сталкиваться с ограниченным выбором специализаций и профессиональных направлений, что может ограничить их возможности для дальнейшего образования и карьерного роста. Это также может влиять на их мотивацию и интерес к получению образования. Доступность современных технологий и образовательных ресурсов также может оказать влияние на качество образования на селе.

2. **Низкое качество медицинских услуг.** Недостаточно развитая медицинская инфраструктура и ограниченный доступ к квалифицированным

медицинским специалистам могут иметь негативные последствия для здоровья населения. Одной из основных проблем является ограниченность медицинских учреждений на селе и недостаток квалифицированных врачей. Также важным аспектом является ограниченность медицинских технологий и оборудования на селе. Отсутствие современной диагностической и лечебной аппаратуры может ограничить возможности для точной диагностики и эффективного лечения молодежи.

3. Безработица. Недостаток рабочих мест для сельчан и низкий уровень заработной платы оказывают существенное влияние на жизнь молодых людей в сельских районах.

4. Отсутствие высокоскоростного интернета, доступа к онлайн-курсам и образовательным платформам может ограничивать молодежь в получении актуальных знаний и навыков.

5. Недостаточное развитие инфраструктуры. Ограниченный доступ к современным удобствам и услугам в сельской местности может сказаться на качестве жизни молодых жителей и ограничить их возможности для самореализации и развития.

И один из важнейших аспектов в этом ключе – это транспортная доступность. Отсутствие хорошей дорожной сети, ограниченные транспортные связи с ближайшими городами и центрами развития могут затруднить молодежи доступ к образованию, медицинским услугам и другим необходимым ресурсам. Это также может ограничить их возможности для трудоустройства, особенно в сферах, которые требуют постоянных перемещений.

6. Недостаточное развитие культурно-досуговых мероприятий. Отсутствие современной инфраструктуры в сельских районах также может повлиять на доступ к культурным и развлекательным мероприятиям. Отсутствие кинотеатров, спортивных комплексов, молодежных центров и других мест для досуга и социализации может ограничить возможности молодежи для активной и насыщенной жизни.

Эксперты указывают на то, что ограниченный доступ к образованию, медицинской помощи, недостаток рабочих мест и другие проблемы могут быть связаны с **недостаточным вниманием государственных органов к развитию сельских территорий.** Некоторые эксперты считают, что государственные органы могут быть недостаточно активными в реализации конкретных мер и программ, направленных на поддержку молодежи и улучшение условий их жизни.

В целом экономическая нестабильность и отсутствие разнообразных трудовых возможностей зачастую заставляют молодежь искать более выгодные и перспективные варианты заработка в городах или за пределами страны. Это, в свою очередь, усугубляет проблему оттока молодежи из села и снижает потенциал его развития, так как молодые и активные люди уходят в поисках более благоприятных условий для реализации своих амбиций.

Многие эксперты высказывают обеспокоенность по поводу **миграционных настроений сельской молодежи.** Общий недостаточно благополучный фон социально-экономического положения молодежи оказывает влияние на стремление молодежи найти более комфортные условия для жизни в других местах. Эксперты акцентируют внимание на рисках, которые несет собой отток молодежи из села – прежде всего, снижение демографических показателей приведет к кадровому дефициту в сельском хозяйстве, одном из важнейших секторов экономики страны.

Для решения проблем сельской молодежи важно усилить сотрудничество между государственными органами, местными органами власти, общественными организациями и молодежью. Разработка и реализация целенаправленных

программ поддержки, инвестиций в инфраструктуру, создание условий для образования и занятости, а также реагирование на актуальные вызовы и потребности молодежи – все это может содействовать решению проблем и улучшению жизни молодых жителей сельских территорий. Эксперты отмечают, что государство и общество должно предпринять меры для решения проблем молодежи.

РЕКОМЕНДАЦИИ

Для того, чтобы **сделать село привлекательным местом проживания для молодежи и остановить отток молодежи из села** эксперты предложили следующие направления, на которые стоит обратить внимание в целях эффективной реализации государственной молодежной политики.

Развитие инфраструктуры. Улучшение инфраструктуры включает в себя не только обеспечение села современными коммуникационными сетями, дорогами, но и создание спортивных и культурных площадок, развитие образовательных учреждений, организацию мест для проведения мероприятий и собраний. Продвижение разнообразных форм досуга, как спортивного, так и культурного, помогает создать атмосферу взаимопонимания, сотрудничества и активного участия сельской молодежи в жизни общества.

Благоприятная инфраструктура способствует развитию малого и среднего бизнеса, созданию новых рабочих мест и обеспечению экономической стабильности. Это важный фактор, который делает проживание и работу в селе более перспективным и привлекательным для молодежи.

При этом при развитии сельской инфраструктуры, как считают эксперты, необходимо привлекать саму молодежь. Молодежь хорошо знакома с местностью проживания, более того, гражданское участие является ключевым фактором успешной реализации проектов, направленных на развитие сельских территорий.

Создание условий для получения качественного образования. Создание условий для получения высококачественного образования на селе не только обеспечивает молодежи доступ к знаниям и профессиональной подготовке, но и способствует укреплению интеллектуального потенциала сельских территорий. Образованные молодые люди могут стать катализаторами развития, внедрения инноваций и улучшения качества жизни в сельской местности.

Содействие трудоустройству, созданию новых рабочих мест и поддержке предпринимательства. Поддержка предпринимательства на селе может иметь множество положительных эффектов. Это не только создание новых рабочих мест и улучшение экономического состояния региона, но и стимулирование инноваций, разнообразия продукции и услуг, а также сохранение традиций и культурных особенностей сельских территорий. Экономическая активность молодежи может стать важным фактором в обновлении сельских обществ и восстановлении их потенциала.

Расширение доступа к качественной медицине. Решение проблемы доступа к качественному образованию на селе требует совместных усилий государственных органов, образовательных институтов и общественности. Необходимо разрабатывать и внедрять программы, направленные на повышение качества образования в сельских районах, привлечение квалифицированных учителей и развитие инфраструктуры образования. Также важно создавать условия для доступа к современным технологиям и образовательным ресурсам, чтобы молодежь имела возможность получать актуальные знания и развиваться профессионально.

Организация полезного досуга молодых сельчан. Спортивные мероприятия, фестивали, соревнования и культурные праздники могут стать важным инструментом вовлечения молодежи в активное общественное и культурное движение. Они создают возможности для формирования новых интересов и хобби, способствуют развитию коммуникационных навыков и лидерских качеств, а также способствуют укреплению нетворкинга между молодыми людьми. Это также способствует формированию здорового образа жизни и прививает ценности активной физической активности. Создание площадок

для спортивных занятий, организация спортивных клубов и секций, проведение соревнований и мастер-классов по разным видам спорта могут сделать проживание молодежи в сельской местности более насыщенным и интересным, способствуя их социальной интеграции и разностороннему развитию.

Развитие туризма в сельской местности. Развитие сельского туризма предполагает создание экологически чистых гостиниц, организацию экскурсионных маршрутов, восстановление и сохранение исторических и культурных объектов, а также организацию мероприятий, позволяющих гостям познакомиться с жизнью и традициями сельских жителей. Это может способствовать не только привлечению туристов, но и укреплению патриотических настроений среди молодежи, повышению интереса к своей истории и культуре, а также созданию дополнительных возможностей для заработка и самореализации на селе.